

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**ТРАЄКТОРІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА:
ОСОБИСТІТЬ І КУЛЬТУРА**

Збірник наукових доповідей
V Міжнародної науково-практичної конференції

15 листопада 2019 року

Частина 1

За загальною редакцією
доктора культурології, професора,
завідувача кафедри культурології та інформаційної діяльності
Ю. С. Сабадаш

Редакційна колегія:

Ю. С. Сабадаш, доктор культурології, професор (голова),
С. В. Янковський, кандидат філософських наук, доцент.

Затверджено на засіданні кафедри культурології та інформаційної діяльності
(протокол № 6 від 19.11.2019)

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою
історичного факультету Маріупольського державного університету
(протокол № 3 від 20.11.2019)

I 74 Траєкторії сталого розвитку українського суспільства:
особистість і культура : зб. наукових доп. V міжнар. наук.-практ. конф.,
м. Маріуполь, 15 листоп. 2019 р. : в 2 ч. / Маріуп. держ. ун-т ;
гол. ред. Ю. С. Сабадаш ; упоряд. С. Янковський. – Маріуполь : МДУ, 2019.
– Ч. 1. – 191 с.

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Траєкторії сталого розвитку українського суспільства: особистість і культура», яка відбулася 15 листопада 2019 року, в якій прийняли участь освітяни, науковці, громадські активісти з України та зарубіжних країн

У наукових виступах і доповідях учасників конференції висвітлені актуальні питання з проблеми забезпечення сталого розвитку людства, які в сучасному світі зумовлюються розширенням впливу інформаційних та комп'ютерних технологій на соціальні інституції, сферу управління, інтенсивність міжкультурної взаємодії, творення нових, креативних практик соціальної взаємодії.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та студентам, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами соціального життя і культури.

Відповідальність за зміст, достовірність, оригінальність поданих матеріалів
несуть автори, опублікованих у збірнику доповідей

**Вітальне слово учасникам
V Міжнародної науково-практичної конференції
«Траєкторії сталого розвитку українського суспільства:
особистість і культура»,**

15 листопада 2019 року, Маріупольський державний університет

ШАНОВНІ ПАНІ І ПАНОВЕ!

За дорученням викладачів кафедри культурології та інформаційної діяльності, а також студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» і студентів спеціальності «Культурологія» щиро вітаю учасників конференції. Ми вважаємо, що конференція зробить вагомий внесок у розвиток творчих і дружніх зав'язків вітчизняних науковців з колегами із зарубіжних країн, а результати її роботи позитивно вплинуть на пошук нових прогресивних напрямів сталого розвитку українського суспільства в царині інформаційно-аналітичної та культурницької діяльності.

Формування національної парадигми і стратегії сталого розвитку України відбувається під впливом сучасних світових тенденцій щодо гармонійного розвитку людства. Концепт сталого розвитку формувався суспільством поступово. Більше того, є всі підстави охарактеризувати його як нову соціально-економічну і культурницьку парадигму.

Термін «сталий розвиток», як добре відомо, введений у широкий вжиток Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку (Комісія Брунтланд) у 1987 р. Під сталим розуміють такий розвиток, який задовольняє потреби нинішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Концепт сталого розвитку ввібрав у себе позитивні ознаки всіх попередніх концепцій і має три основні центри спрямування цілей – Природа, Суспільство, Виробництво.

В цьому аспекті відбувається поступове розгортання концепту сталого розвитку, у процесі якого визначаються нові орієнтири, що пов'язані з питаннями участі у вирішенні проблем бізнесу, створення так званої зеленої економіки, урахування проблем зміни клімату тощо, котрі знайшли відображення в рамках проведення конференції ООН зі сталого розвитку «Ріо+20», яка відбулася у червні 2012 року в Бразилії. В межах цього заходу було обговорено дві основні теми – перехід до «зеленої» економіки в контексті сталого розвитку та подолання бідності, а також розглянуто відповідні інституціональні основи сталого розвитку. Підписання у 2014 році Україною Угоди про асоціацію з ЄС стало початком нового процесу – появи

нової інституції – громади, що змінює економічний, соціальний, культурний ландшафт країни.

Разом з тим, агресивна політика Росії по відношенню до України, що призвела до анексії Криму і бойових дій на території Донбасу, негативним чином впливають як на соціально-економічний і культурний розвиток країни, так і природне середовище, зумовлюючи появу в суспільстві негативних настроїв, розчарування та зневіри у правильності обраної концепції сталого розвитку для нашої держави.

Ця, та інші проблеми, обумовлюють необхідність визначення системних позицій щодо перетворення України у стійку суспільну цілісність, здатну самовідтворюватися та самоорганізовуватися в напрямі вирішення конкретних соціально-економічних питань.

Втім суспільство є невіддільним від культурних процесів, як і культура – від суспільних. Можна навіть стверджувати, що в цьому контексті культура, маючи значний креативний потенціал і засоби мистецтва як інструмент міжлюдської комунікації, здатна не тільки брати участь в дискусії щодо головних цінностей суспільства, а й формувати новий сенс буття.

Не викликає сумніву той факт, що проблема всебічного осмислення поточних подій, які розгортаються просто перед очима наших сучасників, є актуальною і для України. Зокрема йдеться про створення нової культурної парадигми. На переконання членів Несторівської групи – неформального об'єднання інтелектуалів та громадських активістів, створеного з метою розробки стратегічного бачення України, – новітньою національною ідеєю повинна стати модернізація української нації. Як процес модернізація має багато виявів і вимірів. Але якщо звести її завдання до одного речення, то воно мало б звучати так: переведення України на траєкторію сталого розвитку.

Звідси виникає поняття ланцюга вартостей. І тут важливими є не лише культурні люди як публічне благо, але й те, що вони творять – культурні продукти: професійне і аматорське мистецтво, музеї, бібліотеки, історико-культурна спадщина, усна народна творчість, що ми споживаємо не просто як продукт, а важливий поштовх для розвитку власної креативності. Культурні продукти провокують наше оригінальне мислення. Звідси й взаємозв'язок – культурні люди формують креативні індустрії і знову створюють товари споживання, але вже з вищим рівнем креативності, який проявляється в оригінальності ідеї.

П'ята міжнародна науково-практична конференція «Траєкторії сталого розвитку українського суспільства: особистість і культура», відбувається з ініціативи кафедри культурології та інформаційної діяльності Маріупольського державного університету покликана розглянути означені

проблеми на пленарному і секційних засіданнях, участь у яких зголосилися взяти понад 200 доповідачів. Усе це свідчить саме про значний науковий інтерес до національної парадигми сталого розвитку України, адже він має значну специфіку та особливості щодо можливостей і механізмів вирішення проблем, які стоять сьогодні перед нацією.

Щиро бажаю учасникам конференції плідної роботи, творчих дискусій, дружнього спілкування!

З повагою – доктор культурології, професор Ю.С. Сабадаш.

СЕКЦІЯ І
АКТУАЛЬНІ ТРЕНДИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ, ФІЛОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ,
ПРАВА, СОЦІОЛОГІЇ В УМОВАХ СТАЛОСТІ ПЕРЕТВОРЕНЬ
СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ФОРМ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

УДК 316.7:001.5(477)

Sabadash J.
Balaban O.
/ Ukraine /

CULTURAL RESEARCHES IN THE LOGICS OF THE DEVELOPMENT
OF THE UKRAINIAN HUMANITIES: THE EXPERIENCE
OF THE 2010-2020 YEARS

The development of cultural studies during the decade, which is indicated in the title of the article, continued the trends that were laid with all the period when cultural knowledge took its place in the structure of humanism – (from lat. *humanitas* – humanity, education) – a set of sciences that deal in history, culture, literature, language, art etc. Humanism, as we know, is based onto the complex of those sciences that study the considered phenomena, and has clearly expressed historical and national character in accordance with the specifics of the formation of civilizational processes in the territory to which a particular nation is referred. As a result, we analyze the structure of Ukrainian humanism namely, which is self-sufficient and self-valuable in its historical and modern movement.

In our opinion, taking into account the conditions of creation of the Ukrainian state, we will focus onto those trends in the development of national humanism in the framework of this article, which definitely presented itself during the years of independence, when the questions of history, the process of personalization of cultural phenomena, correlation “history – modernity”, “history – identity”, “worldview – ideology”, “tradition – innovation”, “realism – folklorism”, “folk art – professional art” have become the cornerstone problems in the context of many humanities.

The indicated tendencies of Ukrainian humanism reflected in all its components to some extent, and cultural studies considered methodological issues as a young science within humanities and mastering its own place in the research area, first of all. It should be admitted that during the 2000 – 2010 years, due to the works by S. Bezklubenko, O. Bondarenko, M. Brovko, P. Grechanivskya, L. Gubernskiyi, K. Kisluk, Yu. Legenkiy, V. Lichkovah, M. Savelieva, I. Yudkina prepared the basis, which allowed to outline clearly those methodological foundations in the conditions of the next decade that, distinguish the possibilities of cultural studies among other humanities, forming the area of humanism on the one hand, and, on the other hand, argue those theoretical foundations that determine the specificity of cultural analysis of specific processes and phenomena of historical and cultural movement.

It should be noted that as a result of publications, scientific and theoretical conferences, numerous discussions that took place among various humanities, in our opinion, it is quite convincingly handled and argued the requirement regarding the submission of the problem from cultural point of view. Therefore, it is desirable, and sometimes necessary, to disclose the researched problem from logical or illogical development of culture in a particular historical period. The legitimacy of this position is confirmed by the material of the monographs by Yu. Sabadash “Umberto Eco: Humanism of Cultural-Forming Ideas” (2012), A. Onishchenko “Cultural Potential of Epistolary: the European Experience of the Second Half of the XIXth – First Half of the XXth century” (2017) and S. Kholodinska “Mikhailo Semenko: Cultural Researches in the Sphere of Ukrainian Futurism” (2018), on the pages of which attention is focused both on specific personalities, and on those historical and cultural situations that helped the creative process of artists and scientists or inhibited it.

It is known that in the defined trend worked A. Bila, V. Donchik, S. Pavlychko (literary criticism), S. Zhadan, L. Levchuk (philosophical and aesthetic principles of futurism), N. Kornienko, A. Lagutenko, A. Musienko, T. Ogneva (art history), T. Matyukh, P. Khrapko (aesthetic and psychological foundations of vanguard). For the present, cultural analysis, which S. Kholodinska used, combined the indicated approaches and found several fundamental characteristics inherited by cultural studies:

1. “Inter-science” or “interdisciplinary” – both of these concepts are used in modern cultural studies as synonyms;

2. Topicality and theoretical prospectiveness of that covers the notion “regional studies”.

It should be recognized that the concept of “inter-science”, as the author of the article in his issues uses it, is present in the conceptual and categorical apparatus of cultural studies for a long time and in researches is perceived and used as an objective reality of this science in 2010-2020, because cultural studies formed at the junction of numerous humanities as we have already said.

It should be recognized that the concept of “inter-science”, as the author of the article in his issues uses it, is present in the conceptual and categorical apparatus of cultural studies for a long time and in researches is perceived and used as an objective reality of this science in 2010-2020, because cultural studies formed at the junction of numerous humanities as we have already said.

Regarding the notion “regional studies”, the situation is not so definite. Basing onto the sources known to the author of this article, the term “regional studies” was introduced into the sphere of Ukrainian humanistic studies by V. Lichkovah, who in his numerous publications actively popularized art traditions and trends of development of national creativity, national crafts existed in Chernigiv, presenting it as specific and distinctive region in the history and contemporary functioning of Ukrainian culture. Having started the idea of a regional approach to the identification of creative and search phenomena in the logic of modern Ukrainian culture, V. Lychkovah consolidated his scientific research in a detailed monograph “Ethno-cultural Studies: Representation of Ethnic

Culture in Art and Fiction (the XX – the beginning of the XXI century)” (2018), written in co-authorship with G. Faizullina.

So, we consider it necessary to emphasize three more areas that are clearly represented in Ukrainian scientific discourse during the last decade nevertheless.

The first trend concerns the problems, which outlines a fairly broad “problematic sphere” of cultural history. In this aspect, we highlight numerous publications by L. Dovga associated with “formation” value system in Ukrainian culture of the XVII century and her editing the third volume of collection works by Innokentiy Gizel (2009-2011). The doctoral research by V. Spivak “Philosophical Views by Anthony Radivilovskiy in the Context of Ukrainian Spiritual Culture of the XVII century” (2019) is also marked by its topicality. It should be emphasized that in the monograph by B. Radzievskiy “Theory and History of Subcultures: the Sketches onto Subcultures” (2013), which presents sometimes controversial, but an extremely important in the logics of the Ukrainian cultural studies the material onto the history of subcultures in Ukraine, “The Christian Subculture as a Leading Component of the Culture of Kiyvskaya Rus” and subcultures “the poor” and “the rich”: historical and contemporary aspects.

The second and the third trends should include the work, the authors of which are engaged in the problems of leisure activities and tourism as powerful factors as the knowledge of cultural achievements and values of a certain region and the expansion of cultural practices that can perform a number of functions. It should be emphasized that in the historical and cultural context, this problem is presented in the works by I. Petrova and L. Bozhko onto the pages of the monograph “Tourism as a Social and Cultural Phenomenon: History and Modernity (mid-XIX – early XXI centuries)” (2017) shows the impact of tourism onto the life of the society both in global and civilizational dimensions as well as in regional one, taking as an example Kharkov region.

Summing up the material of the article, it is necessary to emphasize once again the importance of generalization and systematization of those theoretical trends that are in the sphere of consideration of modern Ukrainian scientists and to outline more clearly those “white spots” that appear in the researches from year to year. In addition, basing onto the publications that appear during 2019, especially those that reflect the conceptual focus of future PhD or doctoral dissertations, it can be argued that scientists “start” from those developments that were mainly declared in 2018-2019 to some extent.

ЕТНОКУЛЬТУРНІ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Визначаючи траєкторію сталого розвитку українського суспільства, реалізуючи його євроатлантичні прагнення, не можна недооцінювати проблеми міжнаціональних відносин, які набули особливої актуальності в умовах російської агресії, анексії АР Крим, окупації частини Донбасу, ускладнення українсько-польських та українсько-угорських взаємин. Відстоювання територіальної цілісності та незалежності країни значною мірою залежить від консолідації суспільства, від формування громадянської та збереження етнокультурної ідентичностей. Не дивлячись на те, що за роки незалежності в сфері національних відносин в Україні відбулися суттєві позитивні зміни, питання взаємовпливів етнонаціональної ідентичності громадян та державної етнонаціональної політики в контексті нових зовнішніх та внутрішніх викликів залишаються актуальними. З одного боку, вдалося здолати більшість стереотипів, успадкованих від тривалого перебування України в складі російської та радянської імперій, а з другого, все ще залишаються відчутними наслідки колоніального мислення, зросійщення та комунізації суспільства. Успадковані стереотипи всіляко реанімуються рецидивами великодержавного шовінізму, парадигмою «русского мира», гібридною війною і агресивною політикою Російської Федерації. Європейський вибір України, цінності Помаранчевої, а відтак Революції Гідності орієнтують на подальшу демократизацію усіх сфер суспільного розвитку, включаючи міжнаціональні відносини. Маркером позитивного іміджу держави, засадничим принципом її сталого розвитку є дотримання основних свобод людини, прав корінних народів та національних меншин. Все це потребує подальшого оновлення етнополітичного менеджменту і адекватного наукового прогнозування та супроводу. Метою виступу є аналіз чинників, які впливають на етнонаціональну та етнокультурну ідентичність (самосвідомість) громадян України, що в свою чергу зумовлює необхідність модернізації етнонаціональної політики в контексті очікуваних суспільно-політичних трансформацій, задекларованих, зокрема, й в ході недавніх президентських та парламентських виборів.

Носієм ідентичностей: громадянської, культурної, етнічної, релігійної та ін. виступає індивід (громадянин), група (вікова, професійна, етнічна), суспільство в цілому. Найбільш яскравим проявом громадянської групової ідентичності українців стало голосування за підтримку Акту про незалежність. З 37885,6 тис. громадян України, котрі були внесені до списків для таємного голосування, взяли участь у голосуванні 31 891,7 тис. (84,18 %). З них позитивно

відповіли 28 804,1 тис. виборців (90,32 %). Незалежність України підтримали усі регіони та усі етнічні групи. У нових суспільно-політичних умовах усі етнічні групи отримали такі можливості, яких вони не мали в умовах радянської командно-адміністративної моделі управління державою. Як відомо, з проголошенням незалежності перед Україною постала проблема вироблення власної моделі етнополітичного розвитку, приведення національного законодавства у відповідність з нормами міжнародних організацій: ООН, ЮНЕСКО, ПАРЄ, ОБСЄ, гармонійного поєднання інтересів усіх етнічних груп, які проживають у державі, формування сприятливих умов для їх активної участі в політичному, соціально-економічному й культурному житті. Протягом відносно короткого терміну була створена нова нормативно-правова база, яка в основному забезпечує баланс і потреби розвитку етнічної більшості й етнічних меншин. У фундамент цього політико-правового поля було покладено досвід Української революції 1917–1921 рр., а також зарубіжних демократичних країн. Основу сучасної етнополітики склали: Декларація про державний суверенітет України, Акт проголошення незалежності України, Закон України «Про національні меншини в Україні». Ці документи, а головне Конституція, закріпили тлумачення категорії «український народ» як громадянське об'єднання українського етносу (нації), корінних народів, національних меншин та етнічних груп. Пріоритетом для перших років незалежності стало усвідомлення нових реалій, за яких колишні, формально рівні етнічні спільноти України розділись на титульний і державотворчий український етнос та національні меншини і етнічні групи. Водночас значна частина меншин, насамперед, поляки, євреї, кримські татари, більшість росіян були активними учасниками руху за незалежність України, державотворчих процесів. На цьому шляху викристалізувались наступні основоположні принципи етнонаціональної політики: усунення залишків тоталітарної моделі управління етнонаціональними відносинами, які базувалися на повному й беззастережному контролі за всіма сферами і проявами міжетнічних відносин та монопольному праві держави самостійно ухвалювати рішення щодо можливих міжетнічних протиріч; усебічна державна і громадська підтримка самобутнього національно-культурного розвитку етноспільнот та їх самовизначення у національно-культурному вимірі, який не загрожує територіальній цілісності держави; гарантування всім громадянам рівних громадянських та політичних прав, незважаючи на їх етнонаціональну належність; визначення прав національних меншин у їх органічній єдності із правами людини; пріоритет норм міжнародного права із захисту національних меншин над нормами національного права. Знаковим для поширення європейських стандартів міжетнічної комунікації стало приєднання України до Ради Європи, підписання Рамкової конвенції про захист національних

меншин та Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Все це сприяло збереженню міжетнічного миру в українському суспільстві і викликало певне samozasпокоєння владних структур. А паралельно Російська Федерація, особливо після встановлення режиму Путіна, перейшла до реалізації глобальної стратегії, спрямованої на розмивання державності України і збереження її у зоні свого впливу, а також на не допущення інтеграції в ЄС та НАТО. Російська Федерація розгорнула гібридну війну з метою посіяти хаос, спровокувати внутрішні конфлікти, протестні настрої населення, в т. ч. на етнічному, мовному і релігійному ґрунті.

Разом з тим, вітчизняні та зарубіжні експерти відзначають недостатню узгодженість термінів, окремих положень законодавчої бази у сфері міжнаціональних відносин, наявність правових колізій, наголошують на необхідності вироблення спеціального нормативно-правового акту. Цей документ повинен, по-перше, чіткіше окреслити мету, принципи й довгострокові завдання етнонаціональної політики та механізми її реалізації; по-друге, визначити концептуальні основи подальшого законотворення, ухвалення управлінських та інших рішень і практичних дій щодо етнонаціональної сфери; по-третє, запровадити адекватні українським реаліям визначення термінів вітчизняного законодавства; по-четверте, визначити параметри впровадження в законодавство норм та термінології міжнародного права. Ухвалення Концепції державної етнонаціональної політики видається сьогодні пріоритетним завданням для нового складу Верховної Ради України.

Результати переписів населення 1989 і 2001 рр., а також подальша статистика засвідчують тенденцію формування етнічної однорідності громадян України. Причинами зменшення кількості представників традиційних етнічних меншин, перш за все, слід вважати міграцію та старіння. Хоч більш новітніх даних немає, але виглядає на те, що процес міжетнічної інтеграції не зворотній, а це підтверджує необхідність внесення коректив у державну етнонаціональну політику. Особливістю сучасного стану етнокультурної ідентичності українців є те, що виросло покоління, яке сформувався або народилося у незалежній Україні. Це покоління не розуміє і не сприймає ні СНД (Союзу незалежних держав), ні Митного Союзу, ні імперських амбіцій путінської Росії. Але важливі зміни відбулися й у свідомості тих громадян, хто голосував за незалежність у 1991 р. Формальна належність до українського етносу, українське походження багатьох громадян стало чинником долучення до українського культурного світу та мовного простору. Вагомим аргументом переосмислення сутності етнокультурної та етнодуховної (цивілізаційної) ідентичності українців може стати діяльність канонічної Православної церкви України.

Принципово новим чинником етнонаціональних змін, які заслуговують окремого розгляду, стала окупація Криму і частини Донбасу. Після Революції гідності та російської агресії впродовж останніх п'яти років Україна зуміла досягти нового стану патріотичного консенсусу, що

засвідчили соціологічні опитування: 95% респондентів погоджувались, що вони громадяни України, 92% визнавали своє українське етнічне походження. Для приналежності до тієї чи іншої етнічної групи від людини нічого не вимагається, окрім самоусвідомлення. З цієї спільноти не можна виключити, людина об'єктивно в ній знаходиться від народження і залишається в ній. Чим більше людей відновлювали свою українську етнічність, тим більше ставало патріотів України. Останнє соціологічне опитування до річниці незалежності показало, що 83% громадян України вважають себе її патріотами. З кожним роком в Україні стає все більше носіїв національної свідомості та продуцентів етнічних і національних цінностей. Курс останніх років на утвердження української громадянської та етнокультурної ідентичності не суперечить європейським практикам полікультурності. Мультикультурні проекти в ідеалі є стабілізаційними, позаяк сповідують ліберальну ідеологію за формулою «інтеграція без асиміляції». Очевидно, коли мова йде про мультикультурне суспільство, то мають на увазі, насамперед, регульований простір відмінностей і дій, які базуються на толерантності та ненасильстві. Українська держава і суспільство загалом максимально толерантно ставляться до проявів етнокультурної ідентичності усіх громадян. Президент України Володимир Зеленський у передвиборчій програмі, говорячи про Україну своєї мрії, її етнонаціональний розвиток, закликав громадян єднатися усім, незалежно від статі, мови, віри, національності і просто любити Україну [1]. Політична сила «Слуга народу» у своїй передвиборчій програмі (пункт 16. «Національна ідентичність і громадянська злагода») проголосила: «Запровадимо гуманітарну політику, яка сприятиме культурному, громадянському та духовному об'єднанню громадян України; Створимо систему підтримки української мови та культури за допомогою фіскальних стимулів і пріоритетного державного фінансування; Розробимо державні програми системних контактів з українськими діаспорами; Створимо систему інформаційної реінтеграції мешканців окупованих територій в Україну» [2]. Очевидно, найближчим часом етнонаціональна політика буде дрейфувати до повнішого дотримання загальних прав людини, зшивання України як полікультурної держави. Про це свідчить і зміна назви профільного комітету Верховної Ради України на Комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та АР Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин.

Інтегративна модель етнонаціональної політики повинна сприяти збереженню самобутності усіх компонентів міжетнічної та міжкультурної взаємодії. Культурне розмаїття це не чинник розколу, а джерело збагачення українського суспільства, можливість для громадян України, які належать до національних меншин, мати однакові з етнічними українцями умови для самореалізації в усіх сферах суспільного життя.

Можна сподіватися, що становлення громадянської ідентичності відбуватиметься не на шкоду відродженню, збереженню та розвитку етнокультурної та етнічної ідентичностей. Ці два самоусвідомлення людини є консолідуєчими та взаємодоповнюючими. Владні структури України повинні пам'ятати, що вирішення економічних проблем, реалізація прагнення високих соціальних стандартів і забезпечення сталого економічного розвитку не знімає механічно протиріч і суперечностей на етнокультурному ґрунті, відтак процеси національної інтеграції мають посідати належне місце як у наукових дослідженнях, так і в практичній реалізації державної внутрішньої та зовнішньої політики.

Література

1.. Передвиборча програма кандидата на пост Президента України Володимира Зеленського. URL: <https://program.ze2019.com/>

2. Передвиборна програма політичної партії «Слуга народу». URL: <https://sluga-narodu.com/program>

УДК 316.74:394.2(477)

І. В. Петрова

/ Україна /

EVENT-МАЙДАНЧИКИ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ

Щодня у кожному місті, містечку, селищі проводиться численна кількість подій, що зумовило потужний розвиток різноманітних event-платформ: мультиформатних, здатних одночасно надавати івент-агенціям різні послуги, та спеціалізованих, спрямованих на організацію тематичних заходів. Ними можуть бути концертні зали, клуби, культурні та мистецькі центри, спортивно-видовищні чи заміські готельно-відпочинкові комплекси, ресторани, конференц-зали тощо.

Івент-майданчики є основними складовими у процесі організації події. Вибір локації залежить від величезної кількості чинників: концепції й тематики заходу, його формату, кількості запрошених, цінової політики, привітності персоналу, технічного обладнання, функціональності приміщення (від наявності різнопланових meetings до комфортної зони відпочинку чи участі у квесті), зручного розташування й можливостей для паркування, співпраці із сторонніми організаціями тощо.

Чи є проблеми з event-майданчиками в Україні? Чи відповідають ці локації концепції події та очікуванням клієнта? Чиї потреби – клієнта, агенції чи персоналу майданчика – повинні бути у пріоритеті?

Серед численної кількості чинників, що характеризують співпрацю агенцій із event-платформами, варто, у перш чергу, звернути увагу на такі:

- місткість локації, тобто її здатність охопити певну кількість учасників події. У цьому контексті простежується яскраво виражена

тенденція – для подій, що розраховані на не дуже велику аудиторію (до 100-300 осіб), функціонує доволі розмаїта кількість івент-майданчиків (ресторани, конференц-зали, клуби, будинки культури). Проте, із зростанням чисельності учасників події кількість майданчиків суттєво зменшується, що, відповідно, позначається, на строках бронювання, особливо у період різдвяно-новорічних свят. Якщо передбачається організація масового заходу, що має привернути увагу більше тисячі учасників, ми стикнемося (особливо у невеликих містах) із проблемою відсутності івент-локації, здатної розмістити велику кількість запрошених. Наприклад, у Львові цю потребу можуть задовольнити усього декілька локацій – стадіон «Арена Львів», нічний клуб «!Fest Republic» та нічний клуб «Малевиц»;

○ вартість оренди локації, яка залежить від днів та тривалості проведення заходу, використання ресурсного забезпечення івент-платформи; інфраструктури, що впливає на якість реалізації креативної концепції заходу та його змістове наповнення. Доволі часто організатори події змушені забезпечувати локацію усім необхідним самостійно – від технічного забезпечення до кейтерингу й обслуговуючого персоналу, тобто, по суті, використовувати лише приміщення/земельну ділянку, а не майданчик, обладнаний усім необхідним для проведення заходу. На вартості оренди позначаються різні складові – наявність кондиціонера, вбиральні, освітлення, опалення, стилістики та дизайну локації тощо. Наприклад, у «Caribbean club» (Київ), «Bel Etage» (Київ) або «Victory Concert Hall» (Харків) івенти організовуються щодня, клубний простір можна трансформувати під будь-яку тематику заходу, а технічне оснащення клубів дозволяє зробити подію яскравою й незабутньою;

○ розташування й доступність івент-майданчика (по відношенню до місця проживання чи офісу, у місті чи за містом, наявність паркувальних місць й транспортні витрати, зручність для відвідування особами похилого віку, інвалідами чи мамами з маленькими дітьми). Наприклад, дитяче містечко професій «Kidswill» (Київ, ТРЦ «Арт Молл») є улюбленою локацією для дітей. Проте дістатися до нього, не маючи власного транспорту, доволі проблематично;

○ оформлення приміщення (інтер'єр, дизайн, архітектурні особливості, що визначають відповідність локації формату заходу та його ідеології);

○ планування локації (відсутність скупченості людей в одному місці, їх безпечне пересування, дотримання правил пожежної безпеки, відповідність платформи подієвим активностям, наявність ігрових кімнат чи кімнат для відпочинку, сцени, бару, демонстраційного чи концертного майданчика, кімнат для офіційних чи приватних зустрічей, конференц-зідів чи коворкінгів);

○ рівень сервісу та обслуговування позначається на комунікації між представниками агенції та івент-майданчика (якість наданих послуг, оперативність у прийнятті рішень, готовність усувати непорозуміння, професіоналізм

персоналу, інформаційне забезпечення, наявність певних обмежень у використанні приміщення тощо).

Основними принципами співпраці івент-агенції та локації мають стати, на нашу думку, принципи клієнтоорієнтованості та комунікативності. Їхнє дотримання передбачає якомога повнішу відповідність локації вимогам клієнта. Питання розмежування відповідальності й страхування ризиків можливо вирішити шляхом оформлення відповідного пакету документів, у якому фіксуються зони відповідальності обидвох сторін. Ефективне налагодження комунікативного процесу між івент-майданчиком та івент-агенцією передбачає усунення подвійних стандартів у роботі. Тому, здійснюючи свій вибір, необхідно чітко усвідомлювати власний бюджет та вартість оренди приміщення, час і тривалість проведення заходу, реальну кількість запрошених, вимоги до приміщення (технічні, стильові, безпеки). Проте засадничими у питаннях співпраці мають стати культура спілкування, взаємоповага й бажання працювати як єдина команда.

Література

1. Ивент-площадки Киева: обзор необычных локаций для бизнес-мероприятий. URL: <https://ckp.in.ua/ru/reviews/15931> (Дата звернення 18.10.2019).

2. Никитук О. Предложение, от которого невозможно отказаться: инструкция для event-площадок. URL: <https://event.ru/trips/predlozhenie-ot-kotorogo-nevozmozhno-otkazatsya-instruktsiya-dlya-event-ploshhadok> (Дата звернення 12.09.2019).

3. Things to Consider When Choosing your Event Venue// <https://whova.com/blog/things-consider-when-choosing-event-venue> (Дата звернення 21.08.2019).

УДК 316.624

О. В. Попович
/ Україна /

ДО ПРОБЛЕМИ ВВЕДЕННЯ В НАУКОВИЙ ПРОСТІР НОВОЇ КАТЕГОРІЇ «ЛЮДСЬКА АНОМАЛІЯ»

Тільки те що, породжене
розумом і звертається
до розуму, може стати духовною
силою для всього людства
А. Швейцер

Слід зазначити, що на ХХ-ХХІ століть у контексті процесів глобалізації культурні обрії людства зазнають радикальних змін. Зокрема гостро постає проблема як універсалістських детермінант творчості (креативності, евристичності), так і локалістських параметрів (рекреативності, етнокультуралізму та ін.). Дихотомічність культуротворчих процесів призводить або до спрощених схем (глобалізація-колонізація) або до романтизації культурно-історичного національного потенціалу.

Загальновідомо, що глобалізаційні процеси вивчаються переважно з точки зору геополітичних, економічних, екологічних наслідків. Гуманістичні ж принципи культурного будівництва як побудови інститутів культури, так і власного самовдосконалення особистості, – майже не задіяні в аналізі, щодо адаптивно-гармонізуючої функції, яка діє у процесі соціалізації на ряду з іншими функціями.

Ототожнення творчості й креативності людської діяльності, що побутує в диференційній психології, евристиці, естетиці, насправді бачиться некоректним: важливо визначити особистісний потенціал людської креативності як єдності діяльності (творчість), поведінки (етика), стану (естетика) та культурний потенціал диференційних суміжних дисциплін та людинознавчих практик (психології, корекційної педагогіки, психіатрії, психоаналізу тощо). Весь спектр проблеми цілісної стратегії окремих практик культурного будівництва широко дискутується в сучасній гуманітаристиці, а саме: в екологічній етиці (А. Гусейнов, Ф. Капра, В. Малахов та ін.), комунікативній етиці (К.-О. Апель, Ю. Габермас, А. Єрмоленко, В. Кульман та ін.), філософській антропології (Б. Марков, Т. Розова, Н. Хамітов та ін.).

Виклики глобалізації трансформують процеси культуrogenези, як в модусі локального, так й універсального здійснення культури. Культурне будівництво в аспекті культуротворчості охоплює весь контекст диференційно-структурних орієнтацій культурних практик, а актуалізація креативного потенціалу особистості поєднує їх із інтегративними, в переважності свої креативно-творчими інтенціями, які зорієнтовані на індивідуальний та соціальний рівень самовдосконалення і самореалізації особистості.

Оскільки в гуманістиці відбулася універсалізація методологічних та змістових надбань кожної з її дисциплінарних складових, сучасний науковий пошук вимагає постійної рефлексії дослідницької думки щодо раніше проаналізованих та, здавалося б, вичерпаних попередніми результатами наукових проблем, щодо проблеми соціалізації особистості.

У сучасних вітчизняних наукових розвідках культуротворчість представлена концептуальним баченням, а саме: теорія культуротворчого буття і (В. Федь), рефлексія проявів життєтворчості (Н. Хамітов), постнекласична інтерпретація культуротворчості, (В. Леонтьєва), життєдіяльність сучасного соціуму (О. Жорнова), гарант розвитку національної культури (В. Суханцева).

Зазначимо, що категоризація поняття культуротворчості успадкувала традиції антропологічного та онтологічного спрямування вітчизняної філософської думки, широко презентовану київською та харківською школами (Л. Губернський, А. Могильний, С. Пролеєв, В. Річицький, В. Шинкарук та інші).

Зазначені позиції науковців в свою чергу виформовувалися під впливом філософських традицій вивчення творчості, впроваджених Платоном, Аристотелем, М. Кузанським, Ф. Беконом, Т. Гоббсом, Дж. Локком, Д. Юмом, І. Кантом, Г. Гегелем та ін.

Щодо прагматики функціонування культурних практик, слід зазначити, що прагматика як орієнтація на «споживача» культурних цінностей визначається системою взаємопоєднаних функцій. Дослідження сутності культурної практики було б неповним без звернення до категорії «функція культури», методологічна роль якої полягає в розкритті філософського осмислення буття, світу й людини в ньому, суперечливостей внутрішнього й зовнішнього в діяльності. Опрацювання тезаурусу культурології зумовлює необхідність введення до обігу нових термінів чи термінологічних структур, з-поміж яких вагоме місце посідає категорія «компенсаційно-креативна функція».

На думку автора у науковий простір необхідно ввести нову категорію «людська аномалія». «Нормальність» або «аномальність» на думку Б.С. Братуся залежить від того як особистість слугує людині, чи «сприяє її позиція, конкретна організація та спрямованість прилучення до родової людської сутності або, навпаки, роз'єднує з цією сутністю, заплутує та ускладнює зв'язки з нею» [1, с. 58]. Також дослідник визначає критерії нормального розвитку: «...ставлення до іншої людини як до самоцінності, як до істоти, що уособлює в собі безкінечні потенції роду «людина» (центральне системоутворювальне ставлення); здібність до децентрації, самовідданості й любові як засобу реалізації цього ставлення; творчий, цілеспрямований характер життєдіяльності потреба в позитивній свободі; здатність до вільного волевиявлення; можливість самопроектування майбутнього; віра у здійсненість того, на що націлений; внутрішня відповідальність перед собою та іншими, минулими й майбутніми поколіннями; прагнення до отримання наскрізного загального сенсу життя» [1, с. 50]. Аномальним Б.С. Братусь вважає той розвиток «який не узгоджується, стримує самоздійснення, веде до перекручення його сутності, або, іншими словами, аномальним, з відхилення від нормального є такого роду розвиток, який веде людину до відокремлення, відриву від її всезагальної родової сутності» [1, с. 51]. При цьому критеріями аномального розвитку Б.С. Братусь вважає: ставлення до людини як до засобу, як до кінцевої, насамперед визначеної речі; егоцентризм та неспроможність до самовідданості та любові; причино обумовлений, підпорядкований зовнішнім обставинам характер життєдіяльності; відсутнє або слабке вираження потреби в позитивній свободі; неспроможність до вільного волевиявлення, самопроектування свого майбутнього; невіра у свої можливості; відсутність або вкрай слабка внутрішня відповідальність перед собою та іншими, минулими та майбутніми поколіннями; відсутність прагнення до отримання наскрізного загального сенсу життя [1, с. 51].

Аналіз поняття «аномалія» неможливий без залучення поняття «функція», яке стало активно використовуватися в соціальних науках з другої половини ХІХ століття, а у зв'язку з проникненням спочатку в соціологію, а потім (на рубежі ХІХ-ХХ стст.) і в антропологію біоорганічної метафори, використовувалося для тлумачення природи певних ознак, явищ суспільства.

Відповідно суспільство визначалося як біологічний організм, певний «понадорганізм», що склався за поглядами вчених, з частин (органів) і виконував різні функції, які забезпечували збереження суспільного організму в життєздатному стані.

На думку автора людська аномалія – це теж елемент культури. А під елементами культури ми вбачаємо такі явища та феномени, котрі притаманні всім культурам, незалежно від географічного положення, історичного періоду й соціального устрою суспільства. Наше дослідження довело, що елементи культури виникають тому, що всі люди, в якій би частині світу вони не жили, фізично влаштовані однаково: вони мають одні й ті ж біологічні потреби і стикаються з загальними проблемами, котрі ставить перед людським родом навколишнє середовище. Люди як і раніше народжуються, але все частіше наштовхуються на явища аномалії (людської в тому числі).

Досліджуючи цю обставину, ми прийняли точку зору сучасного американського антрополога Леслі Уайта, який диференціює культуру на явища, котрі своєю чергою поділяються на:

- (а) дії та вчинки (поведінкові схеми);
- (б) ідеї (вірування, знання, переконання);
- (в) почуття (установки, ціннісні орієнтації).

Враховувався і той факт, що людська аномалія як явище з відповідними проявами і функціями вивчається біологією, фізіологією, філософською антропологією, аномальною психологією, корекційною педагогікою, але, поки що не набуло ґрунтовного опрацювання в гуманітаристиці. При цьому вважається, що «Пришестя аномалії» в гуманістиці було підготовлене «бунтом природи в людині», процесами широкого розповсюдження антираціоналістичних ідей та педагогічно зорієнтованих психопрактик, і найвибуховішим, на наш погляд, відчуттям особистісної відчуженості від соціуму, канонізованого постмодерністською «філософією», що задекларувала бінарну опозицію «герой-юродивий».

Це дає підстави вважати, що в сучасному динамічному суспільстві існує медична або адміністративна модель аномальності, коли інвалідність сприймається як особиста патологія людини, усі її проблеми – як наслідок цієї патології. Підходи такого роду та відповідна соціальна політика в сучасній науковій літературі позначають терміном «desabilism» («інвалідизм», за аналогією «расизмом»).

Дослідження поставило перед автором необхідність розглядання культуротворчості як адаптивно-гармонізуючу функціональну систему, а саме, визначенню системних аспектів презентації культури в її окремих сферах. Термін «адаптація» або «пристосування» використовували Дж. Мердок, Т. Парсонс, Г. Спенсер, Дж. Стюард, Ж. Тард, Л. Уайт та ін., розглядаючи означуване ним явище не тільки як двигун еволюційного процесу, а й як фактор формування суспільства, а суспільство – як продукт особливої, притаманної тільки людині, адаптації до зовнішнього середовища, виходячи, насамперед наукових концепцій біології, де адаптація розумілася як будь-який зворотній процес пристосування до середовища, притаманний

усьому живому й спрямований на встановлення такого співвідношення живої системи та зовнішніх умов її існування, яке сприяло б її розвитку та життєдіяльності (на рівні індивіда, виду або біоценозу).

У сучасній гуманітаристиці стверджується поліаспектна парадигма культуротворчості, в основу якої покладено положення про подвійну суб'єктність людини у процесах культуротворення на макро- і мікрорівнях, яку необхідно досліджувати з новою категорією. Це людина як творець принципово нового – креативний суб'єкт – і як інтродуктор та споживач створеного - рекреативний суб'єкт.

Література

1. Братусь Б.С. Психологические проблемы изучения коррекции аномалий личности / Б.С. Братусь, И.Я. Розовский, В.Н. Царкин.-М.:Изд-во МГУ, 1988-86 с.

УДК 316.356.4:316.324.8

Н. В. Бєлова
/ Україна /

ВИКЛИКИ НАЦІОНАЛЬНІЙ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

«Антропологічний ренесанс» в філософії, налаштованість фахівців на пошук вирішення проблеми збереження цивілізації шляхом встановлення гармонії людини та світу, виходить з переосмислення проблем буття людини крізь призму її соціокультурного простору. В умовах розгортання об'єктивної тенденції тотальної інформатизації, що пронизує сучасну культуру, створюючи інформаційне середовище, простежується менш загальна, але також значуща тенденція формування мультикультурного середовища існування людини, що, як ми вважаємо, опосередковується інформаційними процесами.

Незважаючи на велику кількість філософських розвідок феномена інформаційного суспільства, проведених закордонними вченими, зокрема, Д. Белом, З. Бжезинським, Дж. Гелбрейтом, Е. Гіденсом, Д. Дарендорфом, М. Кастельсом, Й. Масудой, А. Мінком, С. Нора, О. Тофлером, А. Туреном, Ю. Хабермасом, М. Еваном, Ф. Уєбстером та ін., потреба поглиблення сучасної філософської інтерпретації інформаційної культури залишається актуальною.

Сучасні філософські та соціологічні інтерпретації зазначеного феномену наголошують на змінах в суспільстві, що зачапають систему влади, економічну та соціальну структуру (Д. Бел, Й. Масуда та ін.). Фіксується виникнення нових форм існування суспільства, зокрема «мережеве суспільство» (М. Кастельс), «світова держава» (Т. Левіт), «глобальне громадянство» (М. Еван), «суспільство множин – рес-комуни» (А. Негрі, М. Хардт), «космополітична держава» (У. Бек), окремі дослідники яких вважають, що традиційні (національні) форми держави

вичерпали свій історичний ресурс, так само як і національна ідентичність вичерпала себе. Так, У. Бек стверджує, що, європейці лише «роблять вид, начебто все ще існує Німеччина, Франція, Італія, Нідерланди, Португалія тощо. Їх давно вже нема...» [1]. Розгорнута зазначеним автором критика «методологічного націоналізму» заперечує, що «...національна держава та суспільство є «...природними» соціальними та політичними формами сучасного світу» [1], але так само заперечує тезис про кінець національної держави [1]. В той самий час проголошується необхідність повороту до філософського космополітизму (космополітичного бачення перспективи), як відправної точки дослідження [там само].

Висловлюючи точку зору, що в інформаційному суспільстві не буде культурних конфліктів, С. Нора та А. Мінк, спираючись на твердження, що таке суспільство втрачає чітку соціальну структуру, набуваючи ознак поліморфності, здійснюється спрощення мови як комунікативної системи, що опосередковано впливає на встановлення культурної рівності.

Ми не можемо з цим погодитися, оскільки, по-перше, витоки конфліктів гуртуються на комплексі соціальних факторів, – і навіть самі С. Нора та А. Мінк відзначають можливість зростання спротиву спрощеній мові [4, с. 131], а ми би сказали – спротиву уніфікації національних культур. І по-друге, «...Будь-яке функціонування будь-якої комунікативної системи передбачає існування спільної пам'яті колективу. Без спільної пам'яті неможливо мати спільну мову» [3, с. 196]. Таким чином, усвідомлення індивідом свого буття передбачає актуалізацію колективної пам'яті (пам'яті культури), що неможливо без складної мови, налаштованої для передачі інформації. І ця мова за походженням є національною (етнічною) і існує виключно в формі національній (етнічній)!

Неможливо заперечити, що мова змінюється протягом часу, але її елементи не зникають, а зберігаються в колективній пам'яті. При цьому суб'єктність людини отримує свій вираз у т. ч. в певній формі духовності, що є композицією цінностей культури, засадами якої залишається мова. Сталий розвиток соціокультурного простору неможлива без урахування мови як елементу культури.

Література

1. Бек У. Жизнь в обществе глобального риска – как с этим справиться : космополитический поворот [лекция, прочитанная в Горбачёв-фонде в Москве в июне 2012] – Режим доступа : https://www.gorby.ru/userfiles/lekcija_ulrih_beka.pdf

2. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно-политическая экономия / У. Бек. – М. : Прогресс– Традиция : Территория будущего, 2007.– 464 с.

3. Лотман Ю. Память культуры / Ю. Лотман // Язык. Наука. Философия : Логико-методологический и семиотический анализ // Под ред. Р. И. Павлениса. – Вильнюс : АН Литовской ССР, 1986. – С. 193– 204.

4. Nora S., Minc A. The Computerization of Society: A Report to the President of France / S. Nora, A. Minc. – Cambridge : (MA), London : MIT Press, 1980. – 186 p.

УДК 821.161.2'373

Н. А. Гайдук
/ Україна /

ПРАГМАТИЧНА ДИНАМІКА БАЗОВИХ ПОЛІТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ВИМІР

Однією з центральних проблем нашого дослідження є розгляд взаємозалежності базових політичних концептів і прагматичної спрямованості політичної комунікації, а також залежності тлумачення концептів від структури, системи і типів інформації політичного тексту. При розгляді прагматичного потенціалу аспектів контекстуально-інтерпретаційного аналізу базових політичних концептів спираємося на дослідження

в галузі лінгвістичної прагматики таких авторів, як Н.Д. Арутюнова [1], В.Г. Гак [3], ін. Прагматика, що вивчає функціонування мовних знаків у мовленні, включає цілий комплекс питань, з яких найбільш важливими для нашого дослідження є проблеми явних і прихованих цілей висловлювання, мовленнєвої тактики і типів поведінки, ставлення мовця до того, що він повідомляє, впливу висловлювання на адресата, а також проблеми соціально-етичної сторони мовлення.

Мовне спілкування, що протікає в природному середовищі, має цілу низку фізіологічних і психофізіологічних характеристик, тобто включає як паралінгвістичні явища, так і психофізіологічні симптоми емоційного стану. Вивчення процесів вербальної передачі інформації спирається як на лінгвістичні, так і на нелінгвістичні / пара-... і екстралінгвістичні фактори. У публіцистичній літературі всі зазначені явища фіксуються різними номінаціями [2, с. 73].

Прагматичний аспект досліджує аспекти контекстуально-інтерпретаційного аналізу базових політичних концептів, розглядає їхню лексико-семантичну динаміку з другої половини ХХ – ХІХ століть, а також аналізує їх прагматичний потенціал, який є додатковою інформацією, закладеною адресантом і такою, що підлягає декодуванню адресатом. У даному випадку вбачається безпосередній зв'язок між конотацією, імплікацією, пресупозицією і підтекстом публіцистичного тексту. Процеси номінації розглядаються в тісному зв'язку з особистістю адресанта, його соціальним статусом, статтю, освітою, культурою та епохою.

Публіцистичний текст є суперструктурою, що володіє змістовною цілісністю, синтактико-смісловою зв'язністю складових його компонентів і зовнішньої інформативністю. У той самий час текст як самостійна смислова структура в її конкретній композиційній і мовній даності, є універсальним

джерелом за історичного вивчення мови і може вивчатися у двох основних аспектах: 1) як джерело реконструкції мовної системи або її певного фрагмента; 2) як джерело для реконструкції функціонування мовної системи або окремих фрагментів [2; 4].

Так, на підставі зібраних даних було отримано диференційні ознаки базових політичних концептів, за якими в подальшому здійснювалась їх класифікація. Аналіз базових політичних концептів розподілився за такими групами: суспільно-політичний аспект, особистісно-орієнтований аспект, філософський аспект, юридичний аспект, історичний аспект.

Можна простежити, що у когнітивній сфері концептів домінує суспільно-політичний аспект (ядро). Далі слідує особистісно-орієнтований і філософський аспекти (напівпериферія). Менш значущими за кількісними показниками прикладів є юридичний та історичний аспекти (периферія).

Для аналізу динаміки важливим є те, що в будь-який період своєї історії система мови містить ряди одиниць, що варіюються, і форми їх моделювання. Мовне варіювання конкретизується залежно від: а) будови мовної системи мови; б) історичного моменту розвитку мови; в) історії тієї чи іншої мови, включаючи і ті міжмовні контакти, вплив яких позначається на розвитку мови. Динаміка контекстуально-інтерпретаційного аналізу базових політичних концептів залежить від екстралінгвістичних умов, тобто від історичної епохи, в якій існує або використовується мова. Будь-який синхронний зріз мовної системи має внутрішню динаміку, в кожному такому зрізі є елементи, які відживають і які народжуються. У зв'язку з цим засвоєння мови характеризується вибірковістю, яка полягає в тому, що окремі елементи мови засвоюються наступними поколіннями і відмирають, тобто перестають бути явищами дійсності мови [2; 4].

Усі тексти, як публіцистичні, так і непубліцистичні, де можуть бути знайдені вказівки на стан мови в певну епоху, в тому чи іншому соціальному середовищі і межах певної території, служать матеріалом для дослідження розвитку мови. Історичний підхід до вивчення мови публіцистики і специфічних закономірностей її розвитку переконують у тому, що, хоча розвиток літературної мови і її норм відбувається в тісному зв'язку із загальним ходом розвитку, однак, межі її поширення, а також інтенсивність і характер впливу мови публіцистики в різні періоди історії культури народу є різними.

Аналіз і порівняння базових політичних концептів в публіцистичних текстах дозволили простежити динаміку досліджуваних одиниць, виділити провідні в смисловому і кількісному відношенні аспекти контекстуально-інтерпретаційного аналізу концептів ГУМАНІЗМ, ПЛЮРАЛІЗМ, МУЛЬТІКУЛЬТУРАЛІЗМ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ, виявити специфіку їх використання.

Прагматичний потенціал аспектів контекстуально-інтерпретаційного аналізу концептів ГУМАНІЗМ, ПЛЮРАЛІЗМ, МУЛЬТІКУЛЬТУРАЛІЗМ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ пов'язаний з результатом вибору адресантом певного варіанту

культурно-ціннісної інтерпретації концептів. Вирішальне значення тут має аналіз тих певних умов, в яких дана номінація набуває прагматичного навантаження, виявлення ролі номінацій у формуванні прагматичної інформації та досягнення ефекту мовного спілкування; а також визначення ролі номінацій в реалізації прагматичної установки тексту.

Важливим у цьому зв'язку є те, що, якщо в основі власне лінгвістичної інтерпретації змістовного аспекту лежить значення, то на перше місце його прагматичного тлумачення стає сенс, що співвідноситься з параметрами комунікативно-прагматичної ситуації і рівнем взаєморозуміння [2, с. 74].

Повторюване вживання концептів у типових комунікативно-прагматичних контекстах приводить до узуальної закріпленості прагматичного сенсу в семантичній структурі даного концепту. Функційно-прагматична заданість концепту включає в себе як узуально закріплену нормативну діяльність мовного колективу, так і його оказіональне вживання в комунікативному акті.

Відповідно до свого комунікативного наміру адресант відбирає для передачі інформації мовні одиниці, що мають необхідне значення: предметно-логічне, конотативне, оцінне, – у результаті чого дані одиниці набувають певного прагматичного потенціалу, можливості вчинити певний комунікативний ефект на реципієнта.

Література

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека/ Н.Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 896 с.

2. Бабій Ю. Б. Деякі типи мовних відхилень у системі сучасного політичного дискурсу (на матеріалі орфоепічних та акцентуаційних особливостей текстів) / Ю.Б. Бабій // Науковий вісник ХДУ. Серія Лінгвістика:збірник наукових праць. – Випуск 23. – Херсон: Херсонський державний університет, 2014. – С. 72 – 77.

3. Гак В.Г. К диалектике семантических отношений в языке / В.Г. Гак// Принципы и методы семантических исследований / Отв. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Наука, 1976. – С. 73 – 92.

4. Гусева Е.И. Шесть флагов толерантности / Е.И. Гусева // Русский язык и литература в школе и вузе: проблемы изучения и преподавания: [Сб.науч. тр.]. – Горловка: Изд-во ГГПИИЯ, 2010. – С. 81 – 85.

УДК 316.324.8

І. А. Гардабхадзе
/ Україна /

КРЕАТИВНІСТЬ ДИЗРУПТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ТРЕНД-ФАКТОР УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ПОСТЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Технологічний прогрес нового тисячоліття приніс з собою як нові можливості підвищення якості життя, так і загрози сталому суспільному розвитку. Як відомо, у разі перевищення акселерацією нововведень порога

можливостей контролю і управління змінами, інноваційні технології можуть зробити негативний вплив на прогрес. Так звані дізруптивні технології, які за своєю природою є інноваційними, діють руйнівно на традиційні процеси, ведуть до девальвації певних професійних компетенцій і навіть змінюють деякі галузі економіки, але натомість несуть людству небачені раніше можливості. Тому для сталого розвитку суспільства необхідно враховувати ефекти «швидкого зростання» шляхом балансування інноваційних і традиційних технологій, що особливо актуально у сучасних умовах підвищення темпу життя.

Актуальність проблем управління сталим розвитком інформаційного суспільства стимулювала безліч дискусій на тему оптимізації балансу між креативністю та дізруптивністю інформаційних технологій. Широке коло досліджень даної проблеми породило потік публікацій міждисциплінарного характеру, матеріали яких на даному етапі доцільно адаптувати до практичного застосування у конкретних областях.

Мета даного дослідження – охарактеризувати основні тенденції управління стійкістю цифрової фази, які сформувалися під впливом протиріч між креативністю та дізруптивністю проривних інновацій, і спрогнозувати тренд-фактори управління сталим розвитком постцифрової фази інформаційного суспільства.

Історіографічний аналіз ходу еволюції під впливом індустріалізації дозволяє умовно виділити три етапи цифровізації, перші два з яких відповідають цифровій, а третій формує стартову стадію постцифрової фази розвитку інформаційного суспільства:

I етап – початкова стадія цифрової фази. Базова цифровізація сигналів за мотивами теореми дискретизації для зберігання, обробки і передачі інформації за каналами з шумом. Системи цифрової обробки інформації на основі спеціалізованих апаратних засобів і комп'ютери розвиваються відносно незалежно.

II етап – зріла стадія цифрової фази. Конвергенція апаратних і програмних засобів цифровізації на базі комп'ютерів. Інформатизація бізнес-процесів і автоматизація рутинних процедур технологічних процесів. Розвиток мобільних і хмарних сервісів, технологій візуалізації образів на основі тривимірного моделювання та матеріалізації артефактів на базі адитивних технологій, поява систем віртуальної / аргументованої реальності. Конвергенція спеціалізацій на фоні девальвації традиційних компетенцій. Розширення сфери застосування штучного інтелекту від рутинних процедур до виконання експертних функцій. Трансформація стилю мислення – формування цифрового дизайн-мислення, цифрової проектної культури та кліпового мислення.

III етап – стартова стадія постцифрової фази. Засвоєння професійних цифрових компетенцій більшістю галузевих фахівців. Міждисциплінарний синтез науки, мистецтв і тенденцій екологізації на фоні проблем управління лояльністю штучного інтелекту. Конвергенція людського та машинного

супер-розуму на основі формування тандему «Хомо Сапієнс – Штучний Інтелект» з домінуванням креативного таланту людини.

Тренд-фактори управління стійкістю початкової стадії цифрової фази сформувалися під впливом ейфорії від деякого перебільшення можливостей тотальної цифровізації.

В основі стартової цифровізації лежить аналого-цифрове перетворення на основі теореми дискретизації (теореми відділків), що дозволило на практиці забезпечити усунення надмірності інформації і залишити тільки ту її частку, яка необхідна для кількісного представлення процесу у кожний момент часу. Компактне цифрове представлення дало можливість ефективної обробки сигналів на базі цифрових процесорів та стимулювало розвиток технології цифрової обробки зображень, яка здійснила вирішальний внесок у візуалізацію зображень людської зовнішності, предметів побутового середовища та дизайнерських ідей. Важливі досягнення і методи цифрової обробки і генерації зображень, комп'ютерного зору і відеокompresії використовуються в основі сучасних векторних і растрових графічних редакторів та у технологіях тривимірного моделювання.

Завдяки впливу дізруптивних проривних технологій цифрової обробки, зберігання та передачі інформації у суспільстві вперше склалася ситуація, коли старші покоління не могли допомогти молодшим в оволодінні сучасними інструментами, знання яких було потрібно для соціально-професійної адаптації індивідів.

Оскільки реалізація культуротворчого потенціалу особистості на початковій стадії цифровізації стала можливою лише за оволодінням людьми офісними комп'ютерними застосуваннями та основними цифровими транзакціями, до тренд-факторів управління сталим розвитком цього періоду можна прирахувати тенденції засвоєння поколіннями “Х” і “У” базового набору цифрових компетенцій, а також розвиток теорії та практики цифрової обробки, передачі, представлення та утилізації інформації.

Тренд-фактори управління стійкістю зрілої стадії цифрової фази сформувалися під впливом результатів Третьої індустріальної, «цифрової», революції. Трендами впливу на сталий розвиток суспільства стали цифровізація звичних процедур, інформатизація бізнес-процесів і мобільність, які змінили практично усі напрямки діяльності. Оскільки результатом розвитку мережових комунікацій є поява у члена інформаційного суспільства як реального, так й «віртуального» іміджу, в умовах цієї стадії людина існує у роздвоєному реальному і віртуальному життєвому просторі. Це викликає кардинальні перебудови ціннісних критеріїв, до яких багато членів суспільства не встигають адаптуватися, що призводить до проблем професійної і соціальної адаптації вже під час «цифрової» фази інформаційного суспільства. У сучасному суспільстві як наслідок розвитку соціальних мереж, потокового відео та інтернету відбувається збільшення надлишкових інформаційних потоків, які створюють атмосферу інформаційного шуму, завдяки чому часовий поріг сприйняття інформації постійно знижується. Це породжує

феномен «екранно-кліпової» культури зі власним стилем, який характеризується покадровим кліпуванням сприйняття сюжетів і фрагментацією свідомості, а також специфічним типом мислення – так званим кліповим мисленням, ознаками якого є висока швидкість сприйняття інформації на рівні стереотипів і на основі віднесення об'єктів до стереотипів оперативною генерацією простих реакцій типу «лайків», «коментів» та «меседжів». Носіями кліпового типу мислення вважають представників покоління “Z”, які народилися зі смартфонами в руках, а представникам поколінь “X” і “Y” доводиться пристосовуватися до акселерації життєвих процесів, і кожне покоління робить це різними методами.

Тому до тренд-факторів управління стійкістю зрілої стадії цифрової фази слід віднести сприяння успішної соціально-професійної адаптації членів суспільства до умов цифрового оточення з боку громадських інститутів і органів державного управління. Також до трендів сталого розвитку цифрової фази відносяться тенденції розширення сфери використання цифрового дизайн-мислення та штучного інтелекту, формування цифрової проектної культури, тенденції подальшого розвитку мобільних і хмарових сервісів, систем віртуальної / аугментованої реальності, технологій візуалізації образів на основі тривимірного моделювання та матеріалізації артефактів на базі адитивних технологій [1].

Розвиток інформаційних технологій отримав додатковий стимул після того, як цифрове оточення призвело до суспільних трансформацій Четвертої індустріальної революції. Відповідний етап розвитку інформаційного суспільства можна охарактеризувати як «постцифрову» фазу, коли основи цифровізації проникли у побутові сфери, а цифрові компетенції вже засвоєні фахівцями основних напрямків професійної діяльності. Після ейфорії від можливостей загальної цифровізації настає стадія поглибленого засвоєння практики використання цифрового інструментарію на фоні синтезу науки і мистецтв, поширення мобільних транзакцій, хмарових сервісів і прискореної імплементації штучного інтелекту.

Підхід до професійної адаптації у постцифровому суспільстві, як і раніше, заснований на формуванні актуалізованого набору цифрових компетенцій в конкретній сфері діяльності індивіда, але набуває додаткової актуальності, тому що присутність індивіду одночасно у реальному і мережевому просторі підкріплюється розширеним набором цифрових комунікативних інструментів і технологій віртуальної реальності. Таки технології з використанням експертних функцій штучного інтелекту, як створення дипфейкових кліпів, здатні не тільки у реальному масштабі часу перетворити будь-яку людину у публічну особу, але і створити конкретному індивіду небажану «фейкову» репутацію шляхом реалістичної підміни сюжетів і зовнішності персонажів. Конвергенція натурального і штучного інтелекту, яка все більше трансформує традиційні технології і процеси, крім незрівнянних можливостей вирішення

проблем несе певні ризики. У книзі «Суперінтелект. Етапи. Загрози. Стратегії» [2] автор ставить загрозу розвитку штучного інтелекту на перше місце серед інших екзистенціальних техногенних загроз. Незважаючи на ймовірність такого сценарію, гальмувати прогрес технологій недоцільно і навіть неможливо, так як прогрес є породженням еволюційного розвитку суспільства і дозволяє вирішити поточні проблеми людської цивілізації. Експертами у сфері інформаційної безпеки і штучного інтелекту вже запропоновані різні підходи протидії небажаному використанню технологій, включаючи виникнення недружнього за відношенням до людської еволюції супер-розуму [3]. Діалог людей і штучного інтелекту породжує у конвергентному середовищі нову етику, у світі якої цифрова арт-культура може сприяти людині не перетворитися в людино-робота. Для досягнення бажаної лояльності штучному інтелекту необхідно задати соціальні установки і людські цілі, в тому числі прагнення до самовдосконалення та самореалізації за людським сценарієм.

Управління впливом комп'ютерного супер-розуму на життєдіяльність людей є головним тренд-фактором сталого розвитку постцифрової фази, і вказує на те, що члену сучасного суспільства доцільно зайняти проактивну позицію до формування власного іміджу з урахуванням імпакт-факторів штучного інтелекту. Крім конвергенції людського та машинного супер-розумів, до трендів постцифрової фази слід віднести міждисциплінарний синтез науки, мистецтв і тенденцій екологізації з посиленням ролі креативного таланту людини – дизайнера основ життєдіяльності нового покоління.

Література

1. Гардабхадзе І. А. Аугментація реальності як фактор зародження трендів у фешн-індустрії. Вісник КНУКіМ : серія Мистецтвознавство. 2019. № 40. С. 189–196.
2. Bostrom, N. Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. Oxford : Oxford University Press, 2014. 324 p.
3. Müller, V.C. and Bostrom, N. Future progress in artificial intelligence: A survey of expert opinion, in Vincent C. Müller (ed.). Fundamental Issues of Artificial Intelligence. Berlin : Synthese Library; Springer, 2016. pp. 553–571.

УДК 316.612

Т. Г. Добіна
/ Україна /

СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

На сучасному етапі глобалізації суспільних процесів людська цивілізація увійшла в якісно нову фазу інформаційного розвитку, для якої характерне співіснування як нових концепцій, так і колишніх, котрі набули певних масштабів, динаміки та темпів розвитку. Можливості новітніх технологій в сучасному суспільстві вимагають активізації пошуків нових

методів та підходів з метою полегшення і прискорення адаптації індивіда в конкретному соціальному середовищі.

Проте, ці процеси досить неоднозначно сприймаються різними людьми. З одного боку, об'єднання розрізнених зусиль в різних сферах людської діяльності сприяє зростанню співпраці, а з іншої – процес глобалізації, який створює принципово нове положення як для окремої людини, так і для суспільства, не завжди сприяє збагаченню розвитку обдарованої особистості в сучасному соціальному середовищі.

Слід зазначити, що поняття «соціальне середовище» передбачає підпорядкований процес побудови певних взаємовідносин людей в соціумі, які впливають на особистість або соціальну групу, тобто це соціальний простір, що оточує людину, а саме: суспільні умови її існування, становлення й розвитку в процесі подальшої життєдіяльності. У зв'язку з цим зупинимося на дослідженні розвитку обдарованої особистості в соціальному середовищі.

Проблема вибору шляхів і засобів забезпечення повноцінного розвитку обдарованого індивіда передбачає, насамперед, належну увагу науковців до розробки дієвих методів сприяння подальшому зростанню творчого потенціалу й діяльнісної мотивації талановитої дитини чи молодої людини.

Безпосередньо й опосередковано проблем виховання цінної в суспільному житті творчої особистості в багатьох аспектах (етичному, естетичному, соціально-культурному, економічному й історичному) торкались видатні вчені, письменники, мислителі різних епох і світоглядних орієнтацій. Серед них М. Грушевський, М. Драгоманов, І. Огієнко, А. Соколянський, Г. Ващенко, В. Сухомлинський та ін., хто розробляв власні доктрини, концепції, програми та намагався формувати «виховні ідеали». Вважаємо за необхідне вказати на деякі з них найсучасніші й дотичні до проблем освітньо-виховної сфери: взаємовплив між особистістю й колективом (О. Киричук); виховна роль змісту й характеру людських взаємин (А. Бойко); моделювання сучасних профільних систем культурологічної та культурознавчої освіти, а також творчо-професійного розкриття і вдосконалення (Г. Васянович, Л. Кондрацька, М. Лещенко, В. Рибалка, О. Шевнюк та ін.).

Унаслідок опрацювання теоретичних і науково-дослідницьких матеріалів ми дійшли розуміння, що вся гама проблем формування творчого потенціалу обдарованого індивіда органічно переплетена в контексті культуротворення. І в цьому ціннісно-смысловому просторі особистість, у принципі, являє собою перспективний культурний й соціальний об'єкт, розкриттю якого сприяють його творчі задатки та нездоланне тяжіння до перших практичних спроб реалізації своїх задумів, поривів, умінь, які згодом трансформуються в хист і потребу. А це вже шлях до самостійного визначення тих необхідних зусиль і цілеспрямованих кроків, котрі в подальшому мають привести до перемог (у т.ч. і над собою), до творчого зростання, до успіхів і до заповітної мети – максимально розкрити й реалізувати свої здібності й здобути

можливість займатись улюбленою справою вільно, захоплено, з високим індексом визнання й затребуваності.

У межах дослідження певного локусу слід сфокусуватися на «суто особових аспектах історії життя людини і на суб'єктивному підході до опису людського життя, кар'єри, історії кохання» [1, с. 66], на елементі її творчої діяльності – емоційний стан, настрої, враження й амбіції творчого індивіда та на соціальному середовищі. Усе зазначене допомагає точнішому прочитанню думок і вчинків творчої особистості, якої довелось творити, викладати, писати й виступати в надзвичайно непростих соціально-культурних обставинах сучасного її культуротворчого простору.

Тому, творчу особистість слід розглядати на рівні аналізу мікрокультурних локусів – самої творчої особистості, її сім'ї та оточення, особливостей виховання та освіти, подальшого саморозвитку індивіда, його професійної діяльності та світосприйняття в певному соціальному середовищі, де метою його застосування є прагнення тлумачити аналізоване явище в ракурсі з'ясування особливостей розвитку обдарованої особистості. Це дозволяє максимально відтворити реальний процес розвитку творчої особистості, а саме: «реанімувати» імовірний хід думок, логіки самоаналізу, збагнути і встановити те, що закріплюється стороннім, ситуативним, «чужим», принаймні «привнесеним». Таке дослідження здійснюється за антропоцентричним принципом: у центрі уваги аналізу події чи факту неухильно перебуває людина з її внутрішнім світом, об'єктивними та суб'єктивними обставинами життєвих змін і поворотів та їхніх подальших інтерпретацій і наслідків.

Спираючись на вищенаведені постулати, маємо підстави зробити узагальнюючий висновок: комплексне дослідження розвитку творчої особистості повинне здійснюватися не лише в рамках психології, соціології та історіографії, науковий апарат яких безумовно важливий, але й у специфічних вимірах культурно-соціального середовища, особливо в руслі вивчення базисного біографічного фактажу з метою розкриття траєкторії сходження талановитої особистості до вершин успіху. Осмислення динаміки рушіїв цього сходження, на нашу думку, має здійснюватися в проекції на ступінь активності стилю й способу життя, на наявність усвідомлення його цілей і смислів, а також на готовність до подолання буттєвих проблем та емоційної напруженості життєвих колізій фігуранта дослідження, його особистісних стратегій.

Література

1. Биографический метод: история, методология, практика / под ред. Е. Ю. Мещеркиной, В. В. Семеновой. Москва : ИС РАН, 1994. 147 с.
2. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку / О. І. Власова. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005. – 308 с.
3. Добіна Т. Г. Діяльність як вирішальний чинник реалізації потенціалу творчої особистості / Т. Г. Добіна // Інтернаука: Міжнародний науковий журнал – 2017. – № 12 (34). – С. 17-18.

4. Рибалка В. В. Методологічні засади теоретичної та практичної психології: особистість, психологічна діяльність, духовність / В. В. Рибалка // Психологія і особистість. - 2018. - № 1. - С. 9-19.

5. Тарадайник В. М. Використання інформаційно-соціального середовища розвитку обдарованої дитини : посібник / В. М. Тарадайник. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2014. – 68 с.

УДК 316.722(477)

А. Є. Дорога
/ Україна /

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

З нагоди проголошення 2018 р. Європейським роком культурної спадщини, авторка цих рядків досліджувала проблеми вітчизняної культурної спадщини у контексті світових тенденцій. Результати цих досліджень були оприлюднені у низці наукових публікацій, у виступах на конференціях і семінарах.

Для країн Євросоюзу головною метою запровадження року культурної спадщини було поглиблення культурної ідентичності шляхом ширшого інформування населення про роль і перспективи культурної спадщини. Основні акценти було зроблено на висвітленні внеску культурної спадщини в розвиток економіки, зайнятість населення, соціальну інтеграцію та міжкультурний діалог.

Як ми неодноразово зазначали в публікаціях, наприкінці 2017 р. та на початку 2018 р. відбулась низка зустрічей, конференцій, круглих столів, організованих Національним Бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні у співпраці з Представництвом Євросоюзу в Україні та у партнерстві з Міністерством культури України. У заходах взяли активну участь представники громадських організацій, профільних установ, працівники музеїв, науковці, археологи, культурні менеджери. Учасники дискусій засвідчили найбільш болючі проблеми сфери культурної спадщини, обговорили пропозиції конкретних дій на 2018 рік, обмінялись досвідом з експертами сфери охорони всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО, Стратегії 21 та Конвенції Фаро, отримали цінні ділові поради іноземних експертів у сфері менеджменту та оцифрування об'єктів культурної спадщини, організації культурного туризму.

Наявний стан справ з культурною спадщиною в Україні головними напрямами вирішення проблем висуває боротьбу за порятунок, захист і формування культури ставлення до вітчизняного культурного надбання.

Дослідження вказаних проблем дали змогу авторові дійти висновків, що проголошення 2018 року Європейським та українським роком культурної спадщини сприяло активізації інтересу до проблем збереження і подальшого розвитку всіх видів вітчизняного культурного надбання, прийняттю надзвичайно важливих рішень, удосконаленню відповідного законодавства. Попри брак організаційної чіткості та координації зусиль різних гілок влади,

очевидні серйозні кроки щодо узгодженості дій. Слід відмітити серйозні зрушення в зміні співвідношення маргінесу й центру в царині вітчизняної культури. В Україні продовжено цікаві традиції історико-культурних фестивалів, створено нові інтелектуальні майданчики осмислення проблем культурної спадщини». Рік засвідчив зрілість сегменту громадянського суспільства України, що опікується культурною спадщиною. Це дієва сила, здатна на модернізацію суспільства, формування правової соціальної держави. За умови дій держави і громадянського суспільства у форматі взаємопідтримки можливе забезпечення чіткої політики у цьому питанні на урядовому, регіональному та місцевому рівнях» [1; с. 142].

Серед тенденцій Європейського року культурної спадщини в Україні варто звернути увагу на удосконалення правових механізмів охорони культурної спадщини, діяльності громадських організацій щодо захисту вітчизняної культурної спадщини, співпраці державних та недержавних організацій України з ЮНЕСКО, Радою Європи та ЄС у сфері збереження та популяризації культурної спадщини, зазначена роль культурної спадщини як складової стратегії культурної дипломатії. Розпочато важливу роботу щодо порятунку культурної спадщини на тимчасово окупованих територіях і в Криму та повернення в Україну втраченої спадщини з інших країн.

Література

1. Дорога А. Є. Європейський рік культурної спадщини в Україні: культурологічна аналітика тенденцій. Культурологічна думка. К., 2019. № 15. С. 136-143.

УДК 378.4.011.33

О. М. Заєць
/ Україна /

ІДЕЯ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТІ

Ціль викладання філософії в університеті – пробудження мислення, практика відкритості, це школа вільної комунікації, розуміння.

Якщо ми вважаємо, що особистість викладача (професора) філософії не має значення, то ми не визнаємо світоглядного характеру філософії, а до предмета ставимось поверхово. Якщо професійна придатність викладача гуманітарних дисциплін визначається тільки наявністю в нього диплома кандидата або доктора наук, певної кількості публікацій, - що лише формально підтверджує його кваліфікацію, то ми ігноруємо, знецінюємо філософію як школу свободи – мислення і життя.

Викладаємо історію філософії не маючи власної філософії? П'ята це і хвіст. Ні до чого таке викладання. Неповага до слухачів. Нелюбов. Бездарність. Фундаментальна корупція, що спричиняє всі інші її види.

А філософія – це про душу, тобто про переживання, внутрішній досвід, це егологія та практика відкритості, щире мовлення, річ про буття (психічного та фізичного, про людину та природу), що завжди є конструюванням концептів (Ж. Дельоз).

Це несвідоме, що стає свідомим для мене, коли я його промовляю перед іншим (Іншим), маніфестую, невидиме стає видимим для нас, таким, яке ми створюємо спілкуючись.

Яка ціна прочитаної з папірця стандартної лекції про матеріалізм, ідеалізм

та діалектику, якщо відношення викладача до справи не є емоційним, сердечним, людським, таким, що направлене до серця студента-людини? Якщо сам викладач темний, розчарований пропагандист психотерапевтичних задовольень, що не обирає саморозвиток, бо, мовляв, вже знайшов істину і усі книги прочитав, або знає найліпші. Дурна віра, маячня – так сприйматимуться будь-які слова горе-вчителя («препода»), якщо єдиною цинічною мотивацією читати таку лекцію є зарплатня, перебування в психологічних зонах задоволення в затишку храму освіти та науки. Індиферентність світ не врятує, байдужість нікого не вчить.

Лекція є зверненням до очей та вух молоді, це проміні сонця у наше спільне майбутнє, якщо ми ще сподіваємось на нього. Це пробудження сплячого розуму. Тільки якщо ти сам не спиш або, принаймні, намагаєшся пробудитись. Каяття – початок нового життя, притомності. Ми, вчителі, все ще можемо його почати.

На мій погляд, не можна замінити лекцію очі-в-очі відеолекцією, будь-яким дистанційними формами навчання (тільки якщо вони є додатковими). Тестування з філософії – абсурд. Зворотній зв'язок необхідний, і можливий він лише в університетській аудиторії, або, на крайній випадок, в вебінарі. Як лектор я маю чути, чи розуміє мене аудиторія. Певний зв'язок між мною та ними в кожний окремий час є унікальним. Неповторне спілкування, неповторне пояснення, що викликається певною реакцією на мої тези та запитання, не можна запланувати навіть так, як планують польоти аерокомпанії, що залежить від погодних умов та інших факторів. Тут вирій життя, тут завжди епоха змін.

Зерна, які ми, вчителі-гуманітарії, сіємо на наших освітніх нивах, тільки тоді проростуть в серцях adeptів, коли поллемо їх сльозами та потом власного розкаяння. І учні повірять, якщо ми самі будемо відверті та чесні. Почуття взаємні в цьому сенсі.

Якщо ми, викладачі філософії, вважаємо, що філософія починається з балаканини про будь-що з історії філософії, а не з віри у Смерть, ми спимо. Ніколи не рано і не пізно сказати про це, бо ми не є догматиками-раціоналістами, чи не так? Гуманітарна освіта – це про цінність саме людського виміру існування, про дух, про знання власної кінечності, з цього починається піклування про себе та інших.

Якщо я вчу про Любов, а в серці її не маю? Якщо я розповідаю про етапи становлення Науки, але сама не замислюю про те, що вона шукає, якщо кажу про Честь, а сама є кривою душею, гнати мене треба зі Школи, якщо сама не пішла.

Дякуючи глобалізації ринкові відносини вторгаються і в освіту, конкуренція викладачів має призвести витисканню

негідних та відпрацьованих кадрів, демократичні вибори викладачів – за студентами – живими душами.

УДК 316:61

Н. В. Лютко
/ Україна /

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ЗДОРОВ'Я

У сучасному світі спостерігається тенденція до посилення взаємодії суспільства і індивідів, в тому числі і в плані здоров'я. Можемо спостерігати потяг різноманітних груп населення до занять фізичною культурою, спортом, бажання споживати здорову їжу, відпочивати у екологічно чистій місцевості (наприклад, «зелений» туризм в Україні).

Світова наука розробила цілісний погляд на здоров'я як феномен, котрий інтегрує принаймні чотири його сфери або складові – фізичну, психічну (розумову), соціальну(суспільну) і духовну. Усі ці складові невід'ємні одна від одної, тісно взаємопов'язані між собою і саме у єдності визначають загальний стан здоров'я людини [1, с.128].

Дослідження проблеми здоров'я свідчить про її складність і багатогранність. Існують різноманітні підходи до визначення здоров'я. Очевидно, що кожне з визначень має свої підстави і, отже, є в тій чи іншій мірі корисним внеском у спільне розуміння настільки багатосторонньої проблеми. Аналіз існуючих визначень здоров'я дозволяє виділити ряд пріоритетних ознак досліджуваного феномена: по-перше, здоров'я - це нормальна функція організму на всіх рівнях його організації; по-друге, здоров'я характеризує динамічну рівновагу організму і його функцій з навколишнім середовищем; по-третє, здоров'я визначає здатність до виконання основних соціальних функцій, участь у соціальній діяльності; по-четверте, здоров'я відображає здатність організму пристосовуватися до постійно мінливих умов існування в навколишньому середовищі, здатність підтримувати сталість внутрішнього середовища організму; по-п'яте, здоров'я характеризує оптимальне функціонування організму за відсутності ознак захворювання або будь-якого порушення; по-шосте, інтерпретація здоров'я передбачає реалізацію принципу єдності організму, саморегуляції і врівноваженої взаємодії усіх органів [4, с. 15].

Наразі можна виокремити низку категорій що відображають сутність соціологічного підходу до вивчення феномену здоров'я. Серед таких категорій, науковці найчастіше виокремлюють такі як «соціальні детермінанти здоров'я», «здоровий спосіб життя», «соціальне здоров'я», «ставлення до здоров'я», «поведінка по відношенню до здоров'я», «нездоров'я», «хвороба» тощо.

До числа найбільш вивчених відноситься категорія «соціальні детермінанти здоров'я» Соціальні детермінанти здоров'я - це умови,

в яких люди народжуються, ростуть, живуть, працюють і старіють, включаючи системи охорони здоров'я. Ці обставини формуються під впливом розподілу грошей, влади і ресурсів на глобальному, національному та місцевому рівні, на які, в свою чергу, впливає проведена політика. Соціальні детермінанти здоров'я є основною причиною несправедливості по відношенню до здоров'я - несправедливих відмінностей в стані здоров'я, які спостерігаються всередині країн та між ними[6].

Важливо розглянути ще одне з базових понять що використовують для соціологічного аналізу здоров'я, а саме поняття «здоровий спосіб життя». Здоровий спосіб життя – це активна діяльність людей, спрямована на збереження і поліпшення власного здоров'я, оздоровлення організму, боротьбу зі шкідливими звичками та факторами ризику для здоров'я, формування позитивної психологічної установки на збереження, зміцнення й примноження не тільки власного здоров'я, а й здоров'я оточуючих. Крім цього, слід враховувати фактори, що обумовлюють спосіб життя людини, а саме: ставлення до паління, алкоголю, наркотиків, дотримання режиму дня і харчування, загартування, фізичну активність, психологічний комфорт, рівень сексуальної культури тощо [5, с.43]. Складові здорового способу життя містять різноманітні елементи, що стосуються усіх сфер здоров'я — фізичної, психічної, соціальної і духовної. Найважливіші з них – харчування (у тому числі споживання якісної питної води, необхідної кількості вітамінів, мікроелементів, протеїнів, жирів, вуглеводів, спеціальних продуктів і харчових добавок), побут (якість житла, умови для пасивного і активного відпочинку, рівень психічної і фізичної безпеки на території життєдіяльності), умови праці (безпека не тільки у фізичному, а й психічному аспекті, наявність стимулів і умов професійного розвитку), рухова активність (фізична культура і спорт, використання засобів різноманітних систем оздоровлення, спрямованих на підвищення рівня фізичного розвитку, його підтримку, відновлення сил після фізичних і психічних навантажень) [3].

Для усвідомлення здорового способу життя важливі поінформованість і можливість доступу до спеціальних профілактичних процедур, що мають уповільнювати природний процес старіння, наявність належних екологічних умов, інших складових здорового способу життя, що стосуються переважно не тільки фізичного і психічного, а також соціального і духовного здоров'я.

Поняття «соціальне здоров'я» зазвичай пов'язують з процесом соціалізації і визначають як функціонування особистості в ролі повноправного члена суспільства, її безконфліктну взаємодію з навколишнім світом, доброзичливі взаємини у колективі однолітків, у сім'ї, суспільстві. Показники соціального здоров'я пов'язані з економічними чинниками, стосунками індивіда з структурними одиницями соціуму (сім'єю, організаціями), з якими створюються соціальні зв'язки: праця, відпочинок, побут, соціальний захист, охорона здоров'я, безпека існування тощо.

В загальному вигляді соціальне здоров'я детерміноване характером і рівнем розвитку, які притаманні головним сферам суспільного життя в певному середовищі — економічному, політичному, соціальному, духовному. Ці складові тісно взаємопов'язані, вони в сукупності визначають стан здоров'я людини. В реальному житті майже завжди спостерігається інтегрований вплив цих складових.

До базових категорій належать також поняття «ставлення до здоров'я» та «поведінка по відношенню до здоров'я». Ставлення до здоров'я – система ціннісно-мотиваційних установок, індивідуальних, вибіркового зав'язків особистості з різними явищами навколишньої дійсності, що сприяють або, навпаки, загрожують здоров'ю людей, а також певна оцінка індивідом свого фізичного і психічного стану. Поведінка по відношенню до здоров'я це певні дії індивіда або спільноти яка впливає або здатна впливати на їх здоров'я. Можна стверджувати, що є два типи чинників, що впливають на поведінку людей – внутрішні чинники (індивідуальні знання, переконання і відношення) і зовнішні чинники (культура, соціальні норми, економічні аспекти життя людини); особистий вибір завжди здійснюється в певному соціокультурному контексті, в поведінковому середовищі, яке створюється очікуваннями інших людей, правилами і нормами суспільного життя. Тобто моделі поведінки людини стосовно свого здоров'я знаходяться під сильним впливом суспільних груп, сім'ї, соціального середовища і культури суспільства [2, с.115].

Слід зазначити, що соціологічні дослідження здоров'я передбачають аналіз таких категорій, як нездоров'я і хвороба. Вони трактуються як соціальні феномени, що роблять істотний вплив на стабільність суспільства, що представляють собою особливі форми девіантної поведінки людини, на протигагу здоров'ю, оскільки воно розглядався в якості соціальної норми [4, с. 42].

Отже, здоров'я це соціальний феномен, зрозуміти і визначити який неможливо у відриві від конкретного середовища, в якому живе людина, у відриві від різних сфер проявів її життєдіяльності, поза зв'язком з цілями і призначеннями людини. Критерії здоров'я встановлюються виходячи з норм, цінностей конкретного суспільства, залежать від рівня його соціально-економічного і соціокультурного розвитку.

Література

1. Бурлакова, І. Здоров'я як психосоціальна проблема/ Ірина Бурлакова // Психологія і суспільство. – 2007. – № 4. – С. 128-131.

2. Волошко Н. І. Детермінанти ставлення до здоров'я і здорового способу життя / Н. І. Волошко // Проблеми сучасної психології. – 2011. – Вип. 11. – С. 115–124.

3. Герасимович Я. Я. Формування здорового способу життя молоді / Я. Я. Герасимович // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2008. – Т. 1. – С. 28–31. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2008_1_10

4. Лебедева-Несевря Н.А. Социология здоровья: учеб. пособие для студ. Вузов / Н.А. Лебедева-Несевря, С.С. Гордеева; Перм. гос. нац. иссл. ун-т. – Пермь, 2011. – 238 с.

5. Палічук Ю.І. Застосування здоров'язберезувальних технологій у вищих навчальних закладах економічного профілю: монографія / Ю.І. Палічук. – Чернівці-Вижниця: Черемош, 2014. – 258 с.

6. Социальные детерминанты здоровья // Официальный сайт Всемирной организации здравоохранения // URL: http://www.who.int/social_determinants/ru/index.html

УДК 374.7

Т. С. Марусяк
/ Україна /

СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ТА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

У сучасному суспільстві, що характеризується швидкими темпами розвитку технологій, трансформаціями усіх соціальних сфер, великою кількістю інформації, на перший план виходить можливість та необхідність постійного самовдосконалення. Окрім цього ми можемо спостерігати послаблення зв'язку між інститутом освіти та запитами ринку праці, що породжує потребу одержання нових вмінь та навичок, підвищення кваліфікації після закінчення формальної освіти у дитячо-юнацькому віці, реалізації інтелектуального, освітнього та професійного потенціалу. В освітньому середовищі пріоритетною стає концепція освіти впродовж життя, що декларується як у науковому дискурсі, так і у середовищі міжнародних громадських організацій та сфери освітньої політики держав.

Важливим, на нашу думку, є реалізація принципу неперервної освіти, вивчення якої можливе у трьох основних напрямках: неперервна освіта як освіта протягом життя, неперервна освіта як освіта дорослих і як професійне підвищення кваліфікації.

Недостатньо розробленими та актуальними, на нашу думку, є соціологічні аспекти вивчення соціальних запитів щодо освіти дорослих, потреб та мотивації щодо її одержання, можливих бар'єрів для реалізації даної концепції в українському суспільстві, індивідуальних та соціальних функцій такої освіти.

Функціонуванню інституту освіти та його ролі у суспільстві присвячені праці Е. Дюркгайма, П. Сорокіна, Т. Парсонса, М. Вебера, П. Бурдьє і ін. Серед соціологів, що досліджують дану проблематику варто відзначити Е. Королєву, Г. Козловську.

На думку, Е. Королевої, освіта дорослих в сучасному суспільстві відіграє компенсаторну роль, тобто бере на себе корекцію різноманітних

негативних ефектів. Поряд цим відповіддю на виклики інформаційного суспільства і потреби сучасної людини [1].

Освіта дорослих є складовою освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки [2, ст.18].

Навчання та освіта дорослих – це практика навчання та просвіти дорослих, що здійснюється після завершення офіційної (або формальної, основної) освіти та виходу людини на ринок праці (під офіційною мається на увазі шкільна, професійно-технічна або вища освіта). Навчання для дорослих розуміється як використання усіх форм освіти на всіх рівнях, які дають змогу дорослим особам із закінченою формальною освітою набуті нові компетенції або ж поглибити професійні знання та навички [3].

Аналізуючи освіту дорослих як об'єкт дослідження соціології слід виділяти певні складові елементи, що потребують теоретичної інтерпретації. На нашу думку, такими можуть виступати: суб'єкт освіти, мотиви та мета одержання такої освіти, форми та типи освіти дорослих, бар'єри, що можуть перешкоджати успішній реалізації та функції такої освіти на особистісному і соціальному рівнях.

У законі України «Про освіту» зазначено, що складниками освіти дорослих є: післядипломна освіта; професійне навчання працівників; курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації; безперервний професійний розвиток; будь-які інші складники, що передбачені законодавством, запропоновані суб'єктом освітньої діяльності або самостійно визначені особою. Особа має право на вільний вибір закладу освіти, установи, організації, іншого суб'єкта освітньої діяльності, видів, форм, темпу здобуття освіти та освітньої програми в межах здобуття освіти дорослих [2, ст.18].

Головна відмінність безперервної освіти дорослих лежить в області освітніх технологій і пов'язане з тим, що дорослі, як правило, мають вже як досвід освітньої діяльності, так і навички практичної роботи. Їх запити більш конкретні і прагматичні, коли мова йде про програми професійної освіти. Крім того, на відміну від освіти дітей та молоді, освіту дорослих має особливі вимоги до організації навчання. Як правило, воно має жорсткі тимчасові рамки, оскільки або протікає одночасно з трудовою діяльністю, або відрив від трудової діяльності повинен бути гранично стислий за термінами [4, С.25].

Загалом мотиви одержання додаткової освіти дорослими можна розділити на зовнішні (або незалежні від індивіда) та внутрішні (що є його усвідомленими потребами).

До зовнішніх, на нашу думку, можна віднести:

- вимоги законодавства до певного типу професії чи посади;
- вимоги самої організації, де працює індивід, пов'язані з одержанням нових знань чи документу, що підтверджує кваліфікацію;
- розвиток економіки та вимоги ринку праці до конкретної професії;

- наявність вакантних місць та рівня безробіття конкретного регіону чи населеного пункту.

До основних внутрішніх мотивів одержання освіти дорослими слід віднести:

- бажання отримати нові знання, вміння та навички;
- розширити коло соціальних контактів та зв'язків;
- внутрішній саморозвиток та самовдосконалення
- одержання нової професії;
- зміна соціального статусу;
- підвищення самооцінки чи оцінки з боку членів референтної групи чи авторитетів
- бажання збільшення прибутку /заробітної плати
- бажання швидко адаптуватись до змін у суспільстві
- ресоціалізація (одержання нових знань та навичок після перебування у місцях позбавлення волі, тощо).

З'ясування мотивів, що є рушійною силою одержання освіти дорослих може стати об'єктом емпіричного соціологічного дослідження поряд із виявленням соціальних запитів і очікувань у цій сфері.

Варто зазначити, що беручи участь у процесі освіти дорослих учасники можуть зіткнутись із певними бар'єрами (перешкодами, труднощами), зокрема:

- економічними (відсутність коштів, висока вартість та територіальна віддаленість освітніх програм);
- інституційними (недостатність пропозиції освітніх програм або їх відсутність, недоліки умовах зарахування, невідповідна організація / керівництво, консультування у процесі навчання);
- особистісно-психологічними (недостатність мотивації та диспозицій до одержання навчання, низька самооцінка).

Отже, нами було визначено можливості та напрями соціологічного дослідження освіти дорослих як складової неперервної освіти, окреслено предметне поле соціології у цій сфері, а саме вивчення форм, основних мотивів одержання такої освіти, соціальних функцій та запитів різних категорій населення, а також бар'єрів, що можуть перешкоджати реалізації принципу неперервності освіти.

Література

1. Королева Е.Г. Социальный контекст в изучении проблем образования взрослых / Е.Г. Королева // Человек и образование. - № 3 (20). – 2009. – С.81-85
Круглова Е.Л. Образование взрослых: взгляд социолога / Е.Л. Круглова // № 7 (59) август 2015 . – С.97-101
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. – URL:: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

3. Merriam S., Brockett, R. The Profession and Practice of Adult Education: A Introduction. - San Francisco: Jossey-Bass, 1997. - 400 p.

4. Огієнко О. І. Генезис дефініції “освіта дорослих” у зарубіжних дослідженнях / О. І. Огієнко // проблеми сучасної педагогічної освіти. – 2008. – Вип. 19. – Ч. 2. – С. 113–120.

5. Якою має бути політика навчання дорослих в Україні? Аналітичний документ підготовлено під егідою Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС за сприяння Європейського Союзу і Міжнародного фонду «Відродження» у рамках проекту «Громадська синергія». – URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Navchannya_doroslyh_v_Ukrayini.pdf

УДК 821.161.1Семенко

С. М. Холодинська
/ Україна /

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ ПАРИТЕТ СПАДЩИНИ МИХАЙЛЯ СЕМЕНКА

Михайль Семенко (1892–1937) – поет, прозаїк, драматург і теоретик мистецтва засновник українського футуризму, – вагомим зусиллям доклав, аби утвердити ідею «поеземалярства» як наріжну в теорії футуризму. Ця ідея правомірна теоретично і може бути здійснена практично лише в процесі синтезу самостійних естетико-художніх чинників, передусім, слова та кольору. Однак, у процесі «реконструкції» теоретичних роздумів Семенка виявляються деякі протиріччя. Зневажливість, з якою поет характеризує «синтез» і «синтезування» на сторінках своєї статті «Пан-футуризм. (Мистецтво переходової доби)», є ще одним підтвердженням правоти нашої оцінки. Окрім цього, Семенко активно підтримував естетико-художні пошуки тих українських і російських митців – О. Богомазов, В. Кандинський, Л. Курбас, О. Скрябін, – які як теоретично обґрунтовували ідею синтезу мистецтв, так і експериментували з феноменом синтезу в процесі власної творчості. Спираючись на означені аргументи, іронічне висловлювання Семенка стосовно синтезу та синтезування видається алогічним.

На нашу думку, задля об’єктивної оцінки тих тез, які сформульовані М. Семенком у статті «Пан-футуризм. (Мистецтво переходової доби)», що була написана у 1922 році, тобто через п’ять років після жовтневої революції, слід враховувати, що політико-ідеологічна позиція поета не змінилася : він пристрасний прихильник революційних ідей та інтерпретує футуризм в якості їх пропагандиста. Це підтверджують такі положення означеної статті : «Це («розклад» буржуазного суспільства доби капіталізму – С. Х.) показує одночасну ліквідацію буржуазного суспільства і буржуазного мистецтва. Деструктивний процес у мистецтві набуває характеру соціальної революції у суспільстві,

боротьба класів, поглиблення революції в ім'я комуністичного устрою...» [1, с. 274]. Наголосимо також, що в цей період у Семенка немає конфлікту з владою, з інститутом держави, від розвитку яких (влади і держави – С. Х.) він не відокремлює ані мистецтво, ані ідеологію, яку це мистецтво «сповідує».

Наразі, на трьох сторінках статті «Пан-футуризм. (Мистецтво переходної доби)» М. Семенко підняв таку кількість складних і суперечливих проблем, що саму статтю слід, скоріше, назвати планом до наступної теоретичної роботи. Водночас, він знову і знову повертається до проблеми «деструкції», фактично, артикулюючи думку, що – умовно – її можна визначити як «деструкція понад усе», звідки і виникне «нове ... мистецтво, тобто мистецтво синтетичне і конструктивне» [1, с. 275].

Яким же, по суті, має бути таке мистецтво? Це питання, вочевидь, є принциповим для М. Семенка, оскільки, з одного боку, надає йому змогу визначити шляхи наступної теоретико-практичної роботи у вигляді «продовження футуризму, поглиблення пан-футуристичної революції – ось практична проблема мистецтва переходового періоду» [1, с. 276], а з іншого, – зумовлює розробку ним авторської моделі видової специфіки мистецтва.

Намагаючись у нашому дослідженні окреслити теоретичні виміри спадщини М. Семенка, ми – як і інші дослідники історико-теоретичної сутності футуризму – зіткнулися з досить непростою ситуацією. Теоретичні ідеї, що стимулювали та наснажували формування «української моделі футуризму», визначалися й опрацьовувалися водночас із створенням конкретних зразків футуристичного мистецтва. На запитання: «Що спрямовувало футуристичний рух – теорія практику чи практика теорію?» – однозначно відповісти неможливо, оскільки обидва процеси постійно перехрещувалися. Тому спроби осягнути теорію футуризму, об'єктивно відтворюючи його історію, будуть продовжуватися, виявляючи нові приклади, скажімо, поетичних творів, які або підтверджують, або спростовують теоретичні настанови. Можливий і інший варіант, коли певні теоретичні ідеї не зможуть знайти поетичного підтвердження. Зрештою, в своїй наскрізній тенденції М. Семенко зберігає принцип теоретико-практичного паритету.

Підтвердженням нашої тези може слугувати той факт, що активно й досить продуктивно працюючи протягом 1922 року над теоретичними питаннями, вкрай важливими задля прояснення сутності «української моделі футуризму», Семенко здатний вразити і сучасного читача низкою яскравих віршів, написаних саме у цей рік. Найцікавішим є той факт, що три з них – «НЕП», «Осінь», «Дура» – написані без ком і крапок за принципом «потоків свідомості», були датовані 3 жовтня 1922 року.

«НЕП» – це замальовка жовтневого дощу, що «поруділим прапором тріпотить», «і з льоху вихоплюється з плачем», і все ж не здатний примусити

приватного торговця припинити роботу:

«і над входом кавказька душа
зі зброєю пече шашлик
молодий чоловік
а на віщо ж становиться
біля золотих воріт
а він гріт –
а де ж городовик?» [2, с. 107].

«Осінь» – це вірш, в якому тема дощу знаходить більш виразне, свідомо опоетизоване висвітлення: «жовте листя змітає в сквері сторож», «...вранці туман ніби сірі гуси вкрили місто», «кра кра осінь стара карга». І, нарешті, «Дура» сприймається як іронічна спроба поета систематизувати «думаючих» і «не-думаючих» співгромадян, які опинилися на осінніх вулицях. При цьому, у вірші «Дура» досить симптоматично сприймаються натяки поета на потенціал майбутнього, яке в усьому буде здатне розібратися:

«Восени почуваш
що можеш всяко думати
і коли ти не
дурень
то
не стісняйся в деяких галузях
кожний твій неясний рух
натякає на майбутнє –
потім
розберуться» [2, с. 108].

Враховуючи складність і суперечність теоретичної платформи Семенка, неоднозначність сприймання феномену теоретико-практичного паритету, на підґрунті якого «будується» його спадщина, доцільно систематизувати ті наріжні семенкові ідеї, що – тією чи іншою мірою – були виокремлені у цьому дослідженні.

Так, по-перше, наголосимо: реконструкція «розгортання» теоретичних напрацювань М. Семенка переконує сучасного дослідника, що більшість його теоретичних узагальнень були наслідком осмислення власного досвіду поетичної «роботи», а це дозволяє констатувати теоретико-практичний паритет його спадщини. Рухаючись у такому напрямі, і доцільно розкривати взаємозв'язок між художнім мисленням поета, прозаїка чи драматурга та узагальненнями дослідника; по-друге, безперечним – і при цьому авторським надбанням українського футуриста – є як концепція «кверо-футуризму», так і його спроби побачити чи визначити модифікації цього, структурно вкрай складного, формально-логічного утворення. Внаслідок відповідної теоретичної роботи і Семенка, і його прихильників ми маємо змогу – окрім кверо-футуризму – оперувати поняттями «футуризм», «пан-футуризм», «кубо-футуризм», «футуристичний радикалізм», «раціональний футуризм»; по-третє, аналіз теоретичних вимірів спадщини

М. Семенка дозволяє співставити окремі ідеї чи навіть зрізи його концепцій із теоретичними пошуками європейських філософів і мистецтвознавців, цілком природно «вписуючи» його спадщину в широкий позаукраїнський культурний простір (О. Конт, А. Шопенгауер, О. Уайльд, А. Бергсон, французькі поети та митці кінця ХІХ та першої третини ХХ століття); по-четверте, намагаючись послідовно обґрунтувати неминучість перемоги футуризму – мистецтва майбутнього – М. Семенко змушений звертатися до аналізу процесу історичного розвитку мистецтва, як правило, побіжно посиляючись на специфіку естетико-художніх ознак його конкретних періодів і наголошуючи на властивих їй (історії мистецтва – С. Х.) суперечностях. Подекуди, окремі висновки М. Семенка мають самоцінне значення, наприклад, аналіз діалектичного руху «національне – загальнолюдське – універсальне»; по-п'яте, важливим аспектом теоретичної роботи «Семенка-теоретика» є його постійна увага до вироблення нових понять і стимулювання процесу понятійно-категоріального «забезпечення» дослідницької роботи на теренах української моделі футуризму. Саме завдяки науковим розвідкам поета до теоретичного ужитку 20–30-х років минулого століття ввійшли поняття «деструкція», «обструкція», «екструкція», «фактура», «побут», «наукотехніка», «зсув», «поезоспів» та ін..

На нашу думку, у дослідницькій ситуації, що склалася в українській гуманістиці навколо як постаті, так і теоретичної платформи М. Семенка, значна вага припадатиме на уважність, прискіпливість, коректність, яку здатні продемонструвати інтерпретатори семенкової спадщини, окресленої в її цілісному сприйнятті. Оскільки шляхи творчої самореалізації Семенка ми кваліфікуємо як приклад теоретико-практичного паритету, то і творчість, і теоретичні шукання, і підняті ним естетико-мистецтвознавчі проблеми самоцінні самі по собі, проте не менш важливим є включення спадщини Семенка в культуротворчий процес ХХІ століття, виявляючи при цьому потенціал історичного руху: традиція – спадкоємність – новаторство.

Література

1. Семенко М. Пан-футуризм (Мистецтво переходової доби) // Вибрані твори. Київ : Смолоскип, 2010. С. 273–276.
2. Семенко М. Поза збірками // Вибрані твори. Київ : Смолоскип, 2010. С. 106–111.

КУЛЬТУРА ПОВОДЖЕННЯ З ДОМАШНІМИ ТВАРИНАМИ У КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Стратегія сталого розвитку (далі – СР) є найактуальнішою глобальною концепцією, що поєднує економічний, соціальний та екологічний виміри сучасності. Більшість із визначених у ній 17 цілей, спрямовані на досягнення синергії природного та штучного середовищ [3]. Взаємодія людини з тваринами, зокрема з домашніми, розглядається як один з аспектів цієї стратегії. Він містить вагому культурну складову, яка формувалася упродовж тисячоліть людської історії та виявила яскраву динаміку на сучасному глобальному етапі розвитку, зокрема у європейських країнах. Багатомірність екологічних проблем сучасності чимало зумовлено суперечливістю спроб їх вирішення без урахування або недооцінки значимості етичних аспектів взаємодії людини з природою. Зважаючи на те, що етика безпосередньо пов'язана з соціальною практикою, актуальним є питання щодо культури як чинника людського способу життя. У цьому контексті культуру поводження з домашніми тваринами можна визначити як єдність принципів та норм, які регулюють практику взаємодії людини з тваринами у контексті певного способу життя, що визначається особливостями цивілізаційної динаміки суспільств.

У преамбулі «Європейської конвенції про захист домашніх тварин», яка була прийнята Радою Європи у 1987 р., зазначено «... важливість домашніх тварин у сприянні якості життя й зумовлювану цим їхню цінність для суспільства», та водночас окреслено коло проблем, що потребують вирішення у зв'язку з цим. Зокрема: «...труднощі, які виникають через величезну кількість тварин, яких утримує людина; ... небезпеки, які зумовлюються надлишковою кількістю домашніх тварин, для гігієни, здоров'я та безпеки людини й інших тварин»[2]. Окремо зазначається, що «... людина має моральне зобов'язання поважати всіх живих істот». Ратифікація та імплементація «Європейської конвенції» країнами Європи надала можливості створити цілісну європейську регулятивно-правову систему сфери поводження з домашніми тваринами у відповідності до принципів сталого розвитку. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020» засвідчує прагнення держави долучитися до цивілізаційних стандартів Європи [5].

Головним механізмом їх реалізації, що відображає норми сучасної європейської культури поводження з тваринами, є комплекс методів гуманного регулювання чисельності домашніх тварин та відповідального ставлення до них. Ідеться про системне вирішення проблем, які стоять на заваді гармонійному співіснуванню людини з домашніми тваринами, зокрема з кішками та собаками, які у більшості своїй є тваринами-компаньйонами. Метою унормування практики поводження з домашніми

тваринами є забезпечення їх добробуту. На думку провідного американського дослідника Д. М. Брума: «Добробут характеризує стан тварини в її спробах пристосуватися до власного середовища існування» [1]. Оцінка добробуту включає в себе 3 складові: фізичний стан тварин, психічні відчуття та можливість здійснення всіх необхідних природних потреб. Сучасна нормативно-правова практика регулювання поведження з домашніми тваринами будується на принципах гуманізму. Згідно з Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження», гуманізм щодо тварин це – «...дії, що відповідають вимогам захисту тварин від жорстокого поводження і передбачають доброзичливе ставлення до тварин, сприяння їх блага, покращенню якості їх життя» [4]. Отже культура поведження з тваринами передбачає: регулювання чисельності домашніх тварин, створення інфраструктури, яка забезпечує їх благополуччя та робить комфортним утримання тварин людьми, а також системну освітню та виховну роботу.

У відповідності до стратегії сталого розвитку у сфері поведження з домашніми тваринами має бути дотримано принцип гуманізму та відповідальності. Одним з його аспектів є практика приведення у відповідність пропозиції та попиту на домашніх тварин. Ефективним та гуманним методом регулювання їх чисельності європейським співтовариством визнано метод біостерилізації; у окремих випадках – евтаназії. Крім того вважається необхідним створення певної інфраструктури задля забезпечення потреб тварин, яка би відповідала уявленням про комфорт людського середовища: майданчики для вигулу тварин, встановлення вуличних приладів для зручності прибирання за ними, заклади ветеринарного обслуговування та догляду, притулки та реабілітаційні центри для кішок та собак та ін. Усе це є відповідне декільком цілям СР, що відображають потреби людини у чистій воді та належним санітарним умовам, розвитку міст та громад.

Регулюванню популяції кішок та собак має сприяти просвітницька та виховна робота з населенням, створення системи реєстрації та ідентифікації тварин, яка містить інформацію про їх власників, а також застосування адміністративного та кримінального покарання за порушення норм та правил поведження з тваринами. У результаті системного здійснення такого підходу суспільство запобігає появі надмірної кількості домашніх кішок та собак, формується певна культура поведження з домашніми тваринами, що відповідає цілям сталого розвитку. А саме - економить ресурс як суспільства загалом, так і окремих громадян на утримання зайвих тварин, а у наступному – і на їх утилізацію. Це впливає на вирішення завдання однієї з екологічних складових стратегії сталого розвитку – захисту та відновлення екосистем суші. Особливе місце в реалізації цілей сталого розвитку посідає система просвітницької та освітньо-виховної роботи щодо гуманного

та відповідального ставлення до тварин, яка відповідає іншій глобальній цілі – якій освіті. Її втілення передбачає набуття важливих знань та компетентностей щодо цивілізованої взаємодії людей з тваринним світом.

Маркером неблагополуччя у сфері поводження з домашніми тваринами, зокрема кішками та собаками, є надмірна кількість утримуваних тварин. Спостерігається взаємозалежність між стандартами життя людей та тварин: якщо життя тварин не відповідає нормам благополуччя, то й більшість людей, що їх утримують, знаходиться на межі виживання. У країнах з певними культурними стандартами, чисельність кішок та собак зумовлена можливістю їх якісного забезпечення, яке при цьому не призводить до суттєвого зниження рівня життя людей. Притулки в таких країнах є лише тимчасовим етапом життя тварини, за яким настає отримання нею постійного власника. Економічні та моральні витрати на утримання тварин у притулках стають цілком виправданими. У країнах, де не вирішене питання гуманного регулювання чисельності тварин, зайві тварини утримуються або по життєво, або у великій кількості присипляються.

Україна у цьому питанні ще не досягла європейських стандартів культури, тому кількість безпритульних тварин та тих, що знищуються, є достатньо великою. Так, комунальним підприємством Харкова «Центр поводження з тваринами» упродовж 2013-2015 р. присиплялось у середньому 15 тис. кішок та собак щорічно, а на їх відлов та тимчасове утримання витрачались мільйони бюджетних гривень. Водночас методи масової стерилізації, контролю за розмноженням майже не використовуються. Велика кількість кішок та собак знецінює їх життя через об'єктивний чинник утилітарності в утриманні людьми домашніх тварин. Проте ідеться не лише про економічний, а й моральний аспект, що не відповідає принципу «поваги до живих істот» «Європейської конвенції захисту домашніх тварин» та суперечить цілям сталого розвитку, зокрема «міцному здоров'ю та благополуччю людей».

Література

1. Broom D. M. Animal Welfare. (2004). Bienestar animal. In *Etología Aplicada* ed. F.Galindo Maldonado and A. Orihuela Trujillo, 51-87. U.N.A.M.: Mexico City (in Spanish).

2. «Європейська конвенція про захист домашніх тварин» [Електр. ресурс] – Режим доступу – https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15

3. Європейський Парламент. [Електр. ресурс]. – Режим доступу: http://eur!lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/ com2001_0264en01.pdf

4. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 4 2017 р. № 3447-IV (2017)[Електр. ресурс] – Режим доступу – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>

5. Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5 (2015) [Електр. ресурс] – Режим доступу – <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

МІСТО ЯК КУЛЬТУРНИЙ ТЕКСТ: ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Значний проміжок часу людина проводить у міському просторі. Постійна комунікація людини і простору відбувається завдяки читанню міського тексту. Наразі поняття «текст» позбувається класичного значення і набуває нових сенсів, зокрема під «текстом» розуміють міський публічний простір. Культурний текст та його розуміння є елементами ефективного управління в культурній політиці. Тому, для створення позитивного іміджу міст актуальним видається розвиток саме культурної складової, що сприятиме переосмисленню міських цінностей.

Міський текст аналізується такими дослідниками як Вербицький І., Грищенко М., Лотман Ю., Поднос В., Серто М., Тищенко І., Топоров В., Чантурія А. [2; 3; 5; 6; 8; 9; 10; 11], щоправда, авторами не представлено цілісного аналізу міста як культурного тексту, характеристики позитивних і негативних наслідків розміщення культурного тексту в просторі, впливу культурного тексту на місця. Тому метою дослідження є аналіз функціонування міста в контексті його культурного тексту (на прикладі малих міст України).

У науковий обіг поняття «міський текст» уведене в 1973 р. Топоровим В. Автор осмислює місто як соціокультурний феномен та гетерогенний текст, що лежить в основі формування системи знаків. Текстовими у місті є не лише літературні надбання, а й сегменти природної, матеріально-культурної, духовно-культурної, історичної сфер, що набувають для міста певної семіотичної цінності [10, с. 259].

Серто М. розуміє місто як текст, що складається із простору та монументальних рельєфів. Вчений вважає, що міський текст репрезентує простір міста як оптичний артефакт, панораму [8, с. 185]. Вчений стверджує, що простором є територія, де відбувається взаємодія з міськими жителями. Наприклад, вулиця трансформується у простір шляхом співдіяння з пішоходами [8, с. 219].

Поднос В. характеризує міський текст як «набір специфічних значень, метафор та образів, наявних у міському просторі і, як наслідок, асоційованих із цим містом» [6]. Дефініція «міський текст» також включає у себе історичні показники, літературні тексти, метафори, завдяки яким ми можемо описати міський простір. Зацікавленість міським текстом відбувається через зміну національного самоосмислення. Адже у міському тексті відображається місто в контексті його культурного насичення.

За Семіхом К., зміна світогляду соціуму є наслідком появи багатозначності у розумінні міського тексту, а саме як об'єкту матеріальної реальності; семіотичного об'єкту [7, с. 243]. Семіх К. припускає, що міський текст ототожнюється із твором, який має в основі певну тему міста, що

спричиняє формування урбаністичного дискурсу, який є відображенням перспектив розвитку культури міста.

Бютор М. стверджує, що текст є невід'ємною частиною міста і розуміє під ним надписи; рекламу; мову, що зосереджується у міському просторі [1, с. 157]. На думку письменника, місто виконує основоположну функцію накопичення текстів.

Доцільним є розгляд міста крізь призму семіотики. Лотман Ю. зазначає, що місто є складним семіотичним організмом, генератором культури і має в основі значну кількість текстів і кодів. Саме тому, історично сформована система символів знайшла широке відображення в місті. Автор стверджує, що містам притаманний семіотичний поліглоїзм, який формує місто як територію для реалізації різноманітних семіотичних колізій [5].

Дослідник виокремлює дві системи семіотики міста: місто як простір; місто як ім'я. До прикладу, територіальне розміщення має певну значимість для сприйняття міста соціумом. Так, концентричне розташування на горі у семіотичному просторі ідеалізує місто, воно сприймається як «вічне місто», натомість ексцентричне, розміщене на березі річки - «місто-загибель». Подібна ситуація вбачається з назвами міст, коли ім'я суттєво впливає на його розвиток [5]. Прикладами таких міст в Україні можуть бути Київ, Хмельницький, названі на честь засновників, видатних історичних постатей, що позитивно вплинуло на розвиток міст, які й сьогодні є потужними культурними центрами країни.

Дослідники І. Вербицький, М. Грищенко, В. Поднос, І Тищенко доводять, що будь-яким об'єктам, розташованим у публічному просторі, притаманне символічне значення. Наприклад, дорожні знаки, графіті на парканах, таблички із назвами вулиць, є маркерами міського простору та у поєднанні із міськими практиками й уявленнями про місто формують міський текст.

Чантурія А. зазначає, що текст міста є «супер-знаком», який формується на основі соціально-психологічних, комунікативних передумов і знакових кодів [11, с. 145]. Дослідниця зауважує, що людина постійно знаходиться в оточенні знаків публічного простору, «читання» яких дозволяє зрозуміти рівень життя населення, етнічну приналежність, політичні та культурні вподобання мешканців.

Найпоширенішими складовими культурного тексту міста є мистецькі об'єкти й мурали. Зокрема, мурали підвищують зацікавленість і привабливість до певної місцевості, «створюють просторові орієнтири», нові маршрути і норми взаємодії з простором; «конструюють простір», оновлюючи вже існуючий, а також створюють свій власний «мета-простір»; «маркування простору», яке полягає у додаванні нових маркерів-символів, що символічно забарвлює простір міста [2].

Водночас, маємо зазначити, що малюнки, які зустрічаються у міському просторі, викликають у мешканців подвійне враження: і позитивне, і негативне. Так, прикладами муралів, які позитивно впливають на оточення у Києві, є «Берегиня», «Відродження», «Дівчинка в маминих підборах»,

«Той, хто рухає Землю», «Мрія слоненяти», «Паперові літачки», «Підйом», «Тарас Шевченко», «Леся Українка», «Грушевський М.», «Гетьман Скоропадський». На жаль, таких дослідження на сьогодні ще не існує, але про позитивне сприйняття цих муралів свідчить те, що були створені громадські організації,

на які жителями міст збиралися кошти, містяни і адміністрація брали участь у проектах, вигравали гранти для створення цих муралів. Такі мурали є креативним вирішенням оживлення міського простору, вони збільшують естетичну привабливість територій, сприяють розширенню зони комфорту містян, є інформативними та пізнавальними і для жителів міста, і для туристів.

Також є приклади зображення муралів, які, навпаки, спотворюють історичну складову міста (мурали «Стриж», «Балерина, яка танцює на вибухівці», «Щур, кролик та мангуст», «Вісник життя»), згубно впливаючи на настрої людей, пригнічуючи населення похмурими зображеннями, чорними кольорами і навіюванням негативних думок.

На формування культурного тексту впливають і скульптури, які передають певний інформаційний зміст і надають місту унікальності, серед таких є: «Людина під дощем», «Закохані ліхтарі», «Дерево 12 стільців», «Бабця класична», «Очі», «Червона прищепка», «Лава-рогатка», «Наїв», новою є скульптура «Друг». Усі з перерахованих скульптур несуть певні меседжі і надають місту унікальності.

Як і з муралами, у Києві є і такі мистецькі об'єкти, які формують неоднозначні відчуття містян, зокрема: «Майдан-початок», «Дзвін», «Пам'ятник будівнику», «Middle Way» (синя рука). Зокрема скульптура синьої руки набула широкого розголосу вже в перші дні після розташування у центрі столиці. Обурені жителі активно виявляли своє невдоволення об'єктом у соціальних мережах, залишаючи негативні коментарі й створюючи так звані «фотожаби».

На нашу думку, кожне місто має свій колорит та індивідуальність, яку легко зрозуміти завдяки культурно-мистецькому наповненню публічних просторів, споглядаючи які, ми можемо сформувати своє уявлення про місто. Основна функція і муралів, і мистецьких об'єктів – прикрашати, а не руйнувати місто зсередини. Саме тому, коректне розташування зображень і скульптур мають зміцнити привабливість міста, зробити його комфортним для жителів, залучити якомога більшу кількість туристів, інвестиції для розбудови міст.

Доцільним є уведення у загальноживану термінологію поняття «культурний текст», який є значно ґрунтовнішим, ніж загальноприйняте сьогодні поняття «міський текст». Науковці визначають «культурний текст» у місті як сукупність монументальних рельєфів і простору; набір специфічних значень, метафор, образів, які наявні у просторі або асоціюються з ним; рекламу, надписи, знакові коди, дорожні знаки, графіті, мурали, арт-об'єкти. Найвпізнаванішим прикладом культурного тексту в місті є мурали й культурно-мистецькі об'єкти, які, розташовуючись у просторі, взаємодіють

із громадськістю. Наявність культурного тексту в просторі позитивно впливає на місто і містян, сприяє брендуванню міста, формуванню унікальності територій, приверненню уваги туристів. Проте, простежуються і негативні приклади розташування культурного тексту, які утворюють дисбаланс у архітектурному ансамблі та психологічному сприйнятті міських жителів.

Література

1. Бютор М. Роман как исследование. М., 2000. С. 157-159.
2. Вербицький І. Муралі – втілення символічної влади для зміни образу міста [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mistosite.org.ua/uk/articles>.
3. Грищенко М. Публічний простір міста як об'єкт соціологічного дослідження // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. 2016. Вип. 1. С. 31-38.
4. Глеба В.Ю. Формування планувальної структури міста Києва: соціокультурний контекст [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10gvyksk.pdf>.
5. Лотман Ю. Избранные статьи [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.fedy-diary.ru/html/102010/16102010-02a.html>.
6. Поднос В. Муралі – втілення символічної влади для зміни образу міста [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mistosite.org.ua/uk/articles/muraly>.
7. Семіх К. Поняттєво-термінологічні координати сучасної міфоурбаністики // Молодий вчений. 2017. №11 (51). С. 242-246.
8. Серто М. Изобретение повседневности. Искусство делать / пер. с фр. Д. Калугина, Н. Мовниной. Вып. 5. СПб.: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2013. 330 с.
9. Тищенко І. Що таке міський публічний простір? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mistosite.org.ua/uk/articles>.
10. Топоров В. Н. Петербург и «Петербургский текст русской литературы» (Введение в тему). М.: Прогресс – Культура, 1995. 624 с.
11. Чантурія А. Місто як текст семіотичний аспект аналізу // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 2 (213). С.145-146.

УДК 659.1:005.1

М. В. Слюсар
/ Україна /

СИМУЛЯКРИ ТА МІФІЗАЦІЯ У СУЧАСНИХ РЕКЛАМНИХ ОБРАЗАХ

Сучасний соціум – це суспільство споживання, бо брендинг, тренд й мода стали важливими чинниками організації способу життя сучасної людини. Вони широко спираються на символізацію, коли йдеться про спосіб візуалізації рівня споживання й ступінь соціальної значимості людини. Сучасні ЗМІ здатні поширювати «корисні символи-еталони» у різних

модифікаціях, коли йдеться про рекламу на телебаченні, Інтернет-комунікації чи вуличну рекламу. Тобто, коли активно застосовуються «гіпнотичні рекламні тексти» [2]. І тут передбачається значне, навіть тотальне, охоплення усіх соціальних спільнот та груп. Засобом впливу на увагу і свідомість, а, відтак, й інтереси, цінності та стандарти повсякденного життя споживачів, може виступити й візуальний образ чи їх комбінація. Найчастіше візуальний образ – це просто символ чи, навіть, симулякр у процесі симуляцій в сучасному виробництві та обміні цінностями [1]. Зауважимо, що це треба розглядати в різних аспектах, зокрема «аналізу гри, задоволення при символічному виробництві й обміні сучасного суспільства, ролі в них духовних, естетичних, художньо-формотворчих та комерційних інтересів» [4, с. 70-71]. Просування цих «символів-еталонів» престижності фірми, товару, послуги тощо ґрунтується на міфізації (хоча б на рівні створення «легенди» або позитивного іміджу об'єкта, до якого формується зацікавлений інтерес).

Але зворотнім моментом цього став, так би мовити, посилений інформаційний тиск на пересічну людину, це можна навіть назвати інформаційним насиллям. Наприклад, коли в рекламному зверненні (ролик, постер) використано симулякри, як «переспів» відомого твору мистецтва, переказу про відомі історичні постаті, фольклорні персонажі. Тоді це міфізація як «різновид ревізії культурної спадщини» [5, с. 66]. В сучасному – інформаційному, суспільстві вони зумовлені його віртуалізацією, тобто заміщенням прямого інформаційного насилля опосередкованим через зростанням анонімності, трансформацію дискретних насильницьких актів у континуальні; технічним удосконаленням засобів маніпуляції суспільною свідомістю, появою нових видів насилля, пов'язаних з новими комунікативними технологіями [3, с. 211]. Наприклад, коли використовуються анімаційні персонажі й сміх «міфологізація може суттєво вплинути на громадську думку» [5, с. 63], і причина в тому, що використання таких художніх засобів «викликає насамперед комерційний інтерес, адже багато сучасників розважаються завдяки старовинним легендам та казкам» [5, с. 64]. Як приклад подібного у комерційній рекламі – відео ролик Райффайзенбанк «Попелюшка» (мовою оригіналу – «Золушка», із слоганом: «Ставка прекрасна, как туфелька Золушки, но при этом подходит всем виробництво» як продукт «Компас продакшн, режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=i9z3ikAjAic>, 31.01.2018); рекламний ролик фірми «Фаберлік» за назвою: «Нова казка про Попелюшку» (мовою оригіналу – «Новая сказка о Золушке: полная версия рекламы Faberlic», «TV Faberlic», режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=2Ychhdxic3U>, 06.12.2016) або інший ролик «Попелюшка» (мовою оригіналу – «Cinderella», виробництво bora86bora, режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Lukb8d9QdTI>, 11.01.2015). Як висновок, це типові симулякри в сучасній рекламній практиці, як комерційний «переспів» відомої казки. І створені вони завдяки використанню художніх засобів.

Література

1. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция / Жан Бодрийяр; [пер. с фр. О. А. Печенкина]. Тула: Тульский полиграфист, 2013. 204 с.
2. Джо Віталє. Гіпнотичні рекламні тексти: Як спокушати і переконати клієнтів одними словами [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.ec-study.com › view › b201346-dzho-gipnotichni-reklamni-teksti-ya.
3. Метілка Д. В. Насилля в інформаційному суспільстві. Гілея. 2019. Вип. 209. С. 209 – 215.
4. Поліщук О.П. Симулякр у сучасному візуальному просторі: теоретико-методологічний та естетичний аспекти // Символічні виміри культури: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 11-12 жовтня 2019 р.). Київ: Міленіум, 2019. С.70-72.
5. Polishchuk, O. Artistic Myth and its Interpretations of Cultural Heritage of the Eastern European Countries in the Popular Animated Films of the Post-Soviet Period, *Future Human Image*, 2018, 10, 62-69. <https://doi.org/10.29202/fhi/10/6>.

УДК 342.726-053.2/.6

А. О. Стариченко
/ Україна /

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ДИТИНИ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Дбайливе ставлення до дітей, як до найбільш слабких членів суспільства, сформувалося ще на доісторичних етапах розвитку людства. Різні народи, вибудовуючи свої культурні середовища, не дивлячись на ментальні, етнопсихологічні, релігійні, географічні та інші чинники, ставили дітей в особливе соціальне становище, визначаючи їх об'єктом посиленої соціальної уваги, для якого забезпечення потреб, інтересів та запитів було першочерговим завданням.

Особливий соціально-правовий статус дітей формувався в суспільстві, поряд з іншим, завдяки сімейним традиціям, соціальним звичаям. Які, як слушно стверджує О.О. Навроцький, витупали своєрідними гарантіями цього процесу [1, с.38].

Під час розвитку та становлення правової основи суспільних відносин починає формуватись таке соціальне явище, як права дитини, історія якого неоднозначна, а деколи, на погляд із сьогодення, набувала варварських форм, які не можуть сприйматись гуманними та демократичними суспільствами.

Наприклад, давньогрецька правова традиція щодо поводження з дітьми не передбачала не лише покарання, а навіть суспільного осуду залишення напризволяще новонароджену дівчинку від якої позбувались родини, у яких народилося кілька дівчат [1, с.39].

Давньоримська рання суспільно-правова традиція, що мало чим відрізнялась від традиції еллінської, відзначалося більш жорстким порядком поводження з дітьми у родині, де влада батька над дітьми була абсолютною,

який міг позбутись дитини викинувши її або вбити шляхом удушення. У той же час, дитина народжена від римських громадян не могла бути предметом купівлі продажу [2, с.148].

У Китаї необмежена влада на дітьми, як сімейно-правова традиція, панувала з давніх часів майже до середини ХІХ століття. Батько мав право продавати дітей, окрім старшого сина, що користувався низкою переваг перед іншими дітьми [3].

У доісламській Аравії позбутись небажаних дівчат шляхом залишення в пустелі, чи закопуванням у землю, також вважалося суспільно прийнятним вчинком. Лише з приходом ісламу такі вчинки стали характеризуватись як злочин, соціальний статус дітей значно підвищився, а самі діти стали об'єктом гуманного ставлення та спеціального правового захисту [4, с.103].

Ранні історичні суспільства, що існували на території України теж мали примітивні уявлення про право дитини. Сімейні правові традиції тогочасних племен, визначали повну належність батькам дитини його життя [5, с.253].

У часи Середньовіччя соціальне положення дитини набуває більш чітких рис у порівнянні з давнім часом і все більше формалізується. Становленню феномену прав дитини все більше відіграє релігійний фактор [1, с.43]. Християнство та іслам сприяють гуманізації соціального сприйняття права дитини, хоча гендерна нерівність, особливо в майновому сегменті правових відносин, існувала ще довго.

Традиційний осуд християнської церкви жінок, які народжували дітей не від шлюбу або ж народжували дитину «не тієї» статі, змушували жінку часто скоювати дітовбивство [6]. У той час як у ісламському світі це явище не було поширеним.

Якщо право на життя, у тому числі право на життя дитини, було захищене християнською божою заповіддю «не вбий», то захист інших прав ще довгий час перебував у стані становлення. Наприклад, Швеція заборонила тілесні покарання дітей, ввівши відповідну статтю у Кримінальний Кодекс лише у 1979 р. У той час як Англійські законодавці досі розподіляють тілесні покарання на «помірні тілесні покарання», які здійснюються в межах розумного покарання та «знуцання» [7].

З розвитком писаного права норми, направлені на охорону та захист прав дітей, починають закріплюватись у писаних джерелах. Так, у тексті Салічної правди передбачався інститут опіки батька над дитиною. В судебнику Альфреда Великого, англійському кодексі ІХ століття, містилося положення про охорону ненародженої дитини, а також норми відповідальності за вбивство дитини [8].

Вітчизняній науці відомий перший випадок правового забезпечення гарантій прав і свобод дітей ще за часів існування Київської Русі (тобто з кінця ІХ до середини ХІІІ ст.). Зокрема, у тексті Руської правди містились норми, що захищали права дітей при спадкуванні [9, с.37].

Однак у правових нормах, закріплених у писемних правових пам'ятках Київської Русі, дитина визначалась виключно як суб'єкт майнових

і немайнових прав. Водночас вказані норми мали становий характер, що повністю відповідало тогочасним стандартам права в цілому. Давньоруська традиція правового забезпечення захисту прав і свобод дитини під час відносин із дорослими певною мірою зберігалася і в Статутах Великого князівства Литовського [10, с.73].

«Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького», укладені 5 квітня 1710 р. у Бендерах. Цей акт відомий як Конституція Пилипа Орлика, містив згадки про можливість закріплення гарантій прав дитини, діти визнавались особливим суб'єктом права на освіту, а при православних церквах мало здійснюватись навчання дітей [11, с.34].

Кодифікований акт правових норм різного походження від 1743 року, що діяли на Лівобережній Україні після її приєднання до Росії, «Права, за якими судиться малоросійський народ». Тут містилися норми, що закріплювали права дитини під час здійснення правосуддя: неповноліття людини визнавалося як пом'якшуюча обставина при вчиненні злочину [12, с.29].

«Зібрання малоросійських прав» унормував кодифікований акт 1807 року, який врегулював більшість цивільних відносин, уперше визначив поняття «неповнолітня особа» – хлопці віком до 18 років і дівчата віком до 13 років, та інститути відносин, під якими ми сьогодні розуміємо правоздатність та дієздатність [13].

Перехід людства до індустріального суспільства глибоко змінив як побут так і світогляд людей. Виникли матеріалістичні ідеології, пов'язані із секулярними тлумаченнями історії та утопіями, досягнення яких повинно було здійснюватися за допомогою організованих бюрократичних структур. Це безумовно вплинуло на розвиток ювенального права. У цей період, як стверджує О.О. Навроцький, заявили про себе принципово нові тенденції в осмисленні суспільної ролі дитини, перегляду методик і проблем виховання дитини у ранньому віці [1, с. 47]. Фрагментарні формулювання про права дітей з'являються у конституціях низки європейських країн, зокрема, у Конституції Німецької імперії (1913 р.) [14, с. 34].

У наслідок декларативного визначення радянською владою в 1918 р. всіх дітей державними розпочались пошуки нових форм забезпечення прав дітей та форм, які базувались на марксистсько-ленінській теорії. Так, у 1920 р. прийнято Декларацію про соціальне виховання дітей, відповідно до якої запроваджувалася система соціального виховання, яка мала охоплювати дітей від народження до 15 років. Основною й єдиною формою соціального виховання було визначено дитячий будинок. На цьому етапі розвитку прав дитини надзвичайно впливовими були теорії А. Макаренка, який вірив у колективне виховання [15].

Радянський період характеризується істотними зрушеннями в сторону інституалізації прав дитини, що вбачається з чотирьох радянських конституцій – 1919, 1929, 1937, 1978 років. Конституція УРСР від 20 квітня 1978 р. вирізняється обсягом закріпленого механізму реалізації прав та свобод. Зокрема, реалізації основних прав і свобод громадян

присвячена ціла глава. Разом із тим, тут не повністю враховано стандарти прав дитини, закріплені в міжнародно-правових актах, учасницею яких на той час вже була УРСР. Держава з метою забезпечення реалізації прав дітей створює широку мережу дитячих закладів, виплачує допомогу при народженні дитини, надає допомогу і пільги багатодітним сім'ям, а також інші види допомог сім'ї. Піклування держави про здоров'я підростаючого покоління реалізується шляхом виховання дітей та підготовки їх до суспільно корисної праці, шляхом безоплатності всіх видів освіти та медичної допомоги, що надається державними закладами охорони здоров'я [10, с.74].

Початок ХХ століття характеризується активністю ювенального нормотворення на міжнародному рівні. На початку століття права дитини розглядалися, в основному, як засоби захисту від рабства, дитячої праці, торгівлі дітьми, проституції неповнолітніх, повної влади батьків, економічної експлуатації. У зв'язку з цим Ліга Націй у 1924 році прийняла Женевську декларацію прав дитини.

Після другої Світової Війни ООН прийняла у 1948 році Загальну декларацію прав людини, в якій зазначалося, що діти повинні бути об'єктом особливого нагляду і допомоги.

Нарешті у 1959 році ООН прийняла Декларацію прав дитини. Яка мала 10 коротких декларативних статей, програмних положень, що закликали батьків, окремих осіб, державні органи, місцеву владу й уряд визнати викладені в ній права свободи й дотримуватися їх. Це були 10 соціальних й правових принципів, які значно вплинули на політику і справи уряду і людей в усьому світі. 20 листопада 1989 року ООН була прийнята Конвенція про права дитини.

На сьогоднішній день правову основу забезпечення прав дитини в Україні, поряд із зазначеними нормами міжнародного права становлять Конституція України (ст.51-52, зокрема), Закони України «Про охорону дитинства», «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», «Про ратифікацію Основної Угоди про співробітництво між Дитячим фондом ООН та Урядом України», «Про соціальні послуги» та інші.

Як бачимо, зміст правового регулювання охорони та захисту прав і свобод дітей змінювався відповідно до періодів становлення й розвитку демократичних устоїв. На їхнє формування безпосередньо впливала сукупність економічних, політичних, правових, демографічних, культурних, духовно-ідеологічних етичних та інших факторів розвитку суспільства.

Сучасне суспільство, у якому свобода вибору та емансипація стали лейтмотивом в усіх сферах життя, від політики до виховання дітей, відносин між статями, мотивації до праці, релігійної орієнтації та громадянської активності, створює цілком нові умови розвитку ювенального права та пов'язаних інститутів.

Висновок. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що система забезпечення прав дітей – це історично та традиційно обумовлена сукупність первинних та складних елементів (форм/інститутів), способи організаційно-правових зав'язків між якими обумовлюють її структуру та порядок взаємодії, об'єднаних єдиною метою – створення необхідних умов реалізації, охорони, захисту та відновлення прав дітей. Вказана система має суспільно-історичний характер та нормативно-правову основу.

Література

1. Навроцький О.О. Забезпечення прав дитини в Україні : теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання: дис.. ... док. юрид. наук: 12.00.07. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків, 2018. 473 с.

2. Сергеенко М.Е. Жизнь древнего Рима. СПб. : Летний Сад; Нева, 2000. 368 с.

3. Воспитание в Древнем Китае. <https://studfile.net/preview/3842340/page:4/>.

4. История педагогики и образования : учебник для СПО / под общ. ред. А.И. Пискунова. - 4-е изд., пер. и доп. - М. : Издательство Юрайт, 2018. - 452 с.

5. Саблук С А. Історичні передумови формування правового статусу дитини в Україні. Університетські наукові записки. 2006. №3-4 (19-20). С.253-260.

6. Дитинство за часів середньовіччя на території України. URL : <https://gohatto-n.livejournal.com/356937.html>

7. Тілесні покарання дітей: ефективний засіб виховання чи порушення прав дитини? URL : <https://rescentre.org.ua/poperedzhennia-zhorstokohopovodzhennia-z-ditmy/tilesni-pokarannia-ditei-efektivnii-zasib-vikhovannia-chi-porushennia-prav-ditini>

8. Андрей Тесля. История государства и права средневековой Англии VI – XII вв. https://www.rummuseum.ru/lib_t/angl00.php

9. Хрестоматія з історії держави і права України: У 2-х т.: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В. Д. Гончаренка. - Вид. 2-ге перероб. і доп.: Т.1: З найдавніших часів до початку ХХ ст. / Уклад. В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький. - К., 2000.

10. Толкачова Г.В. Еволюція правового забезпечення гарантій захисту прав і свобод дитини // Часопис Київського університету права. - 2014. - №1. - С. 72-76.

11. Історія української Конституції / Упоряд. А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко. - К., 1997.

12. Кульчицький В.С. Кодекс українського права 1743 р. // Право України. 1994. №9. С.28-29.

13. Кодифікація права в Російській імперії. «Зібрання малоросійських прав» (1807 р.). URL : <http://history.vn.ua/book/textbook/63.html>.

14. Дручек О.В. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України

як суб'єкта забезпечення прав і свобод дитини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Одес. держ. ун-т внутр. справ. - Одеса, 2018. 254 с.

15. Макаренко А.С. Деякі висновки з педагогічного досвіду // А. Макаренко.

Вибр. пед. твори: в 7-и т. - К.: Рад. шк., 1954. - Т.5. - с.209-300.

СЕКЦІЯ II

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА: МЕДІАСФЕРА, СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ, КОМУНІКАЦІЇ, ІНФОРМАТИЗАЦІЯ, УПРАВЛІННЯ

УДК 316.774(476)

А. И. Смолик
/ Республіка Білорусь /

МЕДИА КАК ФАКТОР УСТОЧИВОГО РАЗВИТИЯ БЕЛОРУССКОГО ОБЩЕСТВА

Научное осмысление сущности медиа и производных от этого понятия дальнейшее свое развитие получило в начале XXI века в связи с тотальной дигитализацией социума. Базисом в отношении дефиниции «медиа» является средство информирования и коммуникации субъекта (субъектов) с другим субъектом (субъектами), являющееся источником и носителем информации. Дигитализация и развитие интернет-технологий привели к тому, что медийность представляет собой большой потенциал в оптимизации социальной среды. В связи с этим в Национальной стратегии устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь на период до 2030 г. большое значение уделяется интенсификации коммуникационной деятельности государственных и общественных институций. В данном документе подчеркивается, что одним из важнейших каналов коммуникации и реализации информационной открытости являются медиа [4].

Белорусское медийное пространство начало формироваться еще до создания независимого суверенного государства Республики Беларусь и в настоящее время совершенствуется в соответствии с закономерностями и принципами глобального коммуникативного пространства и информационного общества, имеет свою национальную специфику и контент, опирается на парадигму социально ориентированной экономики и демократические институты общества и государства, одновременно способствуя их развитию. Современный этап

развития медиа характеризуется как количественными, так и качественными изменениями. Об этом свидетельствуют статистические данные за последнее десятилетие. Так, в 2008 г. в Беларуси было зарегистрировано 1266 печатных СМИ, через 10 лет в Республике Беларусь насчитывалось уже 1652 печатных периодических изданий, в том числе 749 газет, 862 журнала, 31 бюллетень, 9 каталогов, 2 альманаха. Более 70 % изданий являются негосударственными. В Беларуси существует 103 программы телевещания и 176 программ радиовещания [6, с. 21-22]. Отмеченные средства массовой информации за данный отрезок времени превратились в значительный ресурс формирования духовной сферы, стали играть ведущую роль в развитии основ устойчивого белорусского общества, дальнейшей демократизации социально-политической жизни. Реализуя коммуникативную стратегию, сущность которой определяет тематическое наполнение контента, представленного в соответствующих жанровых формах и направленного на организацию диалога государства с общественностью, репрезентацию процессов реализации социальных стандартов, сохранение историко-культурного наследия и укрепление духовно-нравственных ориентаций социума, СМИ являются важным механизмом в формировании мировоззренческой парадигмы, которая актуализирует ценностные ориентации белорусского народа. Отличительными особенностями белорусского медийного пространства являются, по мнению И. В. Сидорской, «повышение роли интернет-коммуникации; усиление конвергентных процессов и размывание границ между его подсистемами; диверсификация каналов коммуникации, кастомизация контента и персонификация аудитории; переход к интерактивным моделям коммуникации» [5, с. 19]. На повышение статуса медиа был направлен ряд нормативно-правовых актов Президента Республики Беларусь А. Г. Лукашенко. Так, Указом Президента № 65 «О совершенствовании работы государственных органов, иных государственных организаций со средствами массовой информации» закреплено требование к государственным институтам – обеспечивать своевременное и объективное информирование общественности о событиях социально-экономической и общественно-политической жизни страны. Данным документом предписано органам государственного управления иметь в штате пресс-секретаря или ответственного за работу со СМИ. Необходимость открытости и постоянной коммуникации подчеркивается в Указе президента Республики Беларусь А. Г. Лукашенко № 60 «О мерах по совершенствованию использования национального сегмента сети Интернет». Институализации информационно-коммуникативной деятельности способствовала Концепция информационной безопасности Республики Беларусь, принятая в 2019 г. [3].

Таким образом, государственные и общественные институты Беларуси обозначили информационно-коммуникативную деятельность как одну из важнейших своих стратегических задач. На основных акторов медийного пространства возложена ответственность за реализацию

коммуникативных стратегий в соответствии с насущными проблемами экономической, политической и социально-культурной жизни страны.

Итогом деятельности государства и общественности в сфере информационно-коммуникативного пространства явилось создание современной инновационной коммуникации, имеющей устойчивую тенденцию перспективного развития и расширения воздействия на общественное сознание. В первые десятилетия XXI в. произошла существенная модификация медийного пространства Беларуси. Основными принципами инновационной коммуникации, по мнению О. Н. Касперович-Рынкевич, являются интерактивность, диалогичность, визуализация, монетизация контента, наращивание аудитории в социальных сетях, использование принципиально новых методов производства и выпуска медиапродукта [2, с. 4]. Медиакоммуникационная система заметно эволюционирует в современном белорусском обществе. Прежде всего, в медиапространстве Республики Беларусь все большее место стали занимать социальные корпоративные медиа. Министр информации Беларуси А. Карлюкевич отмечает, что «корпоративные СМИ – это важная составляющая медиапространства страны: сегодня их 500 (вместе с сегментом прессы ведомственной и специализированной)» [1]. Всего за десятилетия коммуникационные социальные медиа эволюционировали от платформы для общения пользователей и их творческого самовыражения до мощных медийных экосистем, в которые включена почти треть жителей планеты.

Литература

1. Казанович, Е. Александр Карлюкевич: Каздый из вас – профессионал [Электронный ресурс] / Е. Казанович // Беларусь –МТЗ обозрение. – 2019 – 25 янв. – Режим доступа:<http://www.belarus-mtz.by/aleksandr-karlykevich-kazhdy-iz-vas-professional.html>. – Дата доступа: 03.09.2019.

2. Касперович-Рынкевич, О. Н. Массмедийный потенциал инновационного развития Республики Беларусь / О. Н. Касперович-Рынкевич: автореф. дис. ...канд. филолог. наук. – Минск, 2017. – 24 с.

3. Концепция информационной безопасности Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа :<http://mininform.gov.by/news/actual/utverzhdjena-kontseptsiya-informatsionnoy-bezopasnosti-respubliki-belarus/> – Дата доступа : 1.11.2019.

4. Программа социально-экономического развития Республики Беларусь на 2016-2020 годы [Электронный ресурс] : утв. Указом Президента Респ. Беларусь, 15 дек. 2016 г., № 466 : в ред. Указа Президента Респ. Беларусь от 30.11.2017 г. // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

5. Сидорская, И. В. Институт публичных рилейшнз в модернизации информационного пространства Беларуси / И. В. Сидорская: автореф. дис. ... докт. филолог. наук. – Минск, 2019. – 51 с.

6. Шимолин, В. И. Фотожурналистика: учебное пособие / В. И. Шимолин. – Минск : РИВШ, 2019. – 296 с., [16] л. цв. ил.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОГО КОНТРАКТУ ДЛЯ «КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОФЕСІОНАЛІВ» (ЗА КОНЦЕПЦІЄЮ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЕТИКИ Д. ДЖОНСОН)

Питання професійної, в тому числі й комп'ютерної етики, охоплюють багато проблем, як слід вирішувати в процесі професійної діяльності у інтернет-середовищі. Актуальними стають морально-етичні проблеми взаємовідносин між комп'ютером та людиною, які в свою чергу породжують багато запитань. Головною умовою успішного співіснування людина—комп'ютер та людина—інтернет має бути вирішення питання регулювання відносин між ними та розуміння важливості саморегуляції поведінки користувача в мережі на основі морально-етичних норм.

Поняття «комп'ютерний професіонал» є досить умовним та узагальненим, його використала у своїх публікаціях американський етик Дебора .Джонсон ще у 80-ті рр. минулого сторіччя, вкладаючи в цей термін поняття людини, «яка заробляє на життя своєю роботою за комп'ютером». До такого узагальнюючого поняття авторка включила не тільки програмістів, системних аналітиків, системотехніків (тобто ІТ-фахівців), а й продавців комп'ютерного обладнання, і також усіх користувачів продуктів інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ): службовців банків, працівників освіти, медичних працівників, економістів, політиків, представників ЗМІ та багатьох інших. Д. Джонсон вважає, щот«комп'ютерний професіонал», займаючись своєю справою, вступає у взаємини з роботодавцем, клієнтом (або споживачем), з колегою по професії та й з усім суспільством. Однак у цій сфері зобов'язання «комп'ютерних професіоналів» (КП) по відношенню до іншої сторони, зокрема суспільства, недостатньо чітко визначено. Таку тезу слід розглянути детальніше.

У 80-і роки в США були спроби зрегулювати взаємовідносини між КП та суспільством за допомогою «Кодексу професійної поведінки», створеного Асоціацією комп'ютерних розробників, але канони цього кодексу були досить загальними та охоплювали зобов'язання будь-якого професіонала, а не тільки комп'ютерного, включали: чесність, компетентність, відповідальність, професіоналізм, забезпечення благополуччя людства, «та й взагалі всі складні питання честі» [1, 2].

Звертаючи до такого типу взаємовідносин як «комп'ютерний професіонал – суспільство», зокрема якщо мова йде про власне ІТ-фахівців: програмістів, системних адміністраторів, розробників програмних продуктів тощо, Д.Джонсон окреслює такі головні питання. Коли професіонали застосовують свої вміння і виконують свої професійні завдання, їх діяльність може впливати негативно на інших людей, які ніяк не пов'язані з ІТ-фахівцями. Наприклад, якщо створюється комп'ютерна система, яка буде

використовуватися в небезпечному виробничому процесі, що може стати небезпечним для оточуючих людей. Або якщо створюється база даних (БД) для страхової компанії, де безпека системи має велике значення для тих, хто застрахований. У таких випадках робота «комп'ютерних професіоналів» може мати негативні наслідки, виникають окремий тип взаємовідносин с членами суспільства взагалі. Такі взаємини до певної міри регулюються законами, які встановлюють певні стандарти з безпеки для продуктів і споруд, та створюються для захисту громадських інтересів. Але щоден закон не може передбачити всі наслідки, які може мати робота професіоналів. У той же самий час, професіонали, включаючи комп'ютерних, найчастіше можуть значно краще передбачити можливі наслідки своєї роботи і спроможні оцінити ступінь можливого ризику.

Тож взаємини між професіоналами та тими людьми, які потрапляють під непрямий вплив результатів їх роботи, тобто членів суспільства (узагальнено – суспільство), можна розглядати як контрактні по своїй суті.

У публікаціях із соціологічних та філософських наук, які торкаються питань професій, є визначення того, що кожна професія має свого роду соціальний контракт з суспільством. Відповідно, можна вважати, що суспільство надає членам професії (або всієї професії в цілому) право займатися своєю професійною діяльністю в обмін на їхню обіцянку займатися своєю професійною діяльністю таким чином, щоб служити суспільству, або, принаймні, не завдавати йому шкоди. Це означає підтримування певних професійних стандартів та дотримання громадських інтересів. За цією моделлю, обидві сторони дають щось і отримують щось в обмін. Суспільство дає професіоналам право працювати, надає інші форми підтримки і отримує певну вигоду від їх наявності. Професіонали отримують право працювати і отримувати певні види соціальної підтримки, і в обмін на це приймають на себе відповідальність щодо дотримання і слугіння громадським інтересам[1].

Соціальний контракт дає можливість продумати шляхи професійної організації, й на думку американських фахівців, для цього треба створювати єдину організацію (асоціацію) комп'ютерних професіоналів, яка була б визнана урядом і мала б право давати ліцензії або встановлювати стандарти в практичній діяльності, саме це і стало б найбільш суттєвими регулюючими інструментами соціального контракту. Створення професійної організації з кодексом поведінки та певними професійними стандартами, як для допуску до професії, так і для здійснення професійної діяльності, було б дуже корисним. Кодекс поведінки чітко б визначив відданість професії громадській безпеці та добробуту. Подібні дії вплинули б на параметри соціального контракту між суспільством і «комп'ютерними професіоналами», що зробили б їх професійну діяльність більш безпечною, навіть саморегульованим полем.

Тож, залишається актуальним важливий постулат для створювачів ІТ-розробок, який до речі є домінуючим принципом кодексу всесвітньої мережевої етики - *Noli nocere* (латинською мовою) або - Не нашкодь!

Література

1. Johnson Deborah G. Computer Ethics / 2nd ed. New Jersey: Prentice-Hall, Inc. Upper Saddle River, 1994. 181 p.

2. Филиппова Л.Я., Зеленецкий В.С. Компьютерная этика. Морально-этические и правовые нормы для пользователей компьютерных сетей: Учеб. пособие. Х.: Изд-во «Кроссрод», 2006. С.55-82.

УДК 070:355.48(477)«2014/2019»

В. О. Кудлай
/ Україна /

ПРОДОВЖЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПОДІЙ В АЗОВСЬКОМУ МОРІ: ПОГЛЯД СВІТОВИХ МЕДІА

З часу незаконної анексії Криму навесні 2014 року до скандалу з отруєнням у Солсбері речовиною «Новачок» навесні 2018 року владу Російської Федерації (надалі РФ) широко критикують за те, що вона вела міжнародні відносини таким чином, що підриває міжнародний мир, безпеку та гальмують процеси сталого розвитку суспільства не тільки в країнах конфлікту, але й у світі загалом. Логічним продовженням такої підривної політики є військово-морське протистояння РФ з Україною в листопаді 2018 року. Варто зацентувати увагу на деяких етичних та правових аспектах згаданих подій у Азовському морі. Однією з особливостей нинішньої ситуації збройного конфлікту між двома країнами є вихід з площини конкретних юридичних зобов'язань в бік пропагандистського використання агресором емоційно забарвлених звинувачень на адресу країни-жертви. Саме на таких тенденціях конфлікту акцентують свою увагу світові блогери та медіа-ресурси.

РФ намагалася виправдати свої провокаційні та агресивні дії на морі 25 листопада 2018 року, стверджуючи, що судна ВМС України порушували норми угод про цивільні проходи човнів в територіальному морі. Однак юридичне обґрунтування, що висувається РФ, не має жодного підґрунтя для збройного вирішення проблем та подальшої дестабілізації регіону.

Як відзначає американський блогер-юрист Джеймс Краска, в теперішній час зберігається стан міжнародного збройного конфлікту між РФ та Україною, то закон збройного конфлікту застосовується як *lex specialis* (що означає, що в ситуації збройного конфлікту застосовується спеціальний закон для ситуацій збройного конфлікту, яким виключаються правові норми мирного часу), і хоча конкретна атака може не підпадати під окремі пункти закону під час збройного конфлікту, проте спосіб затримання човна Росією та поведіння із затриманими українськими військово-морськими особами, безумовно, відповідає нормам згаданого закону [1].

Події 25 листопада 2018 року лаконічно проілюстровані у відеоматеріалі Euronews [2]. Кадри інциденту відкрито демонструвались на

онлайн-платформах світових медіа. У неділю, 25 листопада 2018 року, патрульні катери російської берегової охорони, включаючи Дон та Ізмруд, перехопили та обстріляли три військові кораблі ВМС України біля входу в Керченській протоці [3]. Відповідно до міжнародного права, українське судно мало би отримати дозвіл на проходження через оскаржану протоку, також відповідно до угоди 2003 передбачається дозвіл цьому човну на проходження. Навіть якщо би кораблі порушували води Росії, то таран на беззбройне патрульне судно та поранення його екіпажу не є виправданим. Таран іноземного корабля безперечно має геополітичні наслідки.

У анонімній публікації проросійського ісландського видання «The Saker» поширено заяву Федеральної служби безпеки (надалі ФСБ) РФ, в якій зазначено, що українські судна увійшли в російські територіальні води без попереднього повідомлення [4]. Україна відхилила це твердження, заявивши, що відповідно до умов двостороннього договору 2003 р. військові судна обох держав повинні користуватися свободою судноплавства Керченською протокою та Азовським морем. Дії Росії були суворо засуджені [5; 6]. Незабаром після інциденту Міністерство закордонних справ України оприлюднило заяву, в якій стверджує, що інцидент є «черговим актом збройної агресії Російської Федерації проти України, як це визначено, зокрема, у Статті 2 Статуту ООН та положеннями Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 29/3314 від 14 грудня 1974 про визначення агресії. Росія фактично розширила свої військові дії проти України на море» [7]. У заяві висловлено заклик до союзників та партнерів України «вжити усіх необхідних заходів для стримування агресора, у тому числі через застосування нових та посилення існуючих санкцій, а також надання Україні військової допомоги для захисту територіальної цілісності та суверенітету України в рамках міжнародно визнаних кордонів». Міністри закордонних справ G7 та Верховний представник ЄС з питань закордонних справ та політики безпеки Федеріка Могеріні виступила із спільною заявою, в якій висловила «найбільшу стурбованість» діями РФ проти України в Керченській протоці та навколишніх водах, які «небезпечно підняли напругу». Крім того, тоді пролунала заява посла США в Естонії, який закликав РФ негайно звільнити український персонал та утриматися від перешкоджання законному проходу українських суден через Керченську протоку [8]. У Раді Безпеки ООН посол США Ніккі Хейлі визнала дії Росії «кричущим порушенням суверенної української території» та угоди 2003 року [9].

У розслідуванні Bellingcat йдеться, що інцидент з проходженням судна «Авіона» під прапором Ліберії, який перебував у зоні збройного інциденту, стався в центрі південного бічного каналу, що входить до Керченської протоки. Підходи до Керченської протоки та води, що протікають через неї, є частиною територіального моря Росії на східній стороні протоки та окупованої Росією України на західній стороні протоки [10].

Отже, факти наведені у світових медіа підтверджують протиправність та аморальність дій РФ у Керченській протоці. Недавнє показове звільнення заарештованих РФ українських моряків є скоріше політичним актом, що створює позитивний імідж новообраному Президенту України, який ніби здатен домовлятися навіть з «кремлівськими терористами», проте злочини скоєні агресором попри всю очевидність і надалі залишаються непокараними, що свідчить про перспективність подальшого дослідження представленої у студіюванні проблеми.

Література

1. Kraska J. The Kerch Strait Incident: Law of the Sea or Law of Naval Warfare / J. Kraska // EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law. – Access point: <https://www.ejiltalk.org/the-kerch-strait-incident-law-of-the-sea-or-law-of-naval-warfare/>.

2. Watch: Russian Vessel Ram Ukraine Boat [E-Source] // Euronews. – Access point: <https://www.youtube.com/watch?v=Wg1tk608Gnk>.

3. Grove T. Russia Fires on Ukrainian Military Vessel Near Crimea [E-Source] / Thomas Grove // Wall Street Journal. – Access point: <https://www.wsj.com/articles/russia-fires-on-ukrainian-military-vessel-near-crimea-1543177712>.

4. FSB Holds Briefing on Kerch Strait Crisis [E-Source] // The Saker. – Access point: <https://thesaker.is/fsb-holds-briefing-on-kerch-strait-crisis>.

5. Ukrainian Ships in Kerch Strait Ignored Warning Shots: Russian FSB [E-Source] / Polina Ivanova, Andrew Osborn; Editing by Mark Heinrich // Reuters. – Access point: <https://reut.rs/2AniS4n>.

6. Russian Attack on Ukrainian Ships Sparks Global Condemnation [E-Source] // PBS News Hour. – Access point: <https://www.pbs.org/newshour/show/russian-attack-on-ukrainian-ships-sparks-global-condemnation>.

7. Заява МЗС України у зв'язку з черговим актом агресії Росії проти України [Електронний ресурс] // Міністерство закордонних справ України. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/en/press-center/comments/9487-zajava-mzs-ukrajini-u-zvjazku-z-chergovim-aktom-agresiji-rosiji-proti-ukrajini>.

8. Remarks at an Emergency UN Security Council Meeting on Ukraine [E-Source] / Nikki Haley // US Embassy in Estonia. – Access point: <https://ee.usembassy.gov/haley-remarks-ukraine>.

9. Agreement Between the Russian Federation and the Ukraine on Cooperation in the Use of the Sea of Azov and the Strait of Kerch (24 December 2003): full text [E-Source] // FAO of the United Nations. – Access point: <http://faolex.fao.org/docs/texts/bi-45795.doc>.

10. Cruickshank M. Investigating the Kerch Strait Incident / M. Cruickshank // Bellingcat. – Access point: <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2018/11/30/investigating-the-kerch-strait-incident>.

АКТУАЛЬНІ ТРЕНДИ ІВЕНТ-МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Загальносвітові процеси початку ХХІ століття, що характеризуються глобалізацією, технологізацією, автоматизацією, віртуалізацією, з кожним роком все більше впливають на соціально-культурні процеси в українському суспільстві. Івент-індустрія як стала складова економіки розвинутих країн світу починає динамічно й стабільно розвиватися й в Україні. У вітчизняному соціокультурному просторі з'являється багато нових компаній, закладів, підприємств, що організовують події не лише у сфері дозвілля та розваг, але й політичного, освітнього, наукового, рекламного, ділового характеру.

Івент-менеджмент як ще молодий, але перспективний напрям розвивається активно й динамічно – на українському івент-ринку щорічно з'являються нові гравці, розширюється спектр івент-послуг, оновлюються формати заходів, формується конкурентоспроможне середовище. Поступово українські івент-компанії заявляють про себе у світовому івент-просторі, конкурують з визнаними лідерами світової івент-індустрії, беруть участь та навіть перемагають у міжнародних конкурсах івентів, реалізують проекти на замовлення зарубіжних компаній.

Досягнення та практичний розвиток активізували наукові дослідження в галузі івент-менеджменту. Протягом останнього десятиліття з'являються наукові праці присвячені теоретичним засадам івент-менеджменту, практичній діяльності івент-компаній, функціонуванню івент-індустрії, підготовці кадрів для івент-галузі, що підтверджує інтерес до даного напрямку як в практичному так і теоретичному вимірах.

Стан та розвиток івент-менеджменту в нашій країні дозволяє говорити про можливість його функціонування в умовах сталого розвитку. Враховуючи такі характеристики сталого розвитку як: відповідність вимогам сучасності; задоволення потреб сучасного та майбутнього поколінь; економічне зростання, яке можна підтримувати не завдаючи шкоди навколишньому середовищу; розвиток, що сприяє вирішенню соціальних проблем і забезпеченню соціальної справедливості [1, с.16-17] – можна визначити актуальні тренди івент-менеджменту.

Безсумнівно, що на розвиток івент-менеджменту в Україні та формування його трендів суттєвий вплив мають світові івент-технології. Вимоги до всіх видів подій та рекомендації щодо дотримання визначених вимог, прийнято Міжнародною організацією по стандартизації (ISO) містить Міжнародний стандарт (ISO 20121:2012) [5]. Основні положення стандарту орієнтовані на забезпечення позитивного результату різномасштабних заходів від маленьких свят до грандіозних

міжнародних подій. Стандарт розрахований на всіх учасників івент-індустрії: від організаторів, упорядників, монтажників стендів, представників кейтерінгу та логістичних послуг до керівників та управлінців. Наявність загальноприйнятого та визнаного міжнародного стандарту створює можливості лідерам івент-бізнесу продемонструвати надійність і прозорість своїх дій, а організаціям-початківцям орієнтуватися на їхні показники та досягнення.

За підсумками 2019 року американський журнал «Special Events» опублікував щорічний список 50 найкращих івент-компаній світу та узагальнив головні тренди в івент-бізнесі, серед котрих – імерсивні івенти, формування даних та орієнтація на сталий розвиток [7]. Імерсивні івенти – події, що впливають на емоційний стан людини, створюючи ефект повної присутності, відвідувачі бачать, відчувають, сприймають спеціально створену атмосферу як реальну. Успіх та популярність імерсивних івентів полягає у новизні формату, а також можливості брати участь у організованій події, впливати на її результат, відчувати приналежність до історії

Сучасні дослідження також підтверджують орієнтованість івент-індустрії на технологізацію подій. У дослідженні «Are Event Planners Struggling with Event Technology» лондонської компанії Eventforce стверджується, що 91% івенторів вважають технології важливим аспектом їхньої роботи, але при цьому лише 48 % вважають себе обізнаними у можливостях їх застосування. Результати ґрунтуються на думках професійних івенторів, що представляють корпорації, асоціації, державні та освітні заклади, що займаються організацією подій у США та Великій Британії. У висновках також представлені деякі новітні технології, котрі організатори планують використовувати на івентах у майбутньому, серед них: платформи зі змішаною реальністю (AR, VR – доповнена та віртуальна реальність), що суміщають цифрові об'єкти з реальним світом; рішення з підтримкою AI (штучний інтелект), що сприятиме персоналізації відвідувачів (наприклад: чат-боти, мережеві інструменти); технології розпізнавання обличчя; 5G та голограми тощо [6].

Портал EventManagersBlog провів масштабне дослідження «The State of Event Technology 2019/2020», щодо трендів, котрі впливають на використання технологій в організації заходів та івент-технологічній «еко-системі». Дослідники з'ясували головні тренди, що формують світовий івент-ринок. Одна із провідних тенденцій засвідчує зростання великих івент-конгломератів, що спричинить низку злиттів та поглинань на ринку, як наслідок - маленькі компанії відчуватимуть тиск, ті, що не зможуть протистояти конкуренції, будуть поглинуті, інші - змушені змінити позиціонування на ринку. Зазначена тенденція стосується поки що, виключно, англосовітського простору.

Орієнтуючись на запити аудиторії, згідно дослідження, 52% івент-фахівців суттєво збільшать витрати на технологічність заходів, хоча їх вартість є досить високою для 25% івент-компаній. Як тренд визначаються інструменти, котрим надається перевага в поточному

році, на думку аналітиків EventMB, в західних країнах ринок івент-додатків досяг найвищої точки розвитку, тому у 2020 р. передбачається його суттєва трансформація. Відбуваються поступові зміни і в пошуку, виборі та співпраці з підрядниками, збільшується кількість івент-менеджерів (на 27% у порівнянні з 2018 р.), що надають перевагу рішенням «все в одному», оскільки укладання договорів з різними підрядниками передбачає певні логістичні витрати. Завдяки впровадженню 5G зменшується незадоволення інтернет-сполученням на івент-локаціях. Як тренд 2019 року визнається надання переваги ефективності перед новизною. Попередні роки івент-менеджери використовували технології для демонстрації незвичайності свого заходу, сьогодні акцент робиться на окупності інвестицій через підвищення ефективності в організації. Разом з тим, чим більшим бюджетом володіє івент-менеджер (і чим вищу позицію він займає), тим більш впевнено він використовує технічні засоби. У порівнянні з попередніми роками зростає цінність збору даних, 48% організаторів заходів використовують івент-технології для отримання даних, котрі можна буде використовувати для планування подальших дій. Технології допомагають організаторам заходів діяти стратегічніше, не залежно від бюджету [3]. Таким чином, аналіз трендів івент-менеджменту 2019 року, та передбачень на 2020 рік дає підстави вважати, що більшість трендів формуються навколо використання сучасних технологій таких як змішана реальність, штучний інтелект, технології розпізнавання обличчя тощо, проте велика кількість івент-компаній ще не готова до застосування найновіших технологій і надає перевагу ефективності перед новизною.

Серед трендів івент-менеджменту пострадянського простору виокремлюють такі: пасивна участь (немає активного залучення учасників до різних аспектів заходу, особливо коли справа стосується використання технології); планування контенту події (успіх повністю залежить від змісту, наповнення та ретельної підготовки); меблі мають значення (варто звертати увагу на зручність та практичність меблів, а не лише на незвичайний, вражаючий дизайн); радість від пропуску не актуальних подій (передбачає перерви в програмі або окремі зони, що дають можливість учасникам піти від шуму та метушні event'у без страху пропустити щось важливе) тощо [4].

Отже, тренди івент-менеджменту щорічно змінюються, залежать від різних факторів, характеризуються географічними, фінансовими, технологічними та іншими показниками. В країнах Західної Європи та США більшість трендів визначаються технологічними досягненнями та готовністю до їх використання, а також зростанням івент-конгломератів, що поглинають невеликі компанії на івент-ринку. У трендах івент-менеджменту пострадянських країн простежується тенденція підвищення уваги до учасників заходів, їх фізичної зручності та емоційного задоволення.

Література

1. Гречко А. В., Волок О.О. Сутність категорії сталий розвиток. Сучасні проблеми економіки і підприємництво. 2018. Вип.22. С.14–20.
2. Иммерсивные ивенты – новый тренд в организации событий. URL: https://event-live.ru/news/novosti-meropriyatiy/novosti-meropriyatiy_1037.html (дата звернення: 31.10.2019).
3. Тренды ивент-технологий 2019/2020. URL: <https://blog.eventicious.com/eventtech-trends/> (дата звернення: 03.11.2019).
4. Топ-10 event-трендов 2019. URL: <https://event.ru/news/top-10-event-trendov-2019-goda-chast-2/> (дата звернення: 31.10.2019).
5. ISO 20121: Event sustainability management systems. Requirements with guidance for use. URL: <https://www.iso.org/standard/54552.html> (дата звернення: 01.05.2019).
6. New Research Shows Growing Technology Skills Gap in Event Industry. URL: <https://www.specialevents.com/event-tools/new-research-shows-growing-technology-skills-gap-event-industry> (дата звернення: 07.11.2019).
7. Special Events' 50 Top Event Companies 2019. URL: <https://www.specialevents.com/corporate-events/special-events-50-top-event-companies-2019> (дата звернення: 31.10.2019).

УДК 005.7:338.48

В. К. Халіманенко
/ Україна /

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ІННОВАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «WORLD TRAVEL»)

Організаційна культура в ієрархічному ряді конкурентних переваг підприємства займає провідне місце, поряд із такими чинниками, як знання, вміння, навички, співпраця, інформація, психологічна стійкість, і саме тому сприймається як потужний важіль, що може забезпечити сталу конкурентоспроможність підприємства. У свою чергу завдання підтримання або підвищення конкурентоспроможності підприємства є перманентним для менеджерів любої ланки. Одним із чинників, що впливає на конкурентоспроможність підприємства, є його інноваційний потенціал, в якому домінуючі ролі відіграють інноваційна та професійна культура менеджерів. Інноваційний потенціал підприємства забезпечує його конкурентоспроможність, а інноваційна культура стимулює розвиток інноваційного потенціалу [2, с. 5]. У свою чергу, професійна культура менеджера є підґрунтям, яке дозволяє адекватно та своєчасно реагувати на інноваційні процеси, що відбуваються в галузі [3].

Для визначення організаційної культури використовуються індикатори, тобто склад базових орієнтирів і цінностей які створюють організаційну культуру і за якими можна оцінити компанію.

«Ці індикатори дозволили виділити два основних виміри, одним з яких стало відображення критеріїв, що підкреслюють характеристики рівня гнучкості, дискретності і динамізму в порівнянні з рівнем стабільності, порядку і контролю... Другий вимір – критерії ефективності, що визначають рівень внутрішньої орієнтації, інтеграції та єдності поряд з рівнем зовнішньої орієнтації та суперництва» [1]. Ці виміри утворюють квадрати, кожен з яких відображає свій набір індикаторів організаційної ефективності. Кожен квадрат має свої цінності, які визначають тип організаційної культури (клан, адхократія, ринок, ієрархія (рис. 1.1)).

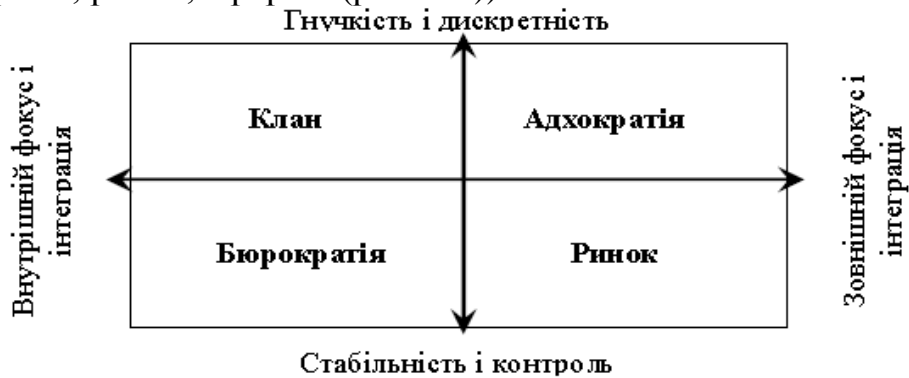

Рис. 1.1. Рамкова конструкція моделі організаційних культур за К.Камероном і Р. Куїном, яка може застосовуватися для ТОВ «WORLD TRAVEL»

Джерело: [3]

Характеристики даних типів культур, що можуть бути реалізовані у ТОВ «WORLD TRAVEL» представлені у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Характеристики організаційних культур, які можуть бути використані в діяльності ТОВ «WORLD TRAVEL»

	Гнучкість і дискретність	
Тип культури	Клан	Адхократія
Тип лідера	Вихователь, керівник	Новатор, підприємець
Критерії ефективності	Згуртованість, моральний клімат, розвиток людських ресурсів	Ріст, творчість, результат на першому місці
Теорія менеджменту	Участь – закріплює відданість справі Внутрішній фокус і інтеграція	Новаторство – виношує нові ресурси Зовнішній фокус і інтеграція
Тип культури	Бюрократія	Ринок
Тип лідера	Координатор, організатор	Боєць, суперник
Критерії ефективності	Рентабельність, своєчасність, гладке функціонування	Досягнення цілей, ринкова доля.

Теорія менеджменту	Контроль рентабельності	допомагає	Конкуренція
			допомагає продуктивності
Стабільність і контроль			

Джерело: власна розробка

Для успішного проведення результативної діагностики організаційної культури ТОВ «WORLD TRAVEL» пропонується використати інструмент оцінки OCAI (Organization Culture Assessment Instrument - інструменти оцінки організаційної культури). Для цього ми заповнили анкету, що вимагає індивідуальних відповідей по шести пунктах (Додаток В), давши оцінку перевагам тієї чи іншої її характеристики у відсотковому вираженні за наступними напрямками: найважливіші характеристики, загальний стиль лідерства в організації, управління найманими працівниками, єднальна сутність організації, стратегічні цілі, критерії успіху [4].

Кожен з шести питань, включених в OCAI інструментів надає чотири питання Зверніть увагу найбільшу кількість очок в альтернативі, яка нагадує організацію преміум навчального досвіду було встановлено, що домінуюча організація управління працівником, ринку і Бюрократичні стилі керівництва застосовуються частіше, але, як правило, роблять стиль. Аналіз даних показує, що культура стратегія фокуса відповідає стилю ринку, проте, успіх компанії є ієрархічним, критерії успіху в організаціях є комбінацією з чотирьох типів організаційних культур, які дають можливість для зростання. За результатами проведеного аналізу було встановлено, що поточний стан культури компанії вимагає, щоб трансформувати культури і покоління адхократичності [1].

У ТОВ «WORLD TRAVEL» присутні такі елементи організаційної культури.

Якщо мова йде про матеріальні предмети, то для досліджуваного підприємства можемо назвати такі складові: будівлі, офіси, зовнішній вигляд працівників. Також, що стосується знаків і символів, то у досліджуваного підприємства є фірмове найменування, нагороди, місія, цілі. В даному елементі бракує гасла, логотипу та інших маркетингових заходів. Що стосується комунікацій, то на підприємстві присутні власні традиції, звичаї, а саме святкування відкриття, святкування новорічних, різдвяних пасхальних свят, святкування днів народження окремих співробітників. Також для ТОВ «WORLD TRAVEL» можемо назвати елементи процесів організаційної культури, такі як організація трудового процесу, харчування (на території підприємства є заклади харчування, співробітники разом у певний час виходять на обід), відпочинок, соціальні гарантії (лікарняні, декретні відпустки).

Отже, досвід розвитку бізнесу показав, що ефективність системи людських взаємин у процесі праці є потужним резервом підвищення продуктивності і збільшення загальної ефективності надання послуг і збуту. Для підвищення організаційної культури та стимулювання працівників ТОВ «WORLD TRAVEL» пропонується впровадження заходів:

винагорода за перевиконання плану, жодних виплат, які не залежать від результатів роботи, моральне стимулювання робітників, шкала зростаючих виплат по досягненню зростання прибутку у цілому [4].

Організаційна культура не завжди має чіткі ознаки для диференціації її в організації, тому виникають труднощі в процесі її вивчення. Отже, очевидна необхідність аналізу факторів та чинників корпоративної культури обумовила основні завдання нашого дослідження. Систематизація факторів, характеристика їх впливу на культуру організації дозволяє визначити їх подальше використання для формування стабільної ОК або її удосконалення.

Визначено, що формування та зміна організаційної культури відбуваються під впливом первинних і вторинних факторів. Також виявлено, що на організацію взагалі і її культуру зокрема фактори зовнішнього та внутрішнього характеру впливають по-різному.

Таким чином, інноваційний потенціал туристичного підприємства необхідно розглядати як можливість перетворення і раціоналізації досвіду і сформованих стереотипів взаємодії суб'єктів бізнес-процесу. Відповідно, інноваційний потенціал туристичного підприємства постає як можливість перетворення і раціоналізації досвіду взаємодії суб'єктів даного підприємства. Змістовним відображенням практик взаємодії персоналу будь-якого підприємства є його організаційна культура.

Отже, вивчення інноваційного потенціалу туристичного підприємства, у першому наближенні, можна звести до вивчення ситуації, щодо організаційної культури. Тобто, визначити рівень інноваційного потенціалу реального туристичного підприємства можливо шляхом зіставлення характеристик його організаційної культури з характеристиками «ідеальної» інноваційної організаційної культури.

Теоретична модель «ідеальної» інноваційної організаційної культури будується шляхом узагальнення та систематизації розрізнених характеристик останньої, наведених у літературі з інноваційного менеджменту, з подальшим зіставленням даних, отриманих у результаті аналізу, з досвідом успішних туристичних підприємств.

Література

1. Кальніцька М. О. Вплив організаційної культури на інноваційний потенціал підприємства М. О. Кальніцька // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Менеджмент інновацій. 2015. Т. 23, вип. 5. С. 60–70. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumi_2015_23_5_10

2. Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент: навч. посібник / Г. І. Кіндрацька. 2-ге вид., перероб. і доповн. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 406 с.

3. Крупський О. П. Організаційна культура туристичного підприємства як індикатор його інноваційного потенціалу / О. П. Крупський // Бізнес Інформ. 2014. № 9. С. 200–204. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_9_35

4. Крупський О. П. Професійна культура майбутнього менеджера: психолого-педагогічні аспекти й чинники формування / О. П. Крупський, Є. В. Намлієв // Теорія і практика професійного становлення особистості в соціокультурному просторі: монографія / За ред. О. О. Лаврентьєвої, О. П. Крупського, Є. В. Намлієва. Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2014. С. 257–281.

СЕКЦІЯ III
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ЗРОСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО
ПОТЕНЦІАЛУ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА,
АКАДЕМІЧНІ ТРАДИЦІЇ

УДК 378.016:81'243

Griva E.,
Palaiageorgiou G.,
Raftogianni P.,
Toronidou M.
/ Грецька Республіка /

INTEGRATING MIXED REALITY IN LEARNING
ABOUT NATURAL DISASTERS
IN A FOREIGN LANGUAGE

Mixed Reality environments

Mixed Reality environments merge the digital with the physical and allow students to become insiders of the environment they are trying to understand (Lindgren & Johnson-Glenberg, 2013), to immerse themselves in intriguing contexts and tasks in an embodied way. Mixed reality environments, such as Finger Detectives (Palaiageorgiou et al., 2017b), are considered by students as engaging, realistic and attractive contexts of play for language learning. Moreover, mixed reality environments offer opportunities to combine different technologies over the augmented spaces, address students' technological expectations and provide even more authentic perspectives of the learning activities.

Computer Assisted Language Learning researchers experiment with applications that offer personalized assistance and feedback, allow for flexibility of pacing, provide a communicative and meaningful language learning environment, incorporate multiple modalities, gamify learning, and, provide interactions that enhance language skills. Word games, interactions with robots (Wu et al, 2008), detective games through mobiles and QR codes (Dourda et al, 2012), smart places (Edge et al, 2011) or virtual environments (Lan et al. 2015) have been proposed to assist students acquire vocabulary and develop both the target language and the content knowledge in a natural context (Coyle et al., 2009; Ioannidou et al., 2017).

In the embodied learning perspective, knowledge is grounded in a person's experiences which include verbal, visual, sonic, motoric, tactile, and kinesthetic

aspects. For example, Macedonia et al (2011) demonstrated that verbal associated with non-verbal communication have an impact on the recall of verbal information in the speakers' mother tongue and second/foreign language. Students, through embodied learning, are able to make authentic use of the language.

Palaigeorgiou et al (2017a) have proposed a new interaction technique for navigating and interacting with augmented maps, the Finger Trips approach. With this technique, learners are asked to follow with their fingers predefined engraved paths on the 3D terrain to sense distances, changes in altitude and "touch" the topology. The hypothesis is that by "feeling" the map, student will understand spatial references and will learn both by visual and sensed information. FingerTrips have been used successfully for acquiring content knowledge either in geography (Palaigeorgiou et al. 2017a), or history (Triantafyllidou et al. 2017), as well as for acquiring/learning general and content vocabulary when applied to an augmented 3D miniature home (Palaigeorgiou et al. 2017b).

Over the last few years, educators have exploited even more the power of drones to engage students. Flying a drone can probably become an intriguing activity for students and an excellent canvas for task-based language learning (Palaigeorgiou & Griva, 2018).

The study

In this study, we present the design and implementation of a project which exploited multiple technologies such as mixed reality environments, tangibles, drones and fingertrips, for delivering an authentic experience that promoted language and content learning. Content and Language Integrated Learning (CLIL) approach includes a dual focus on language learning and cognition, the construction of safe and enriching learning environments, the use of authentic materials, the enhancement of cooperation among students and teachers and the promotion of active learning (Griva & Deligianni, 2017).

24 students of the 4th grade in a primary school of Northern Greece participated in the study. The participants cooperated in groups of four students and they played in such environment in six sessions.

In such a context, an attempt was made to:

- ° take advantage of fingertrips-based embodied interaction for foreign language learning

- ° familiarize students with volcanos and their effects;

The scenario of "exploring the volcano"

The scenario of the game involves a group of climbers that have organized an excursion for exploring the volcano. Their base is at the foothill of the volcano and that place is the starting point of their journey. Almost all the instructions are given in the foreign language and the students touch the words in a bilingual dictionary (presenting up to 4 words for each task) and read their meaning.

The game goal is to help the climbers to walk and reach the top of the volcano by encountering a series of problem solving situations: the volcano erupts often and launches lava but also causes seismic vibrations, and hence the climbers have to react properly. They have the right equipment in their bags with the

necessary tools to confront whatever may happen to them in the wild forest with the dense vegetation. Students participate in the game in groups of four. When the signal is given and the game starts, the students go through the path and stop at different points due to oral or visual indications that that something is happening.

Interactive activities

There are three types of interactive activities:

a) activities to be performed in augmented reality: at some point a bear appears and the “mountaineer” have to solve a problem: to select the most appropriate item from a list of things in order to distract the attention of the bear.

b) activities that function as bridges for proceeding to drone tasks: due to volcanic eruptions, a seismic vibration is caused, a tree falls and a mountaineer is injured in her leg. The students listen, read and have to comprehend the dialogues between the climbers, explore a question about first emergencies aid and then click on an emergency button, connected to the authorities. At that moment, help comes with the unmanned aerial vehicle (drone).

c) activities directly related to flying a drone: Students have to fly the drone from the mezzanine to the lower floor and next to the model and the climbers’ position. A prerequisite for students, before taking off the drone, is to understand the instructions well enough so as to be able to later fly it. Then, the students have to return to the augmented model and continue together with the other mountaineers their way to the volcano. The game ends when students “climb” to the highest point of the volcano and place the flag.

Drone exploitation was introduced to offer a powerful motivation for children to participated in the journey but also because it can be a rich source of vocabulary-related tasks in the foreign language.

Conclusion

In this paper, a pilot intervention was presented that consisted of an augmented interactive volcano model and drone-related activities. Students were enthusiastic about both the finger-based exploration of the augmented model and the drone flying while they assessed the whole experience as integrated, innovative and attractive.

The proposed environment follows a new trend for multi-technologies mixed reality environments by combining the use of divergent technologies that are particularly attractive to students (e.g., tangible interactions, drones, educational robotics, mobile phones). Additionally, the exploitation of multiple technologies empowers students to approach school subjects from multiple perspectives through the idiosyncratic characteristics of each technology.

The environment was constructed taking into consideration to be affordable, easy to use and replicable. It is also a creative starting point for calling students to imagine their own versions of the game, in different contexts and with a variety of learning objectives e.g., for different emergency conditions. This approach is synchronous with the maker culture popular nowadays in schools and promotes the need to enable students to design and develop their own learning tools.

References

Coyle, D., Holmes, B., & King, L. (2009). *Towards an integrated curriculum—CLIL National Statement and Guidelines*. London: The Languages Company.

Dourda, K., Bratitsis, T., Griva, E., & Papadopoulou, P. (2014). Content and Language Integrated Learning through an Online Game in Primary School: A Case Study. *Electronic Journal of e-Learning*, 12(3), 243-258.

Edge, D., Searle, E., Chiu, K., Zhao, J., & Landay, J. A. (2011). MicroMandarin: mobile language learning in context. In the Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems, 3169-3178.

Griva, E. & Deligianni, A. (Eds) (2017). *CLIL in Primary Education: promoting multicultural citizenship awareness in a foreign language classroom*. Research Papers in Language Teaching and Learning “Special Issue on CLIL”. Hellenic Open University.

Ioannidou, M., Griva, E. & Palaigeorgiou, G. (2017). ‘Interact and ‘Discover’ the Greek Culture: Using Tablets and Interactive Video as Tools for Learning a Second/Foreign Language. In E. Griva & V. Zorbas (Eds.), *Multicultural and citizenship awareness through language: cross thematic practices in language pedagogy*. New York: Nova Science Press.

Lan, Y. J., Fang, S. Y., Legault, J., & Li, P. (2015). Second language acquisition of Mandarin Chinese vocabulary: Context of learning effects. *Educational Technology Research and Development*, 63(5), 671-690.

Lindgren, R., & Johnson-Glenberg, M. (2013). Emboldened by embodiment: Six precepts for research on embodied learning and mixed reality. *Educational Researcher*, 42(8), 445-452.

Macedonia, M., Müller, K., & Friederici, A. D. (2011). The impact of iconic gestures on foreign language word learning and its neural substrate. *Human brain mapping*, 32(6), 982-998.

Palaigeorgiou, G., Karakostas, A., & Skenderidou, K. (2017a). FingerTrips: learning geography through tangible finger trips into 3D augmented maps. In *Advanced Learning Technologies (ICALT)*, 170-172.

Palaigeorgiou, G., Politou, F., Tsirika, F., & Kotabasis, G. (2017b). FingerDetectives: Affordable Augmented Interactive Miniatures for Embodied Vocabulary Acquisition in Second Language Learning. In *European Conference on Games Based Learning*, 523-530.

Triantafyllidou, I., Chatzitsakiroglou, A. M., Georgiadou, S., & Palaigeorgiou, G. (2017). FingerTrips on Tangible Augmented 3D Maps for Learning History. *Interactive Mobile Communication, Technologies and Learning*, 465-476.

Wu, C. C., Chang, C. W., Liu, B. J., & Chen, G. D. (2008). Improving vocabulary acquisition by designing a storytelling robot. In the Proceedings of IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies, 498–500.

The environment was constructed taking into consideration to be affordable, easy to use and replicable. It is also a creative starting point for calling students to imagine their own versions of the game, in different contexts and with a variety of learning objectives e.g., for different emergency conditions.

**TEACHING ABOUT LOCAL GEOGRAPHY AND CULTURE THROUGH
FOREIGN LANGUAGE IN THE 21ST CENTURY CLASSROOM:
AN INNOVATIVE PROJECT WITH PRIMARY SCHOOL STUDENTS****Introduction**

This paper presents a number of effective pedagogical practices that can be integrated into the curriculum of primary school regarding the field of foreign language (FL) learning. In more detail, the suggested approach focuses on elements of Content and Language Integrated Learning (CLIL) (Coyle et al. 2010: 1; Mehisto et al. 2008: 9) combined with an inquiry-based teaching approach, also utilizing Information and Communication Technologies (ICTs). A rich and meaningful learning environment was created in a primary school foreign language (FL) classroom in a Greek state school. Digital media was integrated into instruction to enable learners interact with authentic data while participating in a cross curricular project about local geography and culture. The researchers aimed at engaging primary school students in the acquisition of language, geography and culture, as well as in exploring the relations among them. Students had ample opportunities for communication and multicultural learning. The results of the study revealed that the inquiry-based processes, the digital resources and the educational technology tools allowed students to learn in a dynamic environment and develop a deeper understanding of language, geography and culture.

The researchers in the current project focused on the development of a CLIL (Content and Language Integrated Learning) project, where education is achieved through an additional language (Coyle et al., 2010) by integrating 'content', 'communication', 'cognition' and 'culture. We also adopted the view that technology resources can make it easier for teachers to find culturally authentic materials and integrate authentic images from online sources, so as to make the teaching of cultural awareness more effective and increase the cultural content of the course (Bush, 2007). Drawing on the positive effects of CLIL approach for the improvement of students' Foreign Language productive skills, as well as for the enhancement of their content knowledge (Korosidou & Griva, 2014; Korosidou & Deligianni, 2017; Merino & Lagabaster, 2018) and the benefits of inquiry-based learning (Khalaf & Zin, 2018) we explored the possibilities offered for effective communication, interaction and geography-culture understanding in the context of a 21st century primary school classroom.

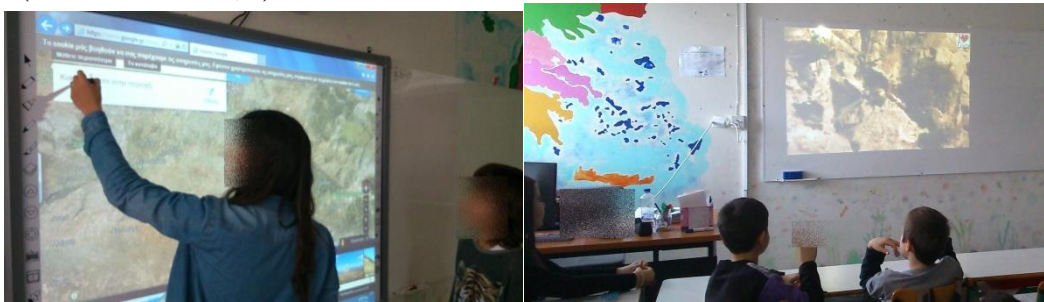
The project

Aim: The cross curricular project was introduced to serve the dual aim of a) engaging young learners into an inquiry-based learning process with a focus on

elements of Greek culture and geography through the use of a Foreign Language (FL), and b) measuring the effect of the implementation on learners' language and cultural learning. The project was launched with 19 students (7 boys, 12 girls) attending a 5th grade primary school class.

The procedure: During this small scale intervention students attended 26 teaching sessions, each lasting for approximately 45 minutes. Throughout the teaching sessions learners dealt with aspects of local culture, both regarding the city they were living in (a provincial city in Greece) and that of their origin, as there were a number of them originating from other parts of Greece. Aspects of geography, tradition and cultural “products” such as buildings, statues etc., history and customs were interrelated with language, focusing on learners' interests.

Digital technologies allowed for the processing of authentic input and socially active language (Gonzalez, 2009, p.62) provided through a variety of sources (digital maps, multimodal texts, videos, educational games with the use of ICTs), focusing on both linguistic and geographical-cultural aspects. This interactive environment exposed learners to the target language in a simple yet meaningful way, where they could browse websites, search for information, listen to audio books or watch content specific videos (see Pictures 1,2).

Pictures 1, 2. Multimodal tools employed in an interactive learning environment.

Field trips were also organized, where students participated in inquiry activities and games, having real data at their disposal. They were asked to cooperate with classmates to solve problems and search for information regarding their city's geography and culture, using the target language for a specific purpose. During these outdoor educational activities technological tools played an important role by having students programming GPS applications to find places or sights of interest or even search for information about the city's past and its traditions (see Pictures 3, 4). In the classroom online maps and applications were also used by learners to virtually visit other cities and explore their geography and culture. Language learning became an open-ended and rather personal procedure, where they negotiated meaning and constructed their own knowledge of language and culture.

Pictures 3 & 4. Exploring the city, its geography and culture.

Evaluation of the project

The feasibility of the project was evaluated by using the following qualitative instruments: a) a teacher/ researcher's journal and b) semi-structured interviews with the students at the end of the intervention. The journal was employed as a reflective tool of the implementation of the cross curricular project, based on the reflective questions proposed by Richards and Lockhart (1994) and the observations of Burns (1999) and Farrell (2008) as far as journal keeping is concerned. Learners' interest in the project and their degree of satisfaction with the processes followed, as well as the difficulties they encountered were recorded through a number of questions. Some of the questions of the semi-structured interviews were: (What) did you enjoy (about) this project? What do you think about using technological tools in class? Which activities did you enjoy most? What were the difficulties you faced during this project?.

The qualitative analysis of the journal entries and the data gathered after the interviews led to the development of certain typologies concerning the learning process, the interaction in class and the attitudes of the learners. Several categories were created under each typology, with the teaching aids, the teaching techniques, students' cooperation, their participation in the activities and the learning outcomes being some of them.

Discussion

The findings indicated the positive impact of the cross curricular project on learners' foreign language skills and their content knowledge (geography and culture). More specifically, authentic and multimodal material seemed to enhance primary school students' participation and their interest in language learning. It was recorded that students used the target language for a meaningful purpose, relating it to aspects of culture and geography, while becoming acquainted with content specific vocabulary. The primary school learners became active constructors of knowledge who investigated their city both inside and outside the classroom walls. It was observed that their problem-solving skills, their learner autonomy and their motivation were enhanced. The nature of the inquiry-based learning activities enabled them to evaluate their learning on an ongoing basis, while technological tools created opportunities for authentic communication in an interactive environment that facilitated the teaching of culture (Lee, 2009) exposing learners to numerous aspects of the target culture

(Levy, 2009) and enabling them to interrelate local culture with other ones. All in all, the dynamic learning environment created promoted both language learning and their multicultural understanding, while culture could be brought into classroom without place or time restrictions though the use of technological devices and the integration of multimodal material. Nevertheless, given the limited number of the participants and the limited time spent for the implementation the findings presented in this paper cannot be regarded conclusive.

References

Burns, A. (1999). Collaborative action research for English language teachers. Cambridge: Cambridge University Press.

Bush, M. D. (2007). Facilitating the Integration of Culture and Vocabulary Learning: The Categorization and Use of Pictures in the Classroom. *Foreign Language Annals*, 40(4), 727-745.

Coyle, D., Hood P. & Marsh D. (2010). CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge: Cambridge University Press.

Farrell, T. (2008). Reflective practice in the professional development of teachers of adult English language learners. CAELA Network Brief, CAL, Washington, DC, October 2008.

Gonzalez, J.A. (2009). Technology and culture in the language class: Adding another ingredient to the old dilemma... and a taxonomy and a database structure. *Asia Call Online Journal*, 4(1), 58-66.

Khalaf, B. K., & Zin, Z.B.M. (2018). Traditional and Inquiry-Based Learning Pedagogy: A Systematic Critical Review. *International Journal of Instruction* 11(4). <https://doi.org/10.12973/iji.2018.11434a>

Korosidou, E., & Griva, E. (2014). CLIL Approach in Primary Education: Learning about Byzantine Art and Culture through a Foreign Language. *Studies in English Language Teaching*, 2(2), 240.

Korosidou, E., & Deligianni, A. (2017). "Let me introduce you to Crete": a CLIL project in the English as a foreign language classroom. In E. Griva, & A. Deligianni (Eds), *Research papers in language teaching and learning 'CLIL implementation in foreign language contexts: exploring challenges and perspectives'*. Hellenic Open University, School of Humanities, 8(2), 35-50.

Lee, L. (2009). Promoting intercultural exchanges with blogs and podcasting: A study of Spanish-American telecollaboration. *Computer Assisted Language Learning*, 22(5), 425-443.

Levy, M. (2009). Technologies in use for second language learning. *The Modern Language Journal*, 93, 769-782.

Merino, J.A., & Lasagabaster, D. (2018). CLIL as a way to multilingualism. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 21(1), 79-92, DOI: 10.1080/13670050.2015.1128386.

Mehisto, P., Marsh, D. & Frigols, M. (2008). Uncovering CLIL: Content and Language

Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education. Macmillan: Oxford.

Richards, J. C., Lockhart, C. (1994). Reflective teaching in second language classrooms. Cambridge, MA, Cambridge University Press. К

УДК 378.091.212-047.22

С. Б. Мойсейчук
/ Республика Беларусь /

ПОДХОДЫ И ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОЕКТНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ В КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ВУЗА

Современная система образования все больше становится интегрированной, многоуровневой и многоступенчатой, открывающей новые возможности личностного, социального и профессионального развития. Обращает на себя внимание и то обстоятельство, что сегодня направленность высшего образования во многом характеризуется гармонизацией гуманистического и прагматического подходов. При этом вера в творческие возможности каждого студента и ориентация на их саморазвитие сочетается с активным применением различных технологий, формирующих такие качества как компетентность в общении, умение продуктивно решать проблемы, способность успешно справляться с внутриличностными конфликтами и увеличивать веру в себя и свои возможности.

В педагогическом плане качество образования – это его ориентация не только на усвоение обучающимися определённой суммы знаний, но и на развитие личности, познавательных способностей, жизненно важных компетентностей и личностных качеств. Для развития профессиональной компетентности и повышения познавательного интереса студентов возникает реальная потребность разработки новых методов творческой работы со студентами и выбора наиболее эффективных и рациональных технологий.

Такой эффективной педагогической технологией является проектная деятельность, которая позволяет повысить качество профессионального обучения за счет включения студентов в различные виды деятельности.

Известный исследователь проблем проектирования в образовании И.Ю. Малкова абсолютно справедливо настаивает на том, что «проектное содержание деятельности меняет практику, давая возможность проявлять собственные замыслы, инициативы, разворачивать личностное содержание деятельности субъектам образования. В этой ситуации содержание образования начинает пониматься как предмет собственной деятельности, как содержание, изменение которого обусловлено изменением содержания собственной деятельности. Поэтому мы говорим о проектировании как об условии становления личностного содержания образования, где человек – не объекту управления,

а сознательный субъект, выбирающий свое отношение к познаваемому миру, в частности, проектирующий свою образовательную траекторию» [5].

Проектная деятельность студентов позволяет разрешить противоречия между:

1. Требованиями работодателей к уровню профессиональной компетентности специалиста и сформированным профессионализмом выпускника.

2. Требованиями студентов к получению конкурентоспособных умений и существующими репродуктивными технологиями профессиональной подготовки выпускников.

3. Реальными возможностями высших учебных заведений в создании и развитии творческой среды студенчества и затруднениями их реализации.

Проектирование как деятельность содержит определенный инвариант мыслительных операций, когда движение идет от определения целей к поиску средств, прогнозирование результата и возможных последствий в реализации проекта. Другими словами, это движение по следующей траектории: позиционное самоопределение анализ ситуации – проблематизация – концептуализация (целеполагание) – программирование (создание программы мероприятий по достижению задуманного) – планирование.

Включение студента в проектную деятельность как продуктивная технология становится, образно выражаясь, “тренажером”, в котором осуществляется не только выбор деятельности, но и создается личная система ценностей на основе рефлексии по поводу результатов деятельности и в которой происходит творческое преобразование личности студента на основе самостоятельно “добытых” новых знаний. Рождаемую в недрах проектной деятельности способность человека (в данном случае студента) менять в себе то, что должно измениться как ответ на вызов ситуации, требующей разрешения в точке соприкосновения человека и мира, обозначается как новое явление, психологическое новообразование, нашедшее сегодня выражение в слове “компетентность”.

Категория “компетенции” стала следствием нового подхода к человеческим ресурсам и определяется как общая способность, основанная на знаниях, ценностях, склонностях, которая дает возможность установить связь между знанием и ситуацией, обнаружить процедуру (знание и действие), подходящую для решения проблемы. Компетентность есть умение действовать на основе полученных знаний, она есть мера включенности студента в деятельность и ее продукт, та финишная прямая, к которой стремится участник деятельности.

Нетрудно заметить, что понятие “компетенции” является интегративным, оно характеризует потенциал, который проявляется ситуативно и, следовательно, может лечь в основу оценки результатов образования, описывает “инструментарий” одновременно понимания и действия, который позволяет воспринимать новые реалии, возникающие в деятельности. Такую компетенцию, обозначаемую как

способность к пониманию и действию, поддерживающую “адекватную связь с миром”, можно условно назвать компетенцией деятельности. Аспекты деятельности, как уже говорилось выше, включают в себя: готовность к целеполаганию; готовность к прогнозированию; готовность к действию; готовность к оценке и рефлексии.

Поэтому правомерно говорить о компетенции проектирования деятельности, а в более узком смысле – по отношению к целям образования – о формировании проектной компетенции, позволяющей характеризовать учащегося как самостоятельную личность, присвоившую деятельностные позиции.

Исследователи выделяют в проектировании две характеристики, отличающие его от других типов деятельности: идеальный характер действия (деятельностный аспект проектирования) и его нацеленность на появление чего-либо в будущем (продуктивный аспект проектирования).

На современном этапе развития общества, который характеризуется подвижностью и изменчивостью, проектный тип культуры начинает доминировать. Он становится одним из центральных культурных механизмов преобразования действительности. В проектной деятельности прослеживается соединение технократического и гуманитарного, исследовательского и прогностического, информационно-образовательного и социально-преобразовательного начал. Это позволяет говорить о провозглашении проектной культуры в качестве основы новой образовательной парадигмы XXI века.

Проектная деятельность содержит в себе большие возможности. Её развивающая функция является доминирующей, поскольку она основана, по мнению И.А.Колесниковой:

- на продуктивности воображения, которое творит субъективную реальность и программирует действия по изменению того или иного объекта.
- на силе и свободе творчества.
- на логичности, последовательности совместной с другими людьми креативной деятельности.
- на стимуле к развитию социальной активности.
- на эмоциональном обогащении своей жизни, связанном с ощущением способности к преобразованию действительности.
- на возможности получить наряду с предметным ещё и педагогический результат в виде важных для жизни личностных приращений [4, с. 14].

Все вышеизложенное, а также личностный, субъектный и ценностно-смысловой характер проектных компетенций позволило нам выделить такие основные подходы к их формированию в культурно-образовательном пространстве вуза как программно-средовой и личностно-деятельный (субъектно-творческий подход). Раскроем подробнее их содержание.

1. Программно-средовой подход.

По нашему глубокому убеждению культурно-образовательным и развивающим пространство вуза является в том случае, если реализуемый в нем педагогический процесс воспитания позволяет студентам самоопределяться в разнообразной деятельности в широком социальном и культурном контексте (социально-культурной деятельности); педагогам и другим субъектам данного пространства создавать условия для успешной социализации и инкультурации во взаимодействии с социокультурными институтами и учреждениями. Развивающий эффект культурно-образовательного пространства вуза проявляется в том, что деятельность в этом пространстве способствует возникновению у субъекта новых смыслов, отношений, чувств и понятий, т.е. нового, более сложного образа мира.

Культурно-образовательная среда учреждения высшего образования – это множество разнообразных и по-своему уникальных личностных моделей мышления и деятельности человека, через которые происходит профессиональная траектория движения будущего специалиста.

В целом среда как оптимальная педагогическая система, эффективно решая задачи социализации и инкультурации личности, обеспечивает:

1. Включение человека в различные виды деятельности: познавательную, коммуникативную, ценностно-ориентационную (аксиологическую), преобразовательно-творческую и т.д.

2. Содержательную и функциональную взаимодополняемость и скоординированность ресурсов и возможностей образования и культуры.

3. Широкий социокультурный контент образовательных воспитательных процессов, поскольку важнейшими элементами среды являются ее художественная и духовно-нравственная составляющая.

4. насыщение культурно-образовательного пространства значимыми для личности ценностями.

Потенциал культурно-образовательной среды современного вуза в формировании проектных компетенций студентов реализуется в интегративных возможностях, которые проявляются в ценностно-целевой направленности образования на позитивное развитие социальной культуры общества и личности, на формирование гуманитарного социального сознания будущего специалиста; в проектировании содержания вариативных программ подготовки, в новых формах и методах ведения учебного процесса с привлечением ресурсов среды, в применении информационных и интерактивных образовательных технологий, в широком спектре направлений научно-исследовательской деятельности (научные лаборатории, кружки, общества, конференции, форумы и т. д.), в многообразии форм аттестации, в продуктивных связях с социальными партнерами, в практической ориентированности обучения, интеграции учебной, воспитательной и волонтерской деятельности.

В современной педагогической литературе отмечается, что проектная деятельность в культурно-образовательном пространстве является одним

из механизмов развивающего обучения, направленного на выработку самостоятельных исследовательских умений, способствует развитию творческих способностей и логического мышления, объединяет знания, полученные в ходе образовательного и самообразовательного процессов, и приобщает к решению конкретных жизненно важных проблем. Под проектной деятельностью следует подразумевать специально организованный преподавателем совместно с обучающимися и выполняемый студентами комплекс самообразовательных действий по решению социально актуальной и лично значимой для будущего специалиста проблемы, завершающийся созданием полезного продукта, показывающий возможность и умение применить полученные результаты на практике при создании этого продукта. Проектная деятельность относится к разряду инновационной, при этом сама самообразовательная компетентность становится и средством, и целью этой деятельности.

2. Личностно-деятельный или субъектно-творческий подход.

Осмысление проблем проектной деятельности в образовательном пространстве вуза неизбежно приводит нас к мысли, что ориентация педагога на проектное содержание деятельности возникает в ситуациях реальной гуманизации, реальной лично-ориентированной педагогики. Личностно-деятельный подход ориентирует студентов не только на усвоение знаний, но и на способы усвоения, на образцы и способы мышления и деятельности, на развитие познавательных сил и творческого потенциала учащегося.

Индивидуализация образовательного процесса, его дифференциация в соответствии с общественными потребностями и индивидуальными склонностями учащихся позволит личности в дальнейшем органично «вписаться» в стремительно меняющийся мир с максимальной пользой для общества и с сохранением собственной индивидуальности.

Личностно-деятельный (субъектно-творческий) подход предполагает создание необходимых и достаточных условий для развития индивидуальности, а результатом – сформированная личность, готовая к интеграции в сообщество и осуществлению избранной стратегии жизни с учетом потребностей и возможностей. Доминирующими становятся те компоненты социокультурной образовательной среды, которые способствуют развитию индивидуальности и создают благоприятные условия для актуализации творческого потенциала ее субъектов.

Личностно-деятельный подход актуализирует суть того, что называется гуманизацией образования, а также суть гуманистической педагогики как духовно-теоретической основы развития образовательной практики на гуманистических началах. В центре такой образовательной модели стоит человек – высшая ценность и главный смысл бытия культуры и общества. Ее технологические цели заключаются в том, чтобы создать максимально благоприятные условия для свободного развития и самоопределения в социуме и культуре, самореализации мотивов

и ценностных установок, интересов и потребностей, приобретения способности к творчеству в различных сферах общественной жизни.

Обозначая свое отношение к элементам среды, координируя свои действия с действиями других, контролируя и корректируя свою деятельность, человек выделяет себя из окружающей среды, отделяет своё «Я» от «не-Я», приходит к пониманию своей целостности, тождественности с самим собой и оценивает себя в Я-концепции.

Понятие «Я-концепция» вошло в терминологический обиход психологов и педагогов сравнительно недавно, с конца 70-х–начала 80-х г.г. XX века. Обоснование и внедрение этого понятия связано с именем английского психолога Р.Бернса. Я-концепция определяется Р.Бернсом как динамическая система представлений человека о самом себе, в которую входит как собственно осознание своих физических, интеллектуальных и других свойств, так и самооценка или принятие себя. Я-концепция, по определению Р.Бернса, «определяет не просто то, что собой представляет индивид, но и то, что он о себе думает, как смотрит на свое деятельное начало и возможности развития в будущем» [1, с. 31]. Будучи важным регулятором поведения личности, Я-концепция играет тройственную роль:

1. Она способствует достижению внутренней согласованности личности.

2. Определяет характер и особенности интерпретации приобретенного опыта.

3. Служит источником ожидания относительно собственного поведения и самого себя [1, с. 30-46].

Кроме того, Я-концепция осуществляет регуляцию социального поведения личности. Я-концепция возникает у человека в процессе социального взаимодействия как неизбежный и всегда уникальный результат психического развития, как относительно устойчивое и в то же время подверженное внутренним изменениям и колебаниям «психическое приобретение». Окружающий мир, представления о других людях воспринимаются нами сквозь призму Я-концепции, которая, в свою очередь, формируется как в процессе воспитания и социализации, так и под влиянием индивидуальных особенностей развивающейся личности.

Личностно-творческий подход в формировании проектных компетенций предполагает развитие креативных умений применительно к конкретным видам деятельности в развивающей культурно-образовательной среде, а именно:

○ анализ ситуации, проблемы, умение делать заключение относительно путей разрешения проблемы и развития объекта (ситуации);

○ самоопределение в видах общения; взаимодействие с другими людьми на основе гуманистических ценностей; культура диалога; предмет (результат) деятельности как посредник общения;

○ способность к самообразованию и проектированию собственной деятельности

в условиях развивающей среды; самопроектирование и инициатива как фактор формирования и развития среды;

- способность к самодиагностике, определению уровня самопознания, самоанализа, самоуправления в креативной деятельности; индивидуальные маршруты саморазвития; проектирование;

- ответственность за собственное поведение.

Элемент аккультурации становится преобладающим в современных образовательно-педагогических стратегиях и технологиях. Целью образования становится не обеспечение «человеческим фактором» материального

производства, как это было в недавнем прошлом, а формирование человека, умеющего ориентироваться в проблемных и кризисных ситуациях, способного к рефлексии и творчеству, имеющего навыки работы с разными типами мышления, с разными уровнями культур, готового к поликультурному диалогу [3, с. 176.]

Обозначенные нами подходы отражают такие принципы формирования проектных компетенций как принцип гуманизма и взаимосвязи образования, культуры и социума, принцип проблемно-целевой ориентации, принцип культуросообразности, культуроцентричности, принцип диалогичности.

Перечисленные принципы отражают социально-культурный контекст как одним из ключевых в образовании. Лишь в социокультурном контексте образовательное пространство во всем многообразии ее сегментов преодолевает

свою закрытость и ограниченность, «встречается» с текстами социума и культуры, чтобы понять себя.

Выделение нами принципа диалогичности в формировании проектных компетенций студентов обусловлено тем обстоятельством, что при характеристике образования мы исходим из его сути как творческой деятельности, рассчитанной на диалог, на интериоризацию знаний, предполагающую личностное открытие, создание мира культуры в себе, сопереживание и сотворчество.

Образовательный процесс в вузе будет основываться на субъект-субъектном отношении преподавателя и студента на основе их диалога. Их диалогическая форма общения, как метода педагогики сотрудничества будет существенно отличаться от монолога, как метода авторитарной педагогики. Вот почему диалог «может быть формой связи только субъектов, выражая все те черты, которые отличают субъекта от объекта» [2, с. 152].

Неоспоримым достоинством диалога является и то, что он побуждает студентов отстаивать свою точку зрения на обсуждаемую проблему, приучает к уважительному, терпимому отношению к позиции других участников диалога.

Диалог задевает эмоциональную сферу студента. Знания, усваиваемые в диалоговом взаимодействии, бывают украшены особым эмоциональным оттенком. Поэтому эмоциональное отношение к содержанию диалога

и к его участникам является важным условием развития ценностных ориентаций и эмоционального воспитания студентов.

Технология социокультурного проектирования как совокупность знаний о методах, способах и средствах осуществления проекта предполагает определенную мировоззренческую установку проектировщика, его позиционное самоопределение по отношению к объекту проектной деятельности, которое может осуществляться в пространстве двух альтернатив: изменение (развитие) или сохранение. Постановка и характер проектных целей, зависящих от ценностной позиции проектировщика, имеет важные последствия – как с точки зрения успешности реализации проекта, так и с точки зрения оптимальности и полезности осуществленных преобразований.

Эффективность взаимодействия субъектов образовательного процесса в процессе проектной деятельности возрастает при выполнении следующего комплекса педагогических условий, под которым нами понимается совокупность взаимосвязанных мер образовательного процесса, соблюдение которых обеспечивает достижение заранее запланированных целей и задач:

- сочетание личностно-ориентированного, деятельностного и компетентностного подходов в процессе организации учебной и культурно-досуговой деятельности студентов. Целью реализации первого условия является формирование интеллектуально-развитой личности, способной к дальнейшему самообразованию и саморазвитию.

- субъект-субъектное взаимодействие преподавателей и студентов, которое определяет положение студента в культурно-образовательном процессе как активного субъекта деятельности. Всестороннее развитие личности выступает необходимым условием успешности образования, а формирование её субъектных свойств – высшим показателем его эффективности.

- сочетание коллективных, групповых и индивидуальных форм организации образовательного процесса.

- стимулирование познавательной активности студентов при обучении, представляющее собой проектирование обучающимися собственной учебной деятельности. Выполнение данного условия способствует организации целенаправленной и сознательной деятельности, обращённой на самообразование и саморазвитие.

Таким образом, актуальность проектирования для современного профессионального образования определяется его многоцелевой и многофункциональной направленностью, а также возможностью его интегрирования в целостный культурно-образовательный процесс, в ходе которого наряду с овладением обучающимися знаниями, ключевыми и профессиональными компетенциями происходит многостороннее развитие личности.

Литература

1. Бернс, Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс. – М. : Просвещение, 1986. – 422 с.
2. Каган, М. С. Мир общения: проблема межсубъектных отношений / М. С. Каган. – М. : Политиздат, 1988. – 354 с.
3. Киселева Т. Г. Социально-культурная деятельность: учеб. пособие / Т. Г. Киселева, Ю. Д. Красильников. – М. : МГУК, 2004. – 436 с.
4. Колесникова, И. А. Педагогическое проектирование: учеб. пособие / И. А. Колесникова, М. П. Горчакова-Сибирская, В. А. Слестёнина. – М. : Академия. 2008. – 285 с.
5. Малкова, И. Ю. Ценностные основания проектирования содержания образования [Электронный ресурс] / И. Ю. Малкова. – Режим доступа: sun.tsu.ru/mminfo/000063105/286/image/286-162.pdf. – Дата доступа: 09.10.2019.

УДК 37:001.5]:929Овсянико-Куликовський

Л. Г. Дабло
/ Україна /

РОЛЬ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ВИКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Д. ОВСЯНИКО-КУЛИКОВСЬКОГО)

Сучасний науково-освітній простір охоплює напрацьований упродовж багатьох століть потенціал, який реалізується в насиченому й динамічному полі інформаційно-технологічної системи методико-педагогічних знань.

Варто зазначити, що можливість упровадження найбільш раціональних та ефективних методів удосконалення освітньої галузі завжди фактично не обмежені, проте якість і досягнення як результат навчального процесу залежить, передусім, від його програмної організації та матеріально-технічної бази.

Однак, навіряд чи хтось може заперечити, що в усі часи з'являлись педагоги, які своїми талантами, винахідливістю, любов'ю до знань і до учнів відсували всі умови й передумови на другий план. Прикладів багато: від Платона й Аристотеля, від Сквороди й Огієнка, – свідомо не перелічуючи багатьох західноєвропейських геніїв, згадаємо Ушинського й Макаренка, Ващенка й Сухомлинського, щоб мати підстави сказати, що до таких отчих «світильників», натхненних наставників і начителів, належав і видатний діяч гуманітарної ниви, дослідник і теоретик у царині багатьох антропологічних наук – Д. Овсянико-Куликовський.

Важливо зауважити: попри те, що талановитий науковець інколи нібито несподівано змінював напрям, а то й сфери своєї науково-дослідницької діяльності (від індології він захоплено звернувся до психолінгвістики, далі до історії літератури, поетичного мислення й самовираження, від суспільно-демократичного руху до мовно-національної проблематики тощо),

ці переходи не були хаотичними, спонтанними або випадковими. Навпаки, усе, чим він займався професійно, поглинало його цілковито, хоча ерудиції й енергійності вистачало на серйозні творчі паралелі, якими й були в останні десятиліття його критико-публіцистична та педагогічно-просвітницька діяльність.

Для більш системного дослідження таких, на перший погляд, окремих напрямків реалізації величезного потенціалу Овсянико-Куликовського в практиці навчально-викладацької роботи вважаємо за доцільне означити суть, зміст і суспільну роль самого поняття педагогіки як функціональної складової наповнення культурно-освітнього цивілізаційного простору.

Отже, за визначенням, педагогіка – це наука про соціально організовану, цілеспрямовану систематичну діяльність, націлену на формування людини, а також наука про зміст, форми й методи навчання, виховання та освіти. Ці основні категорії педагогіки не лише гармонійно співіснують і супроводжують початковий період життєвого шляху індивіда, але й спрямовані на досягнення спільної головної мети – формування суспільно ціннісної особистості. До речі, у минулому цей планомірний період формування соціалізованої особистості мав термінологічне визначення «виховання в широкому розумінні». При цьому йшлося про становлення індивіда під дією цілеспрямованого впливу (виховання як такого) в об'єктивному поєднанні з різноманітними, імовірно, та суперечливими, стихійними й неконтрольованими впливами навколишнього середовища й близького оточення (соціалізація та інтерпретація).

У педагогіці перша група цих впливів об'єднується поняттям «інтенціональне виховання», а друга належить до виховання «функціонального». Зазначимо, що в позитивному плані «виховання» в педагогіці вважається центральним поняттям, яке символізує цілеспрямовану діяльність суспільства й людини з формування всебічно розвиненої особистості, зазвичай, у спеціально створених установах чи закладах.

У комплексному понятті «виховання» прийнято розрізняти низку соціальних компонентів: розумове, фізичне, трудове, моральне, естетичне виховання та ще формування світогляду. Це умовне розчленування, бо в практичному житті всі ці складові взаємодіють і становлять єдину цілісну систему характеристик і властивостей особистості. Про них згадують, коли у вихованні виявляється допущена прогалина стосовно одного з цих компонентів.

Найважливішою з цих складових освіти й виховання є «навчання» – процес передачі й інтенсивного засвоєння знань, умінь і навичок, а також способів пізнавальної діяльності, необхідних для здійснення безперервної освіти людини. Навчання – це двосторонній процес, котрий включає в себе як взаємопов'язані частини єдиного: викладання – діяльність педагога з передачі

знань і керівництво самоосвітою та самостійною роботою учня щодо активного опанування системи знань, умінь і навичок.

Педагогіка входить у систему наук, котрі вивчають людину, людське суспільство й умови його існування (філософія, етика, естетика, психологія, соціологія, історія; анатомія, фізіологія, медицина та ін.). Усі ці науки використовують їхні теоретичні засади, дослідницькі методи, а також результати конкретних безпосередніх досліджень.

Виходячи з наведеного змісту та призначення педагогічної науки й діяльності та на підставі дослідження джерел, що розкривають особливості педагогічного стилю Д. Овсянико-Куликовського, можна стверджувати, що він був талановитим педагогом і відповідав усім вимогам, що висувалися перед учителем: виходив за рамки застарілих трафаретів викладання, бачив проблеми й недоліки освітньої системи, поривався змінити та вдосконалити її.

Маємо підкреслити, що освітній діяльності Овсянико-Куликовського присвячено значну кількість досліджень, відгуків, спогадів тощо. Цікавою, на наш погляд, є робота О. Ладиги. Так, автор у своїй науковій розвідці дійшов висновку, що революційні події 1905-1907 рр. мали істотний вплив на педагогічні ідеї Д. Овсянико-Куликовського, які стосувалися не лише відстоювання принципів науковості освіти та створення її світської системи, але й більш рішучого визначення актуальних завдань виховання й просвітництва, що було свідченням розширення горизонтів творчих пошуків ученого. І додає: «Важливою подією в культурному житті країни стало створення в березні 1906 р. Ліги освіти. Біля її витоків стояв вчений Д. Овсянико-Куликовський. Ліга освіти створювалась як загальнонаціональний центр педагогічної думки, який мав за мету об'єднати успіх борців за нову демократичну школу» [1, с. 185].

Дослідник підкреслює великі заслуги видатного вченого у справі покращення рівня народної освіти, для якої він створював підручники, що давали знання не одному поколінню та й цінуються ще й тепер. Як високопрофесійний мовознавець, він викладав за власним планом, використовуючи особисті наукові досягнення, і практикував семінарські обговорення слухацьких рефератів. Особливе значення в навчальному процесі надавалось практиці: його студенти бували в інших навчальних закладах, аналізували побачені уроки, а іноді проводили й самі як пробу-перевірку своїх можливостей.

Отже, О. Ладига робить важливий висновок: «Покращуючи методику викладання, використовуючи психологічні знання, переймаючи досвід у таких вчених-педагогів як О. Потебня та ін., Д. Овсянико-Куликовський заслуговує на почесне місце серед педагогів-просвітителів. Та Д. Овсянико-Куликовський розумів, що, викладаючи свій предмет, небагато зробиш для просвітництва народу. Світоглядні зміни відбуваються на рубежі ХІХ-ХХ ст.; з цього часу виявляються нові риси Д. Овсянико-Куликовського – просвітителя, такі як педагог-організатор,

педагог-громадський діяч, педагог-методист, педагог-реформатор, педагог-новатор, педагог-видавець» [1, с. 182].

Не можна не погодитись з тезою, що досвід О. Потебні як унікального викладача став першим наріжним каменем у викладацькій діяльності Д. Овсянико-Куликовського. Про це свідчить і сам Овсянико-Куликовський, згадуючи педагогічну майстерність О. Потебні: «Лекція була вільною імпровізацією на дану тему заздалегідь розробленою» [2, с. 469]. І було ясно, що для Потебні вислів «готуватись до лекції» означав лише підготовку до творчості думки на лекції. До речі, слід нагадати, що повага до Потебні як до наставника була такою глибокою і вдячною, що він присвятив видатному лінгвісту окрему працю – «Потебня – мовознавець-мислитель».

Педагогічна діяльність, як така, у творчому покликанні Овсянико-Куликовського, безперечно, носила стабільний, інтенсивний і, безумовно, системний характер. Ефективність і висока затребуваність лекційно-публіцистичної майстерності була результатом відпрацьованої культури словесного ладу вченого, глибоким знанням психологічних механізмів процесу слухацького й читацького сприйняття змісту та виховних нюансів лекцій, семінарів, публікацій. Поклик неймовірної ерудиції й педагогічного хисту виводив ученого за межі усталеного, традиційного викладання за університетськими програмами до багатьох інших закладів, аудиторій, курсів, наукових читань і до зацікавлених громад читачів та слухачів.

Література

1. Ладига О. І. Академік Д. М. Овсянико-Куликовський як історик / О. І. Ладига // Вісник Луганського державного педагогічного університету ім. Т. Шевченка. – 2000. – Вип. 12 (32). – С. 181–188.

2. Овсянико-Куликовский Д. Н. Литературно-критические работы : в 2 т. / Д. Н. Овсянико-Куликовский ; сост., примеч., подгот. текста И. Михайлова. – Москва : Худож. лит., 1989. – Т. 2 : Из «Истории русской интеллигенции»: воспоминания. – 525 с.

УДК 378.091.2-051:0/9

О. В. Головка

/ Україна /

ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗРОСТАННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

До середини ХІХ ст. в університетах світу питома вага гуманітарних наук (право, граматики, риторика, історія, література, мови, філософія) була вищою, ніж природничих і точних. З другої половини ХІХ ст. стрімкий розвиток світової промисловості дав імпульс для розвитку технічних, інженерних, математичних наук. Необхідний базовий навчальний план у більшості університетів світу почав змінюватися. При цьому керівництво

багатьох держав не усвідомлює згубності дегуманізації високого професіоналізму, що усуває культурний і культурологічний складники освіти та науки, адже саме завдяки гуманітарним векторам розвитку формується, оцінюється та підкреслюється важливість таких чеснот успішного суспільства, як милосердя, ввічливість, співчуття та щедрість.

У сучасному «техногенному» середовищі студентам важко визначитися, чи варто вивчати гуманітарні дисципліни в закладах технічної вищої освіти, або які і скільки їх повинно бути. Насправді, гуманітарні науки готують студентів до виконання своїх громадянських, моральних і культурних обов'язків. Вивчення гуманітарних дисциплін дозволяє ознайомитися і використовувати ідеї великих вчених поза наукою. Філософія, література, історія «відкривають вікно» в розуміння людини, природи і суспільства. Вивчення гуманітарних дисциплін забезпечує студента навичками, необхідними для самокритичної рефлексії, адаптивності і самонавчання. Такі функції, необхідні для того, щоб бути незалежним учнем, тим самим розширюючи свої наукові знання і здібності у професійній кар'єрі. Гуманітарне навчання зміцнює нашу здатність спілкуватися завдяки усному і письмовому слову.

Зміст сучасної освіти повинен вбирати основні сфери людського життя: духовну, соціальну та сферу життя природи. Серед них духовна визначає решту сфер. Саме в цьому, на нашу думку, може полягати сенс гуманістично-культурологічної спрямованості сучасного змісту освіти, що реалізується через загальний, інтелектуальний і моральний розвиток особистості. Сенс гуманітарно-культурологічного складника професійної освіти визначається тим, що випускник університету стає не просто носієм певних знань і навичок, а й людиною, яка має особливі якості та бере участь у функціонуванні багатьох ланцюгів різноманітних взаємодій з іншими представниками соціуму.

Сучасна система освіти України поступово набуває професійної спрямованості. Але саме така орієнтація системи освіти, на превеликий жаль, вилучає з освітньої сфери розуміння унікальності людської особистості, наявності в неї талантів і здібностей, гуманістичний та культурологічний складники загальної й фахової освіти, що не може бути обмежена лише механічним передаванням прийдешнім поколінням сукупності знань та вдосконалення пізнавальних здібностей. Необхідним є переосмислення самого змісту освіти, підґрунтям якого має бути вдосконалення людського потенціалу, що залежить від гуманітарно-культурологічного складника розвитку творчих можливостей та формування високих моральних орієнтирів.

Сьогодні поняття «освіта» має бути принципово переосмислене. Його слід розуміти як філософсько-антропологічну категорію, що фіксує фундаментальні основи людського в людині. Ідеологічне значення антропологічних ідей в освіті полягає в розумінні самоцінності людини як творчої особистості та її пріоритету над державою. За словами філософа Хосе Ортеги-і-Гассета, зараз у світі домінує людський тип, який не вимагає

від себе нічого, він живе, дрейфує з потоком. «Якщо цей людський тип продовжуватиме домінувати в Європі ..., наш континент буде диким» [1]. Треба визнати, що ці страхи не марні. Сьогодні все більше людей в гонитві за матеріальними благами, добробутом та комфортом не лише ставиться до себе невимогливо, але й не усвідомлює себе частиною національної культури, особистістю, вищою цінністю буття.

Сучасна система вищої освіти вимагає створення культурного та освітнього простору, особливої атмосфери культури на рівні відносин між викладачем і студентом. Наукові основи реалізації такої мети: 1) створення умов для розвитку інтегральної особистості студента, що передбачає готовність до культурного та гуманітарного самовизначення; 2) формування в студентів загальних та професійних гуманітарних компетенцій, виховання здатності до міжкультурної комунікації як сукупності навичок продуктивної гуманітарної взаємодії з людьми в полікультурному світі; 3) надання студентам глибоких гуманітарних знань з метою усвідомлення змісту культурних потреб, системи ціннісних орієнтацій та соціальних норм, що є стандартами в різних сферах діяльності.

Отже, реалізація саме гуманітарних стратегій освітнього процесу сприяє формуванню аксіологічних принципів майбутньої професійної діяльності. Нерозуміння фахівцями з технічних наук, інженерами, конструкторами, винахідниками, позбавленими моральних орієнтирів, того, що людина є найвищою соціальною цінністю, може тягнути за собою соціальну загрозу, а часом і злочинність. Такі риси особистості ніяким іншим чином, ніж гуманітарною підготовкою, сформувати неможливо.

Історія людства переконливо доводить, що найбільш суспільно корисні дії представників технічних професій, інженерів, конструкторів, винахідників відбуваються тоді, коли митці розуміють необхідність своєї діяльності для покращання якості життя – тобто мають відповідну гуманістичну мету.

Література

1. Ортега-і-Гасет, Хосе. Бунт мас. URL: http://ae-lib.org.ua/texts/ortega-y-gaset__masa__ua.htm (дата звернення : 15.02.2019).

УДК 025.5:024

Е. Э. Политевич
/ Республіка Білорусь /

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ КОЛЛЕДЖА ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ В УСЛОВИЯХ БИБЛИОТЕКИ (ПО РЕЗУЛЬТАТАМ ДИССЕРТАЦИОННОГО ИССЛЕДОВАНИЯ)

Формирование информационной культуры учащихся в условиях библиотеки технического колледжа способствует приобретению умений, навыков и опыта рационально действовать в условиях роста документных потоков информации, существующих в традиционной и электронной форме;

оперировать разнородной и противоречивой профессиональной информацией, критически ее оценивать и принимать на этой основе рациональные решения.

Формирование информационной культуры учащихся невозможно без педагогического взаимодействия библиотекаря с учащимися в процессе их обучения основам информационной культуры, которое осуществляется по двум направлениям: функционально-ролевое и личностное. Функционально-ролевое направление взаимодействия обусловлено учебно-познавательной и технической творческой деятельностью учащихся колледжа технического профиля, в рамках которой библиотекарь выполняет определенную роль: организует информационную деятельность учащихся, осуществляет ее обучение основам информационной грамотности, развивает ее информационное мировоззрение, контролирует и оценивает результат информационного поведения учащихся. С учетом личностного направления взаимодействия обеспечивается индивидуальный путь развития информационной культуры каждого учащегося в зависимости от уровня его подготовленности, способностей, индивидуальных и личностных особенностей. В библиотеке колледжа осуществляется обучение основам информационной культуры учащихся с учетом основных принципов (равенство в общении и партнерство в совместной деятельности, сотворчество, эмоциональная вовлеченность). Индивидуальный подход в этом контексте предполагает определение библиотекарем информационных потребностей учащихся и уровня их готовности к осуществлению информационной деятельности.

Механизмом формирования информационной культуры учащихся колледжа технического профиля в условиях библиотеки является разработанная система обучающих мероприятий, в основу которых положены технология проблемного обучения и учебного исследования. При разработке обучающих мероприятий были учтены междисциплинарные связи с учебными дисциплинами, которые являются частью образовательного процесса колледжа и частично решают задачи формирования информационной культуры учащихся: «Основы управления интеллектуальной собственностью» (раскрывает правовые и экономические аспекты создания и использования объектов интеллектуальной собственности) и «Информационные технологии» (способствует развитию медиаграмотности учащихся).

Формирование информационной культуры в библиотеке колледжа осуществлялось последовательно на базово-репродуктивном, реализационно-продуктивном и творческо-эвристическом этапах. На базово-репродуктивном этапе осуществлялась активизация имеющихся знаний в сфере информационной культуры, стимулирование познавательной активности, формирование мотивации на развитие информационной культуры. Основными формами обучения являлись: беседа «Информатизация современного общества», дискуссионные качели «Информационная культура в профессиональной

деятельности», информационно-познавательный час «Справочно-поисковый аппарат: навигатор в информационном пространстве» и др. Базово-репродуктивный этап способствовал формированию ценностно-мотивационного и когнитивного компонентов информационной культуры.

На реализационно-продуктивном этапе происходила организация активной работы с информационными ресурсами, самостоятельное сопоставление изучаемого материала с уже известными данными. Основные формы обучения – исследовательское занятие «Рациональные приемы работы с текстом», проекты «От поиска к познанию» и «Займи позицию». Реализационно-продуктивный этап содействовал формированию когнитивного и продуктивного компонентов информационной культуры.

Творческо-эвристический этап характеризуется формированием практических умений и навыков поиска информации по определенной теме, самостоятельным созданием и оформлением библиографических ссылок и списков, использованием результатов информационного поиска для создания новых интеллектуальных продуктов. Основные формы обучения были представлены исследовательским занятием «Информационная головоломка». Осуществление творческо-эвристического этапа способствовало формированию продуктивного и рефлексивного компонентов информационной культуры.

Прогнозируемым результатом педагогического взаимодействия библиотекаря с учащимися является повышение уровня их информационной культуры в единстве ценностно-мотивационного, когнитивного, продуктивного и рефлексивного компонентов.

Опытно-экспериментальная работа проводилась в три этапа в течение 2012–2015 годов на базе филиала БНТУ «Минский государственный машиностроительный колледж» (25 учащихся экспериментальной группы) и учреждения образования «Жлобинский государственный металлургический колледж» (25 учащихся контрольной группы).

На подготовительно-констатирующем этапе (2012–2013 гг.) изучены и проанализированы документные источники по проблемам формирования информационной культуры учащихся разных ступеней образования; обобщены существующие концепции, теории и модели формирования информационной культуры будущих специалистов; сформулированы цель, задачи, стратегия исследования

и определены его методы; обоснована важность высокого уровня информационной культуры учащихся технического колледжа в подготовке высококвалифицированных конкурентоспособных специалистов. На этом же этапе осуществлялся констатирующий эксперимент: выявлено отношение будущего специалиста к информационной компетентности; определен исходный уровень сформированности информационной культуры учащихся; подготовлен репрезентативный состав участников эксперимента; проанализированы условия формирования информационной культуры будущего специалиста; разработаны диагностические критерии и показатели. Констатирующий эксперимент показал, что в рамках существующих методик

формирования информационной культуры учащихся в библиотеках колледжа технического профиля этот процесс носит стихийный характер и, следовательно, не может привести к стабильным высоким результатам.

На экспериментально-формирующем этапе (2013–2014 гг.) в ходе формирующего эксперимента определены экспериментальные факторы, условия и процедуры его проведения; внедрена разработанная система обучающих мероприятий по формированию информационной культуры будущих специалистов в библиотеке технического колледжа; применены выбранные педагогические технологии; диагностирован уровень сформированности информационной культуры учащихся; изучена результативность педагогического взаимодействия библиотекаря с учащимися. Данный этап опытно-экспериментальной работы показал, что стабильный положительный результат формирования информационной культуры будущих специалистов не может быть гарантирован путем внедрения стандартного алгоритма действий, а зависит от целенаправленного педагогического взаимодействия библиотекаря с учащимися. Результаты формирующего эксперимента и их статистическая обработка убедительно свидетельствуют о положительной динамике уровня информационной культуры учащихся по компонентам.

На итогово-обобщающем этапе опытно-экспериментальной работы (2014–2015 гг.) выполнялся контрольный эксперимент. В ходе его была проведена повторная диагностика сформированности уровней информационной культуры учащихся колледжа по всем компонентам; осуществлен сравнительный анализ данных; сопоставлены результаты с целями и задачами опытно-экспериментальной работы; доказана эффективность разработанной системы обучающих мероприятий на основе применения методов математической статистики и интерпретации полученных данных.

Изучение изменения уровня информационной культуры учащихся осуществлялось на основе следующих эмпирических методов психолого-педагогического исследования: наблюдения, анкетирования, тестирования, неформализованной беседы.

Анализ результатов констатирующего эксперимента проводился нами в два этапа. На первом этапе были проанализированы данные социологического опроса по изучению деятельности библиотеки по формированию информационной культуры учащихся и содействию их учебно-познавательной и технической творческой деятельности. На втором этапе был выявлен уровень информационной культуры учащихся колледжа технического профиля экспериментальной и контрольной групп.

Результаты констатирующего эксперимента показали: у преобладающего большинства учащихся колледжа технического профиля информационная культура сформирована преимущественно на недостаточном и интуитивно-репродуктивном уровне,

что является следствием недостаточного внимания к данной проблем в условиях среднего специального технического образования.

По завершении контрольного эксперимента были подведены итоги внедрения системы обучающих мероприятий по формированию информационной культуры учащихся в библиотеке колледжа. Комплексная оценка уровня сформированности всех компонентов информационной культуры показала, что лучшие результаты наблюдались у учащихся экспериментальной группы. Количество учащихся, которые повысили свой уровень до инициативно-прогностического, возросло на 24%, количество учащихся с профессионально-рефлексивным уровнем – на 20%. Количество учащихся

с недостаточным и интуитивно-репродуктивным уровнем сократилось на 44%. В контрольной группе распределение по уровням изменилось незначительно (таблица 1).

Таблица 1. – Сформированность компонентов информационной культуры учащихся колледжа технического профиля контрольной и экспериментальной групп

Группа	Этап	Уровни сформированности информационной культуры								Ср	K _{эф}	χ^2
		недостаточный		интуитивно-репродуктивный		профессионально-рефлексивный		инициативно-прогностический				
		кол-во	%	кол-во	%	кол-во	%	кол-во	%			
ЭГ	Констатирующий эксперимент	6	24	9	36	7	28	3	12	2,28	1,018	0,125
	Контрольный эксперимент	1	4	3	12	12	48	9	36	3,16	1,317	8,375
КГ	Констатирующий эксперимент	6	24	10	40	6	24	3	12	2,24	—	—
	Контрольный эксперимент	5	20	8	32	9	36	3	12	2,40	—	—

Для определения эффективности предложенной система обучающих мероприятий был использован метод статистической проверки гипотез на

основе χ^2 -критерия Пирсона, который показал, что после завершения контрольного эксперимента значение $\chi^2_{\text{эмп}}$ является выше $\chi^2_{\text{крит}}$ ($\chi^2_{\text{эмп}} = 8,375 > 7,815 = \chi^2_{\text{крит}}$) при вероятности отличий характеристик экспериментальной и контрольной групп 95%.

На основе полученных данных сделан вывод, что апробация система обучающих мероприятий по формированию информационной культуры будущих специалистов в библиотеке колледжа, целью которой было повышение уровня информационной культуры учащихся, является эффективной и может быть в дальнейшем использована в работе библиотек колледжей технического профиля.

УДК 373.3/5.31:7

І. І. Шильник
/ Україна /

ДО ДИСКУСІЇ ПРО ЕЛЕМЕНТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Комплексний підхід виховання, здійснюваний школою, створює умови для найбільш повного виявлення інтересів, нахилів, здібностей школярів. Прищеплення соціально-культурних, моральних, естетичних, екологічних та професійних цінностей необхідно для самореалізації в трудовій та інших сферах життя людини. Тож естетичне виховання у навчальному процесі відіграє не малозначну роль.

Особистісна орієнтація сучасної освіти, як зазначає О.П. Прокопова, передбачає прилучення молодої людини до естетичного досвіду людства, до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення конкретних питань естетичного виховання і естетичної діяльності та базових теоретичних засад формування естетичної культури особистості [1, с.254].

Під естетичним вихованням розуміється система заходів, скерованих на вироблення і вдосконалення в людині здатності сприймати, правильно розуміти й оцінювати, створювати прекрасне і піднесене у житті і мистецтві [2, с.64].

С.У. Гончаренко в Українському педагогічному словнику зазначає, що «естетичне виховання – складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини» [3, с.119].

На думку Л. Калініної естетичне виховання – це складова процесу розвитку особистості, спрямованого на формування естетичних почуттів, потреб, смаків особистості за умов її активної діяльності у всіх сферах життя (у тому числі й у мистецтві); місце, роль, мета і завдання естетичного виховання зумовлені епохою і конкретним соціально- економічним рівнем розвитку естетичної та педагогічної думки; досягненням

у цій сфері є формування основних засобів, форм і методів естетичного виховання; головне ж завдання естетичного виховання – формування художньо-естетичних і творчих здібностей [4, с.24].

Т.І. Пагута пояснює, що естетичне виховання – це цілеспрямований процес, що включає в себе систему комплексного, цілеспрямованого, планомірного та послідовного впливу на людину з боку певних соціальних інститутів та установ на основі єдиних науково-педагогічних принципів, методів та засад, в результаті якого в неї виникає світоглядна настанова на безпосередню творчу оцінку дійсності та власного життя в суспільстві як проявів прекрасного і потворного, піднесеного і низького, комічного і трагічного та інших естетичних категорій [5, с.114].

Метою естетичного виховання на уроках трудового навчання є формування всебічно розвиненої особистості, здатної сприймати, відчувати і оцінювати прекрасне в процесі трудової діяльності.

Під основною ідеєю естетичного виховання розуміється виховання основ естетичної культури і розвиток художніх здібностей; надання можливостей кожній дитині виразити себе в художній діяльності, трудової, збагачення естетичними знаннями, вдосконалення умінь і навичок.

Основними завданнями естетичного виховання на уроках трудового навчання це:

- створення певного запасу елементарних естетичних знань і вражень, без яких не можуть виникнути схильність, тяга, інтерес до естетично значимим предметів і явищ;

- формування на основі отриманих знань та розвитку здібностей художнього

і естетичного сприйняття таких соціально-психологічних якостей людини, які забезпечують можливість емоційно переживати і оцінювати естетично значущі предмети і явища, насолоджуватися ними.

Названі завдання дають позитивний результат лише за умови їх тісного взаємозв'язку в процесі реалізації.

Для реалізації завдань естетичного виховання дітей необхідні певні умови, серед яких чільне місце займає розвиваюче середовище, у нашому випадку уроку трудового навчання. Саме воно впливає на дитину і цей вплив за своєю значущістю навряд чи може зрівнятися з іншими.

В останні роки зросла увага до проблем теорії і практики естетичного виховання як найважливішого засобу формування ставлення до дійсності, засобу морального і розумового виховання, тобто як засобу формування всебічно розвиненої, духовно багатой особистості.

Навчальні предмети «трудова навчання» та «технології» мають низку особливостей, які дозволяють формувати естетичний смак. Серед них необхідно виділити: переважно творчий характер і різноманітність форм, видів навчально-пізнавальної діяльності.

Особливе місце на уроках праці у формуванні естетичного смаку школярів займає, застосування вчителем різноманітних видів

навчально-пізнавальної діяльності. Оскільки педагог маючи чималий арсенал засобів формування позитивного ставлення до праці спонукає в учнів виникненню бажання з'єднати в праці користь і красу.

Виготовлення своїми руками красивих і потрібних предметів викликає підвищений інтерес до роботи і приносить задоволення результатами праці, збуджує бажання до подальшої діяльності.

Естетичне виховання на уроках трудового навчання та технологій засновано на розвитку інтересу і творчих можливостей школярів.

Естетичне виховання впливає на розвиток художнього смаку, просторової уяви, абстрактного мислення, окоміру. У процесі творчої праці дозволяє вирішувати завдання розвитку особистості, формування творчого ставлення до праці і проблеми вибору професії. Оцінюючи роль естетичного виховання в розвитку підлітків, в цілому, можна стверджувати, що воно сприяє формуванню їх творчого потенціалу, надаючи різноманітне позитивний вплив на розвиток різних властивостей, що входять в творчий комплекс особистості.

У режимі ефективної педагогічної технології естетичного напрямку розроблені уроки, в яких враховуються завдання естетичного спрямування, умови повноцінного естетичного розвитку дітей, формування їх художніх здібностей.

Естетичне виховання на уроках трудового навчання та технологій здійснюється

в різних формах в залежності від принципу керівництва їх діяльністю, способу об'єднання школярів, виду діяльності.

Чималу роль в естетичному вихованні школярів відіграє і залучення їх до участі в конкурсах шкільних, районних і обласних, регіональних. Саме на конкурсах видно всю гармонію робіт учнів.

Висновки. При проведенні уроків трудового навчання та технологій вчитель систематично і послідовно формує в учнів естетичне ставлення до праці, що, перш за все, виявляється в якісному виконанні завдань і трудовій культурі.

Література

1. Прокопова О.П. Психологічна складова естетичного виховання школярів у процесі навчання / Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць. Випуск 45. С.254-265.

2. Петрушенко О.П. Словник з естетики О.П. Петрушенко. - Львів: «Магнолія-2006», 2009.

3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997.

4. Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема // Рідна школа, 2006. №3. С.24-26.

5. Пагута Т.І. Естетичне виховання як психолого-педагогічна проблема / Т.І. Пагута // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2011. Вип. 5. С.105-116.

СЕКЦІЯ ІV
РЕАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРОТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ
ТА ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ЖИТТЯ
В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ

УДК 165.19

О. П. Поліщук
/ Україна /

СИМВОЛІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО, ОБМІН ТА ФЕНОМЕН
СИМУЛЯКРУ

З періоду 2011 р. сучасне суспільство вступило в нову епоху свого існування, адже виголошено початок четвертої індустріальної революції. Наріжним показником здатності адаптації до її вимог постає рівень конкурентоспроможності, інноваційності і продуктивності у сфері виробництва матеріальних благ. Звернемо увагу, що в рейтингу «Global Competitiveness Index 2017-2018 Rankings» Україна серед 137 країн та інших територій світу за рівнем конкурентоспроможності посідала 81 місце, піднявшись за 2017 рік з 85 місця [1]. Проте вже у квітні 2019 року вона опустилася на 83 місце [2]. Це говорить про складні виклики для нашої спільноти, коли йдеться про поступальний, сталий розвиток країни. Проте треба наголосити, що характерними ознаками нової індустріальної революції є не тільки тотальна автоматизація виробництва, ліній і виробів. Мова йде наразі про принципово інший тип виробництва й обміну в суспільстві, з одного боку, та взаємодії між людьми, з іншого: така автоматизація відбувається через взаємодію зі споживачами у межах «Інтернету речей» [3]. Іншими словами, спостерігається подальше відсторонення людини не тільки від процесу безпосереднього виробництва, але й від безпосередньої комунікації та взаємодії у процесах обміну цінностями. До того ж, споживання стає яскраво окресленим чинником групової ідентичності. Тобто, значна символізація та знеособлення має місце як при виробничій взаємодії, так й у повсякденному житті. Символічне виробництво та обмін у теперішньому суспільстві набувають іншого вияву, ніж до четвертої індустріальної революції.

І одним із наслідків цього процесу стає зменшення ступеня критичності мислення сучасника, адже у повсякденній комунікації зростає роль символів та символізації. Напевне саме це прозорливо передбачав Жан Бодрійяр, вказуючи на «структурну революцію» способу життя сучасників, коли відбувається зміна зв'язків між людською працею, виробництвом й цінністю речей. До того ж, коли при цьому активно використовується «симуляція» та «симулякри» [4]. На наш погляд, символічні виміри сучасної візуальної культури потребують більш активного їх розгляду в єдності зрізів естетико-антропологічного й соціально-філософського аналізу. Це явище треба розглядати у зрізі «символічних цінностей (цінності-символу та цінності-знака) та їх поширеного "естетичного одягу" чи

ж художнього» [5, с.71], а також врахування, що «симулякр та естезі – це ланки одного каузального ланцюга» [5, с.72] (феномен «естезі уживаємо як синонім виробництва й значної популяризації квазіестетичних цінностей при символічному обміні для комерційного успіху та зиску). Як висновок, симулякри існують не лише через значну комерціалізацію художньої діяльності в теперішніх умовах. Вкажемо, що у сучасному візуальному просторі необхідно прискіпливу увагу звертати на явище симулякру як особливого ідеального об'єкта в процесах символічного виробництва й обміну теперішнього соціуму, котрий значною мірою спричиняє пониження ступеня критичності людського мислення.

Література

1. Индекс глобальной конкурентоспособности. Информация об исследовании и его результаты [Электронный ресурс] / Гуманитарные технологии. Аналитический портал ISSN 2310-1792 – 2018. Режим доступа к ресурсу: <http://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info>

2. Индекс глобальной конкурентоспособности. Информация об исследовании и его результаты [Электронный ресурс] / Гуманитарные технологии. Аналитический портал ISSN 2310-1792 – 2019. Режим доступа к ресурсу: <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info>

3. Шваб К. Четвертая промышленная революция / Клаус Шваб. Москва: Эксмо, 2016. 208 с.

4. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция / Жан Бодрийяр; [пер. с фр. О. А. Печенкина]. Тула: Тульский полиграфист, 2013. 204 с.

5. Поліщук О.П. Симулякр у сучасному візуальному просторі: теоретико-методологічний та естетичний аспекти // Символічні виміри культури: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 11-12 жовтня 2019 р.). Київ: Міленіум, 2019. С.70-72.

УДК 7.071.1:316.7

Л. І. Хоралець
/ Україна /

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МИТЦЯ ЯК НОСІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ

Митець за своєю природою не може бути байдужим до важливих політичних подій, що торкаються морально-етичних аспектів життя українського суспільства, оскільки поряд із державою має покликання цьому суспільству служити, а саме – його моральному оздоровленню. Переконана, що доробок митця повинен бути спрямований у сьогодення на підтримку людини – творця матеріальних і духовних благ суспільства (чи то матеріальне виробництво, наукова чи духовна творчість, захист Батьківщини або громадян). Необхідно створювати художній продукт, в якому – глибинна народна мудрість, гостре ясновидство, мислення у базисних категоріях смислів і стратегій – і передбачення головного формату сучасності – управління смислами, позбавлені або уникаючи

котрого, ми автоматично стаємо здобиччю впливу чужої волі. Моральний посил митця, на мою думку: якщо ти не здатен або не хочеш боротися за свої цінності, смисли, стратегії розвитку, ти добровільно здаєшся в полон чужим інтересам.

Митець свою діяльністю закладає в широких верствах населення міцні підвалини національної свідомості, дошкульністю аргументації, безкомпромісністю й сміливістю звинувачень викриває закамфльованих різною бутафорією пройдисвітів, шахраїв, суспільних покидьків, творців культу нікчем. Прірва невігластва і цинізму, в яку може впасти ще не одне покоління – реальна загроза. Мистецька еліта не має права цього не знати і не має права не боротися з цим явищем.

Культура нації формується з моралі, яка панує в суспільстві. Будь-яке мистецтво повинно мати й плекати соціальні якості – виходити із соціальної природи суспільства, яке досліджує й вивчає.

Моральне здоров'я залежить від стану душі більшості громадян. Найдосконаліші закони, якнайкраще продумані державно-політичні структури, динамічна економіка не дадуть результатів, якщо моральний рівень народу низький. Моральні підвалини, на які спирається сумління людини, сильно порушені як успадкованою аморальністю попередніх систем, так і набутими цинічними позиціями наших часів. Триває руйнація базових основ. І як наслідок – розтління населення. Моральна руїна є передумовою і причиною поневолення у бездуховному ХХІ столітті. Місія митця – підняти дух, згуртувати народ. Місія уготована самою долею – увійти в глобалізований світ зі своєю системою цінностей і пріоритетів.

Майстрам потрібна мужність, а інколи й здоровий глузд, щоб говорити правду. Наприклад, про умови життя в різних регіонах країни, умови праці різних професій та інше. Адже соціальна нерівність, яка виявляється в привілеях високопоставленого начальства, в неписаних правах, якими не користується більшість пересічних громадян, - це болісна рана, котру треба давно загоїти, не шкодуючи на це жодних ресурсів, у тому числі і мистецьких. Чи сказав, наприклад, наш театр про цю недугу вагоме, мудре й цілюще слово? Тим часом наше натхнення виснажується псевдоромантичним оспівуванням дрібненьких радощів, або, в кращому випадку, вибухами гніву через нікчемні скандали, поранену амбітність, сварки і чвари. Ми відучилися говорити головну правду – соціальну правду нашого життя.

Величезна відповідальність лежить на нашому слові. Відповідальність за збереження національного, животворного розмаїття нашої землі. Якщо ми не виконаємо свого громадянського покликання і зобов'язання правдомовців, а станемо лише слухняними майстрами, майбутні покоління не матимуть жодних перспектив.

«Передумовою повноцінної літератури є створення благородного сильного героя, який увібрив у себе найкращі риси сучасника. Сильний герой розвиває

впевненість і патріотизм нації, формує повноцінну людину, бо його хочеться наслідувати»[1, с.303]. Ми оспівуємо незвичайних героїв, які явили мужність в екстремальних умовах, і це правильно. Та чому ми не помічаємо звичайних героїв, які своєю громадянською відвагою й одержимою працею намагаються – і це їм інколи вдається – виправити недоліки в житті спільноти, охопленої чинопоклонінням, розгубленої перед бездарністю маленьких чинуш тільки тому, що тих маленьких підтримують великі, пристосовуючи літературу, мистецтво під свої кон'юнктурні потреби. Отож, існують мовчазні люди, які створюють мистецтво і галасливі, які продукують сміття. І ці, останні заповнюють собою простір і поглинають кошти платників податків.

«Надмірна комерціалізація мистецького життя призвела до зміни пріоритетів мистецтва із змістовної складової на отримання прибутку за будь-яку ціну. А сьогодні ця ціна стає занадто дорогою для суспільства, зумовлює значну втрату національно-культурної ідентичності, нівелювання культурно-мистецької індивідуальності, розвиває споживацтво»[2, с.34].

З огляду на наведене вище, місія митця в нових історичних умовах бачиться мені дуже відповідальною. Відповідно зростає і роль творчих спілок, які є чи не єдиними осередками, що гуртують митців за професійною ознакою та інтересами. Треба зазначити, що останнім часом вони всіляко намагаються приділяти увагу творчій молоді. «Багатогранність творчих іпостасей, творче подвижництво, мистецька гідність можуть слугувати прикладом самореалізації неординарної, творчої особистості... Внесок у розвиток театру нової мови, театру – конструктора національного духовного середовища для реінтеграції у європейський і світовий контекст»[3, с.105]. Але непокоїть те, що часто-густо творчі лабораторії мають ознаку скоріше вікову ніж професійну. Таким чином, на мою думку, переривається творчий зв'язок поколінь під гаслами «нового театру», «нової драматургії», «нової поезії» тощо, рівень яких, відверто кажучи, подекуди міг би бути вищим. Ще прикріше, що це призводить до втрати духовних традицій, народних звичаїв, моральних засад, і як наслідок – того високого рівня, яке традиційно вирізняло наше мистецтво. Драматичність цього явища полягає в тому, що воно зачіпає головне – систему зав'язків між поколіннями, яка є основою нації та всього національного життя. І відповідальність митця-професіонала полягає сьогодні і в тому, аби не шукати легкої популярності у прошарку тих, хто тільки починає свій творчий шлях, і компенсує сталість художніх поглядів та досвіду традиційною активністю та згуртованістю, притаманною молоді.

Цінності та норми, що традиційно складали вертикаль та духовний стрижень вітчизняного мистецтва, сьогодні тривожно і небезпечно нестійкі, розмиті, суперечливі.

Мистецтво має повернути функції «соціальної регуляції, суспільної консолідації на національній ідеї та духовно-морального самовизначення людини»[4, с.33].

Література

1. Даниленко В.Г. Лісоруб у пустелі // Письменник і літературний процес. Київ : «Академвидав», 2008, с.303
2. Неволов В.В. Творчі мандри. Перезавантаження // Київ : «Знання України», 2018, с. 34
3. Кукуруза Н. Творчі іпостасі // Матеріали одинадцятої Міжнародної науково-практичної конференції Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології. Київ, 2018, с.105
4. Неволов В.В. Творчі мандри. Перезавантаження // Київ : «Знання України» 2018, с. 33

УДК 75:27-526.62

Ю. М. Нікольченко
/ Україна /

ІКОНИ БОГОРОДИЦІ ОДИГІТРІЇ XIII-XIV СТОЛІТЬ З ВОЛИНИ

Мистецька культура Галицько-Волинської держави – складний і багатоплановий комплекс явищ, що нині, через понад шість століть, розкривається у випадково вцілілих щасливо збережених поодиноких реліквіях. В міру того, як нечисленні свідчення далекої традиції у все більшій кількості постають живими свідками давно згаслої епохи, яка ще недавно здавалася майже безслідно зниклою, все виразніше вимальовуються контури розбудованого цілого явища в духовній культурі західноукраїнських земель періоду Середньовіччя.

У доповіді, на основі збережених унікальних пам'яток, розглядається розвиток малярства та християнські корені мистецької культури Волині у складі Галицько-Волинського князівства, що визначили не лише її характер, але й хронологію окремих творів художньої традиції XIII–XIV ст. Серед них яскраво виблискують поодинокі зразки іконопису, що є шедеврами найвищого елітарного рівня. Одночасно з вище означеним ікони набагато виразніше демонструють риси оригінального волинського характеру на тлі візантійської східнохристиянської мистецької спадщини у культурі Галицько-Волинського князівства.

Поза сумнівом, до них належать Богородиця Одигітрія з Свято-Успенської церкви у Дорогобужі Гощанського району Рівненської області, яка зберігається у Рівненському обласному краєзнавчому музеї (інвентарний номер: РОКМ VIII ж-116) та ікона Богородиці Одигітрії з церкви Покрови Богородиці у Луцьку. З 1962 р. вона зберігається у Київському національному художньому музеї.

Успенська церква розташована поблизу городища літописного міста Дорогобуж – важливого політичного, економічного і культурного центру Погоринських земель Київської Русі X–XIII ст. [4]. О. Фотинський, Ю. Асеєв, І. Могитич, П. Раппопорт, Г. Пескова ствердили, що в основі церкви лежать

оригінальні фундаменти культової споруди, побудованої у 70-х рр. XII ст. [5, 193–198].

У 1984 році Богородиця Одигітрія з Успенської церкви була привезена до РОКМ з недіючого на той час храму. Її, потребууючу термінової реставрації, виявили наукові працівники музею В. Луц та Б. Прищепа. Ікону з Дорогобужа було реставровано у Львівському філіалі Національного науково-дослідного реставраційного центру України (директор М. Откович). Реставрацію пам'ятки проводила художник-реставратор філіалу Н. Скрентович. У науковий обіг її впровадив відомий український мистецтвознавець В. Александрович [2].

Монументальні розміри – збереглася лише вирізана вздовж контуру фігур паволока із зображенням Марії та Христа (122 x 86 см) – вказують, що це була майже півтораметрової висоти ікона, ймовірно, призначена для намісного ряду іконостасу на зразок, очевидно, тієї, яку Галицько-Волинський літопис згадує у Георгіївській церкві в Любомлі [3, с. 447].

Хоч дорогобужька реліквія збереглася із значними втратами, особливо в одязі Марії та Христа, її нинішній стан дозволяє загалом досить докладно реконструювати первісний характер пам'ятки, послідовно проаналізувати як поодинокі аспекти первісного задуму, так і мистецькі особливості його втілення. У Христа він багато оздоблений виконаними пурпуром і золотом орнаментами і прокреслений широкими кіноварними смугами в заламах складин. В одязі Христа акцент виразно зроблений на пурпурі. Натомість в одязі Богородиці послідовно підкреслюється присутність золота. Воно дублює численні складини мафорію (грец. μαφόριον — верхній жіночий одяг в античному світі; довге жіноче покривало, що спускається з голови до п'ят).

Ікона намальована з використанням складної, багатошарової техніки, визначеної послідовним накладанням шести верств фарб, які делікатно моделюють ліки (обличчя). Ретельно розроблена декоративна система ікони розрахована на сприйняття її як здалеку, так і зблизька, що вказує на реалізацію всебічно продуманої композиції і у поєднанні з високим фаховим рівнем виконання засвідчує нам цілком своєрідні обставини виникнення дорогобужької реліквії.

Визначальною рисою дорогобужької Одигітрії є монументальний характер величних фігур Богородиці та Христа, які виділяються чітко окресленими силуетами на червоному золоті тла. Монументальна вертикаль постаті Богородиці розширена знизу за рахунок виставлених рук – лівої, на якій вона тримає Христа, і правої, звернутої до нього з жестом поклоніння й одночасно презентації. Гармонійне поєднання вертикальних і горизонтальних ритмів у постаті Богородиці об'єднало обидві фігури й надало їм стійкості. У Христа переважають вертикальні ритми і лише широкий благословляючий жест його правиці та легкий розворот всієї постаті вліво, посилений чітко окресленим контуром правої ноги, її зіставленні з зазначеними горизонтальними акцентами у фігурі Богородиці врівноважують загальну композицію.

У контексті візантійської теологічної традиції акцентування золота в одязі Богородиці наголошувало на її причетності до неба і найвищої святості через Втілення, натомість пурпур Христа в'яжеться передусім з прийдешнім царським призначенням втіленого Бога.

На думку В. Александровича, дорогобузька пам'ятка є реплікою знаменитої константинопольської ікони Богородиці Одигітрії євангеліста Луки і може бути найближчою до першовзірця чи того, що розглядалося як ікона святого Луки у другій половині XIII ст. Отже, збережена у Дорогобужі ікона посідає особливе місце не лише у давньому українському малярстві, але й у релігійному мистецтві усього православного світу [1, с. 22].

Дорогобузька ікона Богородиці Одигітрії належить до пам'яток елітарної культури, які уже через свій характер не могли мати значного поширення у мистецькій практиці. Тим більшою рідкістю виступає вона нині на тлі збереженої скромної кількісно, проте надзвичайно важливої за рівнем і характером спадщини волинської групи іконопису Галицько-Волинського князівства.

Оскільки ікона з Дорогобужа, безперечно, належить до кола пам'яток ранньої палеологівської монументальної традиції і демонструє стиль, який уже від початку XIV ст. зійшов з історичної арени, є підстави датувати її останньою третиною XIII ст.

Друга відома пам'ятка з волинської групи іконопису Галицько-Волинського князівства – ікона Богородиці Одигітрії з церкви Покрови Богородиці у Луцьку. Вона була впроваджена до наукового обігу у 1963 р. У зіставленні з дорогобузькою реліквією ікона з Луцька демонструє окремі риси зв'язку з традицією XIII ст., які стосуються насамперед лику Богородиці – малого круглого підборіддя, низького чола, характерним кінцем і крилами носа, великого німба навколо голови Богородиці, менше – лику Христа, в якому впадає у вічі хіба що характерний рисунок вуха.

Проте трактування зазначених деталей акцентує не стільки спадкоємність традиції, скільки нові підходи у її інтерпретації. В луцькій іконі визначально є цілком інша тема. Нахил голови Богоматері під благословення правиці Христа, його образ Емануїла-архиєрея, підкреслений стрічкою, яка тричі опоясує груди, вказують на цілком інший ідейно-тематичний зміст, що, і рештою, підкреслено уже самими стосовно невеликими розмірами ікони.

Її зв'язок із новішими течіями візантійського малярства засвідчує трактування образу Емануїла з аналогіями серед пам'яток першої половини XIV ст. Актуальні тенденції розвитку малярської традиції XIV ст. виступають у спрощенні кольорової гами з несподіваним виділенням яскравої жовто-помаранчевої плями з малярсько проробленими заломами складок гіматію (грец. *ἱμάτιον* — верхній одяг стародавніх греків, що складався з квадратного, переважно довгастого чотирикутного шматка вовняної тканини) Христа. Певні елементи спорідненості з традицією XIII ст. при виразно

зазначених нових підходах до її трактування дозволяють датувати ікону першою половиною – серединою XIV ст.

Дорогобузька та волинська ікони Богородиці Одигітрії – одинокі пам'ятки зі спадщини волинської групи іконопису Галицько-Волинського князівства. При всіх відмінностях між ними, їх об'єднує визначальна належність до єдиної мистецької традиції на різних етапах її розвитку. Збережені ікони Волині кінця XIII–першої половини XIV ст. демонструють процес послідовної зміни стилю, засвідчуючи як найвище його піднесення перед кінцем століття, так і наростання у ньому нових тенденцій, пов'язаних з наступним етапом розвитку малярства Волині.

Обидві ікони виступають найголовнішими – поряд зі скупими повідомленнями Галицько-Волинського літопису – свідченнями високого рівня розвитку мистецької культури княжої Волині і, цілком очевидно, – найважливішими реліквіями відповідної традиції, що дійшли до нашого часу.

Література

1. Александрович В. С. Мистецтво Галицько-Волинської держави / В. С. Александрович. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. – 132 с.
2. Александрович В. С. Українське малярство XIII–XV ст. / В. С. Александрович. – Львів, 1995. – 198 с.
3. Літопис Руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця. – К.: Дніпро, 1989. – 591 с.
4. Нікольченко Ю. М. Культура населення Погориння X–XIII століть за матеріалами літописного Дорогобужа / Ю. М. Нікольченко. – БГТ «Евен», 1998. – 1998. – 225 с.
5. Прищепа Б. А. Дорогобуж на Горині у X–XIII ст. / Б. А. Прищепа. – Рівне: ПП ДМ, 2011. – 250 с.

УДК 792.077

О. О. Демідко
/ Україна /

САМОДІЯЛЬНА ТЕАТРАЛЬНА ТВОРЧІСТЬ ЯК СКЛАДОВА МИСТЕЦЬКОГО ЖИТТЯ ПРИАЗОВ'Я

Сьогодні, коли сучасні державні процеси впливають на трансформацію української свідомості, коли відбувається руйнування стереотипів, вивчення історії театрального мистецтва набуває особливої актуальності, оскільки театр виступає невичерпним об'єктом для дослідження духовного життя суспільства. Водночас важливе значення має дослідження самодіяльних театральних гуртків в рамках регіональної історії. Саме аматорський театр завжди швидко реагував на політичні зміни в країні, зберігав безкорисливу любов до художнього мистецтва та залишався імпульсом натхнення і розвитку професійного театру.

Наприкінці 40-х років на роботі театрів Північного Приазов'я негативно позначилися нестача фінансів та відсутність приміщення. Проте театральне життя в регіоні продовжило свій розвиток завдяки гастролям професійних труп та виступам колективів художньої самодіяльності. 50-ті роки ХХ ст. стали часом розквіту аматорських колективів. Вистави йшли на сценах маріупольських клубів і палаців культури «Азовсталь», «Будівельник», ім. Карла Маркса, Коксохім-заводу, клубу порту.

Тим часом у єдиному міському будинку культури Бердянська проводилася не менш активна робота колективів художньої самодіяльності. Першим режисером став К. Дудко. Його спектаклі добре відомі сучасникам того періоду: «Знатне прізвище», «Інженер Сергєєв», «Казка про правду». Коли в колектив прийшов молодий режисер М. Фельдштейн, репертуар поповнився класичними творами: «Розлом» А. Лаврентьєва, «Слуга двох панів» К. Гольдоні, «Одруження» М. Гоголя, «Бідність – не порок» О. Островського. Робота над цими спектаклями стала важливою школою акторської майстерності. Діяльність талановитого актора і режисера А. Алексеєва та його постановка спектаклів – «Раки» С. Михалкова, «Фальшива монета» М. Горького, дозволили колективу підвищити свій рівень та зайняти перше місце на обласному огляді [5].

Вибір репертуару в самодіяльних театральних колективах, як правило, був обумовлений художнім рівнем драматургії, актуальністю теми і можливостями трупи. У регіоні діяли як українські, так і російські самодіяльні гуртки. Соціальний склад аматорських драматичних колективів був досить різноманітним та включав в себе інтелігенцію, робітників, інженерів, службовців, домогосподарок. Однак всі вони були єдині в любові до театрального мистецтва та розумінні важливої громадської функції сцени.

Великий авторитет і повагу у робітників заводу та мешканців Маріуполя заслужив іллічівський російський драматичний гурток клубу ім. Карла Маркса, члени якого поставили на сцені ряд чудових творів радянських драматургів. Доброю популярністю користувалися спектаклі «Квадратура кола» В. Катаєва, «Розлом» Б. Лавреньова і «Слава» В. Гусєва [3, 241].

Активною була творча діяльність українського драматичного гуртка при Палаці культури металургів «Азовсталі». У серпні 1951 р. колектив поставив в клубі села Володарське п'єсу Т. Шевченка «Мати-наймичка». Виконавці добре впоралися зі своїми ролями. Селянам дуже сподобалася гра робітниць А. Іванової та К. Самохвалової. 15 жовтня 1952 р. український драматичний колектив показав свою нову постановку «Нескорена полтавчанка» П. Лубенського. Глядачі відзначили гру працівниці Палацу культури В. Овчаренко в ролі відважної Лялі Убийвовк. Вона створила образ, який привертав симпатії глядачів своєю внутрішньою силою, простотою душі, безмежною відданістю улюбленій Батьківщині [2, 4]. Пізніше з тогочасної преси довідуємося, що репертуар колективу поповнився п'єсами «Сорочинський ярмарок», «Безталанна», «Дай серцю волю – заведе в неволю», «Глитай, або ж павук» та ін.

Яскравими були й виступи російського драматичного колективу Палацу культури «Азовсталь». У грудні 1953 р. в місті Сталіно (Донецьку) проходив заключний етап обласного огляду художньої самодіяльності. У ньому взяло участь 18 кращих драматичних колективів. Перше місце серед них зайняв драматичний колектив азовстальців, який представив постановку п'єси французького драматурга Р. Вайяна «Полковник Фостер визнає себе винним». Талановита гра свідчила про досягнутий високий виконавський рівень акторів. За творчі успіхи в розвитку самодіяльного театрального мистецтва колективу було присвоєно почесне звання «Робочий самодіяльний театр». Найбільша заслуга в успіху театру належала досвідченому, талановитому режисеру і не менш талановитому педагогу П. Виноградову [4, 7].

З дня присвоєння почесного звання репертуар трупі азовстальців поповнився творами російської та радянської класики. Позитивне враження залишила постановка комедії В. Шкваркіна «Чужа дитина». У виставах робочого самодіяльного театру були вже відчутні пристрасні колективу – повага до автора, інтерес до внутрішнього світу людини. Саме ці якості визначили всю подальшу його діяльність, а також посприяли отриманню звання «Народний самодіяльний театр» [4, 10].

Дуже жвава діяльність аматорських драматичних гуртків в Маріуполі стала поштовхом для будівництва літнього театру в Портовському районі, призначеному для виступів гуртків художньої самодіяльності.

Широкою популярністю користувався драматичний гурток робітників будівельних управлінь тресту «Азовстальбуд» під управлінням О. Єрецького. На виставі «Не було ні гроша та раптом алтин» О. Островського колектив драматичного гуртка отримав позитивну оцінку від артистів Київського театру «Юного глядача» та декілька порад як позбутися існуючих недоліків [1, 4].

Професійні артисти київських, львівських, московських театрів, що перебували у містах регіону під час гастрольних подорожей, часто відвідували вистави аматорських драматичних колективів. При цьому вони не просто обговорювали вистави, але й проводили семінари, відповідали на проблемні питання. Подібна співпраця сприяла розвитку і збагаченню самодіяльних театральних гуртків.

Пожвавлення театрального життя у Бердянську пов'язано з ім'ям Т. Волошиної, яка з 1958 р. очолила колектив самодіяльного драматичного театру міського Палацу культури. Це була на диво смілива і рішуча жінка. Вона бралася за постановку таких вистав, осилити які міг далеко не кожен професіонал. Т. Волошина завжди з властивою їй наполегливістю, намагалася удосконалювати себе і свій колектив. Впевнено впроваджувала в життя систему К. Станіславського. Своїх вихованців – акторів-аматорів вела до високої майстерності, до створення на сцені сильних і цілісних характерів. Особливо приємно відзначити любов Т. Волошиної до української драматургії. «Назар Стодоля», «Маруся Богуславка» мали великий успіх у бердянській публіки. Зберігся також один з примірників

сценарію вистави «За двома зайцями» і, що особливо цінно, з авторськими поправками режисера Тамари Волошиної. Успіх вистав приводить колектив до присвоєння звання «Народний». Разом з Т. Волошиної свій внесок у розвиток театрального мистецтва Бердянська зробив В. Матяш, який з 1958 р. став керівником і режисером самодіяльного драматичного колективу клубу заводу Шляхмаш» [5].

Розвиток самодіяльного театрального мистецтва в радянський період мав велике значення для організації відпочинку та культурного дозвілля населення. В самодіяльних театрах, куди люди приходили не для заробітку, а виключно з любові до творчості, рухомі прагненням створити нові художні цінності, були сприятливі умови для творчого процесу. Проте в цей період існували проблеми, які заважали учасникам колективу працювати над якістю вистав. У палацах культури відбувалося накопичення кількості аматорських театрів, коли рідко замислювалися над художніми завданнями, а прагнули наблизитися до виробничих планів. Часто у місцевій періодиці зустрічалися зауваження

стосовно поганого гриму, недопрацьованих костюмів, одноманітного світлового оформлення. Аматорські театри намагалися насамперед ставити побільше прем'єр, ставали споживачами і розповсюджувачами сценічних штампів. Актори грали приблизних, узагальнених персонажів: військових, аристократів, революціонерів, не підкреслюючи індивідуальних рис. І все ж, незважаючи на всі перераховані проблеми, потрібно відзначити, що самодіяльні театральні гуртки регіону до кінця 50-х років стали більш досвідченими, спектаклі – вдалими, режисери були якщо не професіонали, то теоретично підковані. Це стосується, перш за все, тих драматичних гуртків, що отримали звання «Народний», а саме – Робочого самодіяльного театру азовстальців та колектива самодіяльного драматичного театру міського Палацу культури Бердянська. Саме в цих аматорських колективах всі недоліки подолали інтерес до особистості людини та бажання самовираження через мистецтво.

Отже, творчість самодіяльних театральних гуртків Маріуполя та Бердянська протягом другої половини ХХ ст. заповнювала культурний простір Північного Приазов'я, сприяла розвитку театральної культури та компенсувала відсутність постійних професійних труп.

Література

1. Войтенко А. На клубной сцене / А. Войтенко // Приазовский рабочий. – 1954. – № 116. – 29 сентября. – С. 4.
2. Зарубин Н. Творческая удача / Н. Зарубин // Приазовский рабочий. – 1952. – № 123. – 15 октября. – С. 4.
3. Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века: / [Р. П. Божко, Т. Ю. Були, Н. Н. Гашененко и др.] – Мариуполь: «Рената», 2008. – 428 с.
4. Проценко А. Д. Народному драматическому театру «Азовстали» 70 лет. Очерк творческого пути художественного коллектива / Аркадий Дмитриевич Проценко. – Мариуполь, 2001. – 107 с.

УДК 069.12/.15

М. Е. Кругляк
/ Україна /

ДЕНЬ НЕСПІШНОГО МИСТЕЦТВА (SLOW ART DAY) ЯК СПОСІБ ЗРОБИТИ МУЗЕЇ БЛИЖЧИМИ

Що є музей для пересічного відвідувача? Чи багато хто з нас йде в цей «храм муз» у пошуках гармонії та внутрішнього заспокоєння, аби помилуватися мистецтвом чи здивуватися від здобутків світової цивілізації? А скільки часу в середньому ми витрачаємо на перегляд кожного експонату?

Одного чудового червневого дня 2008 року американський бізнес-консультант Філ Террі (Phil Terry) вдався до експерименту. Він знав, що пересічна людина витрачає на оглядання експоната від 8 до 17 секунд, тож вирішив виправити цю несправедливість. Террі провів перед одним із шедеврів (картина Ганса Гофманна «Фантазія», 1943), представленим у Нью-Йоркському єврейському музеї (New York's Jewish Museum), цілу годину. Витративши багато часу на перегляд ще кількох експонатів, містер Террі вийшов з музею сповненим нових сил. Через рік американець запросив своїх чотирьох друзів приєднатися до цього заходу в Музеї сучасного мистецтва в Нью-Йорку (the Museum of Modern Art in New York City). Ті були в захваті. А потім Філ Террі попрямував до керівництва музеїв. На заклик провести в себе так званий День неспішного мистецтва відгукнулося 16 музеїв та галерей в США, Канаді та Європі [5; 9; 11].

Мета, яку переслідує Філ Террі, проста: закликати людей зупинити «музейний марафон» і відчути насолоду від повільного споглядання [3]. На офіційному сайті заходу подано таке роз'яснення: «Чому повільно? Коли люди повільно дивляться на витвір мистецтва, вони роблять відкриття. Найголовніше відкриття, яке вони роблять, це те, що вони можуть бачити і відчувати мистецтво без експерта (або експертного досвіду). І це захоплююче відкриття. Це розкриває пристрасть та творчість, та допомагає збільшувати кількість поціновувачів мистецтва» [8].

Як зазвичай проходить День неспішного мистецтва? Як правило, музеї обирають від одного до п'яти творів в експозиції та пропонують витратити на їхній загальний перегляд годину. Отже, на один твір відвідувач витрачає мінімум 10 хвилин, а не секунд. Головне – щоб обраний експонат провокував на внутрішні пошуки відповідей, розумінь, самоспоглядань. Авторка книги, присвяченої неквапливому мистецтву, Арден Рід наголошує на індивідуальності кожного переживання: «Ваше Неспішне мистецтво не матиме нічого спільного з моїм Неспішним мистецтвом». На її думку, від подібної неквапливої комунікації з мистецтвом виграють обоє: відвідувач у своїй практиці «буття в моменті» наодинці із

твором та його багатшаровою образністю, та й сам твір, адже увага глядача оживляє мистецьку роботу й дає їй нового дихання [4].

Музеї України приєдналися до Slow Art Day нещодавно. Це сталося лише 2018 року. Тоді на заклик провести у своїх стінах День неспішного мистецтва відгукнулося 35 музеїв по Україні. Ця акція відбулася 14 квітня 2018 року [4]. У 2019 році міжнародний музейний захід було проведено в суботу, 6 квітня. Цього разу до нього долучилося вже 40 музеїв України [3].

Зазвичай на неспішну насолоду обраними творами мистецтва відводять годину – з 12:00 до 13:00. Найчастіше вхід у музеї о цій порі є вільним. По завершенні оглядин експонатів учасники заходу збираються разом за обідом, аби обмінятися враженнями. Деякі музеї пропонують організовувати дискусії безпосередньо в залі [6; 10]. Одні музеї передбачають вхід лише за реєстрацією, частина закладів запрошує відвідувачів прийти не о 12:00, а трохи пізніше. В деяких музеях поруч із твором присутній хтось із працівників, аби відвідувачі мали змогу обговорити власні спостереження й поставити питання. Натомість ряд музеїв пропонує самотійний огляд, а дискусія про особисті відкриття передбачена через годину, по завершенні неквапливого перегляду. В більшості українських музеїв і галерей 2019 року День неспішного мистецтва розпочався о 15:00 та тривав декілька годин [3].

Аби взяти участь у міжнародному заході, співробітники музеїв та галерей реєструються на сайті slowartday.com. Кожен директор музею несе відповідальність за організацію акції, нтомітьсга команда Slow Art Day надає їм інструменти та хостинг для запуску власних подій. З моменту офіційного старту ініціативи, тобто з 2010 року, й до 2018 року в її рамках відбулося понад 1200 подій на всіх семи континентах, із Антарктидою включно, в яких взяли участь понад 700 організацій – музеїв, галерей, художніх спілок, парків скульптур тощо [6; 10]. Станом на 2019 рік, День неспішного мистецтва охопив вже 166 музеїв та художніх галерей у всьому світі, а кількість подій, що відбулися в рамках цієї акції, нараховує понад 1500 [7].

Як пройшов День неспішного мистецтва - 2019 в Україні? Житомирський обласний краєзнавчий музей узяв участь в акції вже вдруге. Відвідувачам заходу пропонували витратити на перегляд кожного обраного експонату хоча б 10 хвилин. Учасників акції закликали ділитися враженнями й публікувати свої фото в соціальних мережах із хештегом #неспішнемистецтво, #неспішно, #SlowArtDayкраєзнавчий [1]. Цікаво провели День неспішного мистецтва в Києві. Національний художній музей України гарантував безплатну участь в акції за умови попередньої реєстрації. Початок заходу – 15:00. Відвідувачам пропонували обговорити побачене за чашкою чаю із печивом по завершенні перегляду. В Національному музеї мистецтв імені Богдана і Варвари Ханенків захід проводили двічі – об 11:00 та о 15:00. Учасникам заходу запропонували повільно переглянути лише чотири експонати. Прикметно, що для участі в групових обговореннях по завершенні огляду експонатів варто було не лише зареєструватися, а й сплатити 110 грн. Відвідувачів також просили

не використовувати інтернет для пошуку додаткової інформації про автора твору. «Мистецький Арсенал» пропонував учасникам акції переглянути лише чотири експонати виставки «Дивовижні історії Криму» з 15:00 до 18:00. Поряд із обраними творами були присутні медіатори, з якими можна було поділитися враженнями від побаченого. А от Національний музей українського народного декоративного мистецтва обрав лише два експонати для неквапливого перегляду [2].

Наступного року День неспішного мистецтві відбудеться 4 квітня. Хочеться вірити, що до цієї акції в Україні долучиться ще більше музеїв, а інтерес до цього заходу зросте не лише серед представників інтелігенції. Українські музеї нарешті повинні стати ближчими й зрозумілішими для відвідувачів. У той же час вони мають нести неоціненну інформацію про наше минуле й його рецепцію сучасниками і нащадками. Як зацікавити сучасну мобільну людину до музею? Напевно, запропонувавши їй дещо неординарне й небуденне. Slow Art Day є саме тим міжнародним заходом, який робить музей привабливим і сучасним.

Література

1. Житомирский краеведческий музей проведет День неспешного искусства. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-culture/2672083-zitomirskij-kraevedceskij-muzej-provedet-den-nespesnogo-iskusstva.html> (дата звернення: 21.09.2019).

2. Музеи Киева зовут на День неспешного искусства. URL: https://zik.ua/ru/news/2019/04/05/muzey_kyeva_zovut_na_den_nespeshnogo_yskustva_1545353 (дата звернення: 21.09.2019).

3. Рябчук С. 5 способів зробити День неспішного мистецтва незабутнім. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/04/4/236370/> (дата звернення: 21.09.2019).

4. Рябчук С. День неспішного мистецтва в Україні: здійсніть антимарафон по музейних залах. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2018/04/13/230282/> (дата звернення: 21.09.2019).

5. Рябчук С. Slow Art Day по-американськи. URL: <http://prostir.museum.ua/post/41725> (дата звернення: 21.09.2019).

6. Смотрим вдумчиво: 14 апреля – День неспешного искусства. URL: https://artchive.ru/news/3321~Smotrim_vdumchivo_14_aprelja_Den'_nespeshnog_o_iskusstva (дата звернення: 21.09.2019).

7. Cascone S. The Average Person Spends 27 Seconds Looking at a Work of Art. URL: <https://news.artnet.com/art-world/slow-art-day-2019-1508566> (дата звернення: 21.09.2019).

8. Evans B. What is Slow Art Day? URL: <https://npg.si.edu/blog/what-slow-art-day> (дата звернення: 21.09.2019).

9. Kaplan I. How Long Do You Need to Look at a Work of Art to Get It? URL: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-long-work-art-it> (дата звернення: 21.09.2019).

10. Slow Art Day. About. URL: //https://www.slowartday.com/about/ (дата звернення: 21.09.2019).

11. Slow Art Day History – Getting Started. URL: https://www.slowartday.com/about/history/ (дата звернення: 21.09.2019).

УДК 7.077(476)

Е. А. Макарова
/ Республіка Білорусь /

АМАТАРСКАЯ МАСТАЦКАЯ ТВОРЧАСЦЬ У СТРУКТУРЫ КУЛЬТУРНАГА ЖЫЦЦЯ РЭГІЁНАЎ БЕЛАРУСІ

Аматарская мастацкая творчасць як сацыяльна-культурны феномен з'яўляецца прадметам вывучэння культуралогіі, сацыялогіі, псіхалогіі, педагогікі, мастацтвазнаўства і тэорыі сацыяльна - культурнай дзейнасці. Гэта тлумачыцца тым, што, як з'ява мастацкай культуры і пласт народнай мастацкай творчасці, аматарская мастацкая творчасць выступае ў якасці дзейснага фактару сацыякультурнай дынамікі і эфектыўнага сродку праяўлення сацыягенных патраб асобы і яе этнічнай самабытнасці.

Аматарская мастацкая творчасць у Беларусі – форма праяўлення сацыяльна-культурнай актыўнасці насельніцтва ў сферы мастацтва. Яна ўключае ў сябе розныя віды аматарскай мастацкай творчасці, дзіцячую і сямейную мастацкую творчасць, студэнцкую самадзейнасць, мастацкую творчасць аматарскіх калектываў і асобных выканаўцаў, практыку функцыянавання аматарскіх мастацкіх аб'яднанняў і гурткоў па захапленнях, сацыяльна-культурныя ініцыятывы ў галіне мастацкай культуры і інш.

Як спецыяльна арганізаваная дзейнасць па засваенні, стварэнні і распаўсюджванні культурна-эстэтычных каштоўнасцей ва ўмовах вольнага часу аматарская мастацкая творчасць не губляе сваёй надзённасці і актуальнасці. Пацвярджэннем значнай сацыяльнай ролі аматарскіх мастацкіх калектываў у культурным жыцці рэгіёнаў Беларусі з'яўляюцца шматлікія фестывалі, агляды-конкурсы, святы народнага мастацтва, якія дэманструюць творчыя дасягненні мастацкіх аматарскіх калектываў і асобных выканаўцаў.

Практыка сведчыць, што аматарская мастацкая творчасць была і застаецца адной з найбольш актыўных формаў мастацкага асэнсавання рэчаіснасці. Як кожная з'ява культуры, аматарскае мастацтва – вельмі мнагамерны, шматузроўневы сацыяльны арганізм. У розных рэгіёнах краіны існуе значная колькасць такіх мастацкіх фарміраванняў, якія сваёй творчай працай уносяць значны ўклад у нацыянальную культурную скарбонку, садзейнічаюць фарміраванню нацыянальнай культуры праз прапаганду каштоўнасцей гэтай скарбонкі усімі даступнымі ёй формамі і метадамі.

Вытокі аматарскай мастацкай творчасці ляжаць у народных звычаях і каляндарных абрадах, грамадскіх формах выкарыстання вольнага часу, звязаных з песеннай, інструментальнай, тэатральнай і вусна-паэтычнай

творчасцю, гульнявымі зносінамі, сямейнымі і святочна – абрадавымі традыцыямі. Нельга не адзначыць, што ўзнаўляючы каштоўнасці традыцыйнай беларускай культуры ў сучасных сацыякультурных умовах, аматарская мастацкая творчасць выступае ў якасці самастойнай падсістэмы сацыялізацыі асобы, сацыяльнага выхавання і адукацыі. Яна з’яўляецца актыўным сродкам самарэалізацыі творчых здольнасцей асобы, яе самапраяўлення і самавызначэння; выступае дзейным механізмам эстэтычнага развіцця асобы, забяспечвае змястоўную арганізацыю вольнага часу аматараў мастацтва.

Даследванні, якія праводзіліся намі ў складзе групы супрацоўнікаў Установы культуры «Мінскі абласны цэнтр народнай творчасці на працягу апошніх

20 год на Міншчыне (22 раёны) дазваляюць сцвярджаць, што вяртанне да культурна-гістарычных традыцый – адзін з найбольш актыўных сацыяльна-культурных

працэсаў, што адбываецца зараз у аматарскай мастацкай творчасці.

Творчыя намаганні аматарскіх мастацкіх калектываў характарызуецца, у першую чаргу, зваротам да традыцыйнай мастацкай культуры. Так, аналіз практыкі функцыянавання калектываў Мінскай вобласці дае падставу для меркаванняў, што рух аматарскай творчасці – асаблівая і вельмі цікавая з’ява беларускай культуры. Ён адчувае на сабе сацыяльна-гістарычныя ўплывы, якія перажываў беларускі народ на розных этапах сваёй гісторыі.

Па сутнасці з’яўляючыся працягам масавай аматарскай самадзейнасці савецкага часу, сучасная аматарская творчасць увабрала ў сябе ўнікальную беларускую ментальнасць і працягвае дэманстраваць уласціваю нашаму народу таленавітасць, жыццялюбства. Набывае асаблівы сэнс і культуралагічную каштоўнасць зварот да вытокаў нацыянальнай культуры і адраджэнне ў сучасным культурным жыцці фальклорных узораў народнай творчасці.

Так, у свой час, у мэтах забеспячэння пераемнасці духоўных і мастацкіх традыцый упраўленнем культуры і ўпраўленнем адукацыі Мінскага аблвыканкама была распрацавана абласная праграма «Традыцыйная культура і дзецi на 2006 — 2010 гады. За час дзеяння праграмы ўстановамі культуры Міншчыны быў назапашаны значны вопыт у далучэнні дзяцей і падлеткаў да засваення традыцыйнай мастацкай творчасці беларусаў. Супрацоўнікамі клубных устаноў былі выкарыстаны такія формы працы, як правядзенне фальклорных абрадавых святаў, тэатралізаваных прадстаўленняў, выставак народных промыслаў і рамёстваў, сустрэч з майстрамі, конкурсаў, вечарын, гульнева-забаўляльных праграм, народных гулянняў, кірмашоў. У працэсе рэалізацыі праграмы вялася работа па стварэнні дзіцячых фальклорных калектываў. Каля 1500 дзяцей засвойваюць народныя танцы, гульні, звычаі, знаёмяцца са святамі і абрадамі родных мясцін.

Відавочна, што менавіта сельскія аматарскія калектывы, узнаўляючы каштоўнасці традыцыйнай культуры ў сучасных сацыякультурных умовах, садзейнічаюць мэтам сацыялізацыі асобы, яе сацыяльнаму выхаванню,

абапіраючыся на традыцыі беларускага этнасу, што набыў свае асаблівасці, якія перадаюцца з пакалення ў пакаленне.

Эфектыўнай формай падтрымкі аматарскай творчасці з'яўляецца правядзенне абласнымі цэнтрамі народнай творчасці (АЦНТ) фестывальных мерапрыемстваў, якія дэманструюць дасягненні, выяўляюць праблемы і тэндэнцыі развіцця народнай творчасці.

Пры непасрэдным удзеле супрацоўнікаў рэалізуюцца фестывалі фальклору, святы народнай творчасці, выставы і кірмашы народных рамёстваў.

Асаблівую значнасць і дзяржаўную падтрымку атрымалі фальклорныя святы ў буйных этнарэгіёнах Беларусі: Панямонне, Паазер'е, Прыдняпроўе, Заходнім і Усходнім Палессі, Цэнтральнай Беларусі. Дзякуючы каардынацыйнай дзейнасці абласных цэнтраў народнай творчасці аматарскія калектывы ажыццяўляюць шырокую канцэртна-відовішчную дзейнасць, спрыяюць развіццю мастацкай творчасці.

Метадычнае суправаджэнне дзейнасці калектываў аматарскай мастацкай творчасці, якое ажыццяўляецца спецыялістамі абласных цэнтраў народнай творчасці, дазваляе рэалізаваць значныя арт-праекты. Пад патранатам АЦНТ рэалізуюцца шматлікія фестывальныя акцыі: рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур (Гродна), фестываль сярэднявечнай культуры «Гальшанскі замак» (Ашмянскі раён, Гальшаны) і свята народнай творчасці «Аўгустоўскі канал запрашае сяброў» (Гродзенскі раён) Гродзенскай вобласці, міжнародны фестываль дзіцячай творчасці «Залатая пчолка» (Клімавічы), міжнародны фестываль народнай творчасці «Вянок дружбы», (Бабруйск) і фестываль народнай творчасці, промыслаў і рамёстваў «Дрыбінскія таржкі» (Дрыбін) Магілёўскай вобласці, міжнародны фестываль народнай музыкі «Звіняць цымбалы і гармонік» (Паставы), фестываль сярэднявечнай культуры «Рубон» (Полацк) Віцебскай вобласці, міжнародны фестываль харэаграфічнага мастацтва «Сожскі карагод», рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня» (Акцябрскі раён) і Усебеларускі фестываль народнага гумару «Аўцюкі» (Калінкавіцкі раён) Гомельскай вобласці, фестываль народнай творчасці «Напеў зямлі маёй» (Мар'іна Горка) і рэспубліканскі фестываль харавога мастацтва «Пеўчае поле» (Мядзел) Мінскай вобласці, фестываль народнага гумару «Спораўскія жарты»

(Бярозаўскі раён) і міжнародны фестываль фальклору «Мотальскія прысмакі» (Іванаўскі раён, аграгарадок Моталь) Брэсцкай вобласці і інш [1].

На мяжы XX-XXI стст. значна пашырылася карта фестывальных акцый, у якіх прымаюць удзел калектывы розных напрамкаў і жанраў аматарскай творчасці. Фестывалі народнай творчасці адрозніваюцца ўсё большай жанравай разнастайнасцю (музычныя, харэаграфічныя, тэатральныя, дэкаратыўна-прыкладнага і эстраднага мастацтва, фальклору, праваслаўнай культуры, інклюзійнай творчасці, ветэранскіх калектываў, дзіцячыя і іншыя). Дзякуючы фестывальным акцыям у сферы народнай творчасці ствараюцца

перадумовы стварэння нацыянальна-культурных брэндаў і фарміруецца імідж Беларусі [1].

Вялікае значэнне для стварэння тэарэтычнага падмурку для функцыянавання аматарскіх калектываў, заарыентаваных на фальклонныя традыцыі, а таксама фестывальнай дзейнасці ў гэтым кірунку мела далучэнне спецыялістаў з добрым практычным вопытам і ведамі, дзякуючы якім на новым узроўні адбываюцца асэнсаванне і прафесійнае вывучэнне нацыянальных фальклорных традыцый, узнаўленне іх у сучаснай фестывальнай практыцы. Дзякуючы намаганням вядомых беларускіх даследчыкаў, такіх як Т.Варфаламеева, М.Дрыневскі, М.Козенка, В.Ліцвінка і інш, у прыватнасці, рэгіянальныя фестывалі фальклору набылі навуковы характар і рэалізуюцца ў форме комплексных доўгатэрміновых праграм.

Арыентацыя на захаванне культурных каштоўнасцей традыцыйнай культуры, якая існуе ў дзейнасці пэўнай колькасці аматарскіх калектываў, выклікае неабходнасць больш беражлівых адносін да праяў народнай культуры з боку кіраўнікоў мастацкіх калектываў. У прыватнасці, дзейнасць некаторых фальклорных калектываў, маючых ганаровае найменне “народны” і “узорны” у большай ступені адлюстроўвае растыражыраваныя ўзоры беларускай народнай песні, і ў меншай ступені, спрыяе захаванню мясцовых рэгіянальных этнатрадыцый.

Між тым, працэс узнаўлення фальклорных традыцый у дзейнасці большасці канцэртных калектываў мае пераважна станоўчыя прыкметы. Беларускія народныя песні, наігрышы, інструментальныя творы, заснаваныя на фальклорных традыцыях, прадстаўлены ў канцэртных праграмах практычна кожнага раёна вобласці. Таленавітыя музыкі ўзбагачаюць новымі рысамі і гранямі традыцыйныя ўзоры беларускай музыкі, захоўваючы пры гэтым іх каларыт і непаўторнасць.

Патрабуюцца інтэлектуальныя намаганні спецыялістаў розных гуманітарных навук для вызначэння ролі фестываляў народнай мастацкай творчасці ў працэсе адраджэння і падтрымкі традыцыйнай народнай культуры, захаванні і прапагандзе гісторыка-культурнай спадчыны, выяўленні характару іх уплыву на культурнае жыццё розных рэгіёнаў Беларусі.

Сапраўды, аматарская творчасць у рэгіёнах Беларусі – унікальная сацыяльна-культурная з’ява, з мнагатыпнай і шматфункцыянальнай структурай, якая валодае характарыстыкамі, уласцівымі сацыяльна-культурнай дзейнасці, і каштоўнасцямі мастацкай культуры. Яна складаецца з мноства мастацкіх падсістэм, звязаных з выдзяленнем розных відаў, кірункаў і жанраў; фальклору і мастацтва, фольклорнай і постфальклорнай творчасці, эстэтычных і ўтылітарна-мастацкіх феноменаў, традыцыйнага і інавацыйнага мастацтваў.

У межах аматарскай дзейнасці адбываецца паралельнае развіццё творчых кірункаў, відаў і жанраў на аснове розных традыцый і ў сувязі з рознымі ўзроўнямі культуры (мастацка-прафесійнай, бытавой, класічнай, фальклорнай, масавай, элітарнай, авангарднай культуры і інш.).

Адначасова яна з'яўляецца дзейнай сацыяльна-педагагічнай сістэмай, бо мае значны выхаваўчы патэнцыял, у ёй арганічна спалучаюцца культурна-адукацыйныя і крэатыўныя тэхналогіі, індывідуальныя і калектыўныя пачатак, арганізацыйныя і выхаваўчыя падыходы. Аматырская мастацкая творчасць Беларусі на працягу дзесяцігоддзяў актыўна спрыяе інкультурацыі і сацыялізацыі асобы сродкамі мастацтва.

Назіранне за станам развіцця аматырскай мастацкай творчасці, улік сацыяльна-эканамічных, псіхалага-педагагічных, этнаканфесіянальных і іншых фактараў, якія ўздзейнічаюць на фарміраванне культурных ініцыятыў, навуковы аналіз гэтых працэсаў з'яўляюцца сёння неабходным этапам працэсу дзяржаўнага рэгулявання ў сацыякультурнай сферы. Асэнсаванне ўсіх аспектаў функцыянавання аматырскай мастацкай творчасці ў нашым грамадстве павінна адбывацца з агульнафіласофскіх, культуралагічных і мастацтвазнаўчых пазіцый. Для гэтага неабходна прыцягненне шырокага кола спецыялістаў з ліку культуролагаў, мастацтвазнаўцаў, сацыяёлагаў, эканамістаў і інш.

Такім чынам, аматырская мастацкая творчасць як спецыяльна арганізаваная дзейнасць па засваенні, стварэнні і распаўсюджванні культурна-эстэтычных каштоўнасцей ва ўмовах вольнага часу не губляе сваёй надзённасці і актуальнасці. Як з'ява беларускай нацыянальнай культуры, сучасная аматырская мастацкая творчасць праз зварот да этнарэгіянальных традыцый і звычаяў беларускага, а таксама і іншых народаў Беларусі набывае новы якасны ўзровень і эстэтычную значнасць.

Выклікае заклапочанасць той факт, што практыка развіцця аматырскай мастацкай творчасці, якая апераджальна развіваецца ў апошнія дзесяцігоддзі, недастаткова актыўна асэнсоўваецца з боку гісторыкаў, культуролагаў, сацыёлагаў, эканамістаў. Належыць канстатаваць, што пакуль не атрымалі належнай распрацоўкі культуралагічныя, сацыяльна-педагагічныя і тэхналагічныя аспекты дадзенай грамадска-культурнай з'явы. У шэрагу надзённых праблем – своечасовае тэрэтыка-метадалагічнае асэнсаванне пазначанага пласта сацыяльна-культурнай практыкі.

Патрабуецца больш разгорнутае навукова-тэрэтычнае асэнсаванне тых з'яў, што адбываюцца ў аматырскай мастацкай творчасці ў розных рэгіёнах краіны. Бачыцца неабходным правядзенне спецыяльных сацыялагічных даследаванняў па праблемах бытавання самых розных відаў і жанраў аматырскай творчасці; пытаннях арганізацыі канцэртна-творчай дзейнасці, падрыхтоўкі кадраў і інфармацыйна-метадычнай падтрымкі аматырскай творчасці, распрацоўкі фестывальных тэхналогій; праблемах репертуару і інш. Неабходна пашырэнне кола навуковых тэм і даследаванняў, прысвечаных сацыякультурнаму жыццю розных рэгіёнаў краіны і выяўленню дынамікі развіцця аматырскай мастацкай творчасці як сродка грамадскага выхавання асобы.

Література

1. Беларуская культура – 2016 : стан, тэндэнцыі і перспектывы развіцця / Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, ДУА «Інстытут культуры Беларусі» ; уклад. : А. Р. Гуляева, І. Б. Лапцёнак ; рэдкал. : Б. У. Святлоў (старш.) [і інш.]. — Мінск : Інбелкульт, 2017. — 310 с.

УДК 78:004

О. А. Сивак
/ Україна /

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МУЗИЧНИЙ ПРОСТІР

Область музичних комп'ютерних технологій розвивається стрімкими темпами. Ресурси Internet насичені посиланнями на сторінки й каталоги музичних програм, відбувається постійне оновлення банку існуючих програм – поява нових версій і вихід оригінальних. Необхідно відзначити, що в даний час відсутня єдина класифікація програм в області музики.

вибору того або іншого приватного програмного продукту, вимагає вироблення певних критеріїв оцінки. Таким чином, початковому користувачеві

ми радимо вибирати програми, спираючись на наступні критерії: функціональність, ергономіка, розширюваність, супутня документація, локалізація, суб'єктивна оцінка, сумісність з програмним і апаратним забезпеченням, функціональна доповненість.

Програмне забезпечення, призначене для запису, редагування та обробки звуку, досить різноманітне. Ці програми, є сполучною ланкою між операційною системою і звуковою картою комп'ютера. Функціональні можливості програм безперервно розширюються. Сучасному фахівцеві в області комп'ютерної музики й аранжуванні необхідно бути обізнаним щодо існуючих музичних програм, уміти самостійно вибирати необхідне програмне забезпечення відповідно до вимог того або іншого завдання і мати практичні навички використання найбільш поширених обробок.

Системний рівень програмних засобів для роботи з цифровим звуком на комп'ютері представлений, в першу чергу, звуковими підсистемами та програмними інтерфейсами, що надають можливість прикладним програмам користуватися основними функціональними можливостями використання аудіо. Для платформи Windows цей клас програм представлений, в першу чергу, програмним звуковими інтерфейсами MME та DirectSound. Для професійної роботи з аудіо використовується програмний аудіо-протокол ASIO.

Основними завданнями, що покладаються на звукову підсистему, зазвичай є: відтворення й запис оцифрованого звуку; передача й прийом повідомлень MIDI; керування мікшером звукової плати, регулювання

гучності, тембру, перемикання каналів тощо; одержання інформації про стан джойстиків; робота з таймером реального часу; читання й створення файлів розповсюджених аудіоформатів.

Важливою частиною програмних засобів для роботи з аудіо є аудіокодеки, призначені для кодування або декодування звуку. Аудіокодеки можуть бути реалізовані програмно або апаратно. Аудіокодек на програмному рівні є спеціалізованою комп'ютерною програмою, яка стискає або розтискає цифрові звукові дані відповідного файлового або потокового звукового формату. Завдання аудіокодека як компресора полягає в наданні аудіосигналу із заданою якістю і точністю, з одного боку, і мінімально можливим розміром – з іншого. Завдяки стиску зменшується обсяг простору, необхідного для зберігання аудіоданих, а також можливо знизити смугу пропускання каналу, по якому передаються аудіодані. Більшість аудіокодеків здійснені як програмні бібліотеки, які взаємодіють з одним або декількома аудіоплеєрами, такими як QuickTime Player, XMMS, Winamp, Медіапрогравач VLC, MPlayer або Windows Media Player.

Від початку XXI століття робочі станції реалізуються на базі персонального комп'ютера. Для реалізації такої системи висуваються високі вимоги до апаратного забезпечення – насамперед до звукової карти комп'ютера, яка оцифровує звук при його запису, уможливорює його відтворення, іноді також частково здійснює обробку звуку. Крім того робота зі звуком вимагає швидкого процесора та великої за обсягом оперативної пам'яті.

Окреме місце серед комп'ютерних програм для роботи з музикою посідають нотні редактори. Нотний редактор – комп'ютерна програма, призначена для набору нотного тексту. Нотні редактори дозволяють користувачеві вводити, редагувати та роздруковувати нотний текст різного ступеню складності. Текст можна вводити як за допомогою миші та комп'ютерної клавіатури, так і з MIDI-клавіатури. Як правило, нотні редактори використовують свій власний формат для зберігання даних і включають утиліти конвертації з інших форматів, зокрема MIDI. Деякі з них включають плагін для розпізнавання графічної нотної інформації.

Більшість нотаторів дозволяють відтворювати нотний текст за допомогою технології MIDI, що споріднює їх із секвенсерами. Різниця, однак, полягає в тому, що нотні редактори призначені перш за все для якісного друку нотного тексту, а секвенсери – для якісного відтворення та запису аудіо.

Деякі нотні редактори також дозволяють безпосередньо публікувати створені партитури в мережі Інтернет у власному форматі. Більшість дозволяє експортувати файл у формат PDF, зручний для роботи з партитурами, та MIDI для подальшої роботи з музикою у секвенсерах.

Найпопулярнішими професійними нотними редакторами сьогодні є програми Sibelius та Finale; відомі також MagicScore та Overture. Серед вільних програмних засобів для редагування нот слід відзначити

проекти MuseScore, LilyPond та графічні інтерфейси до нього, NtEd. Існують також онлайн-сервіси відповідного призначення; серед них згадаємо MELODUS, що повністю побудований на технологіях HTML5.

Аудіоконвертер – це програма, що виконує перетворення одного виду звукової інформації в іншій без зміни принципу представлення даних. Служать для перенесення даних між системами, в яких прийняті різні формати і методи кодування. Перетворення формату може бути таким, що спотворює і не спотворює інформацію. При неспотворюючому перетворенні ніяка інформація, що міститься в початкових даних, не втрачається, хоча в процесі може бути додана додаткова інформація. При спотворюючому перетворенні відбувається безповоротна втрата якої-небудь частини початкової інформації, що нерідко спричиняє за собою погіршення кінцевих параметрів.

Цифрові фонотеки – установа, що збирає і зберігає аудіоінформацію на звукових носіях, у різних цифрових форматах для громадського і приватного користування, а також що здійснює довідкову і статистичну роботу, каталогізацію музики й відео по категоріях, таким як жанр, рік запису, оцінка, тощо. Нині фонотекою також називають приватні колекції музичного й іншого аудіоматеріалу.

Генератор музики складається з декількох окремо взятих модулів, які взаємодіють один з одним, що дозволяє в реальному часі генерувати потактово музичний твір: основний модуль, що управляє, модуль генерації музики, модуль відтворення або плеєр, модуль взаємодії з користувачем. Під гармонією розуміється об'єднання звуків в співзвуччя і зв'язна послідовність таких співзвучь. До складу модуля генерації входять наступні підмодулі: модуль генерації головної мелодії, модуль гармонізації, модуль генерації другорядних голосів, модуль генерації акомпанементу.

Програми запису звуку з різних джерел призначені для запису звукової інформації з метою її збереження і подальшого відтворення. Джерелом звуку для програми може бути мікрофон, аудіо-CD або будь-який інший підключений до лінійного входу звукової плати комп'ютера пристрій, наприклад, аудіомагнітофон. Крім того, можливо мікшування звуків різних джерел.

Програми для пошуку музики дозволяють за лічені секунди розпізнати і знайти назву пісні, хто її виконує та альбом, до якого вона входить, по звуку з її уривка або відеоролика. Відразу після прослуховування програмою композиції упродовж декількох секунд, отримуємо результат. Це відбувається за рахунок внутрішніх спеціальних алгоритмів, які аналізують пісню за спеціальними тегами і виконують процедуру порівняння з базою в режимі реального часу. Для цього потрібне лише стабільне підключення до Інтернету.

Розподіл аудіо – це просте завдання, якщо врахувати, що для цієї мети створена вже велика кількість програм. Частіше користувачів цікавить вилучення певної ділянки. Виходячи з цього, побудований функціонал

багатьох програм для поділу треків. Процес зводиться до установки початкової і кінцевої точки якої-небудь ділянки і вилучення виділеної частини. Часто, різні редактори оснащені хвилиною формою. У такому разі у користувача є дві можливості: виділити потрібну ділянку на хвилиній формі за допомогою мишки, або запустити відтворення пісні й поставити відмітки в потрібний час. Іноді буває можливість точної установки часу початку і кінця відрізка в текстових полях.

Редактори тегів в аудіофайлах – це потужний інструмент для організації і управління музичними архівами. Він має можливість редагувати в пакетному режимі теги більшості сучасних аудіо форматів, перейменовувати файли за інформацією з тегів. Також програма дозволяє згенерувати тег по імені файлу або зробити будь-які перетворення і заміни тексту в тегах та іменах файлів. Програма має широкі можливості для отримання інформації про альбом і завантаженню обкладинок з онлайн баз. Є можливість створювати плейлисти в один клік, а також експортувати колекцію в HTML, Excel або будь-який призначений для користувача формат. Програма у більшості випадків значно полегшує роботу, коли необхідно привести до ладу музичний архів.

Програми синтезу мови – це плагін призначений для перетворення букв в мову. При цьому враховуються такі параметри як тип голосу, стиль мови, швидкість вимови. Синтезатор мови є унікальним інструментом для генерації голосу, проте його не можна назвати повноцінним плагіном, швидше – це генератор сигналу. Проте варто відмітити, що синтезатор мови, яким би якісним він не був, не в змозі замінити живий людський голос. Інструмент підходить тільки для надання оригінальності треку, вставки певних голосових елементів. Дуже часто в електронній музиці використовується голос робота.

Програми для витягування звуку з CD та DVD, дають можливість витягувати як усю аудіодоріжку цілком, так і окремі її фрагменти з подальшою конвертацією в найбільш популярні мультимедійні формати. Щоб витягнути музику на певному тимчасовому проміжку, досить лише проставити час початку і кінця доріжки. Отримані файли можна залишити зберігатися на комп'ютері або додати в новий проект.

Література

1. Гринюк С. В. Програмне забезпечення для створення нотного тексту «Музичний редактор» / С. В. Гринюк, Б. М. Грабовський // Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво, Луцьк. – №22. – 2016. – С.89-93.

2. Корнюхіна А. В. Інноваційні технології в музичній освіті: історико-теоретичний аспект [Електронний ресурс] / А. В. Корнюхіна // Актуальні питання мистецької освіти та виховання. – 2017. – Вип. 2. – С.88-96. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmov_2017_2_11

3. Ненов О. Л. Програмні засоби мультимедійних систем: Навчальний посібник. Частина 1 / О. Л. Ненов. – Одеська національна академія харчових технологій, 2016. – 40 с.

4. Юдин А. Найпопулярніші операційні системи в світі [Електронний ресурс] / А. Юдина. – Режим доступу: <https://marketer.ua/ua/stats-operating-system-2017/>

УДК 78.08:780.616.432

Т. М. Малаєва

/ Україна /

ОДИН З УНІВЕРСАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ У ФОРТЕПІАННОМУ ВИКОНАВСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ

Глобалізаційні процеси та радикальні зміни, що проходять у соціальному просторі України потребують переорієнтації суспільної та особистої свідомості. В активізації значення гуманістичних ціннісних засад світосприйняття одне з визначальних місць, безсумнівно, належить музичному мистецтву. Розвиток інформаційних технологій, спонукає багатьох музикантів здійснювати пошуки нового у минулому, повертатися до традиційних засад музичного мистецтва взагалі і фортепіанному зокрема. Тому на зміну технократизму в освіту приходить гуманізація. На зміну парадигми освіти як індустрії освітніх послуг приходить нова парадигма, як педагогічного процесу, який перебуває у безупинному розвитку. Основну увагу в системі освіти (зважаючи на потребу її гуманізації та гуманітаризації) необхідно приділити не передаванню учню тих чи інших конкретних знань, умінь і навичок, а прищепленню йому умінь і навичок самостійного здобування нових знань [1,с.3].

З часів виникнення фортепіано посіло виняткове місце у системі мирового музичного мистецтва. Унікальна здатність «розмовляти» тембрально різними голосами обумовила затребуваність цього інструменту у концертному житті та педагогічній практиці останніх трьох століть. Останнім часом критики все частіше відмічають технічно досконалу, але емоційно відсторонену гру молодих піаністів. Значною мірою це спровоковано розвитком системи музичних конкурсів, де від музиканта очікують стабільного та бездоганного виконання. Технічний рівень піаніста стає чи не найголовнішим критерієм. Проте роль виконавця - відтворення емоційної сили композитора, його бажання та образного змісту твору. Проблем, що виникають під час роботи над освоєнням музичного твору багато. Головну увагу автор приділяє розкриттю образного змісту твору, поєднанню фізичної розкутості і духовної насолоди під час виконання піаністом фортепіанного твору [3,с. 243]. Однією з провідних проблем, є відсутність понятійно – емоційного контакту піаніста – виконавця з джерелом звуку (струною), що передбачає ознайомлення піаніста з принципом подвійної репетиції. Завдяки подвійній репетиції піаніст – виконавець здобуває можливість

вільного володіння інструментом і одночасно розуміти що будь – яке торкання є вищим. Фортепіанне торкання, яке впливає на силу й забарвлення звуку, на сьогодні майже забуте професійне поняття – туше від фр. Touché – доторкання до клавiши фортепіано, або струн арфи, гітари [4,с. 69]. Автор пояснює це тим, що всі тонкощі фортепіанного дотику – туше мають свій початок (своє коріння) у таємниці подвійної репетиції, як засобі дематеріалізації клавiші і досягнення відчуття безпосередньої «гри на струні». Фундаментальний принцип подвійної репетиції, це пружинний механізм, який дозволяє при повторному натисканні однієї і тієї ж клавiші використовувати половину, або чверть клавiшного ходу, тим самим не даючи демпферу впасти і прикрити струну. Подвійна репетиція винайдена не для віртуозного повтору, як думає більшість, а як засіб для «змикання» (аналогічного змиканню співочих зв'язок, і змикання смичка), тобто органічного живого зв'язку між роялем і піаністом, а якщо на мікрорівні – між нервовими кінчиками в подушечці пальця і струною. Це дозволяє добитися абсолютної легатної гри на роялі одного і того ж звука без використання право педалі, що не можливо зробити без володіння прийомом подвійної репетиції [6,с. 8]. Цей прийом без педалі влучно відробляти у випадках повтору будь якого акорду з трьох або чотирьох звуків. Якщо проводити музичний розбір творів, то ми можемо спостерігати, що повторення одного і того ж звуку створює велику різноманітність образів [2,с. 4]. Тому першим кроком на шляху розкриття образного змісту музичного фортепіанного твору будь якої складності є технічне володіння піаністом подвійної репетиції з порозумінням як це діє, для чого і чому це потрібно. Відсутність фундаментального знання принципу подвійної репетиції, це колосальний пробіл в піаністичної стандартної освіти.

Як висновок дослідження замовленої теми виявило, що подвійна репетиція сприяє технічному забезпеченню досконалого виконання музичного твору і потребує кропіткої праці як викладача фортепіано, так і його учнів. І це треба робити з початку виховання і освіти учнів музичної школи. Також слід підкреслити, що сьогодні в освіті, особливо мистецької, на перший план виходить особистісно – орієнтована педагогіка. Тому виховання, розвиток, формування індивідуальних і особистих якостей в учнях засобами музики має посідати чинне місце в роботі музичних шкіл. А це тільки підтверджує актуальність теми дослідження і потребує її подальшого розвитку.

Література

1. Слющинський Б.В. Соціологія музичної культури/ Навчальний посібник – Маріуполь ЗАТ «Газета «Приазовський робочий» 2002 – 235с.;
2. Браудо И. А. Артикуляция (о произношении мелодии) / И. А. Браудо – Л.: Государственное музыкальное издательство 1961. – 199с.;
3. Баренбойм Л. Вопросы фортепианной педагогики и исполнительства/ Л.Баренбойм – Л.: Издательство «Музыка»1969. -288с.;

4. Горбушина И.Л. Исполнительская интерпретация фортепианного произведения: белорусский контекст/ Национальная Академия наук Беларуси. Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы. Институт искусствоведения, этнографии и фольклора им. Кондрата Крапивы сост. И.Л. Горбушина - Минск «Беларуская навука» 2018. - 205с.

5. Маруфенко О.В. Формування вокально – слухових навичок майбутнього вчителя музики / Олена Вікторівна Маруфенко //Автореферат дис. канд. пед. наук. – Київ: «Автореферат», 2006. – 20с.

6. Аркадьев М.А. Технические принципы высшего пианистического мастерства [Электронный ресурс] / Михаил Александрович Аркадьев - режим доступа https://www.academia.edu/4463248/Технические_принципы_пианизма.

УДК 792.071.2.027

Т. С. Батицька
/ Україна /

УКРАЇНОЦЕНТРИЗМ ТВОРЧОСТІ РЕЖИСЕРА ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АКАДЕМІЧНОГО УКРАЇНСЬКОГО ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ІМ. МАРІЇ ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ ФЕДОРА СТРИГУНА

Федір Стригун – видатна постать для української культури загалом, театру – зокрема. Народний артист України, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка, актор, у творчому доробку якого більше 130 ролей в театрі та кіно, художній керівник, головний режисер театру імені Марії Заньковецької з 1987 року, поставив більше 70 вистав, серед них – біля 25 звернень до творів української класики на заньківчанській сцені, а також добірка робіт в Волинському театрі імені Т. Шевченка, Івано-Франківському театрі ім. І. Франка, Тернопільському театрі ім. Т. Шевченка, інших.

Тяжіння до української народності, етносу закладене ще з його народження в 1939 році та «творчого» дитинства в селі Томашівка Черкаської області де й формувалось світобачення майбутнього народного артиста. Його батько був керівником сільського клубу, з дитинства залучав Федора Стригуна до сценічних дійств, отож, на цій сцені відбулися перші акторські кроки майбутнього народного артиста, а згодом – й режисерські. Акторську освіту здобув у Київському інституті імені І. Карпенка-Карого, 1957-1961 рр., курс професора В.Неллі. Після закінчення працював актором у Запорізькому театрі ім. Щорса, з 1965-му переїхав до Львова.

Провідною рисою творчої праці Ф.Стригуна є україноцентризм, що особливо виявилось у час керівництва Театром ім. Марії Заньковецької, але розпочалося значно раніше. Від юного віку Ф.Стригуну було притаманне амплуа героя й він зіграв добірку ролей в українських класичних творах: під час навчання Назара у «Назарі Стодолі» Т.Шевченка (1959 р.), у Запорізькому театрі – Гриця в «Ой не ходи, Грицю» М. Старицького (1961 р.), Василя в «Лихій долі» за «Циганці Азі» М. Старицького (1963 р.),

в Театрі ім. Марії Заньковецької – Олексія в «Сватанні на Гончарівці» Г.Квітки-Основ'яненка (1965 р.), Василя в «Лихій долі» М.Старицького (1965 р.), Степана в «Невольнику» М.Кропивницького (1965 р.), Ярему в «Гайдамаках» за Т.Шевчеком (1965 р.), Івана Барильченка в «Суеті» І.Карпенка-Карого (1967 р.), ін. Хоча Стригун прийшов до Театру ім. Марії Заньковецької вже сформованим актором та людиною, він напрочуд органічно влився у колектив.

Загальноукраїнської популярності Ф.Стригунові принесли ролі в кіно й закріпили за ним образ героя-українця, особливо створений ним персонаж запорожця Андрія у парі з І.Миколайчуком (Василем) у фільмі Б.Ілленка «Пропала грамота» (1972 р.) Й професійний, й непрофесійний глядач визнавали за актором талант представлення українського героя з позитивними якостями – сміливістю, благородством, чесністю, відвагою, вірністю рідній землі, що у значній мірі обумовлено його «героїчними» зовнішніми даними – він був високим, статурним, з низьким «глибоким» голосом, вражаючи відвертим поглядом, без натяку на лукавство чи фальш. Проаналізувавши акторський досвід Ф.Стригуна за весь період творчої праці, Т.Осадчук узагальнила манеру його акторської природи: «Для актора напрочуд важливий типаж, який значною мірою обумовлює майбутні ролі. Федір Стригун – це класичний український тип: зовнішність, темперамент, сильна енергетика, хороші вокальні дані. Це «актор відкритих почуттів, актор різноплановий». Власне, тому багато ролей митця – українсько-національні. Зокрема, такі його сценічні образи, як Богдан Хмельницький, Олекса Довбуш, Данило Галицький, Гонта, Павло Полуботок, Іван Мазепа, Андрей Шептицький та ін» [4, с.94, 96]. З роками творчої праці таку якість актора почали асоціювати з його індивідуальністю і поза сценою.

З обранням на посаду творчого керівника Театру ім. Марії Заньковецької, україноцентризм Ф.Стригуна знайшов виявлення у його режисерській творчості. Р.Коломієць у 1993 р. писав: «Нинішнє обличчя заньківчан визначається художнім світобаченням, інтуїцією, смаками, уподобаннями – особистістю Федора Стригуна. У нього проглядається виразно зацентрована магістраль – національно-історичні твори та українська класика і численні паралелі – всі інше...» [3, с. 2]. Використовуючи культурологічний підхід, за яким театр є не лише явищем культури, а й виразником життя суспільства, творчість Стригуна має особливу вагу. Яскрава, активна проукраїнська громадська позиція Театру ім. Марії Заньковецької впродовж керівництва Ф. Стригуна стала його вагомою характеристикою.

Практично україноцентризм творчості митця проявлявся досить широко – по-перше, у підборі матеріалу для постановки. Цикл вистав, у яких режисер досліджував історію українського державотворення у колі театрознавців отримала назву «гетьманіана Федора Стригуна». Серед таких «розкиданих» у часі робіт були: четверте звернення заньківчан до шевченкових «Гайдамаків» 1988 р., які стали ніби закликком

до боротьб за свободу, волю, мир, майбутнє; чотири постановки поч. 1990-х років – «Павло Полуботок» К. Буревія, трилогія «Мазепа» Б. Лепкого («Мотря» 1991 р., «Не вбивай» 1992 р., «Батурин» 1992 р.), цінність яких полягала у історичній реконструкції важливого для української державності періоду, режисер використав метод дотримання історизму; «Державна зрада» Р. Лапіки стала етапною роботою у площині переосмислення значення постаті Шевченка та його творчості для сучасності; «Оргія» Лесі Українки у 2004 р. торкалася теми служіння митця своїй Батьківщині; «Сава Чалий» І.Карпенка-Карого розглядала причини і характер зради як національної лиха; «Невольник» за Т. Шевченком наголошував винятковість подвигу простого люду у процесі збереження української ідентичності; «Назар Стодоля» Т.Шевченка (2013 р.), у якому йшлося про демонстрацію руйнівної сили занепаду козацьких ідеалів. Роботи групи «Гетьманіана» мали й просвітницьку функцію, й залучення масового глядача, проте видається що головною причиною їхньої появи було власне прагнення Ф.Стригуна віднайти відповіді на проблемні питання розбудови української державності. «Ми (театрознавці – Т.Б.) дорікали йому за «гетьманіану», яка прийшла на зміну обов'язковій колись «ленініані», але хто може відмовити глядачам у праві побачити на сцені правдиву історію, яка раніше не лише перекручувалась, а й нещадно знищувалась», – писав у 1995-му Ю. Богдасhevський [1, 25].

Блок постановок, у яких просвітницька функція стала домінуючою, відносимо в окрему групу. Під «просвітництвом» режисера розуміємо тенденційність до оспівування у постановках України як культурного, етнічного феномену, презентацію кращих якостей українського народу, й повернення заборонених і забутих імен у історичну пам'ять. Особливе місце у творчому доробку Ф.Стригуна посідає «Безталанна» поставлена в 1987 році, – одна з перших самостійних режисерських робіт не належить до «акторської режисури», була якісним зразком психологічного театру у метафоричній декорації, виставою невідривною від часу, проте не акцентуванням на слогані про незалежність України, а демонстрацією краси та неповторності її культури. Серед інших робіт напрямку: «Наталка Поставка» І.Котляревського (1991 р.) як «свіже» бачення твору втілене засобом театралізації; «Шаріка» (1995 р.) та «Гуцулка Ксеня» (1997 р.), що повернули українському глядачеві жанр-пласт опереткової культури творами найвідомішого міжвоєнного композитора Ярослава Барнича, а також піднімали тему важливості історичної місії Українського січового стрілецтва; «Маклена Граса» М. Куліша (1994 р.) також була акцією пригадування репресованого автора та постановки С. Данченка 1967 року, що відома своїм новаторським режисерським рішенням – переліченими назвами просвітництво Ф.Стригуна не вичерпується, до певної міри воно притаманне його творчості загалом.

У низці вистав Ф.Стригуна, яку умовно визначаємо як «режисерські», домінуючу рису вбачаємо в зануренні в сферу екзистенції, проектуванні власної моделі бачення світобудови та взяття у репертуар всесвітньовідомих

творів для збагачення театральної палітри львівського регіону. «Маруся Чурай» (1989 р.) стала демонстрацією славної минувшини українського народу часів Б.Хмельницького репрезентована крізь призму теми «митець-народ, митець-суспільство». Подією для українського театру було звернення Ф.Стригуна до «трагедійної» п'єси М.Куліша «Народний Малахій» – вперше на теренах країни після півстолітньої перерви твір було поставлено саме у Львові (у кінці 1980-х ставили п'єсу в Москві та Польщі). «Ісус, си Бога живого» В.Босовича (1994 р.), за жанром визначена як містерія на дві дії за Євангеліями від Матвія, Марка, Луки та Івана, давала цілісне уявлення про події з Нового завіту, створювала образ Ісуса Христа у відповідності до релігійного вчення – як Божого сина, чийм настановам має відповідати кожен християнин. Цьому й завдячує довголітній успіх вистави у львівського віруючого глядача, й навіть паломницьке до неї ставлення. У 1997 р. вдруге на заньківчанській сцені з'явився «Гамлет», у 1993-му «Ромео і Джульєтта» В.Шекспіра.

Присутня у доробку Ф.Стригуна й когорта вистав розважального характеру, котра, не зважаючи на цільове призначення, виконувала різнопланові функції. Ф. Стригун у кожній, навіть на перший погляд, «легковажній» п'єси ставив собі за завдання віднайти глибинну суть та важливу місіонерську думку, й подати їх глядачеві. До таких відносимо й вже згадані постановки «Шаріка» та «Гуцулка Ксеня» Я.Барнича, а також «Коханий нелюб» Я.Стельмаха (1999 р.), «Сільву» І.Кальмана, «Даму з камеліями» А.Дюма-сина, «Циліндр» Е. де Філіппо (2014 р.) тощо – ці «шлягери» міцно закріпилися в репертуарі заньківчан і стали улюбленими постановками львівської публіки. Масові сцени, як одним з елементів драматичної структури, Стригун використовує майже у кожній роботі, особливо «хлібного» репертуару, що стало прикметною особливістю його режисури. З плином часу метод побудови масових народних сцен режисера набув певних характерних форм, які можна простежити на прикладі вистав за постановками українською класичною драматургією. Він полягав, головним чином, у широкому використанні етнографічних елементів – стилізації народного одягу, музичного супроводу, демонстрацією картин побуту. «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка (2009 р.) є однією з тих класичних п'єс з простою фабулою, цінність якої полягає у дискурсі народництва та етнографізму.

Тематика та проблематика постановок Ф.Стригуна незмінно працює на формування націєтворчого концепту: це й звернення до героїчного минулого народу, дослідження ролі особистості у творенні української державності, у центрі висвітлення гостроактуальні та споконвічні проблеми як українського народу, так і людства загалом, «любовна балада» присутня у кожній роботі режисера. За жанровою приналежністю вистави мають найчастіше гранично – гостро-трагедійне забарвлення, або розважально-комедійне. Театрознавець В. Заболотна у статті «Рейнкарнація» порівнювала творчу особистість Ф. Стригуна

з видатною постаттю, корифеєм українського театру Миколою Садовським [2] – цей зв'язок поколінь між сучасним театром ім. Марії Заньковецької й театром традиційним простежується завдяки україноцентричній творчості Ф. Стригуна.

Література

1. Богдашевський Ю. Стригун : [Творчі портрети] / Юрій Богдашевський // Український театр. – 1995. – № 2. – С. 22-25.
2. Забалотна В. Реінкарнація / Валентина Забалотна // Просценіум. – 2002. – № 3(4). – С. 43-4. 6.
3. Коломієць Р. Заньківчани. Антологія театральних пристрастей / Ростислав Коломієць // Український театр. – 1993. – № 1. – С. 2 –4.
4. Осадчук Т. Творчість Федора Стригуна у контексті театральної культури України останньої третини ХХ - початку ХХІ століття [Текст] : дис. канд. мистецтвознавства : 26.00.01 / Осадчук Тетяна Романівна ; ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». - Івано-Франківськ, 2017. – 276 с.

УДК 7.079

Ю. С. Борисенко
/ Україна /

МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ ЯК ФОРМА КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МУЗЕЙНИХ ЗАКЛАДАХ ПРОСТО НЕБА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Організація та проведення фестивалів на території музейних закладів просто неба в Україні є однією з основних форм культурно-дозвіллієвої роботи з відвідувачами. Крім того, фестиваль – ефективний засіб популяризації української традиційної культури, можливість активного залучення іноземних та вітчизняних туристів до діяльності музейного закладу просто неба. За визначенням вченого Р. Набокова, «це серія подій, об'єднаних загальною ідеєю або стилем, які можуть тривати протягом декількох днів» [5, с. 118].

Слід зазначити, що фестиваль може бути як регіональним, так і міжнародним. У 1995 році Україна вступила до Міжнародної Ради з організації фестивалів фольклору й народного мистецтва (CIOFF) відповідно до Положення про Міністерства культури і мистецтв України, затвердженого Указом Президента України від 9 грудня 1995 року № 1136/95 [7]. Вказаним документом передбачено визначення порядку організації і проведення в Україні Міжнародних фестивалів народної творчості. Розглянемо особливості організації конкретно міжнародних фестивалів у закладах музейного типу просто неба в Україні.

У цілому необхідно окреслити такі базові завдання міжнародного фестивалю: сприяння розвитку усієї різноманітності культур народів світу; популяризація народного мистецтва, традиційної культури, фольклорної творчості; гідне представлення на відповідних форумах

української культури та вітчизняної фольклорної спадщини; забезпечення процесу взаємозбагачення та обміну досвідом роботи колективів, які беруть участь у фестивалі; допомога у встановленні творчих контактів на сприятливих умовах; активна пропаганда культурних здобутків української діаспори; посилення та поглиблення культурних зав'язків із українцями, які проживають за рубежом.

Серед міжнародних фестивальних заходів, що проводяться в Україні за участі вітчизняних скансенів, можемо виокремити:

- Міжнародний гастрономічно-колядницький фестиваль «Василля» (Закарпатський музей народної архітектури та побуту) [1].

- Міжнародний фестиваль національних культур, Міжнародний фестиваль «Буковинські зустрічі» (Чернівецький музей народної архітектури та побуту) [9].

- Міжнародний фестиваль «Країна Мрій», Міжнародний фестиваль із традиційної стрільби з лука «Влучна традиція», Міжнародний дитячий фестиваль «Сонячний каштанчик» (Національний музей народної архітектури та побуту України) [3].

- Міжнародний фестиваль «Билини Древнього Києва IX-XI ст.», Міжнародний чемпіонат з середньовічного бою «Зов героїв», Міжнародний фестиваль з верхової стрільби з лука «Скіфи I» та «Скіфи II» (Парк «Київська Русь») [2].

- Міжнародний фестиваль фольклору «Етновир», Міжнародний фестиваль середньовічної культури «Львів стародавній» (Музей народної архітектури та побуту ім. Климента Шептицького «Шевченківський гай») [4].

- Міжнародний фестиваль традиційної польської, кримськотатарської та української культури – «Козацький розгардіяш на Мамаєвій Слободі», Міжнародний фестиваль «Різдвяна Країна Мрій» (Центр народознавства Мамаєва Слобода) [8, с. 155].

Для ілюстрації згаданої форми заходів розглянемо організацію Міжнародного фестивалю з середньовічного бою, котрий проходить щорічно на базі закладу скансенівського типу «Парк Київська Русі», в с. Копачів Обухівського району Київської області. В рамках Фестивалю середньовічного бою в травні 2019 року, на території закладу відбувся Чемпіонат світу з середньовічного бою «IMCF World Champion ship 2019». В чемпіонаті взяло участь понад 1000 бійців, близько з 30 країн світу [2]. Організатори та учасники змагань відтворили справжній дух середовища епохи середньовічного бою, засобами металевих лицарських обладунків, та реалістичними копіями середньовічних зразків зброї – мечами, фальшіонами, алебардами. До Національної збірної України входило 55 бійців, котрі здобули значну кількість перемог, та посіли перше місце в загальнокомандному заліку, обігравши більше тридцяти країн світу. Чемпіонат проходив за підтримки Міністерства молоді та спорту України, співорганізатором заходу була Міжнародна Федерація Середньовічного Бою (International Medieval Combat Federation) [2].

Для учасників та гостей фестивалю було організовано інтерактивну розважальну програму, що включала проведення бугуртів (масові середньовічні баталії, які першопочатково являли собою змагання загонів двох феодалів [6, с. 74]), флеш-мобів, феєричної нічної програми із стрільби палаючими ядрами, різноманітних ігор та конкурсів, фаєр-шоу.

Чемпіонат відвідало більше тисячі осіб, що на нашу думку є вдалим прикладом залучення відвідувачів, шляхом популяризації матеріальної культури та історії країни. Крім того, гості та учасники мали змогу дізнатися про шедеври дерев'яного зодчества, відтворені в Древньому Києві, відчути древньослов'янський колорит незабутню атмосферу Середньовіччя.

Як бачимо, заклади музейного типу під відкритим небом є активними учасниками проведення та організації різноманітних міжнародних фестивалів. Цей вид роботи реалізується як у скансенах державного типу власності (Національний музей народної архітектури та побуту України, Закарпатський музей народної архітектури та побуту, Чернівецький музей народної архітектури та побуту, Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпряниці, Музей народної архітектури та побуту ім. Климента Шептицького «Шевченківський гай»), так і в приватних музейних закладах (Парк «Київська Русь», Центр народознавства «Мамаєва Слобода»). Зазвичай організація таких заходів проходить у співпраці із місцевими органами влади, міжнародними краєзнавчо-туристичними організаціями, благодійними фондами та супроводжується відповідною фінансовою спонсорською підтримкою.

Література

1. В Ужгороді офіційно стартував гастрономічно-колядницький фестиваль «Василля», 2013. URL: <https://zak.depo.ua/ukr/zak/v-uzhgorodi-oficiyno-startuvav-gastronomichno-kolyadnickiy-festival-vasillya-foto-20190111898331> (дата звернення: 22.09.2019).

2. Древній Київ «Князівство Київська Русь», 2019. URL: <https://parkkyivrus.com/call-of-heroes/call-of-heroes-september-ua.html>. (дата звернення: 25.09.2019).

3. Міжнародний фестиваль «Країна мрій», 2019. URL: <https://www.krainamriy.com/kraina-mriy/pro-festyval>. (дата звернення: 23.09.2019).

4. Музей народної архітектури та побуту ім. Климента Шептицького, 2019. URL: <http://lvivskansen.org/>. (дата звернення: 25.09.19).

5. Набоков Р. Г. Фестиваль у контексті святково-сміхової культури. Вісник Харківської державної академії культури. Збірник наукових праць «Культура України». 2013. №. 43. С. 118-126.

6. Сидоров Н. В. Значение турниров и турнирных поединков в формировании европейского рыцарского сословия. Вестник МГПУ. Серия «Исторические науки». 2016. Выпуск № 22. С. 74-77.

7. Указ президента України про положення про Міністерство культури і мистецтв України зі змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 70/99

від 27.01.99, 1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1136/95>. (дата звернення: 22.09.2019).

8. Цегельник Ю. О. Використання етнокультурних ресурсів Київської області в туризмі. Питання культурології. 2013. Вип. 29. С. 153-159.

9. Чернівецький музей народної архітектури та побуту, 2019. URL: <http://bukovina-museum.com/>. (дата звернення: 20.09.19).

СЕКЦІЯ V **СОЦІОКУЛЬТУРНЕ РОЗМАЇТТЯ В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ:** **ГЕНДЕР, РОДИНА, ІДЕНТИЧНОСТІ**

УДК 930.253:27-79(470.6)«18»

Т. С. Оленич
/ Російська Федерація /

ОСОБЕННОСТИ РАСПРОСТРАНЕНИЯ СЕКТАНТСТВА НА ДОНУ **В XIX В. (ПО МАТЕРИАЛАМ АРХИВОВ ПРИАЗОВЬЯ)**

Рост религиозных организаций в России в XIX в., их постоянные разделения, возрождение старинных религиозных учений свидетельствуют об исключительной религиозной активности народа в этот период. По оценкам Министерства внутренних дел Российской Федерации, в середине 1820-х гг. в России было около одного миллиона раскольников, а в 1862 г. приводится другое число – «сектантов и раскольников в России несколько больше восьми миллионов» [2]. Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. официально фиксирует свыше 176 тыс. представителей сектантства [11]. Соответственно, сектантские организации имели развитую социальную базу и стремительно распространялись, несмотря на деятельность Русской православной церкви. Данный процесс затронул и территорию Приазовья. Поэтому на основе анализа имеющихся архивных документов, законодательства Российской империи и научных работ в данной статье рассмотрим особенности распространения сектантских организаций в Приазовье, а также модель религиозных отношений, которая была сформирована в данном регионе.

Прежде всего, необходимо подчеркнуть, что несмотря на увеличение численности сектантских организаций, имеются некоторые сомнения в их подлинности в силу особенностей подсчета. Игумен Павел отмечает: «Министерские чиновники считали признаками раскола любые проявления «народного православия», а также записывали в раскол всех, не ходивших на исповедь; то и другое вело к преувеличениям числа раскольников..., количество которых в империи составляло 3 млн» [13]. Однако данный факт находится в противоречии с тем, что Священный Синод до начала XX в. не смог определить численность и даже расселение сектантов в империи.

Как и на других территориях, в Приазовье секты существовали втайне, распространялись в народе незаметно и избегали государственного надзора; сектанты маскировались под православных и не покидали церковные приходы.

Такое поведение было свойственно, например, для хлыстов. Епархиальные архиереи не интересовались точными данными, потому что не хотели регистрировать свои епархии в Синоде как «зараженные». Приходские священники, от которых и поступали основные сведения в государственные органы, как правило, занижали численность сектантов в интересах своей служебной карьеры. Кроме того, сектанты были достаточно мобильной группой населения.

К специфическим трудностям миссионерства относилась и необходимость учитывать постоянно изменявшиеся государственные законы о правах инородцев. До издания Свода законов 1832 г. эти правовые нормы были распределены по отдельным указам и носили случайный характер, после чего уступили место системе всеобщих правовых норм. При этом возникла принципиальная разница между терминологией, которой пользовались на практике, и терминологией юридических документов. Так, понятие «инородец» в церковной, преимущественно миссионерской, литературе употребляли в старом значении применительно ко всем неславянским народностям (включая, например, уже крещенных татар, чувашей, мордву Поволжья).

Юридические постановления о вере и культе инородцев были записаны в Уставах духовных дел иностранных исповеданий. Закон гарантировал свободу вероисповедания и отправления культа нехристианским религиям, но при этом проводились различия между иудеями, мусульманами, ламаистами и язычниками. Свод законов требовал от Церкви уважения свободы совести и при обращении в православие обязывал «поступать по правилам кротким, ограничиваясь одними убеждениями без малейших принуждений».

Н. М. Никольский считал, что предпосылки увеличения численности сект в эпоху капитализма в России кроются в социальных противоречиях – государственная церковь и старообрядческие церковные группировки в эпоху капитализма были «организациями господства и эксплуатации; секты были, напротив, за немногим исключением, такими организациями, которые создавались с первоначальной целью – уйти от какого бы то ни было господства, и только в процессе своего развития превращались также в организации господства. Секты создаются преимущественно в крестьянской среде, лишь иногда захватывая и городское мещанство» [7].

При императоре Александре I проводилась политика веротерпимости и снисхождения к сектантам, особенно к духоборцам. В своем указе от 1805 г. херсонскому губернатору император разграничил нарушения государственных законов и «чисто вероисповедные заблуждения». Однако тайный указ в следующем году ужесточал это постановление: со скопцами следовало поступать «как с врагами человечества». В свою очередь, Александр I издает указ «Общее правило, принятое мною на заблуждения сего рода...», где продемонстрировал отказ от вмешательства

в вопросы веры, тем самым парализовал и без того слабые миссионерские усилия церковных институтов [9].

После восстания декабристов император Николай I изменил политику правительства по отношению к сектам. П.В. Знаменский пишет об этом периоде следующее: «Царствование Николая I с начала до конца отличалось строго православным направлением и строгой цензурой, старавшейся предотвращать всякую открытую проповедь неправославных учений. Уже к 1826 г. были запрещены молитвенные собрания скопцов, а центральному органу политической полиции – «III отделению Собственной Его Императорского Величества канцелярии» было приказано собирать информацию о существовавших сектах и расколе. В Свод законов 1832 г. были включены многочисленные статьи, направленные против сектантов. В Своде законов 1857 г. предписания о сектантстве были расширены за счет включения указов, открывавших отделения секретного комитета, главной обязанностью которых было осуществлять надзор за расколом, следить за сектами.

Правительство Александра II продолжало придерживаться политики государственных мер против сект, и Свод законов 1857 г. дал для этого юридическую основу. В 1858 г. архиепископ Никанор (Бровкович) прокомментировал «Наставление для руководства при исполнительных действиях и совещаниях по делам, до раскола относящимся» как отказ от «прежней вековой практики воздействия власти на всякие отпадения от господствующего вероисповедания» [12]. В 1881 г. обер-прокурор Священного Синода К. Победоносцев представил Александру III материалы, в которых раскрывались связи сектантов с социалистами, осуществившими убийство Александра II. Правительству было известно, что ряд сектантов, «отвергая все церковные обряды и таинства..., не только не признают никаких властей и восстают против присяги и военной службы, уподобляя верных защитников престола и отечества разбойникам, но и проповедают социалистические принципы, как, например, общее равенство, раздел имущества и т.п.» (Правительственный циркуляр от 4 июля 1894 г.). Из переписки обер-прокурора с российскими дворянами видно, что «теперь не время ограничивать как бы то ни было власть самодержавную, не время либеральничать... Бог и совесть велит делать все, что нужно для защиты религии, царя, семьи его и семьи вообще» [10].

На территории Екатеринославской губернии были распространены те же сектантские организации, которые действовали на других территориях Российской империи. Сектантство имеет значительное распространение в данном регионе. По данным архивов, на 1925 г. в губернии было учтено около 87 тыс. сектантов [16]. Однако следует отметить, что эта цифра не представляет вполне точного учета сектантства на Дону. В последнее время выявляются новые группы, вновь возникшие или скрывающие свою принадлежность к сектантам. Наряду с такими сектантскими организациями, скрывающими свою

деятельность, функционировали немногочисленные организации, которые не входили в общины, и, соответственно, не были учтены в переписях.

Молокане на территории Екатеринославской губернии не имели никакого единого центра, организации, объединяющей их последователей, как и на территории Российского государства. Каждая молоканская община была самостоятельной и руководствовалась лишь общим символом веры. По архивным материалам, количество молоканских сект немногочисленное: во Владикавказе и Дагестане функционировало всего лишь по одной организации молокан, которая насчитывала 918 и 55 приверженцев [16]; в Армавирском округе функционировало 12 молоканских организаций, с количеством прихожан свыше 2 тыс. чел. Однако наибольшее количество молоканских сект было в Таганрогском округе – 243 организации [17].

Также активно на территориях, прилегающих к Дону, распространяется другая, не менее популярная в Российской империи, сектантская организация – хлысты. По данным архивных материалов, наибольшее количество сект хлыстов насчитывалось в Кубанском округе – 9 общин, объединяющих 484 последователя, и в Терском округе – 8 общин, объединяющих 140 чел. [15]. По официальным данным, одна община хлыстов действовала в Донецком округе и объединяла 130 чел.; точное количество хлыстов в Донском и Таганрогском округах в официальных архивных документах не указано [14].

В Донской епархии единоверие было введено в 1840-х гг., а в 1841 г. открылся первый старообрядческий храм. В соответствии с архивными материалами большое количество старообрядческих общин функционировало на территории Сальского округа (область Войска Донского) – 20 сект, объединяя 4 тыс. приверженцев старообрядчества. Вторым по численности идет Шахтинский округ – 7 общин, которые объединяли около 13 тыс. чел. [14].

Согласно данным переписи населения 1873 г. области Войска Донского, наибольшая часть старообрядцев находилась в станицах Первого Донского, Усть-Медведицкого и Второго Донского округов. «В 1879 г. в регионе насчитывалось староверов: приемлющих священство – 80 301 чел., не приемлющих священства – 18 369 чел., не считая представителей иных направлений и сект (всего – 99 112 чел.). В 1882 г. число староверов уже насчитывало 104 872 чел., из которых 103 032 были из казачьего сословия» [3]. Как отмечает Н.И. Ивановский, «количество старообрядцев-беспоповцев точно определить невозможно из-за отсутствия духовенства и церковных служб», и, соответственно, не было никакого учета их количества [3]. По результатам переписи населения 1897 г., в области Войска Донского количество староверов составляло «около 5 % населения, уступая только православному большинству» [1].

Многочисленную группу сект составляют организации евангелистов. Евангельских христиан насчитывается на территории Донского края до 7 тыс. чел. Данное религиозное направление наиболее энергично распространяет свое учение и вербовку новых членов. Согласно архивным данным,

евангельские секты были наиболее распространены в Кубанском, Майкопском, Терском и Армавирском округах: в Кубанском округе функционировало 29 общин, в Майкопском округе – 8 общин, в Терском – 16 общин, в Армавирском – 15 общин [15].

Также насчитывалось достаточно большое количество сект адвентистов седьмого дня: на территории Донского округа – 25 общин; Армавирского округа – 27 общин; Терского и Кубанского округов – 10 и 9 общин соответственно [14]. По структуре, быту и экономической базе эта секта мало отличается от евангельских христиан и баптистов, однако выше других стоит по интенсивности работы и строгому отбору членов. Эта секта пользуется наиболее значительной помощью из-за границы, откуда получает большое количество литературы. Отношение адвентистов седьмого дня к власти и отбыванию государственной повинности такое же, как и у Евангельских христиан и баптистов – нейтральное.

Разнообразные секты Донского края разделены на группы по их вероисповеданию и организационной структуре. К первой группе относятся секты коренного российского происхождения: молокане, духоборы, хлысты, иеговисты и др. Они отличаются своей неорганизованностью и находятся под управлением своего духовного руководителя – «Христа», который окружен «матушкой богородицей» и учениками – апостолами, а также является полновластным хозяином сектантской организации. Руководитель бесконтрольно распоряжается хозяйственными организациями этих сект. Ему помогают приближенные, получающие свои доли в эксплуатации сектантских масс. Ко второй группе относятся секты заграничного происхождения: евангельские христиане, баптисты, адвентисты седьмого дня и меннониты. Они имеют централизованную организационную структуру и связаны с заграничными центрами, откуда получают помощь.

Социальный состав сект так же, как и в старообрядческих организациях, включал в себя представителей различных общественных слоев. Расширение сектантского движения среди крестьян в XIX в. было связано с объективными процессами, которые происходили на территории всей Российской империи, а именно с постепенной ликвидацией крепостного права. Деятельность разнообразных сект отображала важнейшие процессы в социальной жизни государства. Однако наибольшее распространение сектантства происходило как среди крестьян, не знавших крепостничества, и помещиков, преимущественно на Юге России, а также в Донском, Терском, Кубанском округах и на Урале среди казаков, где крепостничества вообще не было. Территориями, где сектанты особенно активно проводили свою деятельность стали земли Новороссии, Кавказа, Крыма, южные степи. Православное священство объясняло рост численности сект и усиление их влияния отсутствием организованной миссионерской работы, «стадией жизненной усталостью и скептицизмом» и влиянием Запада.

В процессах, которые происходили в Приазовье, влияние Русской православной церкви было очень значительным.

Миссия Русской православной церкви состояла в том, чтобы «приближаться к миру», обновлять его, вкладывая новое содержание в старый образ жизни, принимать местные национальные культуры и способы их выражения, не противоречащие христианской вере, преобразуя их в средства спасения» [4].

Религиозные противоречия, которые могли возникнуть в ходе столкновения представителей разных культов, привели бы к достаточно масштабному конфликту, поэтому Департамент духовных дел иностранных исповеданий, который регулировал миссию Русской православной церкви, способствовал формированию в Приазовье «полимодельной системы» для гармонизации конфессиональных и национальных отношений и возможности для успешного маневрирования «во имя избежания религиозных конфликтов» [5]. Для того чтобы сохранять контроль за процессами, которые происходили в обществе в религиозной сфере, власти предпринимали строгий учет количества приходов, лиц (мужского и женского пола), исповедующих православное и неправославное (сектантское) вероучения.

Таким образом, в Приазовье в результате принятия правительственного плана 1779 г. и правительственного акта от 19 февраля 1824 г. формируется сложная религиозная структура, состоящая из следующих звеньев:

– православные приходы и немецкие колонии (католики, лютеране) и немецкие лютеранские, еврейские (иудаизм);

– греческие села (православие) и католики из меннонитских колоний, «старобрядческие» села (раскол) и села со смешанным населением (в регионе с доминирующими позициями православных конфессий создавались широкие возможности сосуществования и сотрудничества их с приверженцами лютеранства, иудаизма католического вероисповедания, меннонитов и др.).

Основными структурными элементами модели сосуществования разных религий, или полимодальной системы, выступали православные приходы. Статистические сведения в «Кратком историческом очерке Екатеринославской губернии за 1912 г». подтверждают данный вывод: «По вероисповеданиям православных и единоверцев – 90,05 %, католиков – 1,52 %, лютеран – 3,06 %, остальных христианских исповеданий – 0,03 %, иудеев – 4,8 %, магометан – 0,1 %» [6, 8].

Русское правительство не имело четкого представления о социальном учении сектантов и, соответственно, было склонно подозревать их во враждебности к государству и существующему строю. Это было причиной строгого учета количества приходов и верующих лиц, но государственные меры против сект предпринимались не системно, и поэтому не были отображены в российском законодательстве.

Литература

1. Апанасенок А.В. Старобрядческий мир Центрального Черноземья в XIX – начале XX в.: численность, расселение, социальный состав [Электронный ресурс] / А.В. Апанасенко // Научные ведомости

Белгородского государственного университета. Сер. : История. Политология. – 2009. – № 9 (64). – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/staroobryadcheskiy-mir-tsentralnogo-chnozemya-v-xix-nachale-xx-v-chislennost-rasselenie-sotsialnyy-sostav> (дата обращения: 09.02.2019).

2. Варадинов Н.В. История Министерства внутренних дел. История распоряжений по расколу. В 8 кн. Кн. 8 / Н.В. Варадинов. – СПб., 1863. – С. 179.

3. Ивановский Н.И. Руководство по изобличению старообрядческого раскола, с присовокуплением сведений о сектах рационалистических и мистических. В 3 т. Т. 3 / Н.И. Ивановский. – Казань : Типография Императорского Университета, 1886–1887. – С. 215–216.

4. Концепция миссионерской деятельности Русской православной церкви [Электронный ресурс]. – URL: <https://lib.pravmir.ru/library/readbook/2254>

5. Лимаренко А. С. Система межконфессиональных отношений как механизм предупреждения конфликтов на религиозной почве (в конце XIX – начале XX в.) [Электронный ресурс] / А.С. Лимаренко, Т.С. Оленич // Вестник Киргиз. национ. ун-та им. Жусупа Баласагына «Практическая философия. Философия культуры». – 2007. – 148 с. – URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/98615/49-Limarenko.pdf?sequence=1>

6. Митрохин Л.Н. Баптизм: история и современность / Л.Н. Митрохин. – СПб. : Изд-во Русского христианского гуманитарного института, 2000. – С. 191.

7. Никольский Н.М. Сектантство и развитие капитализма в России / Н.М. Никольский // Хрестоматия. Религия и общество. – М., 1996. – С. 623.

8. Оленич Т.С. Образование и воспитание в духовной культуре Приазовья – родины Г.И. Челпанова / Т.С. Оленич // Университетская наука-2014. В 5 т. Т. 5. Философско-психологические Челпановские чтения : сб. науч. тр. III Междунар. науч.-практ. конф. (Мариуполь, 16 мая 2014 г.) / Приаз. гос. тех. ун-т. – Мариуполь : ПГТУ, 2014. – С. 87–93.

9. Поспеловский Д. Православная Церковь в истории Руси, России, СССР / Д. Поспеловский. – М., 1996. – С. 156.

10. Смолич И.К. Борьба против сектантства / И.К. Смолич. – М., 1997. – С. 195.

11. Смолич И.К. История русской церкви. В 8 кн. Кн. 8. Ч. 2 / И.К. Смолич. – М. : Изд-во Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1997. – С. 170–172.

12. Тальберг Н. История христианской церкви / Н. Тальберг. – М., 2000. – С. 57–58.

13. Эткинд А. Хлыст / А. Эткинд. – М., 1998. – С. 35–36.

14. РГИА. – Ф. 824. – Оп. 133. – Д. 313. – Л. 86.

15. РГИА. – Ф. 833. – Оп. 132. – Д. 313. – Л. 67.

16. РГИА. – Ф. 842. – Оп. 145. – Д. 313. – Л. 38.

17. РГИА. – Ф. 455. – Оп. 153. – Д. 234. – Л. 68.

«ОСТАНОВИМ ГЕНДЕРНОЕ НАСИЛИЕ» - КОМПАНИЯ ПО ИЗМЕНЕНИЮ ПОВЕДЕНИЯ, КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Кампания по изменению поведения – это процесс работы с личностями, группами людей, сообществами для создания стратегий информирования с целью внедрения новых социальных норм – моделей поведения, положительно влияющих на общественную ситуацию. Можно привести примеры таких кампаний, направленных на экономию электроэнергии, раздельный сбор твердых бытовых отходов и др. Все они содержат некоторую последовательность действий (рис. 1), которая базируется на коммуникации с людьми.

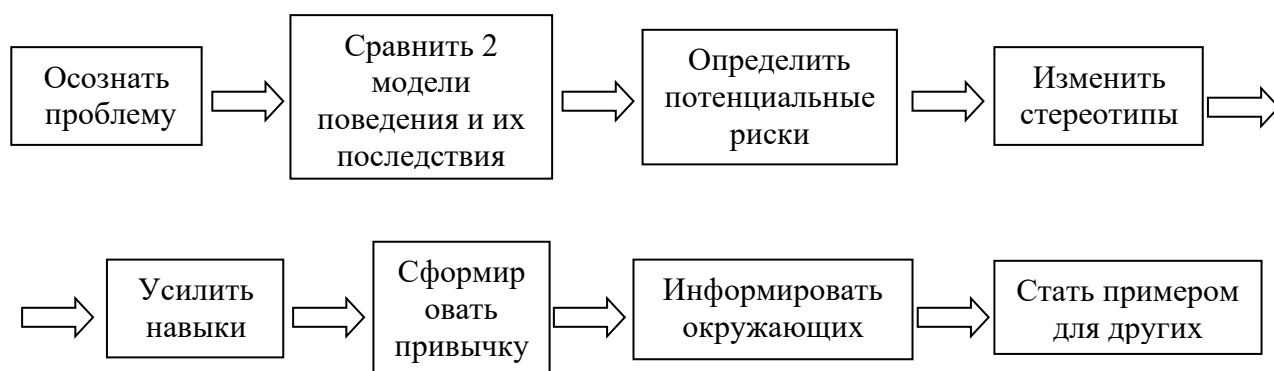

Рисунок 1. Алгоритм процесса внедрения нового поведения в обществе

Осуществление подобных кампаний в полной мере соответствуют направленным действиям общественности и государственного аппарата, стремящихся нормализовать криминогенную обстановку и повысить уровень безопасности граждан. Обращаясь к истории, можно заметить, что именно с приходом независимости в Украину начинаются и образовательные инициативы, так совместным приказом Министерства образования Украины и Штаба гражданской обороны Украины от 20.06.1995 года № 182/200 в учебные планы ВУЗов введено нормативную дисциплину «Безопасность жизнедеятельности» (БЖД), которая охватывает как знания, так и научно-практическую деятельность, направленную на формирование безопасности и предупреждения опасности путем изучения общих закономерностей возникновения опасностей, их свойств, последствий их воздействия на человека, основ защиты здоровья и жизни человека и среды его проживания от опасностей.

Видов социальных опасностей достаточно много, к ним относятся: все противоправные формы насилия; употребление веществ, нарушающих психологическое

и физиологическое равновесие человека (алкоголь, наркотики, курение, игромания и т.д.); мошенничество; шарлатанство; доведение до самоубийства и т.д. Социальные опасности является результатом нестабильной политической ситуации, экономического спада, межнациональных столкновений. Результатам их воздействия могут быть потеря экономических связей, напряженная социальная ситуация в обществе, гражданские войны и т. д.

Итак, различные виды насилия относятся к социальным опасностям. Отдельного внимания требует гендерно-обусловленное насилие, в частности, насилие против женщин – это «больная тема» для украинского общества, так как по данным 2017 г. в Украине 600 женщин погибли от рук партнеров, а это в 3,5 раза больше, чем их погибло в ходе боевых действий в зоне АТО [1]. Ежегодно более 1 млн. украинок сталкиваются с домашним насилием, но 90% не сообщают об этом полиции и соцслужбам [2]. Последние изменения в законодательной сфере вселяют надежду: с 7 января 2018 г. в Украине действует Закон о противодействии и предотвращении домашнего насилия, определивший 16 категорий людей, в отношении которых может быть оказано насилие, а с 11 января 2019 г. вступили в силу изменения в Уголовном кодексе, признающие системное насилие в семье преступлением.

С мая по октябрь 2019 г. в Мариуполе проходила социальная кампания по предотвращению насилия, инициатором которой была организация «Международный медицинский корпус» (далее ИМС – International Medical Corps¹) [3], работающая с местными партнерами с целью улучшения благосостояния пострадавшего от конфликтов населения, содействия психическому здоровью, кроме того предоставляющая услуги по охране здоровья, оказывающая помощь уязвимым категориям населения в условиях военного конфликта или неблагоприятных стихийных условий. ИМС также осуществляет меры по предотвращению и реагированию на насилие по признаку пола для женщин и других уязвимых представителей населения, которые живут рядом с линией соприкосновения.

Целевыми группами проекта являлись: пожилые люди, кризисные семьи, временно перемещенные лица, дети, молодежь и подростки, женщины, местные общины, активисты, объединения, образовательные учреждения. К проекту в том числе были привлечены мариупольские общественные организации людей с инвалидностью, которые с одной стороны были охвачены просветительской работой по рассматриваемым вопросам, а с другой стороны стали проводниками кампании и организаторами социально-полезных мероприятий как для членов своих организаций, так и для других целевых групп.

Автор этой публикации, как привлеченный сотрудник, впервые стала участницей именно такого по содержанию проекта, поэтому было интересно и полезно проанализировать происходящее в рамках

¹ Международная некоммерческая организация, основанная в США в 1984 г. врачами-добровольцами и медсестрами.

кампании и познакомиться с методами работы международной организации.

Привлечение в кампанию, направленную против гендерного насилия. Первая встреча представителей ИМС и активистов от обществ людей с инвалидностью носила ознакомительный характер с последующей практической отработкой изученного материала. Собравшиеся ознакомились с целями и видами деятельности ИМС, а также Кодексом поведения и этики [4], основного документа, в котором описаны принципы рабочего взаимодействия сотрудников. Поскольку на время работы по проекту привлеченные участники становятся сотрудниками Корпуса, то соблюдать правила обязаны и они.

Разбирая основные положения и отвечая на тестовые вопросы, собравшиеся прошли мини-тренинг по освоению правил поведения в организации. Кодекс поведения и этики оговаривает:

- поведение сотрудников Корпуса (обеспечение качества исполнения программ; обеспечение защиты от неправомерного сексуального поведения или преследования; предотвращение торговли людьми;
- обеспечение безопасности детей и их защиты от эксплуатации и жестокого поведения; справедливое и уважительное отношение к персоналу, обеспечение защиты сотрудников Корпуса и др.);
- правила и способы отчетности о нарушении правил поведения; анализ примеров нарушения поведения сотрудниками.

Поскольку деятельность ИМС направлена против насилия в его любых проявлениях, то следующим стал тренинг «Сексуальная эксплуатация и насилие бенефициаров и уязвимых групп населения со стороны персонала, оказывающего помощь». Цель тренинга: познакомить новых сотрудников с понятиями «сексуальная эксплуатация», «сексуальное насилие» и процедурой подачи жалоб в ИМС в случае злоупотребления властью или доверием в сексуальных целях.

Кроме этого перед окончательным решением о привлечении вас в проект, нужно заполнить анкету с указанием ваших личных мотивов для участия в кампании, направленной против насилия.

Знакомство с теорией, изучение статистических данных о насилии над женщинами, предоставленных ОБСЕ. Эта часть была посвящена изучению основных видов насилия, примеров здоровых и нездоровых отношений, конфликтных ситуаций и способов их разрешения. Обучение проходило достаточно легко, с использованием коротких видеофильмов, мультфильмов с типичными ситуациями.

Более сложная часть – разбор данных, собранных в результате опросов Организацией по безопасности и сотрудничеству в Европе в 2018 году, проведенной в Украине ряд статистических исследований, целью которых было выяснить:

- какие действия женщины воспринимают, как проявление насилия;
- какая информация могла бы помочь после акта физического насилия;
- в какие службы обращаются жертвы насилия (полиция,

юридические

и социальные службы, общественные организации, больницы, приюты);

- необращения в полицию, причины скрывания факта инцидента;
- какие действия со стороны супруга женщины относят к насильственным;
- наиболее вероятное место, где жертва подвергается насилию.

В целом изучение статистических данных показало, что женщины в Украине склонны скрывать о факте насилия из-за желания не афишировать это перед близкими и друзьями, пытаются помочь партнеру избежать ареста, не хотят разрывать отношения даже после случившегося и не верят в действенность правоохранительных органов.

В рамках исследования «Современное понимание маскулинности: отношение мужчин к гендерным стереотипам и насилию над женщинами» (2018 г.), проводившегося Институтом демографии и социальных исследований совместно с Министерством социальной политики и украинским представительством Фонда народонаселения ООН установлено, что склонность мужчин к агрессивному поведению, к насилию формируются еще в раннем детстве. В частности, половина из них признали, что сталкивались с физическими наказаниями в детстве, терпели как физическое насилие в семье (обиды, унижения, угрозы), так и психологическое насилие, травля, буллинг в школе. Каждый четвертый становился свидетелем физического насилия со стороны отца или отчима по отношению к матери. Среда, благоприятная для культуры насилия, продолжает формироваться по мере взросления человека: 50 % респондентов имели опыт срочной службы в армии и каждый второй из них испытывал жестокое обращение со стороны руководства или был свидетелем таких ситуаций относительно сослуживцев. Культуру агрессии мужчины могут воспринимать как норму, а физическое насилие - как привычный инструмент решения определенных конфликтных ситуаций, отстаивание собственных интересов, мыслей [5, 6].

Разработка информационных буклетов и плакатов.

Понимание того, что насилие в семье преобладает над другими формами насилия, подводит к мысли о том, что не только дети, женщины-супруги, но и члены семьи с инвалидностью, как наиболее слабые, зависимые, плохо осведомленные о своих правах, относятся к наиболее уязвимым категориям, подвергаемым насилию.

Для того, чтобы помочь им, по примеру ранее подготовленных информационных брошюр, группой наших активистов с учетом целевой аудитории (люди с инвалидностью разной нозологии) были разработаны тексты и изображения для буклетов «Гендерное насилие: распознай сигналы», «Как реагировать на домашнее насилие: узнай, поделись, преодолей, защитись» и плакат «Домашнее насилие можно остановить!». Брошюры в доступной форме объясняют, почему случаи домашнего насилия нельзя умалчивать, за какими видами помощи может обратиться

пострадавший, каким образом он должен действовать. Указаны телефонные номера служб и организаций, национальной «горячей линии», работающих по вопросам предотвращения домашнего насилия, торговли людьми и гендерной дискриминации.

Благодаря финансовой поддержке USAID² и помощи ИМС печатная продукция была растиражирована и распространена среди общественных организаций и учебных заведений Мариуполя и в окрестных селах.

Взаимодействие с общественными организациями.

По инициативе ИМС и OSCE 4 июля был в помещении образовательного IT-Hub Spalah проведен круглый стол с общественными, правовыми и медицинскими организациями на тему «Включение аспектов возраста и людей с инвалидностью в программу по предотвращению и реагированию на гендерно-обусловленное насилие». Целью мероприятия являлось создание алгоритмов взаимодействия и повышение эффективности диалога между соответствующими государственными органами и представителями общественных организаций людей с инвалидностью, и международными организациями. На мероприятии обсудили вопросы обеспечения доступа и качественной медицинской и психологической помощи пострадавшим от гендерно-обусловленного насилия, а также вопросы обеспечения безопасности пострадавших от насилия и доступности для них правоохранительных механизмов в Мариуполе и Волновахском районе. В результате было решено совместными усилиями работать над решением актуальных проблем, связанных с насилием [7].

Общественные мероприятия.

Планирование мероприятий для людей с инвалидностью учитывало интересы потенциальных слушателей, а именно: основная часть мероприятия была нацелена на повышение осведомленности людей о формах гендерного насилия, о его причинах, способах защиты, а вторая часть планировалась как развлекательная (творческий мастер-класс, спортивное мероприятие, общение за чашкой чая). Практически каждая из привлеченных общественных организаций провела в течение июля-августа по 5-6 таких мероприятий, охватив около 100 слушателей своей организации. В сентябре работа переместилась в общеобразовательные учреждения и была направлена на формирование лояльного, не агрессивного отношения здоровых подростков к подросткам с инвалидностью. Надо сказать, что и в общественных организациях, и в школах были применены сценарии, разработанные с участием общественных активистов, но отредактированные и дополненные психологом ИМС.

Литература

1. Ежегодно в Украине от домашнего насилия погибают 600 женщин (инфографика) [Электронный ресурс] // Информационное агенство УНИАН:

² United States Agency for International Development - Агентство США по международному развитию.

Новости. – Режим доступа: <https://www.unian.net/society/2233769-ejegovno-v-ukraine-ot-domashnego-nasiliya-pogibayut-600-jenschin-infografika.html>. – Дата публикации: 09.11.2017. – Дата просмотра: 25.10.2019.

2. Горчинська О. «Коли вб'ють — тоді й приходьте». Про що свідчить опитування НВ на тему домашнього насильства [Електронний ресурс] / Олександра Горчинська // Новое время. – Режим доступа: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/statistika-os-domashnye-nasilstvo-novini-ukrajini-50044260.html>. – Дата публікації: 25.09.2019. – Дата перегляду: 25.10.2019.

3. International Medical Corps Is a Global First Responder [Електронний ресурс] // International Medical Corps. – Режим доступа: <https://internationalmedicalcorps.org/>

4. Ethics and Compliance [Електронний ресурс] // International Medical Corps. – Режим доступа: <https://internationalmedicalcorps.org/who-we-are/accountability-financials/ethics-compliance/>

5. Котляр А. Справжній чоловік – це... / Алла Котляр // ZN.UA. – Режим доступа: <https://dt.ua/SOCIUM/spravzhniy-cholovik-ce-281333.html> – Дата публікації: 22.06.2018. – Дата перегляду: 30.10.2019.

6. 60 % жертв мовчать: де і хто в Україні найбільше скаржиться на домашнє насильство – інфографіка // ТСН. – Режим доступа: <https://tsn.ua/ukrayina/60-zhertv-movchat-de-i-hto-v-ukrayini-naybilshe-skarzhitsya-na-domashnye-nasilstvo-infografika-1242831.html> – Дата публікації: 02.11.2018. – Дата перегляду: 30.10.2019.

7. У Маріуполі обговорили проблеми гендерно-обумовленого насильства // Новини Маріупольської міської Ради. – Режим доступа: <https://mariupolrada.gov.ua/news/u-mariupoli-obgovorili-problemi-genderno-obumovlenogo-nasilstva> – Дата публікації: 05.07.2019. – Дата перегляду: 30.10.2019.

УДК 392.3

О. О. Кухаренко
/ Україна /

УСТАНОВЛЕННЯ ТА ОБГРУНТУВАННЯ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ФОРМИ РОЗВИТКУ РОДИННИХ ОБРЯДІВ

Шляхом достеменного дослідження структур циклів родинних ритуалів удалося встановити універсальну форму розвитку обрядових дій. За сутністю своєю форма заснована на характері дії в тому чи іншому епізоді й також має розглядатися як структурна одиниця. Указана структура складається з семи елементів: запросини – приходи – створення обрядового атрибуту – домовленості – благословення (обдарування) – гостини (гуляння) – повернення. Таким чином, за виключенням деяких моментів, вибудовуються обряди сватання (2), заручин (3), торочин (5), бгання короваю (6), гільця (7). Зупинимось детальніше на вказаних п'яти обрядах весільного циклу й семи елементах універсальної обрядової структури, першим із яких є запросини:

2. Парубок запрошує сватів (2.1). 3. Парубку повідомляють, що дівку засватали (3.1). 5. Наречений (наречена) запрошує друзків (дружок) (5.1.а, 5.1.б). 6. Батьки запрошують коровайниць (6.1). 7. Наречений (наречена) запрошують гостей на весілля (7.2.а, 7.2.б).

Далі з початком весільного й післявесільного обрядових циклів потреба в запрошеннях відпадає сама собою, оскільки гості вже запрошені й від вінчання до презви більше не потребують будь-яких додаткових запитань чи повторів подібних обрядових дій. Наступним елементом є приходи:

2. Свати приходять до парубка та помешкання батьків дівки (2.2, 2.4). 3. Парубок із дружком ідуть до хати дівки (3.2). 5. Дружки (дружки) приходять до нареченого (нареченої) (5.2.а, 5.2.б). 6. Коровайниці йдуть до садиби батьків нареченого (нареченої) (6.2). 7. Наречений з дружками та музикантами приходять до нареченої (7.4).

Найцікавішим моментом є те, що всі названі приходи в указаних обрядах одночасно позначені також як епізоди медіації, без яких наступні дії були б неможливими. Таким чином, приходи не можуть вважатися суто технічними діями обрядових персонажів, оскільки вони провокують здійснення головних епізодів, зокрема – кульмінаційних.

Щодо створення обрядового атрибуту слід зауважити, що на схемі до такого характеру дії віднесені лише матеріально-предметні обрядові символи, а це не зовсім вірно, оскільки здійснення традиційного ритуалу сватання є також своєрідним творенням необхідного атрибуту:

2. Свати проводять ритуал сватання (2.5). 3. Заручини: дівка подає сватам рушники, а парубку – хустку (3.4). 5. Наречена з дружками торочать рушники (5.3). 6. Коровай місяць, ліплять і садять в піч (6.3). 7. Наречена з батьками й дружками в'ють обрядове дерево (7.1).

Можна переконатися, що черговість епізодів з певними характеристиками дії не завжди витримується, більш того – на прикладі сватання можна бачити, що запитання й гостини сусідів відбуваються в попередньому обряді (саме сватанні), хоча основна дія за їхньою участю стосується наступного обряду – заручин; але це особливо не впливає на результат і розуміння універсальної й традиційної обрядової форми. Також необхідно відмітити, що у випадку із заручинами епізод, який мав би бути віднесеним до створення атрибуту, позначений як кульмінаційний епізод, у якому до того ж відбувається зміна статусів головних персонажів обрядової дії. Але за своєю сутністю традиційний ритуал заручень, як до речі й ритуал сватання, є саме творенням обрядового атрибуту. І буде цілком вірним рішенням внести таку правку в зведену структуру великого циклу весільної обрядовості, позначеної в Додатках на схемі 4.1. Таким чином, за рахунок віднесення епізоду за характером дії з однієї до іншої групи, буде скорочена кількість щодо пошанування сакральних дій, стихій, предметів і збільшена в групі створення обрядового атрибуту.

Згідно зі структурою, наступною за характером дією, що виникає після створення обрядового атрибуту, є домовленості:

2. Батьки й дівка надають згоду на заручини (2.6). 3. Домовленості серед батьків про посаг, віно, терміни весілля (3.6). 5. Наречений з друзками й музиками приходить до нареченої (5.4). 6. Коровай виймають із печі й несуть до комори (6.5). 7. Наречений із дружком ночують у нареченої (7.8).

Таке визначення потребує деяких пояснень. В обряді сватання епізод домовленостей співпадає з кульмінацією так, як це було в заручинах щодо створення обрядового атрибуту – 2.5 і 3.3. Також домовленостями слід вважати не лише перемовини й досягнення згоди щодо подальших дій, як це відбувається під час сватання й заручин, а й виконання так званих обрядових домовленостей, що становлять собою необхідні функції дійових осіб, як, приміром, прихід нареченого з друзками й музиками чи ночування його в нареченої.

Щодо віднесення короваю до комори, це також є домовленістю, оскільки коровайниці за кілька днів до весілля, разом з обрядовим хлібом, здійснюють той шлях, яким молодих будуть вести для здійснення головного обряду всієї весільної церемонії, щоб перевести їх до статусів чоловіка й жінки. Ідеться, звичайно ж, про обряд комори. Саме туди відносять коровай і туди кількома днями потому поведуть молоду й молодого для виконання акту дефлорації; це наочно демонструє певні узгодження обрядових домовленостей, які можуть відбуватися негласно, оскільки вони добре всім відомі, але здійснити їх обов'язково потрібно.

Благословення є наступною обрядовою дією, але в структурі сватання вона відсутня, хоча частково момент схвалення проглядається в домовленостях (2.6), однак не виноситься, як окремий епізод. Така ж ситуація виникає під час проведення обряду торочин, коли наречений приводить до обраниці музикантів, однак це позначено як епізод приходів. Епізоди інших обрядів, визначені благословеннями чи обдаруваннями виглядають так:

3. Батьки з іконами й хлібом благословляють наречених (3.5). 6. Усі дії протягом обряду благословляються старостою (—). 7. Наречена дарує сорочку, а наречений – чоботи (7.3 та 7.5).

Тут можемо спостерігати певні прорахунки в створеній структурі: наприклад, у обряді бгання короваю жодного разу не позначено благословення, яке зустрічається безліч разів і тому вважалось, що така дія не є суттєвою. Але дослідження в указаному напрямку дозволяє припустити, що домовленості та благословення є достатньо близькими за характером діями, з тією лише різницею, що на початку обрядового циклу переважають саме домовленості, а в другій його половині більше значення приділяється обдаруванням.

У наступних епізодах, особливо таких суто технічних моментах як приходи й повернення, вказаних прорахунків щодо пропуску важливих епізодів виявляється значно більше. Але спочатку розглянемо епізоди гостин і гулянь:

2. Батьки дівки пригощають сусідів (2.8). 3. Гуляння молоді (3.7). 5. Вечеря й танці в нареченої (5.5). 6. Господарі пригощають коровайниць та інших учасників обряду (6.6). 7. Загальна вечеря з танцями в нареченої (7.7).

Повернення, як складова частина характеру дії, означена приходами й поверненнями, під час побудови структури вважалася суто технічною й не надто важливою, оскільки очевидним є той факт, що, якщо учасники прийшли до місця проведення обряду, то після його закінчення мають повернутися додому. Тому з епізодів п'яти обрядів повернення визначено лише в двох, але воно обов'язково присутнє й у інших трьох епізодах, які необхідно додати до структури:

2. Хтось із помешкання дівки має прийти до житла парубка, щоб повідомити, що дівку засватали (3.1). 3. Наречений уранці повертається додому (3.9). 5. Учасники обряду повертаються до домівок (5.6). 6. Коровайниці після обряду розходяться до власних помешкань (6.7). 7. Наречений і дружок вранці повертаються додому (7.9).

Окрім епізоду в обряді сватання, інші не викликають жодних питань, а вказаний епізод потребує пояснень. Для переходу від обряду сватання до заручин, якщо вони проводилися в різні дні, свати мали повернутися до парубка, а потім до себе додому. А коли обидва обряди проводилися в один вечір, то мав бути хтось (той же сват; парубок, який міг бути присутній на сватанні; інша будь-яка особа), щоб повідомити батьків і родичів парубка та його особисто (якщо він не був присутнім під час сватання), що попередній обряд скінчено й їм необхідно виходити з дому для участі в наступному обряді – заручинах. Таким чином, епізод 3.1 одночасно відображає запросини парубка на заручини й повернення будь-якого учасника попереднього обряду від дівки до парубка.

Що стосується поховальної обрядовості, то на прикладі прологу маємо такий результат:

Помираючий повідомляє домашніх про наближення смерті – домовленості. Запрошують священика, родичів, найближчих сусідів і бабів – запросини. Священик, родичі, сусіди й баби сходяться до помираючого – прихід. Священик здійснює причащення помираючого – творення атрибуту. Помираючому дають у руки громницю – благословення. Учасники обряду після відходу душі повертаються додому – повернення.

Як бачимо, вже перший обряд циклу практично повторює характер дії розглянутих весільних обрядів, хіба що за виключенням епізоду з гостинами та гуляннями, які в даній ситуації є недоречними. Але надалі виявляється, що на похорони не прийнято запрошувати, бо про смерть односельця повідомляє паламар заупокійним дзвоном, а також новина передається через людей, що були присутні під час відходу душі. Однак це стосується всіх інших, але не активних учасників обрядів – священника й церковний причт, кухарок,

копачів і теслярів все ж запрошували; тому така позначка у вигляді окремого епізоду має передувати всім подальшим обрядовим діям.

Зупинимося на побудові трьох обрядів – похорону вдома (3), похованні на кладовищі (4), поминальному обіді (5). Перший із вказаних обряд містить епізоди

з наступним визначенням характеристик обрядової дії: Родичі померлого запрошують священника, кухарок, теслярів, копачів – запросини. Односельці сходяться робити труну й копати яму – прихід. Близькі родичі кладуть тіло в труну й виносять із хати – створення обрядового атрибуту. Тричі стукають домовиною об поріг чи одвірки, оселю осипають житом – домовленості. На кришку домовини кладуть рушник і хліб-сіль – благословення. Односельці супроводжують домовину на кладовище – повернення. По дорозі літня баба роздає коржики й бублики – гостини.

Перед нами та сама універсальна форма обряду, яка зустрічалася у весільному циклі й пролозі циклу поховального. Єдина відмінність полягає в порушенні черговості гостин і повернень. Але попереду маємо ще обряд поховання на кладовищі: Односельці заносять домовину з мерцем на кладовище – прихід. Домовину забивають опускають у яму, копачі встановлюють хрест і вершать могилу – створення обрядового атрибуту. Священик «запечатує» могилу – домовленості. Родичі та односельці кидають по три пригоршні землі – благословення. Учасники обряду повертаються до двору похованого – повернення.

Запросин, як таких, на початку дії немає; вони є в подальшому, але очевидно стосуються вже наступного обряду – поминального обіду. Відсутні також гостини, оскільки вони також відбуваються в указаному наступному обряді: Родичі запрошують присутніх односельців на обід – запросини. З'їдають по три ложки куті – творення обрядового атрибуту. Священик виголошує молитву, після обіду родичі розраховуються з церковним причтом – благословення. Поминальний обід – гостини. Старців пригощають на подвір'ї – домовленості. Учасники обіду повертаються до власних домівок – повернення.

У поминальному обіді також присутні всі складові запропонованої традиційної структури. Дослідження у вказаному напрямку також додало достатньо правок до створеної структури. То ж можна стверджувати, що подальші студіювання структур обрядових циклів будуть лише сприяти їхній стрункості та довершеності.

Тепер можна остаточно констатувати, що формула з + п + а + д + б + г + п дійсно має всі підстави вважатися універсальною структурою чи функцією здійснення будь-якого обряду. Але оскільки досліджувалися саме родинні обряди, виправимося, що зазначена формула є притаманною для будь-якого родинного обряду.

ПОНЯТТЯ «ГЕНДЕР» У СВІТЛІ ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ

У сучасному суспільстві неможливо ставитися до особистості без урахування соціокультурних особливостей статі. З'явився новий категоріальний апарат, що містить терміни з ключовим словом «гендер», які дозволяють більш повно вивчати особистість та її особливості.

Філософи з глибокої давнини намагалися осмислити феномен розподілу людей за ознаками статі та характер відносин між ними. Вже Аристотель у IV столітті до н. е. стверджував ієрархічний погляд на людське суспільство, згідно з яким чоловіки панують і керують, а жінки підкоряються. Неповноцінна раціональність жінки, вважав давньогрецький філософ, давала повне право чоловікам панувати над жіночим тілом. Функція жінки зводилася до природної, біологічної ролі, у той час як чоловіча – до інтелектуально-діяльної... Аристотелівська гендерна теорія була справжньою підпорою нашої цивілізації упродовж віків [3, с.11].

У епоху Античності формується думка про жінку, як про пасивну в своїй основі істоту, до якої не можна підходити так, як до чоловіка. Якщо розглядати чоловіка і жінку, то очевидно, що дисбаланс особистих людських якостей не викликає сумнівів. Тілесно-чуттєва сторона життя пронизує всю жіночу сутність і звільнитися із цієї «в'язниці» не має ніякої можливості. Але ніхто і не ставить перед жінкою такої мети, оскільки американська дослідниця жіночої статі Лінда Ланге, спеціально простежувала зв'язок етики, політики і біології в філософії Аристотеля. Жінка, за Аристотелем, являє собою матерію, на той час коли чоловік – форму або душу. Аристотель, вказує Л. Ланге, вважає жінку різновидністю природної деформації, хоча і постійно має своє місце в природі. Найбільш виразно цю позицію Аристотель висловив в своїй «Політиці» [1, с. 28].

Позиція Аристотеля в трактуванні питання статі була властива для цієї епохи, оскільки, як було зазначено, закономірно поставала із спільного розуміння природи людини того часу.

Своєрідні уявлення знаходимо і в інших грецьких філософів. Так, Платон стверджував, що в майбутньому ідеальному суспільстві обидві статі повинні будуть опанувати одні і ті ж заняття і ремесла. Жінкам навіть доведеться воювати нарівні з чоловіками. У своїй «Державі» він створює ідеальну державу, в якій всупереч звичаям свого часу проголошує тезу про придатність жінок до всіх видів загальнокорисної діяльності, аж до самих вищих форм управління державою. Основою ідеальної держави є справедливість. Вона полягає в тому, щоб кожний громадянин зміг займатися тим, що найбільше відповідає його натурі [4, с. 251].

У середньовічній філософії жіноче ототожнюється з чутливістю, що руйнує внутрішню єдність людського і божественного начала. За Августином, чуттєвість необхідна для усвідомлення людиною її відношення до Бога. Чуттєвість стає гріховною тоді, коли починає домінувати насолода, непідкорене розуму. На думку Августина Блаженного, почуття, яке піддається раціональному контролю і тому постає найбільш гріховним – це сексуальне задоволення, джерелом якого являється жіноче начало.

У схоластиці жіноче поступається в усіх відношеннях чоловічому, але вона має свою функцію, необхідну для реалізації божественного. У філософії Фоми Аквінського наголошується на ролі жінки як помічниці чоловіка, яку вона повинна виконувати відповідно до свого природного призначення. Тобто, людиною для Фоми Аквінського являється чоловік, а жінка – лише засіб для реалізації принципу роду людського і тому не має ніякого самостійного значення.

Також в схоластиці формується уявлення про характер патріархальної влади за аналогією з владою Бога, якій підкорені всі функції індивідів і котра повинна жорстоко карати за всі відхилення від раціонального плану патріарха [2, с. 400].

Епоха Нового часу пов'язана з розглядом відмінностей між характеристиками статі. В якомусь розумінні дякуючи християнській ідеології, яка зрівняла чоловіка і жінку перед Богом, а головним чином, внаслідок гуманістичних настроїв епохи природа жінки переосмислюється в філософії. У ній можна віднайти риси, які мають самостійну цінність. Саме в цей час у філософії й культурі формуються якості маскулінності та фемінності, ідеальні моделі чоловіка та жінки.

Вперше в інтелектуальній історії людства в філософії Просвітництва розглядаються питання про можливості розвитку жіночих інтелектуальних здібностей і про жіночу освіту. В епоху Просвітництва вперше в історії філософії виникають теорії, в яких формуються ідеї жіночої емансипації і здійснюється критика патріархальної ідеології. Серед найбільш відомих філософів цієї епохи найвизначнішим є Ж-Ж. Руссо зі своєю теорією про гендерні ролі виховання, яку він виклав у своїх працях «Юлія, або Нова Елоїза» (1761), «Еміль, або Про виховання» (1762).

У цих працях яскраво виражена ідея про те, що жіноче начало характеризується позитивними якостями, які відсутні у чоловіків. На думку Руссо, позитивна роль жіночого базується на тому, що жінки, маючи іншу чуттєву природу, наділені здібностями подобатися чоловікам, викликаючи у них при цьому кращі людські почуття – любов, співчуття, турботу, а також розвивати чуттєвість і формувати в них естетичний смак. Згідно теорії «природного виховання» Руссо найбільш ефективним засобом самоконтролю є розум, при якому суб'єкт орієнтується не на думки про себе, а на принципи загального морального законодавства, вираженням яких виступає інстанція Загальної Волі. Але, згідно з Руссо, жіночий розум виявляється слабким для того, щоб засвоїти принципи Загальної Волі.

І тільки чоловік може оволодіти принципами Загальної Волі і навчитися виконувати функцію раціонального контролю по відношенню до самого себе.

Оскільки форма самоконтролю засобами розуму недоступна для жінок, вони змушені протягом свого життя весь час звертатися за допомогою до наставника, функцію якого виконує чоловік: спочатку – це батько, а вже потім – її чоловік. Для того, щоб залишатися «природною жінкою» і зберегти свою чуттєвість від шкідливих впливів, жінка повинна в процесі соціалізації перейти із одного будинку (батьківського) в інший (будинок свого чоловіка), де її моральне й інтелектуальне виховання, яке почали батьки, буде продовжене чоловіком-вихователем.

У теорії жіночого виховання Руссо стоїть на патріархальних позиціях, оскільки не дивлячись на визнання позитивної ролі жіночої чуттєвості в культурі він виступає проти жіночої емансипації.

Сучасна гендерна теорія не намагається заперечити відмінності між жінками і чоловіками. Вона засвідчує, що сам факт відмінностей не такий важливий, як важлива їх соціокультурна оцінка й інтерпретація, а також побудова владної системи на основі цих відмінностей.

Гендерна методологія, виявляючи статеві ролі людей в соціумі, свідчить, наскільки ці ролі конструктивні або деструктивні для особистості і суспільства, також засвідчує відмінність в соціокультурному змісті цих ролей, відмінності, котрі не зводяться ні до протиставлення (чоловік – природа, жінка – культура, чоловік – сила, жінка – слабкість).

Фемінність та маскуліність як ідеальні частини цілого доповнюються варіантами способів чоловічої – жіночої субективізації, що відображають прагнення до рівного входження в соціальне життя.

Категорія гендеру пояснює, що включення жіночих досліджень до теоретичних знань не обмежується включенням знань про жінок і досвід жінок в якусь наукову галузь.

Відмінність за ознакою статі не закріплена природою; вона виникає і змінюється разом з культурою. Цей конструкт, як показують сучасні дослідження, включений до історичного процесу розвитку менталітету і суспільства.

Сукупність норм і традицій, яка несе кожній статі узагальнену інформацію про відповідні психосоціальні властивості, називають гендерними ролями. Це – аспекти чоловічого й жіночого, що спричинені як біологічними, так і соціальними чинниками.

Уявлення про відмінності статей і пов'язані з ними норми поведінки, виражаються частіш за все в формі пояснень особливих якостей і обов'язків, переваг і обмежень, властивих жіночій статі. Сутність, природа і призначення чоловіка є лише звуженими рамками специфіки статі.

Проникаючи в різні сфери гуманітарних наук, вбираючи в себе найновіші методологічні розробки, цей підхід прагне перебудувати попередні структури і брати участь у структуруванні нової культурної моделі. Гендерні дослідження спрямовані на вивчення соціальних і культурних концепцій жіночого та чоловічого, а теорія гендеру акцентує увагу не на проблемах

жінок, а на стосунках жінок і чоловіків у суспільстві, на неможливості адекватно розуміти становище жінки в суспільстві без аналізу і розуміння гендерних відносин.

Література

1. Брандт Г.А. Природа женщины / Г.А.Брандт. – Екатеринбург: Гуманитарный университет, 2000. – 178 с.

2. Жеребкина И. Введение в гендерные исследования / [Под ред. И. Жеребкиной]. – Харьков: ХЦГИ; Санкт-Петербург: Издательство «Алетейя», 2001. – Часть 1. – 708 с.

3. Зборовська Н.В. На карнавалі мертвих поцілунків (Феміністичні роздуми) /Н.В.Зборовська. – Львів: Літопис, 1999. – 336 с.

4. Платон Соинени.: В 3-х т./Платон. – Т.3 – М.: Мысль, 1971. – Ч.1. – С. 89 – 454.

УДК 379.8:656.835.91

С. Є. Орехова
/ Україна /

ФИЛАТЕЛИЯ – УВЛЕЧЕНИЕ ДЛЯ ЖЕНЩИН

Интересных событий в увлекательном мире филателии множество. Это истории и факты о создании первых марок разных стран мира, их разновидностях и способах печати, о существовании фальшивых марках и многое другое.

Сбор, хранение, а главное, изучение знаков почтовой оплаты как вид коллекционирования возник с момента выпуска первой в мире почтовой марки «Penny Black» в мае 1840 г. в Великобритании [3, с. 13].

Безусловно, в истории филателии существуют версии о первых коллекционерах, так по одним данным парижский гравёр Мансен стал первым собирателем выходящих в свет марок, по второй версии первым филателістом считается британский служащий музея Джон Эдвард Грей. Как бы там ни было, филателия стала одним из самых популярных видов коллекционирования. Филателия во многом близка к искусству, и не только потому, что в марках с большой полнотой отражена история искусства всех времен и народов, но и потому, что филателия воспитывает эстетические вкусы.

В мире насчитывается миллионы зарегистрированных филателістов. Мир филателістов, является многокультурным обществом. Из числа известных людей, увлекавшихся этим видом коллекционирования, правители, политики, военные, писатели, драматурги:

– Карл Генрих Маркс – немецкий философ, экономист, политический журналист;

– принц Альфред Эрнест Альберт – герцог Единбургский, сын королевы Великобритании Виктории;

– Энрико Карузо – итальянский певец (тенор);

- Франклин Делано Рузвельт – 32-й президент США, одна из центральных фигур мировых событий первой половины XX века;
- король Испании Альфонс XIII де Бурбон;
- Джавахарлал Неру – один из самых видных политических деятелей мира, 1-й Премьер-министр Индии;
- Александр III Александрович Романов – Император Всероссийский, Царь Польский и Великий Князь Финляндский;
- Николай II Александрович Романов – Император Всероссийский, Царь Польский и Великий Князь Финляндский;
- Иван Петрович Павлов – русский ученый, первый русский нобелевский лауреат, физиолог;
- Антон Павлович Чехов – русский писатель, общепризнанный классик мировой литературы, по профессии врач, почетный академик Императорской Академии наук по Разряду изящной словесности, один из самых известных драматургов мира;
- Валерий Яковлевич Брюсов – русский поэт, прозаик, драматург, переводчик, литературовед, литературный критик и историк;
- Александр Александрович Блок – русский поэт, классик русской литературы XX ст., один из величайших поэтов России.

Можно было бы утверждать, что филателия – увлечение для мужчин, однако это не так. На первой почтовой марке изображен портрет королевы Соединенного Королевства Великобритании и Ирландии Виктории, а ведь она же и стала известным филателистом в мире. Королева Елизавета II с молодых лет увлечена филателией. В Букингемском дворце храниться известная «Королевская филателистическая коллекция».

В Европе юной собирательницей почтовых марок была дочь немецкого философа, экономиста Карла Маркса – Элеонора Маркс.

Одной из увлеченных филателистов в Российской империи была Анна Григорьевна Сниткина, жена писателя Федора Михайловича Достоевского [4, с. 11].

Анна Григорьевна Достоевская урожденная Сниткина, родилась 30 августа (11 сентября) 1846 г. в Санкт-Петербурге, в семье чиновника Григория Ивановича Сниткина. Получив образование, стала профессиональной стенографисткой. Анна Григорьевна известна как друг, соратник, личный помощник писателя – Федора Михайловича Достоевского, его супруга и мемуаристка, публикатор творческого наследия писателя. В 1866 г. в качестве стенографистки-переписчицы, участвовала в подготовке к печати романа «Игрок». Анне Григорьевне Достоевский посвятил последний роман «Братья Карамазовы» (1880 г.). В 1906 г. Анна Григорьевна составила и издала «Библиографический указатель сочинений и произведений искусств, относящихся к жизни и деятельности Достоевского» и каталог «Музей памяти Достоевского в императорском Российском историческом музее имени Александра III в Москве, 1846–1903 гг».. Ее книги «Дневник

А. Г. Достоевской 1867 год» (опубликована в 1923 г.) и «Воспоминания А. Г. Достоевской» (опубликована в 1925 г.) [1; 2].

Начало коллекции почтовых марок было осуществлено Анной Григорьевной в 1867 г., в Дрездене. Поводом для этого послужил спор с Федором Михайловичем о женском характере: «Очень меня возмущало в моём муже то, что он отвергал в женщинах моего поколения какую-либо выдержку характера, какое-нибудь упорное и продолжительное стремление к достижению намеченной цели. <..Этот спор меня почему-то раззадорил, и я объявила мужу, что на своём личном примере докажу ему, что женщина годами может преследовать привлекающую её внимание идею. А так как в настоящую минуту <...> никакой большой задачи я пред собой не вижу, то начну хоть с занятия, только что тобою указанного, и с сегодняшнего дня стану собирать марки. Сказано – сделано. Я затащила Фёдора Михайловича в первый попавшийся магазин письменных принадлежностей и купила («на свои деньги») дешёвенький альбом для наклеивания марок. Дома я тотчас слепила марки с полученных трёх-четырёх писем из России и тем положила начало коллекции. Наша хозяйка, узнав о моем намерении, порылась между письмами и дала мне несколько старинных Турн-Таксис и Саксонского Королевства. Так началось мое собирание почтовых марок, и оно продолжается уже сорок девять лет... От времени до времени я хвалилась перед мужем количеством прибавлявшихся марок, и он иногда посмеивался над этой моей слабостью» [2, с. 154]. Коллекцию почтовых марок Анна Григорьевна пополняла всю жизнь. Дальнейшая судьба этой коллекции не известна, как известно «рукописи не горят», как и коллекции не исчезают навсегда и бесследно.

В завершении, филателия как совокупность фундаментальных научных предметов, представлений и терминов, принимаемая и разделяемая всемирным сообществом и объединяющая большинство его членов, интересна именно с точки зрения представления истории, изучение которой является парадигмой времени, обеспечивающей преемственность сохранения культурных ценностей и развития научного творчества и мужчин, и женщин всех возрастов и профессий. Меж тем, история филателии хранит имена известных женщин коллекционеров, оставивших свой след в коллекционировании знаков почтовой оплаты, а также ждет своих современниц.

Литература

1. Достоевская А.Г. Дневник 1867 года / изд. подг. С.В. Житомирская. – М.: Наука, 1993. – 454 с.
2. Достоевская А. Г. Воспоминания / Вступ. статья, подгот. текста и примеч. С.В. Белова И В.А. Туниманова – М.: Правда, 1987. – 544 с.
3. Левітас Й. Я., Басюк В. М. Все про марки / Й. Я. Левітас, В.М. Басюк. – К.: Реклама, 1975. – 240 с.
4. Мазур П. Кто был первым филателистом? // Филателия СССР. – 1974. – № 9 (98). – С. 11.

ЧИ Є СОЦІАЛЬНЕ РОЗМАЇТТЯ ПРОБЛЕМОЮ?

Саме питання є, на наш погляд, риторичним, оскільки соціальне розмаїття завжди сприймається як проблема, що виникає внаслідок достатніх підстав і достанього почуття близькості, спорідненості, згуртованості. Але в цій доповіді ми маємо лише окреслити певні горизонти філософської рецепції проблеми соціального розмаїття, відволікаючись від фактів розмаїтості стилів життя, уподобань, споживання та виробництва, сконцетрувавши увагу на питанні як мислити розмаїття і що заважає мислити і сприймати розмаїття, і в якому випадку рецепція соціального розмаїття є новітньою, а не наслідуює упередженному погляду на майбутнє.

Існує кілька вимірів філософського розуміння проблеми розмаїття та соціального розмаїття – зокрема. Зв'язок розмаїття з почуттями, на наш погляд, визначається від самої першої філософської проблеми, яка у підручниках з філософії та історичні огляди філософствування подається як проблема першоначала. Філософи прагнули до того, щоби звести розмаїття всього змісту спостережень, від множини астрономічних явищ, основних із яких є рух нібесних тіл, до спотсереження того змісту почуттів, яка уособлювалась в релігійній свідомості греків образом Еросу, до одного певного поняття. Ці поняття, як відомо були спочатку, поняттями космогонічними. В них уявлення відображало закономірності тих явищ, які зазвичай сприймаються людьми в залежності від умов спостереження і пов'язуються із календарними явищами. Втім творення філософії Фалесом із Мілету ознаменовано важливим відкриттям, яке йому більш вродібно приписується, хоча саме воно знаменує, на наш погляд, початок нового способу розуміння. Такого розуміння дійсності, яке після еволюції, що тривала понад дві тисячі років перетвориться на наукове розуміння світу. Як свідчать античні письменники, серед них не тільки філософи, а й Геродот, за звичай його збуть батьком історії, Фалес передбачив сонячне затемнення. Якщо порівнювати еволюцію наукової думки із природною еволюцією, то остання вимірюється довготривалим процесом відбору, еволюція людського розуміння у порівнянні з еволюцією природних форм життя є лише миттю. І причина такої незрівнності думки з реальністю знаходиться, вважаємо, у площині людського існування, а саме у факті смертності людини та обмеженості всього, що пов'язується з умовами людського існування. Відтак, і витoki філософських критик соціального розмаїття слід шукати у розуміння людського життя.

Без сумніву можна запропонувати різні сторони бачення цієї проблематики, соціального розмаїття, але у даному випадку варто наголосити, що важливе методологічне оперття у тому, що відбулося у перших грецьких філософів, від Фалеса і до розпочатої

софістами і Сократом, інтелектуальної дискусії про межі освітньої діяльності в суспільстві, дає запропонована Карлом Поппером точка зору, яку він дутально виклав у вісесвітньому соціально-філософському бестселері «Відкрите суспільство та його вороги» (The Open Society and Its Enemies, 1945, Sir Karl Raimund Popper). Вважаємо, що основним об'єктом філософської критики соціальних установ був демократичний порядок. Взагалі така точка зору має суперечити, скажімо, енциклопедичній версії філософії, відповідно до якої філософське розуміння через критику розмаїття відображає контекст раціоналізації знань та організації суспільства. На наш, погляд це певною мірою слід вважати просвітницькою ілюзією щодо філософії як запоруки людського поступу. На нашу думку, філософське розуміння складніше, ніж просвітницька апологія філософії як форми знання, спрямованого проти пересудів і забобонів, утверджуваних ерлгійною свідомістю. Більш того, беручи до уваги протуповість традиції філософської соціальної критики, яка була представлена у вченнях піфагорійців, Геркліта, а зрештою, так би мовити, «освячена» у роботах Платона, слід зазначити, що ранній філософський раціоналізм знаходиться в антитечному відношенні до грецької політеїстичної традиції, яка походила із презумпції множинної реальності божественної влади над світом. Саме політеїзм посприяв, на наш погляд, становленню демократії. Демократична влада античних полісів, театр, філософія, все те, що Ернест Ренан називає «грецьким чудом», а вслід за ним інтелектуали двадцятого сторіччя називають фундаментом європейської культури соціального життя. Варто зазначити, що до прямої критики політеїстичної культури світосприйняття філософія вдалася лише після Платона. І серед основних наслідків культивування цього інтелектуального критицизму для соціально-філософської традиції важливим кроком є генеза традицій соціального утопізму. В свою чергу, просвітницькою ілюзією щодо філософського розуміння породжується сучасний або модерний соціальний утопізм.

Сутність модерного соціального утопізму складається з герероїзації політичної історії греків і римлян, творення секулярної релігійності (цей феномен модерної соціальної теорії позначив, чи нне першим, Раймон Арон), а також домінуванні концепції національної держави, яка утверджується в новітньому світі дискурсами ідентичності. Останній факт є парадоксальним, оскільки у своїх витоках націоналістичні культури та ідеології засновуються на критиках локального розмаїття, а національна держава представляється засобом збирання відмінних між собою локусів в одне ціле. Принаймні, творення національних держав на європейському континенті, в Ірландії, а також утвердження європейської соціально-політичної культури від найближчих до західної Європи регіонів Сереземномор'я до Африки і обох Америк, північної, південної, засвідчує процес універсалізації культурного розмаїття на інституційному рівні. Гадаємо, що «трьома», так би мовити, «китами», європейського типу державності є казарми, театри, школи, які мають управлятися бюрократією, зосередженою в адміністративному центрі. Експансіонізм європейських

держав дозволяє стверджувати, що вироблені національною бюрократією стандарти управління, представниками правлячих класів європейських країн вважались універсальними. Проблема, на нашу думку, полягає в тому, що традиції легітимації європейської національної легітимації – з одного боку, та традиція демократії, яка зародилась у східному Середземномор'ї та стала основою розвитку європейської культури – з іншого, прийшли до суперечності. Європейська національна бюрократія не є універсальною, вона поступається силою і вагою системам управління транснаціональними корпораціями, здатним до самоорганізації глобальним фінансовим ринкам, глобальним центрам інновацій, а також деспотизму, традиціоналізму, популізму політичних режимів, які використовують більшість задля того, щоби нав'язувати суспільству в цілому не тільки утопічні візії майбуття, а й заперечення соціальної реальності. Отже, інтелектуальна критика соціального розмаїття, джерела якої простежуються до доби ранньої грецької філософії, соціальний утопізм, породжений ілюзорним ставленням Просвітництва до філософії, універсалізм національних бюрократій європейського типу, в новітньому світі доповнюється архаїчними формами розуміння соціального життя на основі ідентитарних дискурсів та новітньої міфології спільності, яка репрезентується суспільству масовою культурою, освітою та споживанням. Відтак, основними, на наш погляд, розуміння природи соціального розмаїття, його природи, специфічних меж і перваг, які воно надає суспільству, а також філософсько-історичної рецепції його критик є важливою запорукою того, щоби проблеми соціального розмаїття не вирішувалися в дусі «стирляни в нічному кулбі в Орландо» (якщо Вам ця подія не відома, то рекомендую особисто познайомитись із новітніми проблемами соціального життя за допомогою Google).

СЕКЦІЯ VI ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУТІВ: БІБЛІОТЕКИ, АРХІВИ, МУЗЕЇ

УДК 930.251:004

О. В. Кригіна
/ Україна /

ОЦИФРОВУВАННЯ ДОКУМЕНТІВ ЯК НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ АРХІВНИХ УСТАНОВ

Державні архіви є основною ланкою системи архівних установ України, що забезпечують збереження, примноження й використання важливої складової частини вітчизняної і світової культурної спадщини та інформаційних ресурсів, сприяють формуванню національної самосвідомості українського народу. Архівні документи є найважливішим джерелом достовірної інформації з різних аспектів розвитку суспільства, до яких постійно звертаються як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники, а також науковці та пересічні громадяни [4]. Сучасне

позиціонування архівів пов'язано з посиленням тенденцій суспільного, інформаційно-комунікативного та культурного значення архівної діяльності. Головним напрямком діяльності архівних установ є забезпечення збереженості Національного архівного фонду України (НАФ), важливої частини історико-культурної спадщини українського народу. Сучасний етап розвитку архівних установ характеризується впровадженням інформаційних цифрових технологій для збереження світової спадщини. Важливого значення набуває питання щодо оцифрування архівних документів, яке є одним із пріоритетних напрямків діяльності архівних установ [1].

Пріоритетним напрямком діяльності Державної архівної служби України та архівних установ у 2018 році було визначено оцифрування (цифровізація) архівних документів. Основна мета реалізації зазначеного напрямку полягала у максимально ефективному забезпеченні інформаційних потреб громадян, суспільства і держави за рахунок впровадження цифрових технологій, створення сприятливих правових умов для роботи з електронними документами, їх архівного зберігання, забезпечення технологічних умов для оцифрування документів НАФ, централізованого зберігання цифрових копій документів НАФ, надання доступу за допомогою мережі Інтернет до цифрових копій документів НАФ [5].

Цифровізація має певні переваги, зокрема, забезпечує відкритий доступ до інформації, збереження та поширення культурного надбання, створення національних цифрових проєктів, створення позитивного іміджу архіву та країни в цілому. Не менш важливим є також створення історичних медіаархівів, адже фотографії, плівки й записи, що руйнуються з часом, після оцифрування набувають якщо не вічності, то хоча б витривалості перед обличчям часу. Крім того, цифрові копії, представлені в мережі Інтернет стають доступними для широкого загалу. Оцифрування документів архівними установами як спосіб копіювання, масово застосовують з початку ХХІ ст. Світова тенденція, що сьогодні активно підтримується фінансово, – це створення цифрової архівної спадщини. Багато архівних служб світу вже оцифрували значну кількість архівних документів. Отже на часі – оцифрування документів НАФ України, яке слід розглядати як стратегію забезпечення збереженості документів, за допомогою розширення доступу до них в іншому форматі. Водночас широкий доступ до документів українських архівів актуалізував питання обмеження користування оригіналами шляхом створення з них копій.

Застосовуючи технологію оцифровки документів, вдається успішно вирішувати певні завдання щодо архівного зберігання документів. Оцифрування документів підвищує рівень доступу до документів незалежно від місцезнаходження дослідника, а також надає можливість звернення до архівних документів неодноразово і цілодобово, що збільшить кількість споживачів оцифрованої інформації та забезпечить популяризацію архівних фондів. Крім того, оцифрування підвищує рівень збереження

оригіналів, адже дозволяє створювати страхові копії документів, що сприяє збереженню рідкісних документів. Створення цифрових копій документів має певні переваги: зручність та швидкість копіювання документа або його частини без втрати якості; можливість доступу користувачів до документів, оригінали яких знаходяться в незадовільному стані і не видаються на запити, створення віртуальних експозицій архівних документів; можливість необмеженого тиражування копій; простота та зручність організації доступу користувачів до інформації; можливість збереження первинного вигляду оригіналу документа за умови оцифрування в кольорі з достатньою роздільною здатністю; можливість тривалого зберігання цифрової копії за умови перенесення на нові фізичні носії інформації [6].

Слід також зазначити, що незважаючи на очевидні переваги використання на практиці методу оцифрування архівних документів, наявні певні проблеми, пов'язані з реалізацією цього напрямку. Головною проблемою щодо оцифрування архівних документів є обмеженість фінансового та матеріально-технічного забезпечення архівних установ, відсутність спеціального обладнання для оцифрування архівних документів, часта зміна технічної та програмної бази у світовому комп'ютерному виробництві, механічне навантаження на палітурку документа, вплив світла та температури в процесі сканування (якщо використовується невідповідне обладнання), зберігання цифрових копій документів і забезпечення приймання на зберігання електронних документів, незабезпеченість ефективного та зручного доступу до інформаційних ресурсів, захисту та надійного зберігання цифрової інформації [5]. Також слід зазначити, що для ефективної реалізації проекту цифровізації архівних ресурсів, важливо вирішити весь комплекс проблем, пов'язаних з оцифруванням документів.

Таким чином, архівні установи є сховищами багатовікового досвіду суспільства, діяльність яких щодо збереженості та наданні у користування архівної інформації, що здійснюється за допомогою використання сучасних технологій, зокрема, оцифрування, є важливою не тільки для науковців, але й для пересічних громадян та всіх зацікавлених історією.

Література

1. Бюлетень Галузевого центру науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства. Вип. 1 (27) / Держ. арх. служба України, Укр. наук-дослід. ін-т арх. справи та документознавства, Галуз. центр наук-техн. інформації з арх. справи та документознавства – Київ, 2017. – 92 с.

2. Левченко Л.Л. Оцифрування описів фондів у держархіві Миколаївської області: здобутки, проблеми, перспективи. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://chmnu.edu.ua/vidbuvsya-mizhnarodnij-kruglij-stil-na-temu-otsifruvannya-dokumentiv-natsionalnogo-arhivnogo-fondu-yak-prioritetnij-napryam-tsifrovizatsiyi-natsionalnih-arhiviv-problemi-ta-perspektivi/>

3. Основні правила роботи державних архівів України / Держкомархів України. – К., 2004.

4. Про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2017 р. та пріоритети Укрдержархіву на 2018 р. – Електронний ресурс. – Режим доступу: https://archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_1_2018/2.pdf

5. Стрюкова Е.П. Оцифровка архивных документов: направления и проблемы реализации // Документ. Архив. История. Современность: материалы IV Международной научно-практической конференции, посвященной 20-летию подготовки документоведов в Уральском федеральном университете. – Екатеринбург: Изд-во УрФУ, 2012. – С. 172–175.

6. Філіппова Л. Я. Цифрові архіви в сучасному суспільстві: термінологічний та змістовний аспект / Л.Я. Філіппова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія: наук. журн. – Київ, 2018. - № 2. – С. 6-11

УДК 930.251:004

Ю. А. Переверзева
/ Республіка Білорусь /

**ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ БИБЛИОТЕКИ:
ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
БИБЛИОТЕКАРЕЙ-БИБЛИОГРАФОВ
КАК ИНВЕСТИЦИЯ В УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ**

В профессиональном развитии персонала библиотек важнейшим средством является дополнительное профессиональное образование (далее – ДПО), направленное на непрерывное повышение квалификации и профессиональную переподготовку специалистов и руководителей. Учитывая, что библиотеки являются неотъемлемой частью социально-экономического сегмента общества и вносят вклад в его многоаспектное развитие, нужно отметить, что только профессионально компетентный специалист может правильно и эффективно работать на удовлетворение человеческих потребностей в информации и знании. К тому же, библиотечная отрасль, обеспечивает информационную стабильность общества, в том числе, путём задействования в реализации Государственных программ («Электронная Беларусь», «Государственной программы возрождения и развития села на 2005-2010 гг.», «Культура Беларуси» (2011-2015 гг., 2016–2020 гг.), «Образование и молодежная политика» (2016-2020 гг.)), Концепции информатизации системы образования Республики Беларусь на период до 2020 года, Целей устойчивого развития и др., что возможно при наличии в библиотеках устойчивого кадрового состава библиотечных специалистов, соответствующих определённому квалификационному уровню. Следовательно, участие библиотекарей-библиографов в мероприятиях ДПО можно рассматривать в контексте

вложения инвестиций в обученный, профессионально грамотный персонал, создающий человеческий капитал учреждения.

Библиотекари-библиографы как субъекты профессиональной деятельности в библиотеке с позиции практического опыта и перспективы участия в мероприятиях ДПО, могут рассматриваться: как персонифицированный результат образовательного процесса учреждения высшего образования – специалисты, получившие возможность гарантированного трудоустройства по полученной специальности с возможностью продуктивного применения на рабочем месте имеющихся компетенций, нацеленности на профессиональный рост и достижение профессиональной успешности на высокотехнологичном информационном рынке; как носители индивидуальных и коллективных профессиональных знаний и опыта; как профессионалы-производители библиотечно-информационных продуктов и услуг, отвечающих требованиям времени; как ресурс управления, ориентированный на достижение высокого уровня профессионального мастерства и соответствующего выполнения служебных обязанностей.

Библиотечные специалисты, умеющие управлять информацией (данными), систематизировать знания, исследовать любую предметную область, интерпретировать контекст документов, работают на уровне метазнаний [5, с. 6–7], содействуя своевременному и эффективному профильному и социокультурному развитию индивидов, коллективов, организаций, отраслей. При этом они сами нуждаются в постоянном обновлении базовых, специальных, функциональных знаний и умений, что на данном этапе развития ДПО в библиотечной сфере можно реализовать путём участия в образовательных программах повышения квалификации и переподготовки руководящих работников и специалистов библиотек, трудящихся в организациях сети Министерства культуры Республики Беларусь, сети Министерства образования Республики Беларусь, сетях библиотек других министерств и ведомств страны.

В условиях цифровой реальности несколько изменяется содержание и функционал библиотечной деятельности, медиа технологии воздействуют на общественно-профессиональные взаимоотношения в библиотечной сфере, поэтому, при разработке обучающих мероприятий ДПО, полагаем, надо учитывать, что:

- документально-коммуникационный комплекс, включающий в себя библиотековедение, библиографоведение и книговедение, представляет собой трансдисциплинарный объект, исследование которого требует привлечения знаний из разных дисциплинарных областей, и, что в настоящее время дисциплины данного комплекса исследуются с помощью когнитологического, синергетического, культурологического, ноосферно-прогностического методов [2, с. 6–7];

- способствуя своевременному выявлению и выполнению информационных запросов в производственной и внепроизводственной

подсистемах жизнедеятельности людей, современная библиотека организует формирование и использование информационного контента с учётом максимально возможной интеграции традиционных и электронных информационных ресурсов в библиотечном обслуживании пользователей, а также предоставляет возможность использования информационно-телекоммуникационных сетей для обеспечения работы потребителей информации с электронными документами сетевого распространения. Сегодня это касается и публичных и специальных библиотек, поскольку первые призваны удовлетворять универсальные информационные потребности пользователей, а вторые – информационные потребности пользователей, связанные с профессиональной деятельностью (производственные библиотеки), образовательной деятельностью (библиотеки учреждений образования), научной деятельностью (научные библиотеки), иной специальной деятельностью;

○ в настоящее время «для многих исследователей очевидной является связь профессиональных знаний сотрудников с эффективной работой организации, её конкурентоспособностью в определённой сфере экономики» [4]. Следовательно, работник библиотеки, обладающий институциональной памятью, которая «позволяет хранить и использовать профессиональный опыт, накопленный сотрудниками, в структурированном виде» [4], важен как саморазвивающаяся личность и профессионал, имеющий мотивацию деятельности и обеспечивающий высокую производительность труда, дающую долгосрочные результаты;

○ проблема профессиональной обеспеченности библиотек специалистами

и их непрерывное образование как условие успешного инновационного развития обуславливаются факторами и обстоятельствами, ставшими общими для субъектов хозяйствования разных отраслей с одной стороны и специфическими особенностями библиотечной отрасли с другой.

Общие характеризуются современными тенденциями и процессами становления экономики знаний, что предполагает повышение наукоёмкости производства, увеличение роли образования и применение информационных и цифровых технологий в достижении инновационной активности [3]; получением интеллектуальным капиталом статуса ведущего фактора инновационного развития, при этом, эффективность и качество его формирования зависят от специфики управления персоналом, которой на данном этапе свойственны черты HR-менеджмента [6]; наличием стратегии управления подготовкой кадров и обеспечением условий для развития персонала [1]. Специфические проявляются посредством параметров, условий функционирования и развития отдельных библиотек и библиотечных сетей, к первоочередным из которых можно отнести ведомственную принадлежность, юридический статус и организационную структуру, стиль управления, количество и категории пользователей, количество и содержание информационных запросов, объём библиотечного фонда, статусность социально-профессиональной группы и пр.

ДПО это инвестиция в формирование и развитие производственно-технологических, социокультурных, научно-методических, научно-исследовательских, педагогических, организационно-управленческих компетенций; содействие достижению работником качественного профессионального состояния специалиста, профессионала или мастера. Как долгосрочная инвестиция в человеческий капитал ДПО связано с всесторонним развитием личности библиотекаря-библиографа, с высоким уровнем овладения профессией и карьерным ростом, с возможностью самостоятельного выполнения служебных задач разной сложности и принятия ответственности за результат работы; способствует его признанию в профессиональном сообществе.

Литература

1. Авдей, О. В. Формирование образовательной среды в инновационной экономике [Электронный ресурс] / О. В. Авдей. – Режим доступа : <http://elib.bsu.by/handle/123456789/219362>. – Дата доступа : 08.08.2019.

2. Вохрышева, М. Г. Тенденция к интегративности методологии библиотекведения, библиографоведения и книговедения / М. Г. Вохрышева // Библиография. – 2019. – №4 – С.3–13.

4. Лис, П. А. Кластерный подход как инструмент развития экономики знаний / П. А. Лис, В. И. Слиж // Развитие информации и государственной системы научно-технической информации : РИНТИ-2018 : докл. XVII Междунар. конф., Минск, 20 сент. 2018 г. / Объед. ин-т проблем информатики НАН Беларуси ; науч. ред.: А. В. Тузиков, Р. Б. Григянец, В. Н. Венгеров. – Минск, 2018. – С. 195–199.

6. Оргинец, О. Н. Профессиональные знания как ресурс формирования и развития институциональной памяти в органах государственной власти [Электронный ресурс] : [по состоянию на 23.06.2016 г.] / Д. М. Крупский // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2019.

7. Парамонова, И. Е. Модели компетенций для сотрудников специальных библиотек: зарубежный опыт / И. Е. Парамонова // Науч. и техн. б-ки. – 2019. – №7 – С.3–13.

8. Пузиков, В. В. Направления и условия формирования эффективного HR-менеджмента как фактора инновационного развития [Электронный ресурс] / В. В. Пузиков. – Режим доступа : <http://elib.bsu.by/handle/123456789/219408>. – Дата доступа : 08.08.2019.

УДК 021.1

С. С. Хрущ
/ Україна /

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ІНСТИТУТУ

Культура відображає нашу сутність і формує нашу самосвідомість. Сталий розвиток без культури неможливий. У вересні 2015 року

Генеральна Асамблея ООН прийняла «Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року», що включає 17 амбітних універсальних цілей для перетворення нашого світу.

ЮНЕСКО забезпечує включення культурної складової в більшість Цілей сталого розвитку (ЦСР), що стосуються, в тому числі, якісної освіти, сталого розвитку міст, екології, економічного зростання, стійких моделей споживання і виробництва, побудови мирних і інклюзивних товариств, гендерної рівності та продовольчої безпеки. Як в сфері охорони культурної спадщини, так і в області культурних і творчих індустрій, культура є одночасно необхідною умовою і рушійною силою економічного, соціального та екологічного аспекту сталого розвитку.

Діяльність ЮНЕСКО в області заохочення культурного розмаїття, а також Конвенції ЮНЕСКО в сфері культури є ключовими факторами успішної реалізації Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року [4].

15 вересня 2017 року – Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). У доповіді представлені результати адаптації 17 глобальних ЦСР з урахуванням специфіки національного розвитку. Національну доповідь було підготовлено Міністерством економічного розвитку та торгівлі України за координації Наталі Горшкової. Доповідь було затверджено Міжвідомчою робочою групою високого рівня з питань організації процесу впровадження ЦСР в Україні під головуванням Першого віце-прем'єр-міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України Степана Кубіва та Координатора з гуманітарних питань, Координатора системи ООН в Україні, Постійного представника Програми Розвитку ООН в Україні Ніла Вокера.

Завдяки накопиченню знань і нарощуванню емпіричного матеріалу стосовно реалізації концепції сталого розвитку в європейських країнах з'явилося і розуміння необхідності управління його процесами. Пошуком можливих механізмів та інструментів реалізації процесів сталого розвитку стали займатись науковці та практики в усіх прогресивних країнах світу. Такий пошук здійснюється і в Україні з розумінням необхідності пріоритетного вирішення проблем сталого розвитку та здійснення різних заходів, спрямованих на його забезпечення. Однак, позитивна динаміка цього швидкого й інтегрованого процесу поки відсутня [7, с. 3].

Сталий розвиток, як процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умов збереження і поетапного відновлення цілісності природничого середовища, створення можливостей для рівноваги між його потенціалом і потребами людей усіх поколінь, неможливий без інновацій, спрямованих на усунення існуючих дисбалансів в усіх сферах. Програму розвитку інновацій як комплекс локалізованих у часі й просторі конкретних несуперечливих заходів, орієнтованих на досягнення якісно і кількісно оцінених показників

розвитку, визначено однією зі складових в рамках реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [8, с.38].

Суттєва проблема сталого розвитку спостерігається в соціокультурному просторі, а саме у розвитку бібліотечної галузі, стані її інноваційної діяльності та адаптації до умов цифрової культури.

«Орієнтація на «життя в цифрі» уже стала для бібліотечної сфери стратегічно важливим вибором. Проте бібліотеку цифрової епохи не слід уявляти однобічно – тільки як збір, обробку, використання електронних ресурсів, місце виходу в Інтернет... Бібліотека, яка хоче відповідати вимогам плюралістичного суспільства, має поєднувати, гармонізувати в собі всі види інформаційних ресурсів на всіх видах носіїв інформації... У цифровому середовищі бібліотека зможе повноцінно функціонувати, якщо вона сама буде цифровізованим цілим, а бібліотекар стане інформацією знавцем», – вважає почесний генеральний директор бібліотеки ім. Вернадського Олексій Онищенко [6].

Упровадження новітніх електронних технологій дає змогу реалізувати комплексний підхід до вирішення інформаційних завдань. Користувач може отримати повний комплект різноманітних інформаційних матеріалів, у тому числі й інтернет-ресурси, а також консалтингові послуги. Бібліотеки сьогодні усвідомили свою роль навігаторів у безмежному масиві інформації, що вигідно відрізняє їх від інших комунікативних суспільних структур. Їхнє місце й значення можна охарактеризувати за такими критеріями:

- технологічний – інформаційна технологія широко застосовується в бібліотечних установах, у системі організації надання послуг;
- соціальний – інформаційні послуги бібліотек виступають важливим стимулятором зміни якості життя, формується й утверджується «інформаційна свідомість» при широкому доступі до інформації;
- економічний – інформація становить ключовий фактор в економіці як ресурс, послуги, товар, джерела доданої вартості та зайнятості;
- політичний – свобода доступу до отримання інформації веде до розуміння політичного процесу, який відзначається зростаючою участю й консенсусом між різними класами та соціальними прошарками населення;
- культурний – визнання культурної цінності наданої бібліотекою інформації сприяє утвердженню інформаційних цінностей в інтересах розвитку окремого індивіда й суспільства в цілому. [3 с.43-47].

Бібліотечні, архівні, музейні та інші центри зберігання інформаційних ресурсів удосконалюють роботу, пов'язану з введенням в обіг дедалі більш широких пластів своїх інформаційних фондів у середовищі потенційних користувачів, започатковують різноманітні форми реферативної продукції. Сайти провідних бібліотек сьогодні все ширше використовують зображувальні можливості нових технологій для ілюстрування поширюваної мистецтвознавчої інформації, організації навколо неї інтерактивних форм роботи серед зацікавлених користувачів.

Поступово в сучасній інформаційній сфері здійснюється модернізація центрів збереження і використання інформаційних ресурсів розвитку, а також

розвитку технологій вдосконалення системи соціальних інформаційних комунікацій. Відповідно, сьогодні в бібліотечних та інших інформаційних центрах провадиться робота по оцифруванню інформації, в тому числі й художньої на паперових та інших носіях, створюється можливість використання комп'ютерних методів управління інформацією, можливості оперативної доставки її користувачу з допомогою електронних комунікацій [1].

У зв'язку з тим, що створення та опікування цифровими колекціями стало одним з основних напрямів діяльності сучасних бібліотек, бібліотечні спеціалісти мають освоїти цілий комплекс компетентностей, пов'язаних з цифровим кураторством:

- документальні інформаційні системи та системи управління цифровими колекціями;
- цифрове обладнання для оцифрування документів;
- носії інформації для збереження великих обсягів даних;
- стандарти опису цифрових об'єктів (метадані: адміністративні, технічні, описові);
- оперування теками та файлами;
- цифрове опрацювання зображень;
- розпізнавання та розмітка текстів;
- характеристики та засоби перетворення форматів цифрових об'єктів;
- засоби та протоколи передавання даних (FTP, електронна пошта, месенджери тощо);
- архівування та публікація цифрових даних;
- контент менеджмент матеріалів сайту;
- підготовка віртуальних виставок;
- авторське право у цифровому середовищі;
- моніторинг використання та статистичний аналіз цифрових ресурсів;
- популяризація цифрових проєктів у соціальних мережах.

Фахівці наукових бібліотек, на додаток до вже зазначених компетентностей, ще мають освоїти цілий комплекс знань, пов'язаних зі зміною цифрової наукової комунікації (digital scientific communication): сучасні методи пошуку наукової інформації, індекси цитування та інші наукометричні показники, бібліографічні стандарти наукового цитування, стандарти метаданих наукових публікацій та їх цифрові ідентифікатори, підтримка сайтів наукових журналів та інституційних репозитаріїв, системи антиплагіату, створення інформаційних профілів науковців та наукових установ тощо. Такий комплекс навичок та нових знань потребує серйозного підходу до підготовки відповідних бібліотечних спеціалістів. Підготовка бібліотечних цифрових кураторів має бути системним процесом, що враховує навчання спеціалістів установ національної пам'яті всім необхідним цифровим

компетентностям та організацію процесу постійного перенавчання, у зв'язку зі швидкою зміною цифрових технологій [5].

Коло розглянутих питань обумовлює необхідність подальшого всебічного й поглибленого вивчення та детального опрацювання наступних проблемних питань бібліотечної галузі:

- створення і функціонування творчих лабораторій віртуальної реальності та перспективність упровадження технології віртуальної реальності в діяльність вітчизняних наукових бібліотек;
- актуальні проблеми імплементації міжнародних стандартів у бібліотечній справі України в умовах цифровізації діяльності бібліотек;
- тенденції у принципах та механізмах нового порядку захисту персональних даних в європейських правових стандартах і запровадження в національне законодавство універсальних критеріїв захисту персональних даних [2];
- розвиток бібліотечної освіти в контексті розвитку бібліотечної справи та міжнародних бібліотечних трендів;
- сучасні проблеми діяльності вітчизняних бібліотек та їх вплив на формування контенту програм з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників;
- нові підходи до підготовки інформаційно-бібліотечних фахівців;
- трансформації вітчизняної бібліотечної освіти в умовах адаптації бібліотек до реалій формування інформаційного суспільства;
- нові тренінгові програми для регіональних тренінгових центрів (РТЦ).

Література

1. Бергелська А. В. Соціально-культурологічні процеси у вітчизняному інформаційному просторі в умовах глобалізації // Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху». 2019. URL : <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/888> (дата звернення : 07.11.2019).

2. Інновації – запорука швидких зрушень. URL : <http://nbuv.gov.ua/node/4920> (дата звернення : 07.11.2019).

3. Колодій М. О. Бібліотека в контексті інформаційного простору // Бібліотека: місце традицій, простір інновацій : матеріали круглого столу, присвяч. 55-річчю наук. б-ки Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв, Київ, 30 листоп. 2018 р. / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури и мистецтв, наук. б-ка. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. 158 с. : іл. С. 43–47. URL : <http://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/Biblioteka-mistse-traditsiy.pdf> (дата звернення : 06.11.2019).

4. Культура и устойчивое развитие. URL : <https://ru.unesco.org/themes/kultura-i-ustoychivoe-razvitie> (дата обращения : 06.11.2019).

5. Лобузін І. В. Цифровий менеджмент інформації в бібліотеках: світовий досвід системного впровадження / Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху». 2019. URL : <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/846> (дата звернення : 07.11.2019).

6. На міжнародній конференції у бібліотеці Вернадського обговорили проблеми «життя в цифрі». URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2795501-na-miznarodnij-konferencii-u-biblioteci-vernadszkogo-obgovorili-problemi-zitta-v-cifri.html> (дата звернення : 06.11.2019).

7. Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення: матеріали VII міжнар. наук.-практ.конф., Дніпро, 21 жовт. 2016 р. /за заг. ред. О. Ю. Бобровської. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2016. 264 с.

8. Тарасенко С. І. Підвищення ефективності інноваційної діяльності як умова сталого розвитку // Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення: матеріали VII міжнар. наук.-практ.конф., Дніпро, 21 жовт. 2016 р. /за заг. ред. О. Ю. Бобровської. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2016. 264 с.

УДК 027.021

Natyama S.V.
/ Україна /

SCIENTIFIC LIBRARIES OF UKRAINE: CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

There marked that scientific libraries are a powerful informational, cultural and educational center, which presupposes its main task in assistance to innovation, educational and scientific processes of the universities, also that they always were centers of scientific life.

Swift interference of digital technologies let to essential changes of all activities of the library: from traditional toolkit to methods of service, access to resources, forms of giving information.

There observed the reconsideration of the tasks and functions of the library on the modern period of society development and the adoption from managing of the array of documents to management of data flows. Today libraries from the storage of the documents to management of data flows turn into automatic informational centers, which provide access to information regardless from place of its formation and saving, and become real guides in the world of data products and services.

The question of significance of scientific libraries is considered in the works by D.I. Blumenau, V.A. Minkina, V.V. Brezhneva, N.U. Kaliberda, M.Yavorkina, Ya. L. Shraiberg, G.M. Shevtsova-Vodka, V.G. Drigalo, N.E. Kunanets' and others. Scientists research service activity in the library in their woks, they reflect key trends of development of libraries also they disclose such notions as basis, structure, organization, personnel, technical skills and technologies of managing the library in High School.

According to information on the official site of the State Statistic Service

there are functioning 345 High Schools (Institutions, Universities) of III-IV levels of accreditation in Ukraine for 2011-2013 teaching year. Among them the status of 'scientific' or 'scientific and technical' have only 122 High Schools of III-IV levels of accreditation.

The library of Mariupol State University (MDU) got the status of 'scientific' on the 26th of December 2011 and became an informational center of MDU. It has universal fund in different spheres of knowledge more than 158 hundred of issues (nearly 40000 of titles). There began the formation of the fund of e-editions.

The library has local library network, an access to Internet, it has modern office equipment. All this gave possibility to enlarge the spectrum of informational and bibliographic services and giving services to clients to use own e-resources as well as Internet resources. E-catalog of the library counts more than 75 hundred notes, the number of own data accounts more than 108 hundred notes. There has been working personal site of the library since 2012 which is notable for information value, handy interface and easy usage.

Scientific library of MDU is one of the largest libraries of the city of Mariupol that satisfies different scientific, educational, informational and spiritual requirements not only of the University but also of many city inhabitants. Much attention is give to implementation of the information culture of the students, cultivating in the skills of working with information resources, popularization of librarian and bibliographic knowledge.

To conclude, modern innovations oblige libraries to implement the search of innovation ways of developing.

Though, implementation of useful experience must consider the requirements of today and readiness of the librarians to essential changes of the professional milieu and improving their professional competence.

СЕКЦІЯ VII ІСТОРИЧНІ ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

УДК 94(477.62-2Мар)

І. С. Пономарьова

/ Україна /

ІСТОРІЯ МАРІУПОЛЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ

Однією з основних рис сучасності є глобалізація у багатьох сферах суспільства. Розширення етнокультурних взаємин сприяє кращому розумінню процесів щодо міжнаціонального спілкування. Найбільш яскраве соціокультурне явище з історії Півдня України є проблема витоків південноукраїнських міст: Дніпропетровська, Маріуполя, Одеси. Ці міста виникли не на порожньому місці, вони є проявом тривалої історичної традиції, тому дослідження їх заснування стикається з низькою проблем не лише наукового, але й політичного характеру.

Історія міст пов'язана з розумінням етнонаціональних процесів, що відбуваються в українському суспільстві. Сучасний досвід застерігає від небезпеки використання науки з ідеологічною метою.

За традицією, історію міст ведуть з моменту їх першої згадки в письмових джерелах (інших способів передачі достовірної інформації немає). Визначальними факторами для присвоєння населеному пункту статусу міста є кілька умов: чисельність населення, наявність системи управління та інфраструктури. Але потрібно чітко розуміти, що будь-яка дата, яку приймає влада, є результатом певної ідеології.

В ареалі сучасного Маріуполя були поселення, які автономно виникали і зникали (Кремни, Генуезька фортеця, Адамаха чи Дамаха, Кальміуська паланка, фортеця Кальміус, городова Павлоградська округа, Павловськ). З кінця XVIII ст. і до 1970-х рр. багаточисельні видання констатували, що заснування м. Маріуполя, пов'язане з першою згадкою про нього в офіційних джерелах у 1779 р. або з заселенням його кримськими греками-християнами у 1780 р. Місто заселили греки-уруми з кримських міст: Балаклави (Чембало) – 82 чол., Бахчисарая – 1321 чол., Козлов (Гезльове, Евпаторія) – 174 чол., Кара-су-базара (Білогірськ) – 1004 чол., Кафи (Кефе, Феодосія) – 1643 чол., Марієн (Майрум, Майрам, передмістя Бахчисарая) – 75 дворів та Белбека. Як бачимо, населення м. Маріуполя кінця XVIII ст. складало тюркомовні греки з багатьох поселень Криму. Щодо назви, то перша частина складного топоніма Маріуполь пов'язана з біблійним ім'ям богоматері – Маріам (арамейськ. Maryam < грец. Μαριάμ < Μαρία), а друга його частина – поль, властива назвам селищ міського типу (< грец. πόλις – місто). Під час польових досліджень нами було зафіксували, що сучасні мешканці грецьких населених пунктів назву міста Маріуполь пов'язують із іконою Божої Матері, яку переселенці привезли з Криму до Азовської губернії.

Але у радянські часи під впливом атеїстичної ідеології почалися процеси трансформації суспільства в історико-культурних питаннях. У другій половині XX ст. назву міста було змінено на м. Жданов. В період «розвиненого соціалізму» в СРСР, коли почалися процеси активного «злиття націй» під гаслами «радянський народ - нова історична спільність людей», з'являється версія нової дати заснування міста Жданова (Маріуполя) – 1778 рік. Що ж за цим стоїть? Установка партійними органами контролю над етнічними і релігійними процесами в країні. Тому краєзнавці змушені були обґрунтувати нову дату заснування міста, щоб вона не носила національно-релігійний характер (Рішення Ждановського міськкому партії у 1977 р. «Про відзначення 200-річчя міста Жданова»). У 1978 році з ініціативи Ждановського міськкому партії було проведено перше святкування щодо 200-літтю заснуванню міста. Саме до цієї дати було видано ряд робіт [1, 2], де вказується, що початок будівництва міста Павловська (названий на честь царевича Павла) є підставою міста, яке згодом стане Маріуполем. Чому саме Павловськ? Це були вимоги з боку партійних чиновників: «стирання етнічного та релігійного».

Але джерела засвідчують, що поселення не мало рис міста: відсутня система управління, кількість поселенців менше ста мешканців. В «городовій Павловській окрузі» проживали представники різних етносів: «великоросійських нації» – 8 чол., «малоросійської нації» – 5 чол, «польської нації» -5 чол. і «колишні запорізькі козаки» – 57 чол. Місто, що планувалося до зведення під назвою Павловськ не було побудовано. Але з'явилася дата 1778 рік, пов'язана з заснуванням міста Маріуполь. Дата, яка не підтримується сучасним науковим співтовариством істориків. Більшість дослідників-науковців кінця ХІХ – поч. ХХІ ст., які працювали з численними архівними матеріалами, дотримуються загальноприйнятої версії заснування міста греками у 1780 році.

Офіційна національна політика в СРСР виходила з принципів «дружби народів». Однак принцип дружби народів на ділі доповнювався іншим, який не декларувався офіційно, але грав важливу роль, принципом – успадкованим від Російської імперії уявленням, що панівною нацією в СРСР є російська, що російська культура і російська мова є важливими політичними факторами, що забезпечують єдність Союзу. Це уявлення проявлялося у формулі про те, що російський народ-старший брат в сім'ї народів СРСР. При цьому етнічна (національна) приналежність конкретного громадянина була важливим фактором його суспільного становища, впливала на його життя і кар'єру. У радянському паспорті була «п'ята графа», що позначала національність (етнічну приналежність). Ця ж графа була у всіх анкетах, які радянська людина повинна була заповнювати. Незважаючи на всі заяви про «дружбу народів», п'ятий пункт нерідко ставав перешкодою при вступі до вишу або на роботу. Тому відомості про заснування міста греками не відповідали ідеологічним установкам в країні. Звідси в школах міста Жданова стали рекомендувати вчителям історії назву міста інтерпретувати як «Марія у поля», «Море у поля» та ін. Таким чином, велася активна атеїстична робота. Завзято замовчувалися або негативно оцінювалися багато історичних подій. Тому сформувавшись 240 років тому, Маріуполь є проявом різноманітних соціокультурних явищ.

Питання витоків Маріуполя широко дискутується. Розбіжності у поглядах щодо виникнення міста, обумовлені впливом різноманітних чинників. Автори більшості краєзнавчих нарисів і наукових праць підняли великий пласт джерел. Перед громадськістю та культурною елітою стоїть питання збереження духовної культури міста.

Література

1. Грушевский Д.Н., Руденко Н.Г. Жданов: Ист.-краевед. очерк. - 2-е изд. Донецк: Донбасс, 1978.
2. Жданову – 200: 1978. Страницы истории. 1778-1978 /Сост.: И.В.Коробов, Р.И.Саенко, М.И. Солодкам. - Донецк: Донбасс, 1978.
3. Пономарьова І. С. Етнічна історія греків Приазов'я (кінець ХVІІІ – початок ХХІ ст.). Історико-етнографічне дослідження. – К. : Реферат, 2006.

4. Пономарева Ирина. Мариуполь. Правовая система – указы об основании портов и городов : [Электронный ресурс] // URL: <http://blacksea.gr/en/cities/mariupol/1-1/>

5. Саенко Рена. Из истории основания г. Мариуполя. – Мариуполь, Тип. «Рената», 1997.

УДК 392.81(477)

М. В. Кобзар

/ Україна /

КОМУНІКАЦІЙНА ФУНКЦІЯ ТРАПЕЗИ В СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКІЙ КУЛЬТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ

Останнім часом комунікація стає об'єктом дослідження в різних галузях гуманітарного знання: соціологічній, політологічній, філософській, психологічній, лінгвістичній, у тому числі й у культурологічній. Відбувається переосмислення комунікативної природи соціальної реальності, місця й ролі комунікацій у культурному розвитку суспільства. Одним із значущих компонентів соціальної реальності є такий феномен культури як «їжа», на представленість якого в комунікаційних процесах не завжди звертається достатньо уваги. А між тим їжа є інформаційно насиченим компонентом культури, має багату символіку, виконує вагомі культурні функції. Її готування й різноманітна рецептура, набір продуктів, репрезентація й форми приймання їжі наочно демонструють комунікаційну функцію, поєднуючи окремих членів суспільства (за одним столом, за приготуванням ритуального блюда тощо).

Їжа як важливий смисловий код, зокрема у культурі слов'ян, – це невід'ємна складова всіляких свят (світських, церковних, язичницьких), церемоній, торжеств, ритуалів приймання гостей і т.д. Спільну трапезу можна розглядати як «магічний консолідуєчий акт» [1, с. 133]. Ця соціалізована форма спілкування має як естетичне, так і сакральне обрамлення. Адже відомо, що в багатьох похоронних і поминальних східнослов'янських обрядах трапеза збирає за одним столом і живих, і померлих. Тут «в акті їжі розігрувалася смерть-воскресіння об'єкта їжі, тих, хто їв, і, крім того, божества небесного або загробного» [5, с. 64]. Похоронна трапеза символізує взаємне частування. «Включенням покійника як учасника частування у похоронний бенкет обумовлена така своєрідна складова похоронного столу, як “їжа, що не з'їдається”, їжа чисто знакова, – їжа для покійного» [3, с. 114]. «Небіжчикові приділяється почесне “місце” серед живих: у куті, праворуч від священика. «Гостеві» ставиться прилад (звичайно накритий скатертиною) або кладеться ложка» [3, с. 106]. Фактично їжа стає засобом комунікації там, де безсилі інші, земні та звичні засоби – мова, погляд, обійми тощо, тобто вона виступає засобом комунікації між світами «цим» і «тим» в народному розумінні та свідомості.

Таким чином, у східнослов'янській культурній традиції трапеза має на меті об'єднання, зближення людей, а також залучення до чужорідного

під час приймання гостей. Щораз створюється певна комунікаційна ситуація, в якій усі елементи трапези – місце, де відбувається застілля, тип стола, ранжирування учасників – мають свою семантику й глибокий зміст.

Так, місце для трапезування та спосіб прийняття їжі є важливим складником харчової культури народу й значно впливає на сприйняття процесу комунікації. У східнослов'янському селянському побуті місцем для святкової й ритуальної їжі служив високий стіл, який, незважаючи на простоту своєї конструкції, пройшов тривалий шлях розвитку. Звичайно він установлювався поблизу «червоного кута» з іконами, на ньому повинен був постійно перебувати хліб. Трапезування саме за столом було обов'язковим і сприймалося як правильна, християнська поведінка.

Символічне осмислення стола в народній традиції багато в чому визначалося його уподібненням церковному престолу. У всіх східних слов'ян є формула «стіл – це престол Божий» [4]. У повсякденній трапезі часто використовувалася низька лавка або маленький столик, схожий на табурет, невисокий глинобитний стіл або скриня. Ще в першій половині ХІХ ст. українські селяни обідали, сидячи на підлозі за такого роду столиком [4].

Однак у збережених до наших днів язических традиціях і обрядах також «належало їсти на землі, на підлозі, на могилі, перетвореної у свого роду стіл, і т. ін» [1, с.124]. Тобто ритуальна та святкова трапеза відрізнялася від повсякденної не лише набором продуктів і страв, а й місцем її проведення, зокрема типом меблів, які цьому слугували.

Місце, займане за столом, – яскравий показник соціального й родинного стану людини, що постійно обігрується в східнослов'янських обрядах і фольклорі. Розподіл місць за столом звичайно узгоджується із загальними ціннісними бінарними опозиціями (сакральне / мирське, жіноче / чоловіче, праве / ліве, центральне / периферійне, високе / низьке й т.п.), зі структурованим відповідно до них простором будинку й простором стола, а також із субординацією учасників трапези. Ритуальне й святкове застілля особливе жорстко фіксує місця за столом.

В ареалі традиційної східнослов'янської культури найпочеснішим було місце у «верху» стола, ближче до червоного кута, під іконами. Саме хазяїн будинку під час їжі займав почесне місце, розпоряджався трапезою, спостерігав за порядком і справедливим розподілом їжі; господиня готувала їжу й подавала її на стіл [4]. При прийманні гостей на почесному місці всідався найважливіший гість. Наступними за значенням були права від господаря сторона й найближчі від нього місця праворуч і ліворуч. Праворуч і ліворуч від хазяїна розсідалися за старшинством й родинною ієрархією чоловіки, на «нижньому» кінці стола – жінки. Ті з них, кому не вистачало місця, куштували на лавці або біля печі.

Важливою рисою, що поєднує застілля в слов'янських народів, є ритуал мовчання. «Коли я їм, я глухий і німий» – не випадково ця приказка виникла в слов'ян. Вважалося, що в процесі прийняття їжі людина нібито вмирає для цього світу. Отже спостерігаємо парадоксальну ситуацію: насичення їжею, що є, безумовно, свідченням вияву життя, перетворюється на засіб

тимчасового вмирання, адже ця їжа є особливою, знаковою, ритуальною, і дозволяє людині поєднатися зі своїми померлими родичами, відчутти єднання свого роду, власну приналежність до нього.

Так, Свята Вечера - наочний приклад спільної трапези в Україні, коли на святкову вечерю мають зібратися всі члени родини, «навіть мертві родичі і безвісти загинули <...>, щоб трапезувати цілим родом» [2, с. 53]. Крім того, символічне значення мають звуки, які видають родичі під час цього святкового бенкету. «Якщо син <...> пчихне – батько дарує йому лоша, бо це знак, що козаком буде. Якщо ж пчихне дівчина, то це знак, що вона в господині збирається, і батько їй теля, буває дарує — “на щастя”» [2, с. 55].

Таким чином, прийняття їжі в слов'ян – це не проста щоденна даність, рутинна життєва необхідність або лише обрядове дійство, а ще й засіб комунікації, знак глибокої внутрішньої єдності зі своєю сім'єю, батьківщиною, землею. Трапеза є сполучною ланкою роду, частиною культурної пам'яті певного народу, засобом комунікації між земним світом та світом померлих. Також сам процес приготування та приймання їжі сприяє створенню високо семантично насичених комунікаційних ситуацій, без яких неможливо людське спілкування на жодному з культурних і соціальних рівнів суспільства.

Література

1. Байбурин А.К. У истоков этикета : этногр. очерки. Ленинград: Наука, лен. отд-ние, 1990. 167 с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис. Т. 1. Мюнхен : Українське видавництво, 1958. - URL: https://svit.in.ua/kny/voropaj/znn_t1.pdf (дата звернення 17.10.2019).
3. Седакова О. А. Поэтика обряда. Погребальная обрядность восточных и южных славян. Москва : Индрик, 2004. 320 с.
4. Топорков А.Л. Происхождение элементов застольного этикета у славян. Этнические стереотипы поведения. Ленинград, 1984. С. 223-242.
5. Фрейденберг О. М. Поэтика сюжета и жанра. Москва : Лабиринт, 1997. 448 с. URL: <https://lib.misto.kiev.ua/CULTURE/FREJDENBERG/poetika.dhtml> (дата обращения 28.09. 2019).

УДК 78:37(477)«.../18»

Н. В. Винокурова
/ Україна /

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ СИСТЕМИ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ДО КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ

Вперше на міжнародній конференції Маріупольського державного університету 15 листопада 2019 доноситься тематична збірка із 3-х статей,

де зазначені дослідження про еволюцію фахової системи музичної освіти(ФСМО) на теренах України та її в складі двох суспільств: у Російській імперії та СРСР до Другої світової війни(1939). Музична освіта має більш ніж тисячорічний історичний період дії. Формування прогресивно-регресивних соціокультурних практик(СКП) та мегапрактик і пов'язаних з ними суспільної свідомості – є чинниками до зміни суспільно-економічних формацій та відповідно до їхнього економічного стану, характеру праці, концепцій та ідей, правового підґрунтя, мегасвідомості. Це є рушійними важелями до формування нових систем або до замирання попередніх.

Формування ФСМО в Україні має риси подібностей та відмінностей від існування її в Російській імперії. Досліджується синтез музичних систем двох суспільств - України і Росії в складі СРСР. Ці факти доводять про довге латентне формування єдиної культурної системи та ФСМО, від часів Київської Русі до СРСР, що мала прямий та реверсний хід у історичному часі. Функціональна ефективність у двох суспільствах зазначається, як задоволення населення культурними потребами (за концепціями радянського соціолога Л. Когана), що мали гострі суперечності в умовах феодальної і капіталістичної суспільно-економічних формацій, а при останній мали доступ до музичної освіти тільки кілька суспільних верств. Стрімкий перехід до соціалістичної формації мало історичні коріння у Київській Русі, де дві нероздільні коліски – середньовічного соціалізму та середньовічного капіталізму - сформували той полікультурний феномен суспільств України – Російської імперії – СРСР – РФ, що дав ФСМО, як принципово новий фундамент СРСР. Не можна досліджувати історичний процес каркасного та концептуального розвитку України без розуміння його суспільного ладу у взаємодії з людським потенціалом. Інституційні заклади та їх концепції ФСМО, як широке поняття в музичній галузі, мають довгу стратегічну дію до її виконання, а ідеї конкретних людей – тактичну дію термінового виконання. Також це може бути низка окремих колективних ідей, що виокремлені із загальної концепції музичної освіти для поетапного її виконання. Тому ФСМО за авторською методологією досліджується як каркасно-інституційні та концептуально-ідеологічні (КІКІ) ланки, рівні, структури, типи, комплекси, системи і фундаменти. Музична освіта на засадах двох ланок розвитку, тісно взаємопов'язаних з освітніми комплексами та концепціями, пройшла довгий еволюційний шлях диференціації фаху музиканта, від комплексу загальноосвітньої та музично-естетичної освіти, до суспільного визнання цієї праці на рівні державного права, реформ, законів, указів Російської імперії.

Після введення кріпосного права(1497 - 1861) на значній частині території України комплекси фахової музичної освіти(КФМО) були повністю скасовані, а селяни, військові та інші прошарки із земельними ділянками були власністю поміщиків Російської імперії. Почалася масова міграція усіх верств населення до кордонів російської держави. Найчисленніша кількість з

прогресивними СКП заселилася у Воронежській області. Після скасування Кріпосного права у 1861, почався масовий демократичний рух, що складався з усіх верств російського суспільства, щоб отримувати фахову музичну освіту.

Інтенсивно формувалася післякріпосна модель російського суспільства, яку можна зрівняти тільки з Французькою революцією та Л. ван Бетховеном, роль якого в суспільстві виконували музиканти - це брати Антон та Микола Рубінштейни, «Могутня купка». Бажання змін у Росії призвели до Великої Жовтневої соціалістичної революції.

Фахова музична освіта в Україні має два паралельні напрямки розвитку. Перше спрямування – це комплекс загальноосвітнього та музично-естетичного масового навчання не за класовими та гендерними ознаками, крім монастирів – жіночих та чоловічих. Другий напрямок – це фаховий музичний комплекс, де масове навчання дітей та молоді було головною концепцією суспільства з відтворенням у часі. Перше спрямування – це історичний загальноосвітній та музично-естетичний комплекс функціонального типу, що був започаткованим у Київській Русі, та продовжує діяти до сьогодні у П'ятигорському муніципальному загальноосвітньому закладі № 27. Фундаціями першої ланки були братські школи початкового рівня, як Острозька та інші, що були об'єднані навчальними комплексами з вищими університетами або з духовними семінаріями, монастирями. Наприклад, Київська братська школа була єдиним ланцюгом з Києво-Могилянською академією (1632). «Процеси відродження відбувалися в Україні майже паралельно у багатьох надзвичайно потужних мистецьких та освітніх осередках. Якщо йдеться про освоєння нового «Музичного» багатоголосся, то це Львівська, Київська, Луцька, численні інші братські школи України. Створюється картина надзвичайно стрімкого(менш як за століття) долання кількох європейських музично-культурних епох: епохи освоєння часомірних категорій у музиці(...як нотолінійна музична писемність), ренесансу(епохи становлення тонально-гармонійного мислення... та акордованого багатоголосся), барокко – епохи динамічного зближення різних музичних явищ і принципів...(це синтез слов'яно-греко-латинських вокально-хорових культурних надбань). Це стосується як творчості («київський напів», «київське пеніє»), виконавства («київський співак»), так і педагогіки («київська азбука, граматики»)[кн.Українська культура, 2003, т.3, с. 760].

Більше тисячоліття існують такі інституціональні типи музичних архаїзмів, що мають первісний вигляд з X століття. Цей первісний дворівневий комплекс фахової музичної освіти(2 КФМО) сім віків задовольняв потреби українського суспільства до Переяславської Ради(1654), коли Україна увійшла до складу Росії. Її суспільство складалося із шести верств (1) політичної еліти, (2) духовенства, (3) військових канцеляристів, (4) козацтва, (5) селянства, (6) міщанства [Українська культура, 2003, т.3, с. 1242].

Другий напрямок – це історичні дво- та трирівневі комплекси фахової музичної освіти функціонального типу, що мали індивідуальну та колективну форму навчання у музичних цехах скрипалів, цимбалістів та хорових колективах, пізніше у масових музичних школах при церквах або монастирях, лаврах, або у сотенних та полкових школах, де навчалися переважно діти з козацьких сімей... Трирівневі музичні комплекси пізніше були відтворені Російською імперією за допомогою реформ, наприклад, у Харківському колегіумі для адаптації потреб населення, але на іншій суспільній основі. Трирівневий комплекс фахової музичної освіти (3 КФМО) мав такий склад. Перший початковий рівень - це музичні школи. «У 1779 році було створено окрему школу «вокальної музики і церковного співу», що містилася в слободі Орловщина, тепер Дніпровська область. Вчитися до неї прибували діти зі всієї України. Очолював цей заклад «знаменитий співака» Михайла Кафізма» [Українська культура, 2003, т.3, с. 987](розрядка автора). Другий, середній рівень - це Чернігівський (1700 - 1917), Харківський(1727, реформа 1773), Переяслівський(1738) колегіуми, де діяли великі хори. Вищий рівень – Львівський університет(1661), Києво-Могилянська академія, де пізніше зі складу учнів діяли аматорські театри, симфонічні оркестри. Початковий, середній, вищий рівні створювалися і діяли, завдяки активності людського потенціалу. Наприклад, козацькі громади самоврядування організували у слобідських поселеннях, як, наприклад, у Чортомлинській Січі відділення, що готували співаків і музикантів, пізніше – в губерніях. Фундатором Чернігівського колегіуму був церковний діяч і письменник Іоанн Максимович, а Києво-Могилянської академії – Петро Могила.

Можна зробити неостаточні висновки про те, що з часів Київської Русі та до Переяслівської Ради діяло відтворення прогресивних суспільних концепцій, що мали вікові СКП, де прийняття християнства мало не стільки релігійну та ритуальну основи, що імітували Візантійську імперію, а перш за все – це розповсюдження знань - загальноосвітнього та музичного навчання при православних церквах, що виконували функції стародавніх храмів та храмової культури. У феодалній суспільно-економічній формації(ФСЕФ) княгинею Ольгою та князем Володимиром були започатковані концепції розвитку майбутніх держав України – Російської імперії – СРСР – РФ, де загальну та музичну освіту прагнули отримувати безкоштовно. Каркасна основа України до кінця XVII ст. була визначена у назві наукової роботи XIX ст. професора Харківського університету Д.І. Багалія – «Історія Слобідсько-Української губернії», де вільні козаки-переселенці заселяли не зайняті, вільні землі та створювали громадське самоврядування, де будували церкви, що були історичними центрами освіти та культури. Засобами голосування відкривали музичні школи для дітей та запрошували вітчизняних або іноземних викладачів.

Таким чином, до початку XVIII століття на теренах України діяли такі форми управління КФМО, як: (1) демократія, (2) громадське самоврядування, (3) адміністративні у закладах, що належали до сфери воєнної, духовенства,

освіти, музичної освіти, мистецтва, культури(драматичні та оперні театри) на засадах індивідуальної, колективної та приватної практики (типи); (4) автономність, саме з того часу діє російське прислів'я: «Со своим уставом в чужой монастырь не ходи». Правові функції виконували громадські та фахові колективні об'єднання що здійснювали реформи, наприклад, Києво-Могилянська академія була реформована в Київську колегію (1711), де освітні та музичні комплекси відповідали сучасним вимогам. Її закінчив перший український та російський філософ Г. Сковорода та інші видатні особи того часу. Такий КІКІ фундамент українського суспільства існував до Переяславської Ради.

З XVIII ст. КФМО в Україні набуває регресивного характеру та має низхідну динаміку. Це було пов'язано з централізацією та авторитарним управлінням в Російській імперії. Імператриця та імператорське оточення вирішували де і як проводити реформи або відкривати нові заклади. До кінця XIX ст. вже остаточно була сформована 4-ри рівнева система російської освіти – школи, колегіуми, університети та аспірантура, що суттєво впливали на дво- та трирівневі КФМО. У російському суспільстві були надруковані концепції щодо державного формування СФМО, що мали здійснення на двох масштабних інституційних засадах – сітках консерваторій (як поняття системи) та сітках Російського музичного товариства (також ІРМТ), фундаторами яких були брати А. та М. Рубінштейни та пізніше імператорська родина [Баренбойм, 1982]. У 1885 Едуард Вебер у «Стислому нарисі сучасного стану музичної освіти в Росії» висловив три концептуальні напрямки: «Відкрити Міністерство витончених мистецтв, що удержувало би усі музичні заклади «твердою рукою і системою», що зазначало (1) централізацію, (2) контроль, (3) формування масштабної інституційної системи в ФМО, підґрунтя якої вже було організовано.

Можна зробити неостаточні висновки про те, що на теренах України до початку XVIII століття була сформована дво- та трирівнева комплексна та диференційна фахова музична освіта, що мала кілька параметрів функціонування: (1) масовість, (2) відсутність класового та гендерного розмежування, крім монастирів; (3) численні форми організації ФМО(цехи, братські школи і т.і.); (4) головна концепція – дитяча освіта в школах; (5) аматорське мистецтво – приватні капели, театри, оркестри; (6) кілька типів управління; (7) правові норми, що діяли в суспільстві. Можна зробити неостаточні висновки про те, що в Російській імперії до початку XX століття була сформована трирівнева диференційна фахова музична освіта, що мала кілька параметрів функціонування: (1) поступово набувала масовості; (2) мала розмежування за класами та статями; (3) були численні форми організації ФМО; (4) існувало кілька типів управління: авторитарне та автономне; (5) правові норми, що діяли в суспільстві. Головними досягненнями в Російській імперії були: (1) формування концепцій державного розвитку ФМО; (2) нова свідомість; (3) масштабні суспільні зміни на засадах двох ланок КФМО; (4) організація фундаменту

каркасно-інституційних та концептуально-ідеологічних (КІКІ) рівнів, типів та комплексів в освіті, частково в музичній освіті, що були передумовою до остаточного формування 4-ри рівневої СФМО, пізніше – галузі культури і мистецтва у новій державі СРСР та 15-ти республіках разом з Україною.

Література

1. Баренбойм Л.А. Н.Г. Рубинштейн. 1986. Українська культура, Київ, 2003, т.3.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Griva E. / professor of Applied Linguistics in the Faculty of Education at the University of Western Macedonia – Greece
- Korosidou E. adjunct Lecturer, University of Western Macedonia
- Palaiogeorgiou G. ass. professor, University of Western Macedonia
- Raftogianni P. post-graduate student, University of Western Macedonia
- Toronidou M. post-graduate student, University of Western Macedonia
- Балабан О. О. / кандидат філологічних наук, доцент, Національний педагогічний університет імені Драгоманова, м. Київ
Balaban O.
- Батицька Т. С. аспірантка відділу екранно-сценічних мистецтв та культурології, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського, м. Київ
- Белова Н. В. доцент кафедри філософських наук та історії України, Приазовський державний технічний університет, м. Маріуполь
- Борисенко Ю. С. аспірантка, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
- Винокурова Н. В. секретар культурно-просвітницького товариства «Український дім», м. Київ
- Гайдук Н. А. кандидат філологічних наук, доцент кафедри слов'янської філології та перекладу, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Гардабхадзе І. А. доцент кафедри дизайну і технологій, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
- Головко О. В. кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри суспільних та гуманітарних дисциплін, Харківський державний університет харчування та торгівлі, м. Харків
- Дабло Л. Г. доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь

- Демідко О. О. кандидат історичних наук, викладач кафедри соціальних комунікацій, засновник громадської організації «Фонд збереження культурної спадщини Маріуполя», м. Маріуполь
- Добіна Т. Г. кандидат культурології, доцент кафедри соціології та соціальної роботи, Приазовський державний технічний університет, м. Маріуполь
- Дорога А. Є. кандидат філософських наук, професор кафедри етики та естетики, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ
- Заєць О. М. кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Український державний хіміко-технологічний університет, м. Дніпро
- Иващенко В. Ю. / Иващенко В.Ю. кандидат технічних наук, доцент, Приазовський державний технічний університет, м. Маріуполь
- Калакура О. Я. доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу національних меншин, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, м. Київ
- Кобзар М. В. аспірантка, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Сєверодонецьк
- Кравченко О. В. аспірантка, Харківська державна академія культури, м. Харків
- Кригіна О. В. кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Кругляк М. Е. кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних і соціальних наук, Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир
- Кудлай В. О. кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Кухаренко О. О. кандидат філологічних наук, доцент, Харківська державна академія культури, м. Харків

- Левченко Л. Ю. кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, м. Переяслав-Хмельницький
- Лютко Н. В. кандидат політичних наук, доцент кафедри філософії і політології, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький
- Макарова Е. А. кандыдат педагагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры менеджменту сацыяльна-культурнай дзейнасці, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў, г. Мінск
- Малаєва Т. М. Маріупольський коледж мистецтв, концертмейстер, м. Маріуполь Мангушська школа мистецтв, старший викладач, смт Мангуш
- Марусяк Т. С. кандидат соціологічних наук, асистент кафедри соціології, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів
- Мойсейчук С. Б. кандыдат педагагічных навук, дацэнт, прафесар кафедры менеджменту сацыяльна-культурнай дзейнасці, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў, г. Мінск
- Натяма С. В. /
Natyama S.V. завідувач відділу зберігання Наукової бібліотеки, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Нікольченко Ю. М. заслужений працівник культури України, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Оленич Т. С. доктор філософських наук, професор кафедри «Православна культура і теологія», Донський державний технічний університет, м. Ростов-на-Дону
- Орехова С. Є. кандидат історичних наук, докторант кафедри історичних дисциплін, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь

- Отрішко М. А. здобувач, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
- Переверзева Ю. А. кандыдат педагагічных навук, дацэнт, адзел камплектавання фондаў, Нацыянальная бібліятэка Беларусі г. Мінск
- Петрова І. В. доктор культурологіі, професор кафедри івент-менеджменту та індустрыі дозвілля, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
- Политевич Е. Э. кандыдат педагагічных навук, дацэнт кафедры менеджменту сацыяльна-культурнай дзейнасці, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў, г. Мінск
- Поліщук Л. О. кандидат культурологіі, доцент кафедри івент-менеджменту та індустрыі дозвілля, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
- Поліщук О. П. доктор філософських наук, професор, Житомирський державний університет ім. Івана Франка, м. Житомир
- Пономарьова І. С. професор кафедри мовних та гуманітарних дисциплін, Донецький національний медичний університет, м. Маріуполь
- Попович О. В. доктор філософських наук, професор кафедри практичної психологіі, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Сабадаш Ю. С. / Sabadash J. доктор культурологіі, професор, завідувач кафедри культурологіі та інформаційної діяльності Маріупольського державного університету, м. Маріуполь
- Сивак О. А. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри культурологіі та інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь
- Слюсар М. В. аспірант, Житомирський державний університет ім. Івана Франка, м. Житомир
- Смолик А. И. доктор культурологіі, прафесар, загадчык кафедри культурологіі, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў, г. Мінск

- Стариченко А. О. ад'юнкт, Одеський державний університет внутрішніх справ, м.Одеса
- Філіпова Л. Я. доктор педагогічних наук, професор кафедри інформаційних технологій, Харківська державна академія культури, м. Харків
- Халіманенко В. К. асистент кафедри івент-менеджменту та індустрії дозвілля, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
- Холодинська С. М. кандидат філософських наук, доцент кафедри філософських наук та історії України, Приазовський державний технічний університет, м. Маріуполь
- Хоролець Л. І. народна артистка України, доцент кафедри сценічного та аудіовізуального мистецтва, завідувачка кафедри режисури та акторської майстерності, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв м. Київ
- Хрущ С. С. асистент кафедри комп'ютерних наук, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
- Шильник І. І. вчитель, ліцей № 1 ім. Івана Франка, м. Дрогобич
- Янковський С. В. кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності Маріупольського державного університету, м. Маріуполь

ЗМІСТ

**Вітальне слово учасникам V Міжнародної науково-практичної конференції
«Траєкторії сталого розвитку українського суспільства:
особистість і культура» доктора культурології, професора,
завідувача кафедри культурології та інформаційної діяльності
Ю. С. Сабадаш**

1

СЕКЦІЯ I

**Актуальні тренди культурології, філології, історії, права, соціології
в умовах сталості перетворень соціокультурних форм життєдіяльності
суспільства**

J. Sabadash, O. Balaban

Cultural researches in the logics of the development of the ukrainian humanities:
the experience of the 2010-2020 years.

5

О. Я. Калакура

Етнокультурні ідентичності Україн
в процесі громадянської консолідації суспільства

8

І. В. Петрова

Event-майданчики України: особливості співпраці

12

О. В. Попович

До проблеми
введення в науковий простір нової категорії «Людська аномалія»

14

Н. В. Бєлова

Виклики національній ідентичності
в умовах інформатизації соціокультурного простору

18

Н. А. Гайдук

Прагматична динаміка базових політичних концептів:
лінгвокогнітивний вимір

20

І. А. Гардабхадзе

Креативність дизруптивних технологій
як тренд-фактор управління сталим розвитком постцифрового суспільства

22

Т. Г. Добіна

Соціальне середовище як фактор розвитку обдарованої особистості

26

А. Є. Дорога

Проблеми української культурної спадщини
в контексті євроінтеграційних процесів

29

О. М. Заєць

Ідея гуманітарної освіти в університеті

30

Н. В. Лютко

Соціологічний підхід до вивчення здоров'я

32

Т. С. Марусяк

Соціологічні аспекти вивчення неперервної освіти та освіти дорослих

35

С. М. Холодинська

Теоретико-практичний паритет спадщини Михайля Семенка

38

О. В. Кравченко

Культура поводження з домашніми тваринами у контексті стратегії сталого
розвитку

42

М. А. Отрішко

Місто як культурний текст: до визначення поняття

45

М. В. Слюсар

Симулякри та міфізація у сучасних рекламних образах

48

А. О. Стариченко

Дотримання прав дитини

як чинник сталого розвитку демократичного суспільства

50

СЕКЦІЯ II

**Сталий розвиток соціокультурного середовища:
медіасфера, соціальні мережі, комунікації, інформатизація, управління**

А. И. Смолик

Медиа как фактор устойчивого развития белорусского общества

55

Л. Я. Філіпова

Морально-етичний аспект
соціального контракту для «комп'ютерних професіоналів»
(за концепцією комп'ютерної етики Д. Джонсон)

58

В. О. Кудлай

Продовження російської агресії в Україні
в контексті подій в Азовському морі: погляд світових медіа

60

Л. О. Поліщук

Актуальні тренди івент-менеджменту в умовах сталого розвитку

63

В. К. Халіманенко

Організаційна культура
туристичного підприємства та її зв'язок з інноваційним потенціалом
(на прикладі ТОВ «World travel»)

67

СЕКЦІЯ III

**Забезпечення стійкості зростання людського потенціалу
в сучасному світі: інноваційна педагогіка, академічні традиції**

E.Griva, G. Palaigeorgiou, P. Raftogianni, M. Toronidou

Integrating mixed in learning about natural disasters in a foreign language

70

E. Griva, E. Korosidou

Teaching about local geography and culture through foreign language
in the 21st century classroom an innovative project with primary school students

74

С. Б. Мойсейчук

Подходы и принципы формирования проектных компетенций студентов
в культурно-образовательном пространстве ВУЗа

78

Л. Г. Дабло

Роль культурно-освітнього потенціалу у викладацькій діяльності
(на прикладі педагогічної діяльності Д. Овсянико-Куликовського)

86

О. В. Головко

Гуманітарна складова фахової освіти
як умова забезпечення зростання людського потенціалу у сучасному світі

89

Е. Э. Политевич

Эффективность формирования информационной культуры учащихся колледжа
технического профиля в условиях библиотеки
(по результатам диссертационного исследования)

91

І. І. Шильник

До дискусії про елементи естетичного виховання на уроках
трудового навчання

96

СЕКЦІЯ IV

**Реалізація культуротворчого потенціалу особистості та проблеми
культурно-мистецького життя в сучасному соціумі**

О. П. Поліщук

Символічне виробництво, обмін та феномен симулякру.

99

Л. І. Хоролець

Відповідальність митця як носія національної ідеї

100

Ю. М. Нікольченко

Ікони Богородиці Одігітрії XIII-XIV століть з Волині

103

О. О. Демідко

Самодіяльна театральна творчість як складова мистецького життя Приазов'я

106

М. Е. Кругляк

День неспішного мистецтва (Slow art day) як спосіб зробити музеї ближчими

110

Е. А. Макарова
Аматарская мастацкая творчасць
у структуры культурнага жыцця рэгіёнаў Беларусі
113

О. А. Сивак
Вprowadження інформаційних технологій в музичний простір
118

Т. М. Малаєва
Один з універсальних принципів у фортепіанному виконавському мистецтві
123

Т. С. Батицька
Україноцентризм творчості режисера
Львівського національного академічного українського драматичного театру ім.
Марії Заньковецької Федора Стригуна
125

Ю. С. Борисенко
Міжнародний фестиваль як форма культурно-дозвілєвої діяльності
в музейних закладах просто неба сучасної України
129

СЕКЦІЯ V
Соціокультурне розмаїття в сучасному соціумі:
гендер, родина, ідентичності

Т. С. Оленич
Особенности распространения сектантства на Дону в XIX в.
(по материалам архивов Приазовья)
132

В. Ю. Иващенко
«Остановим гендерное насилие» - компания по изменению поведения,
как инструмент повышения уровня безопасности жизнедеятельности
139

О. О. Кухаренко
Установлення та обґрунтування універсальної форми розвитку родинних обрядів
144

Л. Ю. Левченко
Поняття «гендер» у світлі філософського дискурсу
149

С. Є. Орхова
Филателия – увлечение для женщин

С. В. Янковський

Чи є соціальне розмаїття проблемою?

155

СЕКЦІЯ VI

**Проблеми сталого розвитку соціокультурних інститутів:
бібліотеки, архіви, музеї**

О. В. Кригіна

Оцифрування документів як напрям діяльності архівних установ

157

Ю. А. Переверзева

Человеческий капитал библиотеки: дополнительное профессиональное образование библиотекарей-библиографов как инвестиция в устойчивое развитие

160

С. С. Хрущ

Проблеми сталого розвитку діяльності бібліотек
як соціокультурного інституту

163

S. V. Natyama

Scientific libraries of Ukraine: current state and prospects of development

167

СЕКЦІЯ VII

Історичні виміри української культури

І. С. Пономарьова

Історія Маріуполя як соціокультурне явище

168

М. В. Кобзар

Комунікаційна функція трапези в східнослов'янській культурній традиції

171

Н. В. Винокурова

Інституційні та концептуальні передумови формування фахової системи музичної освіти на теренах України та Російської імперії до кінця XIX століття

173

Відомості про авторів

179

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

головний редактор Ю. С. Сабадаш

упорядник С. Янковський

наукове видання

Траєкторії сталого розвитку українського суспільства: особистість і культура

V міжнародна науково-практична конференція
15 листопада 2019 року

Маріупольський державний університет

збірник наукових доповідей

Ч. 1

Комп'ютерна верстка:
Янковський С. В.,
Музика О. М.

Підписано до друку 29.12.2019 Зам. 160/17
Обсяг 8,04 друк. арк. Формат 60x84/16. Тир. – 150

Редакційно-видавничий відділ Маріупольського державного університету.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК №4930 від 07.07.2015 р.
87500, Маріуполь, пр. Будівельників, 129